9(33)
9-61

МОСКОВСКАЯ ПЕРЕПЛЕТНАЯ
Н. Г.
ПАРШИКОВА.
ВЪ АСТРАХАНИ

№ 2000

1428-02

Ч. Գրքի
1767 - 1768
թվ. հիշատակ.

9(33)
9-61
641 սար
1428-ԱՀ

(13)
1385-50

Կ. Պոլիս, 1768.

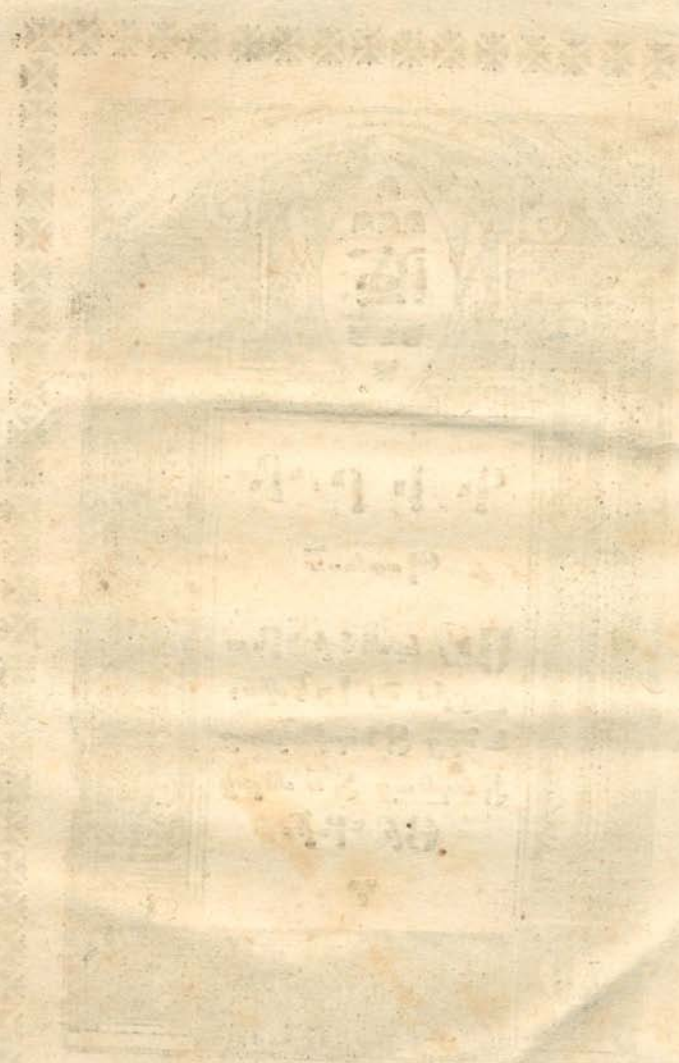

Հաճախեալ վն խրախճանուե Տրունական
Ուխտաւոր Մահտեսեաց. Ուրբ Խաչով
Ցուսով և Սիրով դիմեն առ սբ Կաղաքս
Նէմ ծովով և ցամաքով յաղագս հոգևոր վա
ճառականութե անդին Մարգարտին, այս է
ընորհայն դանձելոց ի սմա. և ընդունելոց զգ
քաւութի մեղաց ի ձեռն խոստովանութե
և Աղօրմութե.

Կորաւն շարադրեցաւ ի փառս Ա. Հ և Ամ
Սբցն, և ի Պատիւ ազգիս Հայոց, յուսամնիկ
Ցովհաննէս Խաննայ վերաձայնել գործակալ
ծառայէ սբյն Ցակոբայ Ա աղիմայրայ.
Ի Հայրապետութե սբյն Կ. ջփածնի Տն Կրպտի
Սրբզն Կթղիկոսի ամ Հայոց.
Ցեպսապետութե Ա ծայնոյս Նէմի Ա. ն այ
Տն Գ. րիգորի Մ եծի Լաբունապետի և
Նրիցս երանեալ Պատրիարգի Կ ոստանիստ սբյ
Ա թոռոյս Նզօր տն Ա. ջնակի ամ Հայոց.
Ն ի ի Պատրիարգութե Կ ոստանդնուպօլսոյ
Մ եծի մայրաքաղաքին Տն Ցովհաննու
Նրջանկագոյն և Ա ծաբան Ա. րքպտի, և սբյ
Նէմիս բաղմաշխատ այցելուի.
Ցամ տն 1727, և ի Թ. ուոյս ամսոյ 11Զ.
Ցունվարի ա ի սբ քաղաքս Նէմ.

* Ա՛ղբատրուէ ինչ առ Ա՛ահուեսի և առ Ա՛ահուե

առաջս անչինս հոգեւոչս ։

Ոյն գիրքս պատմութեան սէյ քաղաքին Ադէմի՝ տնօրինակատար տեղեաց Փրկչին մերոյ Ա՛Ի Ա՛Ց, էր տպեցեալ՝ ի ժամանակս Պատրիարգացն մեծաց՝ Տեառն Գրիգորի և Տեառն Յովհաննիսի Համամեան Ա՛արդապետացն ։ զարդարեցեալ գոլով՝ ի յօհաննիսէ յոգն երախտ վրդովեցեալ եէմացւոյ՝ հէնինէ կոչեցելոյ, ըստորում և առաջաբանուի գրքոյն յուշանէ՝ Ի սկ այժմ՝ ի վերջանալն՝ վերստին կամեցուն ներկայ եղեալ սրբազան Պատրիարգի նորին՝ այսինքն Ադէմի՝ Տեառն Կարապետի երջան կազարդ Ա՛արդապետի ։ հրաման առաքեալ անտուտու իւրում Հարազատի՝ Տեառն Յովհ կիմայ Ա՛էֆէ կոչեցեալ բարեջան Ա՛ղդպի՝ առ՝ի տալ տպել զսա ։ Եւ այս՝ գրեթէ յաղագս երկուց պատճառաց։ Մի՝ զի մի՝ անհետ տասցի յիշատակ վերոգրելոյ՝ հանգուցելոյն՝ ի Ա՛Ի ։ Եւ միւս և՝ զի արուեստական մահտեսի ուխտաւորացն՝ էբրու ընծայիւք ինչ շը

նոր

Ա՛ն ի Պատրիարգութեան ցանկալի երկրին
աբեղաեաց սբ. Էջմ. Տեառն Կարապետ՝
Տեառն Սիմէոնի սրբազնակատար Կաթողիկոսի
ամ Հայոց. Յաջորդի երիցս երանելւոյ Տէրն
մերոյ՝ Գրիգորի Լուսաւորչին սբ.

Ա՛րդ՝ եղև երկրորդ տպագրութիւս այս ի վե
հափառ Հայրապետութեե սբ. Էջմիածնի՝
լուսանկար իւրակերտ գահին գերյարգոյ՝
Տեառն Սիմէոնի սրբազնակատար Կաթողիկոսի
ամ Հայոց. Յաջորդի երիցս երանելւոյ Տէրն
մերոյ՝ Գրիգորի Լուսաւորչին սբ.

քաղաքն Էջմ.

Ա՛ն որք ոչն են մտհասիք, ի լսելն՝ նորին ևս
յորդորեացին սիրով՝ լինիլ ուխտաւոր ի սբ
Հայրապետութեան յաղթ. Տեառն Կարապետ՝
ի Պատրիարգութեան ցանկալի երկրին
աբեղաեաց սբ. Էջմ. Տեառն Կարապետ՝
Տեառն Սիմէոնի սրբազնակատար Կաթողիկոսի
ամ Հայոց. Յաջորդի երիցս երանելւոյ Տէրն
մերոյ՝ Գրիգորի Լուսաւորչին սբ.

Ա՛ն ի Պատրիարգութեան ցանկալի երկրին
աբեղաեաց սբ. Էջմ. Տեառն Կարապետ՝
Տեառն Սիմէոնի սրբազնակատար Կաթողիկոսի
ամ Հայոց. Յաջորդի երիցս երանելւոյ Տէրն
մերոյ՝ Գրիգորի Լուսաւորչին սբ.

Ա՛ն ի Պատրիարգութեան ցանկալի երկրին
աբեղաեաց սբ. Էջմ. Տեառն Կարապետ՝
Տեառն Սիմէոնի սրբազնակատար Կաթողիկոսի
ամ Հայոց. Յաջորդի երիցս երանելւոյ Տէրն
մերոյ՝ Գրիգորի Լուսաւորչին սբ.

յիշատականորոգ Ա. Հրդեհի գերյարդելոյ,
Ասկ և՛ի Պատրիարգութեան մեծի պօլսոյս
Կոստանդնու՝ և կամեցողութէ նորին Հրամա
նէ՝ Տեառն Գրիգորի հեզահոգւոյ՝ խոհե
մազարդ Ա. Արդապետի։

* Յամի մարդեղութեան Փրկչին, 1767.
Ի թուին Հայոց՝ ՌՄԶ։
Յամենայն Տոկտեմբերի՝ յաւուր Սեռասան
երորդի։

Ի տպարանի Հանգուցեալ
Ա. Ֆատուրի։

Մենաւոր և Հաւաջ հովիւին Քրիստոսի ընտրեալ Դաւիթ, և ապրին Գրիգորի Մերոյ Լուսաւորչին Աղաչափառ երամիդ, և ապրեայս Աղէքսի մեծահանճար և ըստ ընտրեալ հոգևոր զաւակիդ՝ սիրովն այլ ըզ պատճառ հանգրման Գրքոյս այսմիկ յայտ առնեմ։

Այստ իսկ ես ածասէր բարեպաշտուհե ձերում զի մարդկային բնութիւնս բնական ունի յինքեան նախանձախնդիր գոլ բարեհռչակել և գովել զսեռն և զազգն իւր. և ըղձայ ստէպ զի ազգն և ցեղն իւր շքեղս և պայծառս եղեսցի ի մէջ բոլոր աշխարհի. և ես յայնժամ յուրախութիւն գովուեմ ազգին իւրոյ պարարիսիրան, և շնորհակալ լինի ինձ. և որ խըն դակից ոչ լինի ի վերս պայծառուեմ անուանս ազգին իւրոյ և քամահէ անհաւան լինելով նախնեացն իւրոց, ըստ առաքելոյն որ ընտանեաց իւրոց խնամս ոչ տանի, ի հաւատոյն ուրացեալ է. և թէ՝ որ քակէ զցանկ հայրենի հարցէ զինս օձն անպտի. Կանգուն և յանբան անասունս ևս տեսանի նախանձակրուխ ի վերս

մեռանից. և զայս՝ քաղաքականութիւնէ կերպն
խնդրէ հարկին. Ասէ Հոգևոր նախանձն որ
վկայեալ է յառաքելոյն սրբոյն պօղոսէ թէ,
Նախանձաւոր լերուք շնորհացն որ լաւն են,
Այ դերագոյն է համարեալ առաւել քան զ
վերոգրեցեալն, ոչ Հոգին առաւել է քան զմարմինն
Այլ Հոգևոր բարեգործութիւն և լաւ շնոր
հաց նախանձն առաւել է քան զմարմնականն.
Ուստի՝ ի խնամոցն այ յաւուրս աղետալի ժա
մանակին, յորում տեղիս պարծանաց ազգիս
Հայոց սբ Գրիգոր սբոյն Յակոբայ անկեալ
կայր՝ ի միջի մեծի տագնապի և դառնագոյն
պարտուց՝ ի ձեռն դերապետից վարձկանաւո
րաց արանց, որ՝ ի ռՃԻդ թուին, որ զանօթա
և զզեստս, զկահս և զկարասիս ցիր և ցան
ծախեալ և հալեալ, և ամիւ մերկ՝ ի մօրէ ա
րարեալ էին. Եւ մանաւանդ թէ զմիաբանս
որք սրտացաւ էին և ծառայէին սբոյ Տանն՝
զրպարտել բանադատս առնէին. Յորոց ոմանք
վտարանդի եղեն. և կէսք ելեալք փախստա
կանք դնացին. Որպէս և բազմահնատն սբոյ
Գրիգորիս Յովհաննէս Գաբեան Ս. արդ՝պան
և Գ. յովսէփ սբոյ Տեղեացս, ներկայ այժմեան
Ընդ Լպան Ներսիսեանդ, որ յառաջագոյն

առաքեալ էին ազգն մեր իբր զլըտեան յեսու
ի սբ. քաղաքս, առ ի հաւաստապէս իմանալ
զամ որպիսութիւնն սբյ տանս. և տեղեկանալ
զորբանութիւնն պարտուցն դիվաբարդելոց.
և, առաքել զվնասակարս նորին, և հաւա
տարմապէս ծանուցանել զվերոգրեցեալսն առ
հասարակ ամ ազգիս մերոյ. և զի հինչ էր վե
րոգրեցեալ բազմաշխատ պատրիարգն ի սբ
քաղաքս՝ թէ ուրբան դառնութիւն և նեղու-թի
կրեաց ի մերայնոց և ի պարտատիրաց՝ ի տե
ղոջն իւրում ասիցի. և որ և արտասուաթոր
աչօք և հառակսկիծ աղէտիւ, յուսալով ի կա
րողութեն այ դիմեաց ի մեծ քաղաքն բիւզանդ.
զի թերևս գտանիցի ձար անհնարին ցաւոյ
սբյ տանս, և թափիցի ի լափլըզողաց անիսկիցի.
և որ և անհնարից հնարաւոր ի ոգին սբ աթ,
շարժեցոյց զսիրտս քրիստոնէից. որք միաբա
նեալք ամ, զվնասակարսն արտասահմանեալ
հերքեցին ի սբյ Պետրոսէ. և զնոր ի ոգին և
Պաղնորդ սբյ քաղաքիս Եմայ ի ոգւոյն
սբվ հրահրեցին, զմեծն ի վարդապետս, և զըն
տիրն ի մէջ խաչակրօնից, զսրբութիւն հաչ
կեան, և աշխատութիւն ծանուցեալն, զառա
քինին և զուղղափառութիւն զարդարեալն,

ՀՏԻՐ Կ՚ՈՒԶԷՐ ՅԱՓԱԲԱՆ ԱՌԱՔԱՊԵՏՆ, ԲԵՐԵԼ ԲԱԶՄԵՑՈՒՑԻՆ Ի ՍԲ ԿՈՏԱՀ ԱԾԱՅԻՆ ԵՒ ՅԱՂԹՈՒԱՍ ԱՄ ՀԱՅՈՑ, ՓՈԽԱՆՈՐԴ ՍՐԲՈՅՆ ՅԱԿՈԲԱՅ ՏԻՆԵԼՔՈՐՆ. ՈՂԱՍՏԱՎՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԵԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՌԴՒՊԱՏԻՆ, ԻՄԱՀԱՐ ՃՇՄԱՐԻՏ ԱՄ ՀԱՅՈՑ, ԻՄԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՔԱՆ ԿԹՂՒՈՍԻ ՏԻՆ ՅԱՓԱՏՈՐՅ ԼՐԱՆԱԼԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ. ԵՒ ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱՒ.

ԱՌԴՒՅ ԳԱԼԱՍԵԱՄԲՆ ԱՒԱՐ, ԵՂԵՒ ՀԻՆՈՒՆԵ ՍԿԻԶԲՆ, ԵՒ ՊԱՐՏԱԶԱՏՈՒԹԵՔ ՀԻՄՆ. ԵՒ Ի ԽԱՂԱՂՈՒԹԵՔ ԵԿԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՍԲ. ՎԱՆՔԻ ԵՐԿՈՒՔԻՆ ԱՂՔԱՏ ՎԵՄԱԿԱՆՔ, Կ՚ՈՒԶԷՐ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՌԱՔԱՊԵՏՔՍ ԳԵՐԱԶԱՆՑՔ ԻՐԸՆԴ ԶՐՈՒՑՔ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ԵԶԱՆՑ ԱՇԽԱՏԻՆ ԲԱԶՄԱԿԵՐՊ ԴԱՏՆՈՒԹԻՒՆ Ի ՅԱՆԴԱՍՏԱՆԱՆ ԱԾԱՅԻՆ ՍԲՅՈՅ ՅԱՂԻՄԱՅ. ՈՐՈՑ ՏՐ ՎՐԱՆ ՎԱՐՁԱՏՐՈՂՆ ԲՈԼՈՐԻՑ ՎԱՐՁԱՏՀԱՏՈՒՑ ԼԻՑԻ ԻՆՔԵԱՆՑ, ԵՒ ՊԱՏՃԱՌ ԼԻՆՈՂԱՑ ԵՒ Ի ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊԱՀՈՂԱՑ ԶԱԶԱՍ ՄԵՐ ՎՐԱՆ ՀԻՆՈՒԹԵՔ ՍԲՅ ՏԱՆԱՆ. ՆԱԵՒ ԲԱՐԵՊԷՍ ԵՒ ՄԻԱՄԻՏ ԾՆՈՂԱՑ ԵՒ ԶԲԱՐԻՆ ԿԱՄԵՑՈՂԱՑ ՍԲՅՈՅ ՅԱԿՈԲՅ. ԱՅՍՐ Ի ԺԱՄ ԱՅՆՄ ԱՂԷՏԻ ՈՐ ՎԵՐԱԴԱՐՁԵԼ ԵՂԵՒ, ՍԿՍՐՈՒԱԾ Ի ՄԷՋ ՄԻԱԲԱՆԻՑ ՍԲՅ ՏԱՆԱՆ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆՆ Ի ԾԱՌԱՅԻՑ ՍԲՅ ՅԱՂԹՈՒԱՅՈՅ, ՈՉ ԿԱՐԱՑԻ ՏԻՒԵԼ ՁՄԱՆԴԱՐՈՒՄՆ ՏԵՍԱՆԵԼՈՎ ՍԲՅ ՄՕՐՍ

իմոյ Տարսին քէ կը ղկէ Ակեղեցւոյ Սբ՛ն
Յակոբայ . Ծնեալս և սնեալս և յարդանդէ
մօր իմոյ առ՛ի սա անկեալս . մոի ՛ի սբ Յա՛
րութիւնն քէ ողբալ զտարաբախտիկ և զվա
տաշունէր զկեանս իմ ՛ի դուռն Սրբազնաբ
Պ՛երեզմանի այ մերոյ, Ես արարեալ իմ անդ
մերձ հինգ ամիս անարժանապէ, ընդ եղբարն
սպասաւորաց սրբուէ տեղեաց . Տեսի զայլ
սեռան որք ունէին ՛ի ձեռս իւրեանց զդիր
պատմուճեղ սբ՛յս Ակէմի ընդարձակապ գրեալ
ուրոյն ուրոյն : Ասաի յոյժ գովուէ վարկայ
զնոցայն քան զմերն. Ո՛րդ՝ եթէ ժպրհիմ ա՛
սել , նախանձեցայ շնորհաց լաւագունից , և
գործոց հոգևորաց . երկնչիմ մի՛ գուցէ պար
տական գտանիցիմ սբ շնորհացն . զի թափուր
գոլով իմ ՛ի բարեգործուեց , և ունայն ՛ի գի
տուեց՝ իբր զհող և զփոշի առաջի աա առա՛
քինեաց և գիտնոց Ճանաչեմ զիս արդարև :
Ա՛յ ոչ եռու զիս բոլորովիմբ ՛ի վհատութի
տկար գիտուէ անձինս՝ այլ բորբոքեալ վառե
ցաւ նախանձն բարւ ՛ի սիրտ եղկելոյս , յոր
գորմամբ ոմանց եղբարց անդ բնակողաց . մա
նաւանդ ունելոյ զՔատագովուի ազգիս՝ ապա
ՀինԵցայ ՛ի Հոգին սբ աա՝ և ՛ի շնորհս սրբոյ

ղեացս, և վա՜ աղքատացն՝ քի սպասաւորաց
և զ՚ոչիրակուքի վա՜ պայծառուե՜ սբց տե
տոնեայս նո՜իրել զ՚Ո՜ղորմուքէ, զ՚Ո՜ անձանակ
թէ՜ ածաշունչ գրոց, Հարկաւորի՜ զամ քրիս
ղեաց։ Ա՜յնչ զգուշուքի սբց երկրիս վկայու
քիս։ և զոր ինչ գտանի՜ ի սա՜ ի սրբուե՜ տե
Ա՜յն արդ՝ պարունակի՜ սա զորպիսուքի քաղա
այլ մանաւանդ պատկառեալ տերամբ։
եղբակացուցա՜։ Թէպ՚ ոչ բոլորն բոլորովիմբ,
Ար և ողորմուքէ մարդասիրին յանդ տարեալ
դեցոյց զտկար միտս իմ ձեռնարկել՚ի գործս
Հոգւոց, հա՜ատով ընթերցողաց։
հրաց։ սակայն յօժարուքի կամացս պարա՜նալ
նուքի և ս էինձ ձեռնամուխս լինիլ այսպիսեաց
րակս առ անձուկ սրտիս։ Թէպէտ և յանդգն
նուքէ սբց տեղեաց, և ծրեցի զհամառօտ տես
տուե՜ սբց տեղեաց, և զհամառօտ
Հարցմամբ և որոնմամբ զՀնչմարտուքի հա՜ապ
Ո՜րովք հա՜ւաքեալ ժողովեցի յամ աղգաց,
ղեացս, և վա՜ աղքատացն՝ քի սպասաւորաց

այս օրհնեալ վայրաց. աւանդուք մարդարէից
և առաքելոցն սբց. Հրաւիրէ զբրիստոնեայս
գալ յերկրպագուն, և ուխտաւորուն Քրիստոս
տնօրինականաց Արդարեղէն վասն մեր եղեն
մերոյ մեք քրիստոնեայք Արդեօք
սբ եկեղեցւոյ. Ո՞ դուշացուցանէ զբրիստո
նեայս յատելոյ զսբ Հոգ.ւոյն խոստելոյ և զնաս
հասուցանելոյ Հրաւանց, Կանձանակաց,
Նուիրակուեց, և արդիլելոյ զոք յուխտաւո
րուն սբ Հոգւոյ. զի մի՛ ոք անիծաբանութեց
նահապետաց և մրգրեից տեղիք ունիցի.
Արեան ընկալարուք զարդիւնս աշխատանաց
իմոց. զոր՝ի պատիւ սբց Տեղեաց, և աղքիս
Հայոց ընծայեմ՝ի զբօսանս ընթերցողաց. և
զօգուտ ինչ՝ի սմանէ շահողաց. և խնդրեմ
յոյժ աղերսիւ անմեղադիր գտլ անյարմար շա
րադրութեանս, և ներել իմոյս սխալանացս.
Ուսկ յետոյ եթէ արժան համարիք զմի բե
րան ողորմիս տալ բազմամեղ հոգւոյս ողորմե
ցէք. Ո՞ի այ, և սբց տանս ձերոյ եմ ծառ,
Յովհաննէս հաննայ կոչեցեալ անարդիւն
պաշտօնեայ՝ ծնունդ և սնունդ
Հերակայ.
Հեմայ քաղաքին Ձէ

Երուսաղէմ քաղաք հրաշա կան։
Ընթաց աջով փրկչին տնա կան։

Օգնեա Յի.

Ա՜ր Պաղտասար Աբեղայ Ա՜խպեր
Աբ Պատ.

ՅԱՍՏՈՒՆՈՒՅԼ

Հիմնեցեալ քաղաքս նոր ըստ դաւթի,
Ընդ հիմունս հարկ ինձ՝ Լո՛ր թէ՝
հիմունք նր ի լեառն նր. սիրէ տր զդրունս
սիոնի առաւել քան զամ յարկան յակոբայ.
Պաղատ է այ ըստ տրունեան հրամանին, մի՝
երդնուլ. և մի՝ յայնմ զի քաղաք է մեծի տր
քաջին. Լո՛ր դաւիթ ասէ՝ մեծ է տր և օրհ

զոր ար ած քո դարմանէ զնա հանապազ.
Դարմանի աբ երկիրս յայ ըստ Թուր, երկիր
ասէ՝ մեծ քան զտաճարն է աստ։
ան զօրուեց և՛ի քաղաք այ մերոյ։
Նահապետին, ար է՛ի տեղւոջս յայսմիկ։ ահեղ իմն է տեղիս
այս. և ոչ է սա՝ եթէ ոչ տուն այ. և այս է
դուռն երկնից։ Եւ դաւիթ ասէ՝ լեառն ընտ
որ ած հաճեցաւ բնակիլ՛ի նմա. և ար իսկ
բնակեսցի՛ի նմա յապառ։ Եւ Թէ՝ հաճեցաւ
ար ընտրեաց բնակիլ՛ի նմա. ասէ
այս է հանդիստ իմ յաւիտեան յաւիտենից.
՛ի սմա բնակեցայց զի հաճեցայ ընդ սա։
Եւ յովէլ մարգարէն ասէ, ես եմ ար ած որ
բնակեալ եմ՛ի սիոն լերին սրբութեան իմոյ։
Եւ զաքարիա ասէ՝ այսպէս ասէ ար. դարձայց
՛ի սիոն և բնակեցայց՛ի մէջ Երուսաղէմ. և կոչեսցի
Երուսաղէմ քաղաք ճշմարիտ. և լեառն տն ամենա
կալի։ Եւ աւետարանիչն սիրելին ասէ, և տեսի
և ահա դառն կայր՛ի վերայ լերինն սիովնի.
Այ եծ անուն է քաղաքս ըստ տուբիթայ, քանզի
զանուն մեծ կոչեսցեն՛ի քեզ։ Եւ փրկիչն մեր
ասէ՝ մեծ քան զտաճարն է աստ։

Աւրանուէրն Ծառայողաց և բնակողաց ի նը
զամ հեթանոսս։

քո ասէ՝ գնացէք այսուհետև աշակերտեցէք
օրէնք և բան տան յիմէմ։ Այն կենարարն մեր
Հիսուսէն։ Այն եսայի ասէ, ի սիոնէ ելցեն
անդ պատրաստեաց զօրհնութիւն և գիւանան յ
կալցի գքեզ։ Այն Թէ՝ ի վեր լերին սիոնի՝ որ
որ զօգնուի ի սրբուէ իւրմէ և ի սիոնէ ըն
բոլոր աշխարհ ըստ դաւթի, առաքեսցէ քեզ
Ա նոյ քաղաքէս Այնմէ առաքի օրհնութիւն ի
դիք զսիրտս ձեր ի վեր զօրուեցէք նը։
պանեցէք զնա։ և պահեցէք զաշտարակս նը։
Այն դաւթի ասէ՝ շրջեցարուք զսիոնիւ, պաշտ
նացուցից, զօրն ողջոյն և զդիշերն ողջոյն։
սայեայ, ի վեր պարսպաց քոց Այնմ պահապան
Պահապանեալ է ի տունէ քաղաքս Այնմ ըստ է
և վր դաւթի ծառայի իմոյ։
վերակացու եղեց քաղաքիդ այդմիկ վր իմ,
ինքն հրամայէ ի յորդորդ թագաւորութեցն,
Ա երակացու է ած քաղաքիս Այնմի, որպէս
ցին աչք իմ և սիրտ իմ անդ զամ աւուրս։
թագաւորուեցն ասէ, սրբեցի տունն և եղի
մինչև ցկատարած տարւոյն, Այն ի յորդորդ
աչք ան այ քո ի վեր նը ի սկզբանէ տարւոյն

քաղաքս Լիմ ըստ դաւթի, երանելիք են որք
բնակեալք են ի տան քո: Լիմ թէ՝ երանի զոր
ընտրեցեր և ընկալար և բնակեցուցին ի դաշ՛՛:
Լիմ տուբլիթ ասէ, երանեալք իցեն որք սիրես
ցեն զքեզ Լիմ և ցնծասցին ի խաղաղութե:
և երանի այնոցիկ որք տրտմեցան ի վերայ բեկ-
ման քոյ: և եկեսցէ օրհնութիւն ի վերայ սիրողաց
քոց Լիմ:

Լա, շնաւտականք են որք ասեն զԼիմ ըստ
տուբլիթայ, անիծեալ լիցին համ ասելիք քո
Լիմ: Լիմ դաւթիթ ասէ՝ ամաչեսցեն և յետս
դարձցին ամբեան որք ատեն զսիօն: Լղկցին
նոքա որպէս խոտ տանեաց, որ մինչչև ի բուռն
եկեալ չորացաւ: Լիմ թէ մոռացայց զքեզ
Լիմ, մոռացի զիս աջ իմ: Լցեսցի լեզու իմ
ի քիմս իմ թէ ոչ յիշեցից զքեզ, եթէ ոչ
նախ նոճադեցից զքեզ Լիմ սկիզբն ուրա-
խութեանն իմոյ: Լիմ եսայի ասէ՝ վայ սիօնի ոչ
լուեցից, և վայ Լիմի ոչ ներեցից: Լիմ դրձիլ
ասէ՝ այլ դուք որք թողիք զիս և մոռացայք
զլեառն սրբութեան իմոյ՝ ես մատնեցից զձեզ ի
սուր և ամքն կոտորիջիք: Լմովս ասէ, վայ որ
անդոանեն զսիօն: Օ աքարիա ասէ, այսպէս
ասէ տէր ամենակալ, նախանձեցայ վասն Լիմի

և վա՜ սիօնի նախանձ մեծ. և բարկութ՛ մեծաւ
նախանձեցայ վա՜ նը. Այն դրձ՛ասէ, որք զօ
րաժողով լինին՝ի վը Աէմի՝ հալեսցին մրմինք
նը՝ մինչ դեռ կացցեն՝ի վը ոտից իւրեանց.
և ծորեսցին աչք նը՝ի կապճաց իւրեանց. և
լեզուք նը՝ հալեսցին՝ի բերանս իւրեանց.
Ոսկոնիա ասէ, քաջալերեաց սիօն մի՛ լքցին
ձեռք քո՝ ըր ես ած՝ի քեզ է. վայ որ նախատէ
զքեզ.

Տեսեր զվկայութիւն գովուեցն Աէմի, և զփա
ռաւորութի պատուի սորա, և զօրհնութի սիրո
ղացն զսա. լո՜ւր ուրեմն և զանիծաբանութի
ատելեացն Աէմի. Ուրեմն զգուշանալի է ամ
ոք՝ մի՛ գուցէ ներհակ և թշնամի երևեսցի սբ
քաղաքիս Աէմի, չարաբանելով և վնասելով.
Կանղի զորօրինակ ոք զերկրաւոր թագաւորի զկ
պատուն անարգեացէ, մահ է վճիռն նը, և զօրք
թագաւորին են վրիժառուք՝ զի մեղքն է քրեական.
Այսպէս որ ընդդէմ կայցէ սբ Աէմի, և խան
գարիչ Կանձանակաց և խափանօղ Կոչխրա
կութե և արգելօղ լեցի բարեսէր Ուխտաւորց
և Ողորմութե նը, աներկբայ ժառանգէ զվե
րոյ ասացեալ անիծաբանութիւնն սբց մրգրէից.
և քինախնդիրք են հրեշտակք ամենակալին.

զի մեղքն այն է սրբապղծուհի։ Եւ անդի եթէ
ասէպ խնդրեն յայ և գոչեն, մինչև յերբ ոչ
ողորմիս Աստի. ապա այնուքիկ որք վնասեն զմ
նա Աստ և ոչ ողորմին նոցա տեղեացն, զինչ
կրելոց են ի հրեշտակաց, Աստ եթէ հրշտկքն
որ անպարտ են Աստի՝ զչնուրիքն կամին, և
զնոր յողորմութիւն Աստի կոչեն։ Այնք քրիս
տոնեայքս որք քի անբիծ արեամբն գնեցաք
ի ձեռացն սատանայի. և գրեցաք յորդեգրու
թիւն հօրն երկնաւորի՝ չարչարանօք որդւոյն
միածնի ի նը քաղաքս Աստ, ոըբան պարտա
կան եմք ողորմութիւք օգնել նը Աստ. և աղա
չել զնծ զի հանդիպ չէն և պայծառ պահեսցէ
զսրբուհե տեղիքն ի փառս սբց Հաւատոյս քրիս
տոնէականի. Աստ յորդորել զմիմեանս նուի
րել ղողորմութիւն. հաստատ պահելով զնծադիր
դանձանակին, և զառաքելական նուիրակուհին.
և ջերմ սիրով գալ յերկրպագութիւն սբց տե
ղեաց ստեղծողին մերոյ. և ծանօթ լինիլ ներք
նոյս Աստի. զի և վերնոյն Աստի լեցի արժա
նանալ. և վայելել զառատապարգևս օրհնուհե
չնորհացն. և ընդունիլ զխոհարէն բարուեց
նոցին որք առնեն սբց Երեզմանին Քի.

երկնային։ Այս յորդորէ զՄարգարէն
Իսկ ես, որ է մայր մեր Հրաշալի և արքայական
Նակն, և դրունքն քան զարքունիսն. Նմանապէս
նեցին Աբէմ է դրունք և մուտք վերնոյն
ռեալ ունի զՀոգևորն. և աներևոյթն տեսա
նի մուզք։ Այլ նախ է հանդիսն քան զյաղթա
մարմնով։ Հանգի մարմնով երեւեալ՝ տպաւո
կին է՝ միանալ ընդ Հոգւով, և միասին վաստ ա
ցայգ երեսացդ այս։ Աչք կարօտութիւն այս կըր
նուաղեաց յինէն Հոգի իմ. ընդ եկից երեւե
անձն իմ որպէս երկիր ծարաւի է առ քեզ. և
քնարն Հոգւոյն սըբոյ Մարգարէն դաւիթ՝ կա
ուխիմք զկայ կատարմանն ամի։ Աստ որում
նական երկիր վերհագնոյ երկրի. յորմէ և օրով
սեալն ի կատարումն իւր։ Նոյնդունակ և բա
առ երկինս, և արարածք առ արարիչն, և սկը
ձանէք բնաւորեալ է բնականապէս ձկտիլ երկիրս
պետաց։ Այս ոմն յածաբանից ասէ թէ՝ բազ
աւաքելոց. և ներբողեցաւ յածաբան վարդա
և ի մրգերից, այլ և ի տունէ մերմէ և ի սըբոց
այս սբ Աբէմն ոչ միայն գովեցաւ ի նահապետաց
թէ, բարի առնէ տէր բարեաց։ Հանգի քո՞ զբ
րեալ ունի զՀոգևորն։ և աներևոյթն տեսա
նի մուզք։ Այս նախ է հանդիսն քան զյաղթա
նակն, և դրունքն քան զարքունիսն. Նմանապէս
նեցին Աբէմ է դրունք և մուտք վերնոյն
Աբէմի, որ է մայր մեր Հրաշալի և արքայական
երկնային։ Այրոյ յորդորէ զՄարգարէն

1885-50 644

Տէր, քանի՞ առաւել մեզ պարտ է։
ցանկալի էր ելանել ի հեռաւոր երկրէ և գալ
ոչ առժամայն, այլ յուսով խոստացաւ զի յե
Եւ եթէ մեծին աբրահամու
ղեցոյց քեզ։ և եբեր ի բաբելոնէ ի խաւսան,
և անտի ելից եմ։ և ոչ ես նմա և ոչ քայլ մի
ոտին։ այլ պանդխտութիւնէ բնակեցոյց ի նմա։
Ո՞ ի եթէ ոչ գոյր շնորհ ի տեղին այն, ընդէր
եհան ի քաղդեացւոց և եբեր անդ։ և ընդէր
վրէժ է ասել զայնմ, լեառն ես և տուն այ.
և ի տուն այ յակոբայ։ Ո՞րդ բանական դո
բայց մեք ի սկիզբն երթիցուք և անտի զդո
վուրթի ներ ասասցուք։

Ա՛յա՝ զի տեսչութիւն վերին խնամոյն՝ սեմ որդի
նոյի ժառանգեաց զոսկերս նախաստեղծին
ի տապանէն։ և յորժամ նեղէին զնա որդիքն
քամայ՝ ծածկեաց զնոսա ի վիճակ կալուածի
իւրոյ։ զադամայն ի գողգոթայ, և զեւայն
ի բեթղէհէմ։ Ո՞ւր ծնանի փրկիչն որդի նոյ,
և խաչեցաւ և փրկեաց զնա ի մեղաց իւրենց։
Ա՛նդ՝ աբրահամու խոստացաւ ասել վեր
կիրն զայն ի ժառանգութիւն որդւոց նոր։ և
ասէ, ել յերկրէ քումմէ և ի յերկիր զոր

Լ ՈՐԴ՝ անդ առաջին ածախաշտուի և ծանօ
թութիւն այ եղև, և անդ կանգնեաց սեղան
այ և մատոյց պատարագ յանուն Ճշմարտին այ
Աբրհամ Իսահակ և Յակոբ։ Եւ անդ եղև
երեւումն և ածգիտութիւն։ ոչ առ կաղնեաւն
մամբրէի երևեցաւ ածաբրահամու, և երկու
հրեշտակք ընդ նմա։ Եւ Իսահակայ առ ջրհո
րովն՝ որ գուշակեր զխորհուրդ աճաղանին։
Եւ ընդ յակոբայ ի գօտեմարտին՝ որ զմարդ
եղութիւն բանին նշանակեր։ և ի սանդուխքն
որ նշանակեր զխաչն։ որով հրեշտակք յերկիր
ինին և մարդիկք յերկինս ելինն։ յաղագս որոյ
տեղիքն պատուելի եղեն։

Ա ՈՐԴ՝ հայրն աբրահամ որ գոգ եղև արդա
րոցն՝ անդ թաղեցաւ։ Նոյնպէս և իսահակ և յա
կոբ իսրայելն։ Ա յսպէս և ողջախոհն յովսէփ
պատուիրեաց Տանել զոսկերան իւր յեգիպտո
սէ, և տանել յերկիրն պարգևաց։ վայ եթէ
կենդանիք քրիստոնեայքն ոչ փութան ելա
նել յայնմ, մեռելոց Տաճատքն յանդիմանես
ցէ զնա։ զի աստ թաղեին նահապետքն Աբ
զի կայր շնորհք անդ։

Ի ՆԴԵԱՐԴ՝ գովուրին մովսիսի որ ասէ՝ երկիր
որ բղխէ զնաթն և զմեղր։ երկիր լեառնային

և երկիր դաշտային. յանձրևու երկնից ըմպէ
զջուր, և աչք խնամոյն այ՝ ի վր նր՝ ի սկզբա
նէ տարւոյն մինչև ցկատարումն: Ողէխ ըզ
կաթին և զմեղր: վասն զի անասնաբոյծ է և
մեղրաշատ. այլ և պարարտ է իւղով և պըտ
ղով ձիթենեաք: Եառնային է և դաշտային
և ոչ հարթ հաւասար՝ զի մի՛ պակասեսցին պը
տուղքն և մի՛ ընասեսցեն խորշակք զդաշտան.
Յանձրևոյ ըմպէ զջուր, այսինքն՝ ի խնամոյն
այ. Ուռնի և զլեառն հաւասարց, և զդաշտս ա
ռաքինութեանց, ծաղկեալ հին և նոր կտակարա
նօք, առաքելովք և մարգարէիւք. որք ոչ բնա
կան իմաստուքն, այլ՝ հաւատոյ դիտուքն դա
լարացան և պտղաբերք եղեն տեսողութեան Տնօ
րէնութեան Քրիստոսի՝ ի ծննդենէն մինչև՝ ի համբար
ձումն, և՝ ի դալուստ Հոգւոյն Սրբոյ: Ապա ու
րեմն փափագելի և ըղձալիք է Աստիճ որ այսպիսի
շնորհաց տեղի է և զմեծ պատիւս դովու
թեան ունի:

Եթէ ասիցէ՝ զի օրէնք և շնորհք մարգարէու
թեանց՝ ի նմանէ եղեն ընդ բոլոր տիեզերս ըստ
եսայեայ, ՝ի սիովնէ ելցեն օրէնք, և բան տն
Յ Ի Ն Ի Մ: Եւ թէպէտ՝ ի սինայ ետ աստ զօրէնս
մովսիսի, և ելեւն յորդանանու՝ ի վր արձանաց

բիծ զեմմանուէլն յո՛ի բեթղեհէմ. ասա մը
էջ միածին բանն աստ. և աստ ծնանի կոյսն ան
մարդացելոյն այ կոխեցին. Օ՜ի աստ յերկինից
աստ է տեղիք Տ՚նօրէնութ փրկչին, ուր ոտք
Ա՚օթևներդ՝ գլուխ և կատարումն է ամէ. զի
ընդ ամ ծագա տիեզերաց։
քաղաքա Ա՚ԷՄ, ուստի այնք շնորհք սփռեցան
Նոր Երկնային մատուցանող։ Ա՚ւրհնի գովելի է
Ա՚արդավառին. Նոր Պարգ, Նոր Ա՚եղան, և
Ա՚պատարեա էր. և աստ եղ զաթոռ առաջին
հրամանաւ եղբօր Տ՚ն Յակոբայ որ առաջին
Հակեցան յամ երկիր, և քարոզեցին զբանն
՚ի սպանիա։ Ա՚ն ամ առաքեալքն յա՚ԷՄ՝ վի
մինչև՝ ի լուրիկէ. և մեծն Յակոբոս մինչև
ամ երկիր եւ բարբառք նոց. ինչև՝ ի ծագս
աշխարհի են խօսք նոց։ Ա՚ն և պօղոս առքեն
ազգս քրիստոնէից. ըստ մարգարէին Թէ, ընդ
կամ երկնեան ազգաց տարածեցին, այլ յամ
կոտասան ազգաց միայն տարածէր օրէնք, դա
տաստանք, և ընտրութիք։ Ա՚ակայն ՚ի նորս առա
քեալքն ասէք որ ՚ի վերնատունն առին զՀոգին
սէր, զբանս քարոզուեն քի ոչ միայն աստ և

կըրտեցաւ, ասա շրջապատեցաւ, ասա քրզեաց,
ասա չարչարեցաւ, խաչեցաւ, թաղեցաւ և յա
րեաւ ի մեռելոց, և ասաի համբրձաւ յերկինս։
Ա ւրեմն ոչ միայն պատուհելի է քաղաքս, այլ
և երկրպադելի է տուն Տնօրինութեան Քրիստոսի
մերոյ։ Ո՛վ ի եթէ մովսէս ցանկայր տեսանել
զտեղիս անօրինութեան և ողջագուրել նախ քան
զինջանել որդւոյն այ և շրջիլ ի վերայ ներ։ և մար
գարէն դաւիթ և եսայի ըղձային երկրպադու
թեան, քանի՞ առաւել այժմ մեզ հաւատացելոցս
ըղձալի և երկրպադելի է տեղիքս փրկագործու
թեան՝ որով ազատեալ փրկեցաք ի սատանայէ
և ի մեղաց։
Ա ւետեր վերջապէս ասես է լինելոց վերջին դա
տաստանն ըստ դաւթի, անդ արկեալ են աթոռք
դատաւորի։ աթոռս արկեալ ի տան դաւթի։
Ա պ ասէ յովհ, զարթիցեն և երցեն ամ ազգք
ի ձորն յովսափաթու, զի անդ նստցի դատել
զամ ազգս շուրջանակի։ Այլ այս վասն չորից
պատճառի։ Նախ՝ զի աստ խոստացաւ առնել
զդատաստան ի կամն ուռնայի՝ յորժամ յերից պա
տուհասից կրեաց դաւիթ զմանն, և պատարա
գեալ զերզինքն ուռնայի ընձաւ մանն յերկրէ։
Այդ՝ զի տեղիքն դատաստանի պարտի հասարակ

լինիլ. և քաղաքս կ՚ելեմ ի հասարակ և ինչ ամ
երկրի. ոչ և սիրտ երկրի կոչի. կ՚ըսէ՝ զի դա
տաստանն պարտ է յայտնի լինիլ. և կ՚ելեմ և ա
ռաքել յայտնի վ՚ս անօրէնութեն որ աստ դոր
ծեցաւ. կ՚ըսէ ըստ երկրաչափական արհեստին
բարձր է բարձրութ՚ք քան զամ երկիր. կ՚ըսէ՝
զի տեղին յորում լինելոց է դատաստան՝ յարմարի
ըստ իրին և ըստ անուան. զի անդ լինելոց է
ողորմութի և արդարութի. և լեառն ձիթենեաց
որ մերձ է տեղացին՝ նշանակէ զողորմութ՚ն.
և յովսափաթն՝ լսի դատաստան տէն. որ նշանակէ
զարդարութի. կ՚ըսէ՝ եթէ արժանի է տեղին
ուր ած իջանել՝ ի դատ քննութ՚ն, և ամ հրեշ
տակք և սբք ընդ նմա, ապա ուրեք պարտ է
ամ ուսիք ընթանալ անդ իբր դէմ ըառաջ
քի. և մարմնաւոր աչօք տեսանել զտեղիս մար
դեղութ՚ն ներ. և վայելել զնորս պարգևաց
խորհրդապէս ածահոտ սբ տեղեացն. և ըն
դունիլ զբաւութ՚ն և զթողութ՚ն յանցանաց
յաննախանձ պարգևատրողէն մերմէ յս է քէ.

Ոլորտ վայելէ փառք և երկրպագու
թիւն անշրջաբ յաւիտենից
Ամէն.

Լեառ՝ որպես յոյժ հարկաւոր է ողոր մութիւն տալ կամ յղել աբ Աբգմայ. Եւ զորձ ազնուագոյն հրամայեալ ի նանէ, աւանդեալ ի մարդարէից, պատուիր եալ յառաքելոց, և քարոզեալ ի վերնատուն ի երկրորդ օրինացն։ Ասէ՝ և եղիցի տեղին զոր ընտրեացէ Տէր ած մեր կոչել զանուն իւր ի վերայ նր, անդ մատուսջիք զամ զոր ես պատուիրեմ ձեզ այսօր զտասանորդն ձեր, և զպտուղս ձեռաց ձերոց. Եւ յետ մնացորդացն ասէ, երթ՛ք ի քաղաքս յուդայ և ժողովեցէք յամ խաբայիլէ արծաթ. զօրացուցանել զտուն Տն ամի ամի՝ ոչ ասաց ծառայն այ մովսէս։

Ա՛յ, եհմիա ասէ, և տացուք զպտուղս ծառոց մերոց ամ ըստ յամէ ի տուն Տն այ. և եղիցի սպասաւորացն ի տեղիս սրբութեանց։ Ա՛յ մա կաբայեցւոցն ասէ, և քաղաքն պաղեմացւոց տուեալ լինի նմ պարգեւս, ինչ՛երս ազգ որք հնդեմեն, ի պետս ծախիցն որք անդր ծախի գեն։ Յետ թագրուեցին ասէ Տր, տացեն զար ծաթն ի ձեռս գործաւորաց գործոյն Տն ցր վերակացուս տան Տն։ Նասայի ասէ, երանի որ

ունիցի զաճակ ի սիօն, և ընտանեակք նորա
հայեմ. Ազեկիէլ ասէ, զի ի վեր լերինն սբ
իմոյ ասէ որ որ, անդ ծառայեսցեն ինձ ամ
առնդ իրլի իսպռ. և անդ ընկալայց, և անդ
պայ արարիչ ընծայից ձերոց. և զպտուղս երա
խայրեաց ձերոց ի հոտ անուշից ընկալայց։

Փրկիչն մեր յա կայր ընդ դէմ դանձանակին,
տեսանէր թէ զիարդ ժողովուրդն արկանէր
պղինձ ի դանձանակն։ Աղաքեալքն հոգւով
սբվ որոշեցին զիւրաքանչիւրոք ի նոցանէ ա
ռաքել ի պետս եղբարց որք բնակեալ էին ի
հրեաստանի՝ զոր և արարին իսկ։ Եւ սկսբ զան
առաքեալն պօղոս յաճախապէս գրեալ վասն
ողորմուի հաւաքելոյ Աէմի, և զամն ի նոյն
հոգևոր նախանձն շարժեալ յորդորէր ասե
լով, ցուցանեմ ձեզ եղբարք զշնորհն որք
տուեալ են եկեղեցեացն մակեդոնացւոց։
Ասաի և վրդպք եկեղեցւոյ ի վեր այսմ բա
նիս՝ հինգ իրս ցուցանեն։

Առաջին թէ վասն երբ տուրքն Աէմայ շնորհք
այ կոչէ։ Տուրք ողորմութեանցն Աէմի կոչի
շնորհք յատուկ ի մէջ զանազան ողորմածից.
վասն զի լեռ սբ քաղաքն Աէմ և քրի անօրինա

նակ որ ինչ ՚ի հուրն մերձեցեալ՝ հուր կոչի.
և ՚ի լոյսն մերձեցեալ լոյս կոչի, ոչ և առաքեալքն ՚ի լուսոյն քրիստոսէ լոյս կոչեցան.
այսպէս սիրով զողորմութիւն Աստուծոյ ուղարկող
վիճ էին և պայծառ պահելոյ զսրբութիւն տեղիքն
որ լիք են շնորհօքն աստուածութեան. վասն ՚ի նոցին շնորհացն
մերձեցեալ՝ այն ողորմութիւն շնորհք այլ կոչի.
Ա. Ուղարկած ողորմութիւն Աստուծոյ՝ քրիստոս
անուանեն ի նոր կիրեալ. քանզի շնորհքն այլ ար
ծարծէ և ձգեալ քարշէ առ ինքն զողորմութիւն, և շնորհաւորէ զնոսին. և միշնորդութիւն
այնը շնորհին՝ սփռեալ տարածանէ ՚ի վերայ տուո
ղացն. ոչ հուրն արծարծեալ փայտիւ զջերմութիւն առ ինքն ձգէ. այսպէս նոր Աստուած ողորմութիւնն զշնորհան առ տուօղն ձգէ. Այլ զի
Աստուած տարածեցաւ շնորհքն ՚ի մարդիկ.
և այն շնորհիւն հաւատացին ՚ի քրիստոս և վառեցան սիրովն քրիստոսի. և ապա զսիրոյ պտուղն առաքեցին Աստուծոյ որ և երևի թէ նախ ինքեանք
ընկալան զշնորհս Աստուծոյ, և ապա փոխարէն
շնորհացդ պարտուցին տան զողորմութիւն նոր Աստուծոյ.
Աստի արժանաւորքն տրոց ողորմութեանցն՝ գոլ
տին զողորմութիւն շնորհացն և ողորմութիւն.
Ը. Որ օրինակ յառաջել հրոյն շատ լինի ջերմու

նաբայ • զոր նոր հաւատացեալքն ի մեծն ան
դորձ նուիրակուբե Աբէմի ի պօղոսէ և ի բա
ընդ քրիստոնէական անուանն սկսեալ եղև
ցելոյն քրիստոնեայ անդ եղև • և յայնմ օրէ
ակսեալ ի մեծի քաղաքէ անսիոքայ եղև •
Բանզի սկիզբն անուանափոխուբե հաւատա
Աբէմայ , նախ ի հեթանոսաց հաւատացելոց
նուիրակուբեբ Աբէմի • Ապա ի քրիստոնեայ
Աբէմ և ածային քաղաքին
Այդ՝ թէ ուստի սկիզբն և պատճառ եղև
շնորհք այ կոչէ առաքեալն զողորմուբիւն
Աբէմի •
շնորհս սբբոց տեղեացն քէ • Այլ վասն այսր՝
որք արին արժանաւորաց • որպէս և արարողաց
ջարչարանք ժամանակիս՝ հնդերձելոց բարեցն
լուաք• ըստ այնմ ոպ ասէ պօղոս, ոչ են արժանի
շնորհք կոչէ • ոպ արդիկն ծածկէ զաստեղան
և զձրագան , այսպ տուրքն ածային շնորհացն
և պարգևացն ծածկէ զտուրս մարդոյ • և
միայն տուրքն այ երևի աստ և ի հանդերձեալ
լուաք• ըստ այնմ ոպ ասէ պօղոս , ոչ են արժանի
շնորհք այ կոչէ առաքեալն զողորմուբիւն
Աբէմի •
Այդ՝ թէ ուստի սկիզբն և պատճառ եղև
նուիրակուբեբ Աբէմի • Ողորմելի և
նուէրս մատուցանելոյ Աբէմ և ածային քաղաքին
Աբէմայ , նախ ի հեթանոսաց հաւատացելոց
սկսեալ ի մեծի քաղաքէ անտիոքայ եղև •
Բանզի սկիզբն անուանափոխուբե հաւատա
ցելոյն քրիստոնեայ անդ եղև • և յայնմ օրէ
ընդ քրիստոնէական անուանն սկսեալ եղև
դորձ նուիրակուբե Աբէմի ի պօղոսէ և ի բա
նաբայ • զոր նոր հաւատացեալքն ի մեծն ան

սիոք սկիզբն արարեալ ժողովեցին զնուիրա
կուին, և՝ ի ձեռն սբոյն պօղոսի և բառնաբայ
առաքեցին յԱնտիոք. և ընթերց վա՛ր ինչ պատճառ
այս է, վա՛ ներուած սովոյն որ լինելոց էր յԱնտիո
քեա ամաց. զոր դուշակեաց ագաբոս՝ մարգա
րէութեն Հաստատելով զնախասացեալն՝ ի քան
զնեղուի սովոյն և զայլոցն. որ յետ խաչելուե
ան լինելոց էր յԱնտիոք վա՛ր ընթերցեր հրէից.
Ապրց վա՛ր դուռն ողորմուե բանալով Հաւատա
ցելոցն, զի ողորմուե արժանասցին ողորմածքն
ըստ ընտրականի հրամանին. Ո՛ր իմացեալ
նոր Հաւատացեալքն և վաստեալք՝ ի սերն քի՛
յառաջապոյն պատրաստուել առնելով ժողովե
ցին զնուիրակուիս, և առաքեցին յԱնտիոք օգ
նական լինելով նեղուածեցն որ գալոցն էր.
այս եղև պատճառ նուիրակուիքն սբ Անտի
Ապրեցաք ընդ քրիստոնէական անուանադրու
թեն՝ եդեալ եղև ողորմուիքն ժող վել և յղ
ղել՝ ի սբ Անտիոք. Հին աւանդուիքն և ոչ նոր
սահման. Ապա յայտ է թէ՝ ամ որ զբրիս
տոնէական անունն կրէ, պարտական է յիշել
զԱնտիոք տասանորդիւ ապրանաց իւրոց. և առ
նել զողորմուիքն ոչ մոռանալով զտեղիք երախ
տաւորին իւրոց քե՛ ա՛յ մերոյ. և յօգնուի Հա

սանիլ որպէս որդի առ ծնօղն իւր. ըստ շնորհա
լոյն Թէ՝ պարտական է հօր որդին, հատու
ցանել զվարձս ծնողին։ ¶ Եւ ասէ պարտ է ամ
բրիստոնէի յիշել միշտ զերախտիքն քի. ունիլ
սէր առ նա։ ¶ Եւ ասել, բարի՛ արա ինձ կա
մօք քովք սիօնի, և շինեսցի պարիսպն Երու
¶ Ոչ և երանելին պօղոս աւանդեաց ասելով
իւրաքանչիւրոք գանձեսցէ յանձին իւրում
յաւուր միաշաբաթուջ՝ լսելով ի նա աւետա
րանէն զերախտիսն քի, և՝ի միտ բերելով զը
փրկադործուե նա զեղիքն Երմայ, կիրակոյ
կիրակէ գանձեսցէ յանձին իւրում։ որէ լաւ
նայել և շտեմարանել յերկինս։ ըստ հրամանի
փրկչին Թէ, գանձեցէք ձեզ դանձս յերկինս։
¶ Այսմանէ ճշմարտապէս պարտ է գիտել, զի
ամ անձն քրիստոնեայ Թէ այր կամ կին, յա
ւուր կիրակէի ուղղել զդիտաւորուին և՛ի
հասարակ ապրանսն յաւուրցուցանել և հա
նել բաժին քի, և արկանել՛ի դանձնսին ան
ըստ կարողուե և փափադանացն։ ¶ Ահա յայտ
եղև Թէ ամ եկեղեցիք քրիստոնէից ուր և ըն
Թեռնուն զիւղաբերիս ¶ Ընտրեան՝ի պա
տիր ¶ արուեն՝ի, պարտին անխափան ու
նիլ զդանձանսն Երմի, և արկանել զբաժինն

քի՛ ի դանձանակն իւր որ ե պտուղ սիրոյ լոյս
հաւատոյս քրիստոնէականի։ Եւ այս Վնաս
հրաման քան թէ մարգարէանդ և առաքե
լասահման . և ոչ նորաձևուի արծաթասիրուե
զոր քաւ և մի՛ լեցի ։ Ալ՝ այ թէ ոք հակառակի
և խափանէ զանձանակն սբ Եկեմի, և զնոմի
բակուինն՝ Վհի և իւրոց մարգարէիցն և առա
քելոցն սբզց ե հիմն։

Այդ թէ զինչ շահ և օգուտ ե ողորմուքի
տալն սբ Եկեմայ։ Շահ և օգուտ այսմ ողոր
մուեն այս ե ։ Նախ զի զանցաւոր ապրանքս
և զմեծուքիքս անանցանելի առնէ ։ զապակա
նացուս՝ անպկան, զկորստականն ճշմարիտ,
զերկրաւորս երկնային . իբրև զպղինձ փոխա
նակեալ ընտրես ոսկւոյ ։ ոպ ասաց փրկիչն, երթա՛ք
գործեցէք մի՛ զկորստականն, այլ զմնացականն,
Եւ ըստ պօղոսի և դաւթի , սփռեաց և ետ
աղքատաց՝ արդարութի՛ն իւր մնայ յաւիտեանս
յաւիտենից ։ Եւ դրէ՛լ ըստ քի՛ այ մերոյ թէ՝
որ արբուսցէ միում բաժակ մի ջուր ցուրտ
յանուն աշակերտի թէ դուք քի՛ ե՛ք, ոչ կո
րուսցէ զվարձս իւր։ Եւ թէ՝ արարէ՛ք ձեզ
բարեկամս ի մամոնայէ անիրաւուե, և յորժ
պակսի ընկալցին զձեզ ի յաւիտենից

Նէ թէ՝ վաճառեցէ՛ք զինչս ձեր և տուք ողոր
մութիւն. վո՛ երբ, վո՛ այն զի՛ ի սեղան հօր իմոյ
բազմեցուցից և անցեալ պաշտեցից զձեզ.
Նէ դրձի, երանի ողորմածաց զի նոքա զողոր
մութիւն գտցեն. Նէ թէ՝ յայնժամ ծագեսցին
արդարքն որք են ողորմածքն իբրև զարշալոյս.
Ո՞ւր է վկայութիւն հաստատեալ յայտ առնէ
զշահ և զօգուտ ողորմուածն Նէմ. որ զանցա
ւորն տալով զանանցն փոխարէն առնու.
Նէդ շահ և օգուտ ողորմուածն Նէմ՝ զի զո
ղորմածն հաւատասր սրբոց արդարոցն և առա
քինեացն հանէ. թէ ընդ կենդանիսն, և թէ
ընդ ննջեցեալսն որք են ի սբ Նէմ. Նէ նոյն
Նէմայ հաւատովն ընդ ամ տեղիս որք սբ գը
տանիցին. Ո՞ւր սբյն պօղոսի, ոչ երթէ ձեզ նե
ղութիւն և այլոցն հանգիստ կամիմ, այլ հաւա
սարութիւն այժմու ժամանակիս՝ ձեր առաւե
լութիւն ի նոյ պակասութեն. զի և նոյ առաւելու
թիւն եղիցի ի ձերում պակասութեն. զի եղիցի
հաւասրութիւն հոգւոյ և մարմնոյ յընկերակցու
և մասնակցուի սբցն. սպ ասաց քս, որ ընդունի
զարդար յանուն արդարոյ՝ վարձս արդարոյ
առցէ. Ո՞րդ՝ երթէ զարդարն ընդունելով զվ
արձս արդարոյ յոյժ առնուցու, ապա զնոր

արդարոց ընդունողն որ նոյն ինքն է քա՛ ածն
մե՛ր՝ աներկբայ վփառս յի առցե՛ լինելով ժա
ռանգակից փառացն նորա։ ըստ պօղոսի, ժա
ռանգա՛ւ և ժառանգակից քրի։ Այո՛ թէ, նորո
գեսցէ՛ զմարմին խոնարհու՛թե մերոյ ըստ նմա
նութե՛ մարմնոյ փառաց իւրոց։ Այո՛ թէ՝ յրիմ
նայն յայտնեսցի, նման նմա՛ լինելոց եմք։
Տե՛ս ուրեմն զչա՛հ և զօգուտ Աբէմայ ողորմու
թե՛ն, որ՝ի հա՛ւատարուի՛ մեծուե՛ փառացն քի՛
հանե՛ ըստ չափոյ իւրոյ։ ոյ՛ և գրեալ է թէ,
որ զբազումն էառ ո՛չ առա՛ւելա՛, և որ զսա
կա՛ւն էառ, ո՛չ նո՛ւազեցա՛։ Այ՛դ՝ ողորմուի՛
տո՛ւօղն Աբէմայ՝ ’ի յայս կեանքս պատո՛ւի ’ի
մարդկանէ և փառաւո՛րի. և՛ի հանդերձեալն
յայ վարձատրի։ Այո՛ թէպէտ վա՛ւ հասարակ
աղքատաց որ առանձնակիք են ասաց տէրն մե՛ր՝
մի՛ գիտասցէ՛ ձախ քոյ զոր ինչ գործէ աջ քոյ։
ծածո՛ւկ տալ՝ զի մի՛ ոք ’ի մարդկանէ գիտասցէ
և փառաւո՛րեսցէ զտո՛ւօղն. զի մի՛ լեցի ասել՝
այն իսկ են վարձք նո՛ց։ Ապա՛յն վասն տրոյն
Աբէմի և այլոց այսպիսեաց, ասէ Տաղարապետն
խորոց խորհրդոյն յի՛ երանելին պօղոս թէ,
խորհի՛մք զբարիս ո՛չ միայն առաջի՛ տա՛յ, այլ և
առաջի մարդկան։ Այո՛ է թէ յայտնի լինիլ

պարտէ ՚այ և մարդկան. զի յամենեցունց պատ
ուհասցի տուօղն. և ամենեքին լուեալ յորդո
րին ՚ի տալն. և լինի տուօղն պատճառ բարեաց
պլոց. Ուրեմն աստ ՚ի մարդկանէ պատուի
տուօղն, և ՚ի հանդերձելումն զկեանս յաւիտե
նականս ժառանգեսցէ. և երանելի կոչի ըստ
եսայեայ, երանի որ ուսնիցի զաւակ ՚ի սիօն և
ընտանեակ յԵրուսաղէմ. Ո՚ այս դիտելով սբն պօ
ղոս, զմեծապոյնսն ՚ի սէրն և զհաւատարիմսն
կարգէ և դնէ ՚ի վէր պաշտամանս այսորիկ՝ զի մի՛
վնասեսցի մեծուն ապրանացն քրի, զտիտոս և
զբառնաբաս զհաւատարակիցսն լուր. ոպ ասէ,
բայց եթէ տիտոսի բանք ինչ են՝ իմ հաւասր է
և ձեր գործակից. Եւ դարձեալ ասէ եթէ՝ առա
քեցաք ընդ նմա զեղբայրն՝ որոյ գովուքին յա
ւետարանի անդէ ընդ ամ եկեղեցիս. որ է ինքն
ղուկաս ընդ տիտոսի առաքեալ. Ո՚յլ և առա
քեցաք ասէ ընդ նա զեղբայրն մեր զոր ընտրե
ցաք ՚ի բազում իրս բազումանգամ պինդ գր
տեալ. և ոչ այսչափ միայն, այլ և ձեռնադրել
յեկեղեցեաց անտի որ է ինքն բառնաբաս.
նշդեհակից մեր եղև ՚ի շնորհս յայսմիկ, այս է
՚ի տուրս ողորմուածս որ է ՚ի փառս ՚այ. Եւ զայս
գործ փառք քրի ասէ, զի մի՛ ոք արասո դիցէ

նմա վասն պաշտամանն այսմիկ և վնաս ինչ։
Այլ դրձել ասէ, ողորմուլի Տարկիս այսորիկ ոչ
միայն պակասուլի սբգն ընուլէ, այլ և բազմօք
փառաւորել զաճ գոհուլք վս հնազանդուլե
տուողացն. և աղօթք առնել վասն նոցա. զի
առնօղքն հաղորդակից լինին բարուեցն այ։
Օ՛ի թէ մի՛ բերան գոհուլի՝ պարտական առնէ
զաճ, որքան և ասառաւելել բազմօք գոհութեամբ
տալ զընորհս, այսինքն զողորմուլի և զնուէրս
արդեանց տանն այ՝ առ՛ի պայծառ ցուցանելոյ
զանօրինական սբ սեղիքն։ Ուրեմն աներկբայ
փոխատու լինի այ տուօղն. և աճ է վարձահա
տոյց նմա ընդ միոյն Տարիւրապատիկ հազարա
պատիկ և բիւրապատիկ։ Ընդ՝ ողորմուլի՛ի
տայն սբ Աբէմայ՝ ՛ի ջար աւուր պատահմանէ
փրկէ ըստ տուբիթայ. որչափ և իցէ քոյ՝ ըստ
նմին բազմուէ արասցես ողորմուլի. զի ողոր
մուլիք փրկեն ՛ի մահուանէ և ոչ տան մըտա
նել ՛ի խաւար. զի ինքն տուբիթ, և նուա նորին
սառա այսու փրկեցան։ Այն՝ փրկէ ՛ի ձախա
կողման դասուն յաւուր դատաստանին. ըստ առա
քելոյն՝ բարձր՛ի գլուխ պարծի ողորմուլին առ
դատաստանաւ։ Ի ժամ մահու կեցուցանէ՝ որպ
զաբբիթայն. Օ՛ հողեղէնն մարդն երանելի

առնէ՝ ոչ ըբ առաքեալքն ։ Ի մէջ երկրի ի
հիւանդուէ բժշկէ ոչ եզեկիայն ։ Օ՜ մեղու
ցեալ հոգին քաւէ և սրբէ՝ ոչ զպռունիկն որ
եհեղ ի վերայ ոտից ն՚ան զմեծադին իւղն ։
Եւ այլ բազում գոյ ընորհք փոխանակ սրոց
ողորմութե ըբ Աէմի ։ վ՚ այն բազում շահ և
օգուտ լինի տուողացն ։
Ընդ՝ վ՚ թէ վնասողն սրոցն Աէմի որպիսի
պատժիւ պատուհասի ։ Ա՚նաստարարքն և հա
կառակողքն սրոցն Աէմի՝ բազում կերպիւ պա
տուհասեցան յայ և՚ի սրբոցն ։ որպ՚ի ննուա
գողն ընչեցն այ աքար զամբրեանն որ անցաւ
զհրամանաւն այ և գողացաւ յընչեից տն այ ըզ
կուսր արծաթն , որպիսի դառն պատժոք պա
տուհասեցաւ և քարկոծեցաւ յիսրայէլացոց ։
Եւ գեհազի աշակերտն եղիսէի մարգարէին որ
բորոտեցաւ վասն առնելոյն զտաղանդ արծա
թոյն ։ Ի սկ՚ի նորումս մասնաւոն յուդա՝ որ
զարկղն առ ինքն ունէր և գող էր և վնասիչ
ընչեից քր ։ որ և կախեցաւ մարմնով և՚ի կո
րուստն յաւիտենից եղև հոգւով և մարմնով ։
Եւ յետ նր անանիա և սափիրա այր և կին ,
իմիասին գողացան ։ և՚ի պետրոսէ առաքելոյն
սատակեցան , որև ա՛հ անկաւ՚ի վր՚ ամ հաւա

րուքը։ Եւ զորդին այլ ընդ այմ հօր տեսանել որոյ վասն արժանացաւ ընանիլ շնորհօք եւ զօ եղեւ նըմն ստեփաննոս ընկերովքն իւրովք։ Ծակիցքն՝ արդարեւ փառաւք պայծառացան եւ ի նոսին պսակեցան։ Վանզի այսմիկ ապատաստ ժեցան եւ պատուհասեցան։ Ա՛ն թէպէտ թուին յաչս մարդկան այն վնասօղքն Աստուծոյ թէ յաջողք են ի գործս, բայց ոչ գիտեն եղ կելիքն զբան մարգարէին թէ, ահա մեղաւորք են եւ յաջողեալ է նոցա։ Ասասի զինի ոչ բնչ ժամանակաց՝ նոանկք եւ մուրացկան լինին ըստ բանի մրգրէին, տեսի զամբարիշն վերացեալ եւ բարձրացեալ որպէս զմայրս լիբանանու։ անցի եւ ահա ոչ էր, խնդրեցի եւ ոչ գտաւ տեղի նր։ Ա՛հա յայտ եղեւ զօրութիւն ընչից եւ ապրանացն սըբոյ Աստուծոյ, թէ ոչ պատժեցան եւ պատուհասեցան վնասօղքն եւ լափլիզօղ գողքն ի մէջ ճի. Եւ ի հանդերձելոյն՝ ի հուրն յաւիտենից մատնին հոգւով եւ մարմնով։

Ի՛նպէրդ՝ վա՛ թէ որպիսի փառաք ճոխացան ողորմուի տուօղքն սբ Աստուածածնայ, և հանապատրիմ վերակացուքն։ Ա՛յսմ հոգևոր գործոյս գոր

մարմնաւոր աչօք. և զառաջինն պսակ մարտիրո-
սութեան ընկալաւ. նոյնպէս և ընկերքն իւր:
Զետ նոր սբն պօղոս և բառնաբաս սպնդորք
եղեալ գործոյն Աստի և վերակացու տրոյն.
զոր ժողովեցին՝ ի նոր հաւատացելոց զպտուղ
սիրոյ, և տարեալ Երուսաղէմ՝ ի պետս սբոյն՝ դար-
ձան յանտիոք. վասն հրամանաւ Հոգւոյն սբոյ՝
առաքելական աշխատանաւ պատուհասեան. և
ձեռնադրեալ փառաւորեցան. Ոյնպէս և մի-
տոս վասն այսմ սպասաւորութեց՝ ի հաւատարուի
պօղոսի եղեալ՝ բովանդակ կղզւոյն կրիտոս
պատրիարգ եղև. Եւ մանուկն տիմոթէոս
սակս գործոյս այսմիկ՝ հաղորդ և որդի եղև
պօղոսի առաքելոյն. և կացուցաւ առաջնորդ
եփեսոսի: Եւ այլք բազումք՝ ի սբոցն՝ ի հայրա-
պետաց և՝ ի վարդապետաց, որք քաջամարտեալ
վաստակուբ՝ ի սէր սբ տեղեաց հաւատարմանդ
զսպասաւորութիւն և զվերակացութիւն արարեալ՝
՝ի հոգի և՝ի մարմնի ընկալան զվարձս. և յի-
շատակին հանապազ. որոց Յիշատակն օրհ
նութեամբ եղիցի:

Այսպէս տուեալ ողորմութեց սբ Հոգւոյ և բա-
րերարբն սբ տեղեացն՝ բարեհաճեալ եղեն առ
ամենեան. և՝ի թիւս ընտրելոցն կացուցանեն:

Յորոց՝ի հնուճն մեծն աբրահամ է որ զորդին
ոչ խնայեաց հանել՝ի լեառն գողգոթայ մա-
տուցանել զնա պատարագ ։ Եւ դաւիթ
յորժամ արար զպատարագն՝ի կալն ուռնայի՛
բարձաւ սուր հրեշտակին որ սատակիչն էր և
աճահայր անուանցաւ. և սիրտ դաւթի լցաւ
զսիրտ ։ Այ վկայեցաւ վա՛ ողորմածութեա՛ և հե
զութեն ։ Այնպէս և սողոմոն որ զտաճարն շի
նեաց՝ ոչ գտաւ նման նմա իմաստուն՝ի սահ
ման՝ի սահ. և օրհնակեցաւ յի փրկչին մերոյ ։
Եւ աստ աշխարհակալ թագն կոստանդիանոս և
որդւոյ, հեղինէ թագուհին հանդերձ մեր սբ
Ղուսաւորչաւ և Եղբեսարոսեաւ զբրբուե
տեղիքս շինեցին և պայծառացուցին բազում
զարդուք. յիշատակ թողեալ մեզ՝ի ժառանգութի
Եւրև եկեղեցի սբ տօնի զշնկանց. որ և օրհ
նութեա՛ եղիցի ։ Ողորմ և զայլ բարեպաշտ
իշխանս և զպարօնայքն և զտանուտեարքն ,
որոց անուանք նշ գրեալ են՝ի դպրուի կենաց
Եդէմ թէ և նեղութի՛ իցէ հաւատացելոյն ,
ոչ պարտի երես դարձուցանել յողորմութի
Եմի. զի ցուցանէ սրբազանն պօղոս զառա
ւելութե սիրոյ պատուղն զտուրքն մակեդոնա
ցւոց . որք ինքեանք գոլով՝ի կարի նեղուեա

և՛ի դառն աղքատութիս քան զկարն իւրեանց,
առաւել ինքնայօժար կամօք աղաչեցին զմեզ
ղոս առնուլ զտուրս նոցա վասն սրբոյն Յ.ԷՄԻ. ոմն
և գովել զնա երանելին. ոչ որչափ ակն ունէաք
ասէ ընչից, այլ և զանձինս ետուն նախ տոն
այ, և ապա առաքելոցն կամօքն այ. յայտնելով
թէ կամքն այէ այս, Պարձ նոյն սբն պօղոս
զհիւոս աղաչէ կամօքն այ. զի որպ քրջապտն
ինքն տիտոս ի կորնթոս գնացեալ էր, և յոր
դորեալ յօժարեցուցեալ էր զկորնթացիսն ի
ուրախ Յ.ԷՄՍ՝ աղաչէ զնա զի դրձ երթիցէ
ասէ. և որ զսկսեալ յորդորումն և զխոստումն
նոց յառաջագոյն՝ ի գլուխ հանել կատարեացէ.
Ինդ նմա առաքելով զբառնաբաս և զղուկաս
վկայական թխտիւ և գովեստիւ և բանիւ հա
ւատարմութ. յայտնելով նոց վս հաստատուէ
տրոցն Յ.ԷՄ. զի մի՛ եղծեալ խանգարեսցի ի
վնաստուց գայթակղութենէ կարծեաց նոց.
Պարձ թխտիւ և աղերսական բանիւ խօսի
ընդ կորնթացիսն. ոչ ձոխութ իբր զտէր հրա
ման տամ ձեզ. և այն վասն ձերոյ օգտի. զի
մտերմուէ սիրոյ ձերոյ յայտնի լեցի. և վասն
այլոց փութոյ զի և այլքն փութասցին.
Պաղէչ խրատիւ թէ ոպ առաւել է՛ք ՀՆՏով

բանիւ և գիտութիւն և ամ փութով. և որ ի
միջ ի ձեզ սերն ե ասէ, այն սիրովն խրատ
տամ ձեզ զի և այդմ շնորհի, այս է արոյն ա
ռաքել լինիք. զի և ձեր բարի նախանձն զբա
զումս յորդորեաց. և ըստ բազմաց յորդոր
մանն, բազում վարձս ընդունիք յամենեցուն
բարեաց պարգևողէն. Որով ի կարգի
դնէ զշնորհս կենսատուին մերոյ և ասէ՝ զի
աչք զշնորհս որ ե երախտիքն ետն մերոյ յի
քէ. այն որ մեծատունն էր՝ վասն մեր աղքատա
ցաւ. զի դուք նր աղքատութիւնն մեծասջիք.
և ոչ նա վասն ձեր աղքատացաւ զի դուք մե
ծասջիք, այսպէս և ձեզ պարտ ե աղքատանալ
զի նա վասն ձեր մեծասցի. Որով և երկիր
պագելի ե առ աեղիք նորա փառաւորեալ և
պայծառացեալ ճնասցեն ի գովեստ և ի
փառս անուան իւրոյ սրբոյ. ըստայնմ
փառաւորի ետր զփառաւո
րիչս իւր.

եղեցին տեսանել ճաշակողդք զաւետիկի իմոյ ըզ
Լե՛ դու՛ղ ըղձալով ասէ , երանելի եղեց քե
մատուսցեն զայն Թագաւորին երկնաւորի .
բարձեալ զպատարագս իւրեանց ի ձեռս իւրց՝
եկեսցեն ի հեռաստանէ յանուն տն այ , և
ման զնուէրս . ըստ տուրիթայ , ազգ բազումք
նեսցեն զքաղաքն , և լինիցին ազատք առանց
ըսո եզբասայ . և ամ որք երանեն յՀԴՀ շի-
այ քոյ . Ուրք երանեն յՀԴՀ , լինին ազատք
վաճառեսցես զատացուածս քոյ արծաթոյ . և
տացես զարծաթն ի ձեռին քում . և երթիցես
ի տեղին և ասացես զարծաթն անդ առաքի տն
հեռաւորութե ձանապարհին ասէ ի թուոց ,
եթէ հեռի իցէ ի քէն տեղին զոր ընտրեց տր՝
ցուցից քեզ . Լե՛ վ
քում . և եկ յերկիր զոր ցուցից քեզ . Լե՛ դու յերկ
ծննդոց . և ասէ ած յաբրահամ , ել դու յերկ
յած-պետական էին . Ուրպ ասէ ի
աւուսա ած-ազգակից ի նը քաղաքս
Լե՛ղեմ , ի սկզբանէ հրամայեցաւ

ձե գէոց .

Ա՛ր Կուլե Լ՛ենայ Վ՛ուխտեն գալ յԱ-ւո
և յարութեգունի նր Լե՛ղմայ Ա՛յոյնե

պայծառութիւնն Աբէմի։ Ես նոքա եւ դաւիթ
աղերսանօք, տեսանել զվայելչութիւն սոն ասե
լով, ծարաւի է անձն իմ առ քեզ աստ, երբ եչ
կից երկեցայց երեսացդ այլ։ Ո՛ւ աջալերիմ զի
մարից ընդ յարկաւ աբանչելեաց տանն այլ։
Այ զի սիրելիք են ինձ յարկք քո ամր զօրու
թեանց։ յանկայ և փափագի անձն իմ՝ի գա
ւիթս քո։ Աբէ դուձն, քեզ վայելէ օրհնութի
աստ՝ի սիօն։ և քեզ տացեն աղօթք Աբէմ։
Օ աղօթս իմ ամն տաց առաջի ամ ժողովրդեն
նր։ ի գաւիթս տան ամն և՝ի մէջ քոյ Աբէմ։
Աբէ թէ նուիրօք պարտ է գնալ Աբէմ։ ըմ,
մարից՝ի տուն քո պտղդօք։ տայ քեզ զոհան
իմ զոր խօսեցան քեզ շրթունք իմ։ զոր բե
րան իմ խօսեցաւ՝ի նեղութեն Աբէ հրամայէ
հաւատացելոց և ասէ, առէք զպտրագս և մը
ուէք՝ի սրահս նր։ և երկիրպագէք ամն՝ի գա
ւիթս սրբութեն նր։ Աբէ թէ գնալն Աբէմ
պարտ է ուրախ սրտիւ գնալ։ ոպ ասէ, ուրախ
եղէ ես ոչ ասէին ցիս՝ի տուն ամն երթիցուք
մեք։ Աբէ կամ, հաստատ կային ոտք մեր առ
դրունս քո Աբէմ։ Աբէ ոչ միայն հաւատացեք
երանէին, այլ անդ երանէին ազգ ազգ ամն վը
կայութիւն լինելի խոստովան լինել անուան ամն։

Նէ Եսայի ասէ, և երթիցեն ժողովուրդք բա
զումք և ասասցեն՝ եկայք երթիցուք ՚ի լեառն
տեն, և ՚ի տուն աստուծոյ Յակոբայ։ Նէ դրձել ասէ,
լուսաւորեա լուսաւորեա Նէմ զի հասեալ է
լոյս քո։ և փառք տեն ՚ի վերս քոյ ծագեսցի։
Համբարձ շուրջ զքև զաչս քո և տես ժողո
վեալ առ քեզ զամ մանկունս քո։ զի եկիցեն հա
սին ՚ի հեռաստանէ որդիք քո և դստերք քո։
՚ի վեր ուսոց իւրեանց բարձեալ բերիցեն զար
ծաթն և զոսկին վասն անուանն տեն աստ։
Յարձել ասէ, ուրախ լեր Նէմ և ժողովեցա
րուք առնել ոճն ՚ի դմա ամբեան այլ սիրեք
զդա։ և Նէմ միխթարեսջիք։ և տեսջիք և
խնդասցեն սիրտք ձեր, և ոսկերք ձեր իբրև
զդալարի զուարձասցին։ Նէ դարձել ասէ,
ածցեն զեղբարս ի ընոյ պարտ տեն, հեծեալս
կառս՝ հանդերձ պալարակապ երիվարօք և
հովանոցօք ՚ի սբ քաղաքն Նէմ ասէ տր։ և
եկեսցէ ամ մարմին երկիրպագանել առաջի իմ
Նէմ ասէ տէ։ Յրեմիա մարգարէն ասէ,
ընթացարուք յայսկոյս յայնկոյս զճանապարհն
Նէմի։ և տեսէք զի եղեց նոցք քաւիչ ասէ տր։
Յարձել ասէ՝ և եկեսցեն ՚ի քաղաքաց շուրջա
նակի Նէմ. բերել ողջակէզս և խունկս մա

երկրի յԱէդմ երկիր պագանել Թգէրին ան այ
ղէպի որը միանգամ ոչ ելանիցեն յամ ազգաց
երկիր պագանել Թգէրին ան ամենակալի. և
երկիր պագանել Թգէրին ան ամենակալի. և
եկուցան յԱէդմ. ասելով, և ելանիցեն ամ յամէ
ցին և ցնծացեն ի լերինն սիովն։
Ա կեալքն յԱէդմ, որդիք Աէդմայ կոչին. և գա
լուստ նոցա բանիւ ան է. ըստ բարուքայ, Հայեաց
Աէդմ ահաւադիկ գան որդիք քո ժողովեալք
յարևելից մինչև ի մուտս արևուս. բանիւ
սբգին խնդացեալք փառաբան այ. Ասի Աէդմ
և կոչ ի բարձունս և տես ժողովեալ զորդիս
քո զոր արձակեալ յայ յիշատակաբ։
Ալք գան յԱէդմ, ապրեցին յամ նեղուքէ
ըստ յովելեայ, և եղիցի ամ որ կարդասցէ զա
նուն ան կեցցէ. ի լեառն սիոն և Աէդմ լեցի
ապրեալ։ Ո՞ ազարիա ասէ, ի սիոն դիմեալ
ապրեցարուք բնակիչք երկրի. Ասի դէվ ասէ,
և եկեսցեն ժողովուրդք բազումք, խնդրել
զերեսս ան ամենակալի յԱէդմ, հաշտեցուցա
նել զերեսս ան. Վարձէ սպառնայ ի վր ոչ
եկողացն յԱէդմ. ասելով, և ելանիցեն ամ յամէ

ամենակալի, ոչ երկեղ ի վերջ նոցա անձրև. այս է
օրինութիւն ոչ լինի ի վերջ նոցա։ Ո՜ այս գիտելով
ամենասրբուհի կոյսն մարիամ սէր ածածինն
զհրաման մրգրեցին կատարէր. ըստ սբ յն ղու-
կասու, և երթային ծնօղք նոր ամ ամ յԵՀՄ
ի տօնի զատկին. և աճին զնա յԵՀՄ յանդի
ման առնել նոն։ Եւ ինքն փրկիչն մեր ըղձայր
և կարօտ էր Եհմի վասն կատարման երկեղն և
փրկուհե մերոյ։ ըստ մարկոսի, և էին ի ճանա-
պարհին մինչդեռ երանելին յԵՀՄ. և երթայր
յն յառաջ քան զնոսա և զարմացեալ էին։
Եւ ղուկաս ասէ, և եղև ի կատարիլ աւուրց
վերանալոյն՝ և ինքն զերեսս իւր հաստատեաց
երթալ յԵՀՄ։ Յովհաննէս ասէ, և էր մերձ
զատիկն և ելն յԵՀՄ։ Ա՛ա և ես, հրամայեաց
իւրոց սրբազանից առաքելոցն ի ժամ համ-
բարձմանն իւրոյ. ասէ, նստարուք ի քաղաքիդ
Եհմ մինչև զգենուցուք զօրուն ի բարձանց։
Ընծան ընտրուհե երանելին պօղոս՝ փութայր
թողուլ զգործս իւր ասելով, բայց այժմ եր
թամ յԵՀՄ պաշտել զՔրիստոս։ Ընդարև ըզ
բազումս ունին վարձս յայ գնացողքն յԵՀՄ
և պահին ի քնէ. ըստ յորդորդ եզրասայ որ
ասէ, ես եզրաս տեսի ի լերինն սիոնի զամբոխ

մեծ. և՝ի միջի նոցա էր երիտասարդ մի բարձր
և աշուժագոյն քան զամենն. և իւրաքանչիւր
դլխոյ նոցա դնէր պսակս. և ասացի ցհրշտակն,
այն երիտասարդն ո՞վ է. և պատասխանեալ ասաց
ինձ, սա է որդին աստ. Այլ ոմն՝ի սըբոց ածա-
բանից վարդապետացն՝ի վե՛ր բանին ղուկասու
աւետարանչի որ ասէ, իբրև էջ՝ի լեռնէ անտի՝ դը
նացին զհետ նո՛ր ժողովուրդք բազումք՝ քա-
զում իրօք ցուցանէ. Այսպէս թէ զինչ նշանա
կէ գնալն զհետ նո՛ր ժողովուրդք բազումք.
Եաւն յորում նատաւ նորն մեր, պարտիմք
իմանալ զերկինս. յորում կայր ընդ հօր և
կայ միշտ հաւասար. Իսկ իջանելն՝ի լեռնէն,
այս իմանի. յորժամ վե՛ր մերոյ փրկուե էջ՝ի
հովիտս տրամուե և զմարդկուիս մեր էառ.
զի որ աներևոյթն էր յիւրոյն՝ երևեալ լինի՝ի
մերս. Այո՛ զոր ոչն կարէաք յիւրում բարձ
րուեն դոնեայ ընդ աղօտ տեսանել, յիմերում
տկարուես ծանիցուք. Եւրդ գնալն զհետ նո՛ր
բազմուի ժողովրդեան այս է. յորժամ մարդ-
եղուե բանին շա՛տ ազգն հաւատացեալ նախանձա
ւորք լինէին. Եւանդի երթալն զհետ նո՛ր՝ նա
խանձաւո՛ր լինիլ և նման նմա լինիլն է. ոչ ինքն
ասէ, որ զիս պաշտեացէ՝ զինի իմ եկեսցէ.

Լ՛ն դրձ՛ եթէ ոք կամիցի դալ զհետ իմ, ու
րասցի՛ զանձն իւր և առցէ զխաչն և եկեսցէ
զհետ իմ։ Լ՛ն ամենածինն Հոգւովն տեսեալ
զնոյն խորհուրդ՝ հիանալով ասէ, ո՛վ են սոքա
որ իբրև զամպս թռուցեալ են. և իբրև ա
ղաւնիս ձագախառն երամովին գան առ ես։
Ո՛ր նշանակէ ամպն զմարգարէս. որք լցեալ
ամպով Հոգւոյն՝ տեսին զգալոստ բանին ՚ի
մարմին. և առաքեալքն ականատես եղեալ
քարոզեցին։ Ո՛արտիրոսքն արեմբ վկայեցին,
և Լ՛ուսանքն ողջախոհութիւնք նահատակեցան։
Ա՛գնաւորքն անսուաղութիւնք հետևեցան. և
Խ՛ոստովանողքն համարձակ խոստովանեցան։
Չ՛արչպտքն ուղղափառութիւնք սպառազինեցան,
և Ո՛արդպտքն ուղիղ վարդպետութիւնք համառօտ
տեցին զբանն կենաց։ Ո՛մանացեալքն ըզ
հեշտուն անկողնոյ ատեցին։ Ո՛րթամբասէրքն
և ագահքն զմարմնաւոր մեծութիւս արհամար
հեցին և ոչ ինչ համարեցան։ Տ՛կար կանայքն
՚ի սէրն քրիստոսի զմարմնոյ տկարութիւնն
մոռացան։ Ո՛նմեղ մանկունքն վասն ծնեալոյ
մանկանն յիսուսի սրախողխող եղեն։ Ո՛շխարհա
կալ թագաւորք քրիստոսացք և աստուածհաճոյ
շատացան։ Ո՛ւաշակք և յափշտակողք իբրև

ոպ զմահ . և ո՛չ թէ ապ զմահ միայն , այլ հզօ
տեղեաց տնօրէնութիւնք նը : Ո՛վ ի հզօր և սէր
ի յարկս նը , և երկիր պագանել ՚ածակոխ ոտից
մեալ ջերմեռանդ սիրով դան յԵմ մտանել
ի յարևմտից ՚ի հիւսիսոյ և ՚ի հարաւոյ դի
լոց յամ ապս և յամ լեզուս ՚ի յարևելից և
ջալերութիւն իրաւախոսեալք դասք հաւատացե
ադամայ : որ է արևն մեր յիսուս Քս ՚ի սոյն քա
նորոգութիւն մարդկայինս ազգի ՚ի ձեռն երկրորդն
և մարդ ծնաւ ՚ի սա . և ինքն հիմունս էարկ
ի նմա բարձրեալն : այսպէ և անդ էառ սկիզբն
ոպ զմահ . և ո՛չ թէ ապ զմահ միայն , այլ հզօ

բազոյն քան զմահ. զի մանն միայն ի ներքոյ
լուսնական գնդին օդականացն յաղթէ.
և ի մահու յաղթին զինուորք, իշխանք,
տեարք, թագք, կայսերք. Որք զամ սիեզերս
ինքեանց ինազանդեցուցանէին՝ մահու ինա-
զանդին. Այս ևս յաղթահարին ի մահուանէ
գազանք, և հաճք, ձկունք, և տունկք.
Ո՞վ մանն ի վեր քան զգունդն լուսնեակին ոչ
կարէ գործել. և ոչ յաղթութիւն առնել.
Այլ սերն զամ յաղթէ. ոչ միայն զստեղծ-
ուածս, այլ և զստեղծօղն. ըստորում մեռանի
կեանքն. Այնրկ յաղթի ի սիրոյ որ միայն
ամի կարօղն է. ըստորում ասէ ածաբանն,
ո սէր որբան մեծ է զօրութի քո. որով աճ և ս
կապիլ կարէ քեզ. Այն թէ՝ ընդ այ զօրաւոր
եղեր. ընդ մարդկան ևս զօրագոյն ես.
Ո՞ւր սիրոյ կապանք բռնադատեալ աճ ի
յերկիր էջ. և ի գժոխս էանց. Ո՞ւմ ի
դուռն գերեզմանին կնքեալ ոչ կարաց արգի
լել. այլ սերն կապեաց զնա ընդ խաչափայտին.
Ո՞ւր սիրոյ կապանք կապեցան ի քո առա
քեալքն, և հայրապետքն. և հեռաւորք նոցին
խրախուսեալք ի միմեանց օրընօրէ, և շաբաթ
ի շաբաթէ, ամիս յամսոյ, և ամ յամէ դիմեալք

դան սիրով մարդեղուեն քի՝ մտանել ի յարկս
ներ և երկիր պագանել ի տեղւոջ ուր կացեալ
են ոտք նր ։ Ա՛է հեռաւորուի ճանապարհի,
Ա՛է ալեկոծուքի ծովու, Ա՛է մահ և երկիւղ
աւազակաց, Ա՛է նեղուի կերակրոց, Ա՛է կա
րօտուքի ընտանեաց, Ա՛է աղէտ ծնողաց կարէ
արգիլել և խափան առնել ուխտական ընթա
ցողաց ի տեղի տնօրէնուեն քի։ զորս յորդո
րէ դաւիթ թէ մտցուք ի յարկս նր, և երկիր
պագցուք ի տեղւոջ ուր կացեալ են ոտք
նորա ։

Լուր՝ վ՚ն լիւ օգոստ է երկան ,Լ՚էմ, և արգելչն են սատանայ.

որ վ՚ն սիրոյն Ա՚ր և սբցն երկան Լ՚էմ առ՚ի խոստովան լինիլ զմեղս իւրնց, և յընչից զոր ՚ի ժառանգուէ կամ ՚ի քրտանց իւրեանց շահեալ էին՝ ծախեսցեն յայն օրինել ճանապարհն ։ և զանձինս իւրեանց չարչարիցեն անհանգստուէք, տքնուէք, և աշխատուէք ։ ըստ առաքելոյն թէ՝ բազում աշխատուէք պարտ է մեզ մտանել յայն հանդիստն ։ և զինքեանս՝ այլ և առ ժողովս սրբոց աղօթիւք յանձն արարեալ, և յարդեանց իւրեանց՝ աղքատք և բազումք ոմանք մասնաւոր

րեալք լինին, մինչ զի այլազգիք և շինականք։
Ա րև գրեթէ զմի՛ փող և զմի՛ ըստակ որ՝ի ձա
նապարհին Աէմայ մնախցեն, թէ իրաւամբք
և թէ այլազգեաց զրկողութ՛ը, այն ամ՛ի ծով
ողորմութ՛ե և՛ի գանձարանն արքայութ՛ե ամբաղ
րի։ ըստ անսուտ խօսից Տն մերոյ Յիսուսի թէ՝ մազ մի
՛ի գլխոյ ձերմէ ոչ կորուսից, ուստի և գովին։
Վանզի լուսաւորիչն մեր սբն Գրիգոր որ՛ի
սեպուհ լեռնէն երեսիքարշ՛ի վէր ծնկացն կա
մեր գալ՛ի սբ Աէմ. և երևեալ սերովբէին՝
արգել. և հետևակ ընթացաւ՛ի սբ քաղաքս։
Ա մին նման և բազումք՛ի սբցն այ, մանաւանդ
և մեծամեծ իշխանք և թագաւք, ոչ կոստանդիա
նոս և որդւոյ։ որ զբազում բարութիս արարին
և հռչակեցան։ Ա ր և այժմու ժամանակիս քա
գաւորքն լատինացւոց ամի ամի զբազմ գանձս
և խազինայս յոլովս յղեն ընդ կրօնաւորաց
իւրեանց։ որք ննջօք կարեն զդէմ ունիլ մե
ծաձախ Հարկապահանջութ՛ե որ վա կառավա
րութ՛ե ինքեանց։ Աչ ազգս մեր որ ընդ նոսա
իմիասին և միապէս՛ի մի լուծ ընթացեալ՛ի
ծախս և՛ի մխիթարս դրամից՝ զի արդ կարեն
հասանիլ նց։ զի ոչ ունիմք զպարօնայս և զմե
ծաշուք իշխանս։ Ա յլ օրինեալ ազգիս տրօքն

և ուխտաւորաց գալստեամբն. ՚ի նուիրակու-
թեց, և ՚ի դանձանակաց: և այսպէս գառն ընդ
գոմշոյ լծեալ տեսանիմք վէր պայծառ և շէն
պահելոյ զսրբուհե տեղիքս ստեղծողին մերոյ:
Արեգն այնոքիկ հեստեալքն ՚ի շահ ազգին քրի-
ստոնէից ամենայն ժողովրդոց և խառնակեն
զպարզ սիրտս նոցա ասելով, ախտս որ ՚ի փուճ
տեղն գնայք այժմ. և զհալալ դրամն ձեր
այլազգեաց մխէք. զոր նմանին յայտնապէս
սատանայի՝ որ բերանով օձին խօսեցաւ ընդ
Եւայի ասելով, զի՞ է զի ասաց ձեզ Թէ չիմ ծա-
ռոց որք ի ցեղն ՚ի նեղքս ՚ի դրախտի պտղոյ մի՛
ուտիցէք. և զի գիտէր ձեզ Թէ յորժամ ուտի-
ցէք՝ աստուածք լինիք. և պատրեցաւ կինն.
և զրկեցաւ ադամ և եւա և ելին ՚ի դրախտէն:
Այլ յայսպէս է որ պղտորէ զմիտս հաւատացելոց
Թէ զինչ կայ այժմ. և ընդէ՞ր զձեր մալն ապ-
րանաց մխէք: Օ՜ այս ասելով լինին օձ այն
միամիտ քրիստոնէին և զրկեն զնա ՚ի շնորհաց
տեղեացն և առնեն զնա ուխտազանց և ուխ-
տադրուժ, արգիլելով յուխտաւորութենէ:
Այնպէս ՚ի քոյ դուռն է ասեն եղկելիքն. ոչ մի
տածեն զայնքան փրկագործուհե շնորհքն և
ազատութե պարգեւքն որք եղեն քիւ ՚ի սբ

քաղաքս Լ֊ԷՄ, և նմանեցուցանեն զպալատն
Թգ֊ղրաց Թգղրին իբրև զհողոց մի յանցս ձագ
նապարհի. և՝ի դրունս նոյ կանգնեցուցեալ
իբրև զհոտան և զքամահելի ինչ՝ անշահ և
անպիտան համարին զերկնային յուխտս և յեր֊
կրպադութիւն ամենաբաւ տեղեաց անօրինակա
նաց՝ ոն մերոյ յիւ֊քն. որոյ այնպիսեաց մեծ
և ծանր համարելոց է զմեզն՝ այն որ արար
փրկուն ազգի մարդկան իւր ըստ չարչարանաց
՝ի սբ֊քաղաքս Լ֊ԷՄ: Որ և գոչէ առ
հաւատացեալս իւր. ով ջերմեռանդ հաւատա
ցեալք իմ, գտեղի ծննդեան իմոյ և խաչելու
թեն՝ նա և զԼերեզմանն իմ որ վասն ձեր մահ֊
ուամբ իմով՝ ի նմա տքնեցայ և՝ի հողւ երկրի
մտի պէս զձեզ յարուցիկ. զսոսա ոչ ունիք առ
ձեզ, որ աջոք բացօք հայեցեալ զչարչարանս
իմ մտածէք և զղջայք վասն մեղաց ձերոց.
Ուրեմն ով անբիծ արեամբ իմով գնեալ ժողո
վուրդք, մի՛ լսէք այնոցիկ որ յուդայի նման
նախանձին փառաց իմոց. և ոչ կամին որ որ֊
դիքն իմ գան առիս և տեսանեն զտեղիք չար
չարանաց իմոց, Ձեռն՛ կացէք՝ի նոցանէ. մի՛
հաւատայք խօսից նոցա. իբրև զօձն խաբեն
զձեզ որ անվարձ եղանիցէք՝ի տեղեաց շնոր֊

Հայ իմոց։ Ո՜վ այս ի դէպ եր քէ ասել ուխ-
տաւորաց · որ և հաւատամ զի ի հոգիս նոցա
խօսի և շարժէ զնա գալ յուխտ և յերկրպա-
գութիւն սբ տեղեաց իւրոց։ Ասուն շնորհօք
ամենաբ գերեզմանին քո ամ յամէ յորդեալ
գան գառինքն այ ի փարախ քաջ հովուին քո
այ մերոյ · և տրօք իւրեանց շէն և պայծա-
ռացեն զտեղիս տնօրինականաց փրկչին մերոյ։
և գնեալ զանգին մարգարիտս զշնորհս սբ
տեղեացս · իբրև զիմաստուն վաճառական փար
թամացեալք մեծաւ ուրախութիւն գառնան ի
բնակութիւս իւրեանց · պարսպեալք յամ վտան
գից թշնամւոյն զօրութիւն սբ խաչին։ Ընդ անսուտ
հրամանի տէն թէ, ես ընդ ձեզ եմ զամենայն
աւուրս մինչև ի կատարած աշխարհի ·

Այլ ով որ արգիլէ զուխտաւորսն յերթալոյ
յԱրէմ, բանսարկու լինի ի մէջ սուրբ տեղեացն և
տեղեաց։ ի մէջ հօրն և որդւոյն ։ և
այս յամէն ազգաց ի դուրս է։ Վանզի հրէայք որ թշնամիք են քրիստոնէից՝ անդադար
գան ի սբ Երէմ բազում չարակրութեամբ ։
Եւ այլազգիքն որ անթիւ և անհամար զօրօք
գնան յերջանիկին արաբիա բազում վշտօք ։
Ասկ քառանկաց կրօնաւորքն որք ստէպ ստէպ

Ի գալն և ի դնալն են. և ոչ ոք կրօնաւոր ա-
ռանց գանձի դայ ի նը Աբեմ. Աստի յայտ է
թէ, այրն որ ասէ թէ մի գնար Աբեմ, ոչ ու-
նի մասն. ոչ ի հրեից և ոչ ի հեթանոսաց.
Թող թէ ի հաւատոյն քրիստոնէականի:
Որոց ոտն ամբ տացէ դարձ և զգաստութիւն.
և լուսաւորեսցէ զմիտս և զաչս հոգւոց նոց
զի մի՛ կորիցեն. ոչ և բազումք յազգէ մերմէ
այս մոլութեամբս չքացան և տնանկացան.
և հայրն և ջրոյ կարօտեալք. և՛ի մէջ ամենայն
ազանց նուաստացան: Որոց փրկեսցէ տէր
ամ զլուսաւորչածինն ազգս մեր զմիամիտ հա
ւատացեալքն՝ զնբ Աբեմ և զնբ Պետրեմանն
Ի՛ սիրոյն՝ յայնպիսի չարաց ուրացողաց:
և Պարկեսցէ զլեզուս չարաբաստից՝ շնորհօք
այնմ պահուն՝ որ կայր կապեալ՝ ի մէջ ատե
նին և ոչ խօսէր ստեղծող փրկիչ
և տէրն մարդա
սէր:

Աստուած և օժանդակ ամ աղգաց յարևելից և յարևմտից՝ ի հիւսիսոյ և՝ի հարաւոյ ասա Հաւաքելոյ բազումք ե յաղաւնոցն. Ո՞ի հոդս այս ե սկիզբն մարդկութեան ուստի ստեղծան նախնիքն մեր Ադամ և Եւա. Ա՞յր և շնորհիւք նը նշխարացն ասա են. Ա՞յր և տուն ե նահապետաց. զի եւ մեծն աբրահամ յաշխարհե իւրմէ և եկն՝ի տեղիս այս. և աստ երևեցաւ նը աճ առ իսահակաւ. և սանդղոք յակոբայ՝ տուն աւ կոչեցաւ. և այս ե երկիր պարգևացն որ խոստացաւ տալ նը և զաւակի նը. Ա՞ստ եղիեն օրէնք և մարգարէք ընդ սիեզերս. Ա՞ստ շինեցաւ և տաճարն. Ա՞ստ եղեն պաշտաւք և զենմունք օրի նացն. Ա՞ստ եղ աճ զսիրտ իւր և զակն և զունկն ըստ սաղմոնի. Ա՞ստ և առաջինն քահանայապետութիւնք և թագաւորք աճ ասելք. Ա՞յս ամ ազգք և աղինք հաւաքին՝ի լեառն սրբութեան և՝ի քաղաք այ կենդանւոյ.

Յաղագս օրոյ ասէ մարգարէն, ամ ազգ զոր աբարեր, եկեսցեն և երկիրպագցեն առջի քոյ,

Լ՚որդ՝ մեզ հաւատացեալս Հայկ միտք բանիս՝
ի մարդեղութիւն այս որ ի յերկրի երևե
ցաւ մարմնով և ընդ մարդկան շրջեցաւ. զի
և մեք շրջեսցուք ի տեղիս երևման նորա. և
զհոտ հեւոց նր որոնեսցուք. և զիմշի ոտից
նր լիզեսցուք։ Ա՚ն ասէ, երկիր պագցուք ի
տեղւոջ ուր կացեալ են ոտք նր։

Ա՚ռաջին՝ երկիր պագցուք Արօրն ուր եղաւ։
Ա՚երեզմանին ուր թաղեցաւ։ և անտի վայե
լեսցուք զօրհնութիւնն։ Օ՚ի թէպէտ մարմնով
այժմ ոչ երևի անդ, այլ իմացմամբ շնորհք
նր ոչ մեկնի ի տեղեացն անտի. ուր ծնունդ
նորա է և գերեզմանն. համբարձումն, և գա
լուստ հոգւոյն սրբոյ, և այլն։ Որպ ասէ սուրբն
մարգարէս, հաճեցաւ տր ընտրեալ
բնակիլ ի նմա. ասէ՝ այս է հանգիստ իմ յաւ
ելիտեանս յաւելիտենից. ի սմա բնակեցայց զի
հաճեցայ ընդ սմ։ Լ՚ր կրկին է հաճիլն և
բնակիլն. այսինքն՝ զի նախ ի կամս իւր հաճե
ցաւ և ընտրեալ նախ քան զմարմնանալն, անդ
կատարել զամ գտնօրէնութիւն. և ապա հաճե
ցաւ ի ժամանակ մարդեղութեն։ Որպ նախ
մարմնով բնակեցաւ և անդ կատարեաց զսրբո
ծնունդն. և այժմ շնորհօք յաւիտեան բնակէ։

Լ՚որ որպ հետք ընթացելոց՝ աչօք և հոտոտել
լեօք գտանեն զայնոսիկ որք որոնին զգայութ.
Լ՚ոյպ և մեք հաւատոյ աչօք տեսանեմք ըզ
հետ ընթացից մարդեղութե փրկչին մերոյ.
և՚ի քին ընտրողականիս որոնեալ հաւաքեմք
զչնորհս իւրաքչիւր տեղեաց տնօրինականաց
նր. և այնպ վայելեմք յամենեցունց օրհնուեց
տեղեաց տնօրինականաց մարդեղութե նր։
Լ՚ինդ՝ պարտիմք գնալ՚ի տեղի մարդեղութե
նր. որում հրաւիրեն ամ մրգրէք ասելով,
եղիցի տունն գաւթի իբրև զտունն այ.
Լ՚որ միւս մարգարէն թէ, եկայք ելցուք՚ի
լեառն տն և՚ի տուն այ յակոբայ։ զոր ետես
նհպատն յակոբ կրկին անգամ։ Լ՚ոպա պարտ է
ամ քրիստոնէից յամ աշխարհաց և յամ ազ
գաց ժողովիլ, և զտն՚ի տան մարդեղութեան
իւրում տեսանել. Օ՚ որ կարօտեալ մրգրէս
փափագմամբ ասէ, ծարաւեաւ է անձն իմ առ քեզ
աստ. երբ եկիցէ երևեցայց երեսացդ այ։
Լ՚ինդ՝ պարտիմք յամ ամի անդ ելանել յեր
կրպագուն. զի՚ի հինն՝ ամ ամի անդ ժողո
վէին, և զատուերակերպ խրշուրդն քրմա
եղուեն կատարէին։ Լ՚ոպա ուրեմն պարտ է և
մեզ յամ ամի անդ ժողովիլ և զնորհուրդն

ճշմարտութեանն կատարեցի։

Ա. Երդ՝ երկրաւորս Աստուած օրինակ է վերնոյն Աստուծոյ. և յորժամ զսա տեսանեմք, զանձեռաշ գործն՝ ի միտ առեմք. և ուրախանամք՝ եկեալ՝ ի մտի դնելով՝ ի հովտէս տրտմութեան։ Ապէս յայնժամ գերիքն՝ ի բաբիլոնէ խնդութեամբ և ցնծութեամբ պարելով գային ասելով՝ ի տուն տեառն երթիցուք մեք։

Ի. Ինգերդ՝ զի այս Աստուած աստեղաց կոչեցաւ։ և երկու են երկիրք աստեղաց. հոգեւոր և մարմնաւոր. որպէս և մեք հոգի եմք և մարմին։ Ապա ուրեմն պարտիմք մարմնով զսա տեսանել. զի փափագ վերնոյն առաքելացի՝ ի մեզ։ Որպէս եմք մրջերքն և նահապետքն զհինն առին, և միւսոյն ակն ունելով պանդխտութեանն՝ ի սեպհականն երանելոյ արժանացին։

Ա. Եգերդ՝ զի Աստուած խաղաղութիւն թարգմանի. և մեք յամ աշխարհս ժողովիմք թողեալ զհոգի կենցաղոյս. և խաղաղիմք՝ ի վշտաց փոքրանալոյ. ոչ միայն հոգւով՝ այլ և մարմնով։

Ա. Օձերդ՝ զի բանն աստուած հինեալ յերկինից, անդ շրջեցաւ մարմնով. պարտիմք և մեք թողուլ

Ա՛ երանելիդ՝ երանեն արք և կանայք առ՛ի ողջոյն տընօրինական տեղեացն ուր երև աղ

ժողովսյին արծուիք։

Ա՛վետեցիդ՝ ամէն անդ ժողովելով ցուցանեմք թէ ամբեանս նմա ճառայ և առեղծուածք եմք որ երևեցաւ մարմնով։ Այլ թէպէտ վն պիտոյից յիւրաքանչիւր կողմն աշխարհիս սրսի ուեցաք, բայց պարտիմք գալ գոնէ մի անդամ. զի ճանիցեն զմեզ տարերքն՝ ինազանդ գոլ տիրակէին մերոյ։

Լուաներդ՝ զի ամ ազգք յինա ժողովեալք ցուցանեն մի՛ դոլ զօրէնս որ յինամէ՛ եկ ամէն. Թէ և զանազան եմք ազգաւ և լեզուաւ և կրօնիւք. զի ամ ոչ հայի յերեսս ե՛ի լեզուս մարդոյ, այլ՛ի սիրտն հայի. զի ամենեցուն ստեղծօղն է։

Տանդրդ՝ զի գլուխն մեր քո անդ եղև մարդ, և մեք եղաք մարմին՝ ի մարմնոյ նր և անդամք յանդամոյ նր. ուրեմն պարտ է ուր գլուխն մեր եկայ՝ և անդամոցս առնել ժողովիլ. որպ ասէ ինքն կենարարն, ուր դէշն իցէ՝ անդր ժողովսցին արծուիք։

մեղաց, և երկրդ ապաշխարուի դարձեցեալ
Տէրն առնէ մեզ շահս, Ա՛խ դադարուցի՛ զ
որբեւթեանդ՝ զի երկարուի՛ Ճանապարհին
Տէր Տէրմայ քաղաքին իւրոյ։
դաւառակից և քաղաքակից իւր, շնորհի՛ն
զի յայնմ աւուր առ ինքն ընկալցի զմեզ իբր
ժողովրդիւ աստ, և զերեսս դատի՛ն աղերսեմբ։
ձեն աթոռք դատաստանի։ Ա՛յլ մեք յամ աղագս
րաձին։ ոչ ասէ սոյն մրգրէս, անդ արկեալ
ուռնայի։ ուր վերացոյց հրեշտակն զսուր կոտո
աստ հաւաքին զի ձորն յովսափաթու, զի կալն
ղինքն։ ուր ամ ազգք և ազինք համագումար
զի Տէրմ է դատաստանաց տե
որբեւթեանդ՝ զի Տէրմ
տիչն մեր, այս է զի՞նբ քաղաքս Տէրմ։
դարձ ժողովեցեալ յազաստուե տեղիս առ ազա
ինչ մեղաց, և աշխարհի, և թշնամոյն։ սակայն
ոտարացեալք։ թէպէտ և գերեցեալ ժամանակս
ելանելով Տէրմ, վկայեմք թէ կամօք էեմք ե
այլ իսրայելացիք են։ Ա՛յոյնպէս և մեք յամ ամի
հրեից, վկայ լիներ թէ չեն օտարացեալք
որբեւթեանդ՝ ոչ յամ ամի անդ ելանելն
Տէրն առնէ մեզ շահս, Ա՛խ դադարուցի՛ զ
տիւ։ ըստ որում ասէ մրգրէնն, հարցէ՛ք զողջու
գակցութիւս այս հոգևոր ծարաւեալք կարօ

մեղաց մերոց։ Օ՛ի ընդ հեշտուե՛ ջարչարի
մարմինն ի՛ ճանապարհի. և ընդ զրկողութե՛ն,
բաշխուածն ընչից։ Ընդ ապահուե՛ն՝ ողորմութի
տալ։ Ընդ ծուլութե՛ն՝ աղօթք ստիպ։ Ընդ
որկորամոլուե՛ն՝ պահք. և այլն նմանոյ։

Ընդեռաներ՛դ՝ զի գնալն յայ՛էմ, համարձակ
խոստովանիմք զմեզ քրիստոնեայս, և զքո՛ աճ
մեր առաջի մարդկան ըստ բանի տե՛ն. և զնա՛
խատինս, զչարչարանս, և զհարկապահանջուի՛ս
վա՛ն ձեր վճարեմք. զի և նա խոստացեա՛ւ զմեզ
առաջի հօր իւրոյ որ յերկինս է։

Եշտասաներ՛դ՝ զի թէ ի՛ գնալն մեր յայ՛էմ
դիպեսցի մեզ մեռանիլ՝ երանութի՛ մեծ է.
վա՛ զի ուր հանդիսադիրն մեր քո՛ վասն մեր
մեռաւ, անդ և նահատակին պարտ է հանդի
սանալ։ Այ՛ս յորում տեղւո՛ջ նա՛ ի գերեզմանի
եդաւ, և մեք ընդ նմա թաղիմք. թէ և՛ ի՛ ճա
նապարհի ևս հանդիպի։ քանզի գինք արեան
նո՛ր եմք. որ և հնո՛մք անսուտ խոստմանն թէ՝
ուր եսո՛ն եմ, անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի։
Օ՛ի թէ ոմանք մերձ՛ ի դերեզմանս սրբոցն
թաղմամբ՝ օգտեցան ինչ՛ ի լուսափայլութե՛ն
ոսկերացն սո՛ց. ոչ յոսկերացն եղիւնի կենդա
նացա՛ մեռեալն. քանի՞ ևս առաւե՛լ յորժամ

նորա սրտիք և ընծայիւք։ Եւ ղեւ նա մեզ լոյս
և շէն պահեցուք զտաճարս անօրինականացն
դուք տէր այլ կենդանուց է։ Հնեցուք
ըներարուին որ արար զմեզ տաճար իւր։ Ընդ
Նոյ այսմ մտածման ապա յիշեցուք և զբա
անարգուք և չարչարանօք խաչին և Թաղմամբ։
հայածեցաք, և՝ի քաղաքէ՝ի քաղաք հեռիոտս
մօրէ ծնանիմ, և՝ի մօրս եդաւ։ և՝ի հերովդէս
մարդ ծնաւ, և՝ի մեռաւ եդաւ։ և՝ի հերովդէս
ծառունն էր վէ մեր աղքատացաւ, և յաղքատ
Թաղումն էր վէ մեր զեղիւքս զայս՝ զելս
կենաց մերոյ՝ի միտ ածեմք, և ժուժկալ լի
նիմք վէ ճանապարհին կենաց։ Թէ նա որ մե
Ո՞րդ՝ի տեսանելն մեր զտեղիւքս զայս՝ զելս
ոչ ասէ գիրն Թէ, զկատարումն նոցա տեսէք։
աչացն հաստատագոյն է քան զլեռն ակնջացն։
դուանելին դիւրաւ արհամարհելի։ և տեսուի
դուանելին դիւրաւ արհամարհելի։ և տեսուի
գոհանալ ոչ, յոյժ սիրելի է և անիւրացի դնելի։ իսկ դիւրաւ
ղեացս։ զի իրք որ դժուարաւ գոհանի ոչ,
աշխատութիւն՝ի տեսուի այսմ ածականս տէ
զնորս յարութիւն։ Ո՞րդ ժողովիմք բազում
անարգուք և չարչարանօք խաչին և Թաղմամբ։
Ընդ այսմ մտածման ապա յիշեցուք և զբա
ըներարուին որ արար զմեզ տաճար իւր։ Ընդ
դուք տէր այլ կենդանուց է։ Հնեցուք
և շէն պահեցուք զտաճարս անօրինականացն
նորա սրտիք և ընծայիւք։ Եւ ղեւ նա մեզ լոյս

կենայ , վառեսցուք և մեք զկանխեղս և ըզ
ջահս եկեղեցւոյ իւրոյ։ Եւ ղև նա մեզ զդեսա-
ըստայնմ, որք՝ի քէն միրտեցայք՝ զքո զգեցեալ էք։
Հանդերձիւք և զանազան զդեստուք զարդա
րեսցուք զդերեզմանն և զանօրինական տեղիքն
նորա ։ Ո՞ւրքն՝ի հեռաստանէ ընծայաբերք
եղեն նմա ։ ո՛չ վո՛ կարծուեր, այլ վո՛ սիրոյ։
զնոյն և մեք արասցուք՝ի հեռաստանէ եկեալս
՝ի տեղիս այս ։ Ո՞ատուսցուք ընդ մարմնաւոր
գոյեցս ընծայ նմա՝ զանբիծ և զպայծառ հա
ւատս ։ և կնդրուկ յուսոյ զանուշահոտ զուղ
ղուի վարուց մերոց ։ և տացուք զմուռս զա
նապական և զանբաւ միութիւն սիրոյ։ Եւ՝ա վո՛
մեր աղբատացա՛ , մեք զաղբատ սպասաւորս
սը տեղեաց նո՛ր սիրեսցուք վո՛ նո՛ր ։ Եւ՝ա հայ
կենայ եղև մեզ և ջուր մաքրութեան ։ մեք
հոգասցուք զապրուստ իւրոց աղբատաց որք
պաշտօնեայք են տեղեաց նո՛ր ։ Եւ՝ա վասն մեր
մերկացա՛ ՝ի խաչին ։ մեք զծառայս նո՛ր զնու՛ի
րակուն և զաղբատ միաբանն զգեցուսցուք
և՝ի յարկս մեր հանդուսցուք ։ Եւ՝ա զանձն
եդ ՝ի վո՛ր մեր , մեք զանձինս ՝ի մահ տացուք
վասն չինուածք սը յանն իւրոյ ։ Թշնամեացն
թշնամի, և բարեկամացն բարեկամ գոլով ։

Ա. Ահա խոնարհեցաւ , զի մեք զնոյն առնելով
բարձրասցուք։ Ահա զոտս աշակերտացն լուաց՝
զի և մեք զնոյնն կատարեսցուք։ Ազաչեցաւ՝
զի և մեք խաչակից նմա լիցուք։
Պատակեցաւ՝ զի և մեք զհարկանուցն վայ նը
կրեսցուք։ Նզովեցաւ՝ զի և մեք վայ նորա
անարգիցուք։ Ահա մեռաւ վայ մեր, զի և մեք
աշխարհի մեռցուք, և ընդ նմա ի խաչ երթուք՝
զի ընդ նմա փառաւորիցուք։

Ա. Հա այսքան և ևս քան զայս բազում շահ
և օգուտ են յամ աշխարհէ և յամ ազգաց ժո
ղովելոց աստ։ զոր մրճիչն յիջագոյն ասէր,
մտցուք ի յարկս նը և այլն։ Ո՞ ի եթէ մեծն
մովսէս տեսողն այ և այնքանեաց հրաշագոր
ծոցն յերկրին աւետեաց, միայն ի հեռաստա
նէ տեսուլ սորա արժանացաւ։ ապա քանիմ
և աստուածել արժանաւորին շնորհաց որ բոլ ը
տիւք շրջին աստ, և աչօք տեսանեն զայծակոխ
տեղիքս։ Ա. յլ գիտասջիք եղբարք իմ սիրե
լիք և որդիք իմ հոգևորք՝ զի զտեղիս զայս
խոստացաւ այծ տոհմին յակոբայ ի ժառան
գութիւն. որք զայմ հրաշս տեսին և ընդ ծով ան
ցին. և զմանանայն յերկնից կերին. և զջուրն
ի վիմէն արբին. և զհանդերձս անմաշս վայե

լէին, այնուքիւ ամբեան որ ելին յեգիպտոսէ.
բայց ոչ մտին ի սա վա թերահաւատութեան
իւրեանց. որք փորձելով զնոր աճ, սրտիւք դար
ձան յեգիպտոս, և ցրուեցան ոսկերք նոցա յա
նապատին։ Ա, այնպէս և կինն զովտայ թէպէտ
զերծաւ ի հրոյն սոդոմայ, այլ յետս դառնա
լով առ ի փորձել թէ իրաւ է հուրն թէ սուտ
եղև արձան աղի։ և որ մտին ի սա առ ի փոր
ձել՝ յետոյ գերեցան նոքա ամքն և այսպէս կո
րեան. զի ոչ ուներին սիրտս ուղիղս առ նորն
իւրեանց. Ա՝ այսպէս և որք գան ի նոր կեանս
ի հեռաստանէ փորձել զսրբութեան տեղիքս
երկրային մտօք՝ ուներին սիրտ դառնալոյ յե
գիպտոս այսինքն յառաջին մեղսն. որպէս շուն
որ դառնայ անդրէն ի փսխած իւր. և ոչ ըզ
խոզ լուացեալ և ի տիղմն թաւալեալ. այնպի
սիքն ոչ են մտանելոց ի վերինն կեանս։
Ա՝անզի զինչ օգուտ է մեզ զմեղսն տեսանել
և զբաղցրութիւնն ոչ վայելել. կամ երթալ
յաղբերս ջրոյ և ծարաւի դառնալ։ Ա, այնպէս
և որք ի սմա բնակեալք են և կամ գան և կա
նանին ի տեղիս և ոչ բարի գործօք վարին,
զինչ օգուտ է նոցա. զի ոչ որձաքարն ի մէջ
ջրոյն ոչ բերէ զպտուղ և բոյս, նոյնպէս և որք

’ի սմա բնակին և կամ գան առ սա՝ և ոչ ու-
նին բոյս առաքինութե՝ թափուր մնան ’ի քէ-
տնօրէնութենէ տեղեաց շնորհացն։ Ո՛վ ’ի ա՛յս
բազումք բնակեալ են ’ի սմա և ոչ ինչ օգտին
’ի քէ շնորհացն։ Այլ յառաջ քանանացիքն
բնակէին ’ի սմա և ոչ ինչ օգտեցան։ Այլ ոչ
միայն ջօգտին անհաւատութէն եկեալքն ’ի սմա
և բնակեալքն, այլ և առաւել պատժին. զի
յերկինս գոլով՝ զերկրաւորս խորհին, և խո-
սին, և գործեն։ Պա սադայել մինչ կայր յեր
կինս՝ անկաւ։ Ո՛վ ’ի որ ոք ’ի տեղւէքս այս ե-
կեալ՝ անմաքուր խորհրդով վարի որպ յիւր
տեղն. և կամ տեղ խօսիւք և խեղկատակու-
թէ և դատարկաբանութէ շրջի. և’ի մոխ ունի
փորձել զսրբազան տեղիքն. և ընդ այս զորո
վայնն պարարելով, կամ զպահն լուծանելով
արբեցութէ, և այլ կերպիւ արգիլեալ կերակ
րոք. կամ ծուլացեալ առանց աղօթի և պա
տարագի ձեալով, այնպիսիքն ոչ ’ի քահանութի
են եկեալ մեղաց իւրեանց՝ այլ ’ի նախատել
և արհամարհել զսնօրէնութէ տեղիքն քո։
Ոք ընդ հրեից և խաչահանուածն են պատ
ժիլոց. որ զքո նախատելով խաչեցին և քոյ
աչացն ելին և ամ մարդկան ատելիք եղեն։

Աղբ՝ զայս լսելով եղբարք զաստուածարժանք
ամքն. զի խորհրդով մաքուր գոցուք աստ,
և բանին պարկեշտ իբր աղին համեմեալ, և
գործով բարեաց զհոդիս զարդարեսցուք.
զի տեսեալ զգործս մեր բարիս՝ փառաւորեսցեն
զհայր մեր որ յերկինս է: Որով արդեզրուեն
արժանասցուք վերանալ՝ի լեառն սրբութեան
ընդ առաքելոցն. և ընթանալ ընդ առաջ քրի
աչալրջութեամբ ընդ բազմութիւն հանդիսաց
ցելոցն. և արժանի լեցուք վերինն Երեմի ժա
ռանգութեանն ընդ ամ սբս նր՝ի մշտնջենաւորն
յաւիտեանս ամէն:

Համառօտ Խրատ Տրուանեան Ա-խթաճոռունեան Սէ Նէդ:

Ա՛ոչ ոք կարէ ասել ըր զայն՝ եթէ ոչ հո
գւովն սբով ասէ առաքեալն պօղոս.
Ա՛յսպէս ոչ ոք կարէ նախադրել՝իմաի
գնալ՝ի սբ Երեմ, եթէ ոչ սրն մեր յս քս աղ
դեսցէ՝ի սիրտն նր: Եւ յորժամ զայս բարի
ազդմունս զգայցէ, իսկոյն խաչ յերեսն դրոշ
մել ասիցէ, օրհնեալ ես աՅ. յաջողեա ըզ
գործս իմ ըր. և արժանացո զիս տեսանել սբ
քաղաքին քոյ. Եւ յուսացեալ յան յաղթելի
զօրութիւն սբյ գերեզմանին քր, սկսանիցի

ձեռնամուխ և հոգաբարձու լինիլ զանձին պի
տոյսն հոգալ · թէ զուտ ելեացն և կամ զըմ
պելեացն։ Ա՛նանձանդ նախապատրաստել զը
ղջմուքին բոլորովիմբ՝ որ պարտական է մա
տուցանել արբուն տեղեացն։ Այս զայլազ
դեաց հարկապահանջութեանն։ Այն մի՛ հեղ
գացեալ ծուլութիւբ օրէ օր ձգիցէ · զի ո՛չ գի
տես զվաղիւն թէ զինչ ծնանիցի քեզ ասէ
իմաստունն։ Այն նախապէ խոստովանեալ ըզ
յանցանս իւր քահանային՝ կոտակ և վասիկի
արարեալ արժանաւորութիբ ձաշակեսցէ զմար
մին և զարիւն որդւոյն այ · գոլով գլխաւոր
թոշակ և պաշար հոգւոյն և մարմնոյն · և ելա
նիցէ ի ձանապարհ ընդ ընկերակից եղբարց ուխ
տաւորաց · ընդունելով զերանուն ի բերանոյ
մրջրէին թէ՝ երանեալք են անբիծք ի ձպրտի
և ոչ գնան յօրէնս տեն։ Այն ցնծասցէ ասէ
լով, ուրախ եղէ ես ոչ ասէին ցիս ի տուն
տեն երթիցուք մեք։

Ա՛Ր ԻՒ Ա՛ՐԻՒՒ ՅԵՐԿԻՐ ՎԱՐԻՑ ՏՐՈՆԱԿԱՆ ԱԽՍՈՐՈՒՆ։

արտ է տրուեանական ուխտաւորին յորմէ
ի՛նչ Այնմի ձանապարհս ելանէ՝ թողցէ
զամ չար սովորութիւն որ ունիցի յիւրում

քշեքին. և լինիլ խոնարհ, հեզ, սակաւախօս. և ոչ թէ այնքան զի վնաս հասանիցի իւր. այլ զի մի մեղիցէ յայս սբ ճանապարհս։

Օ՜ի ասաց քո, որ հարկանէ զծնօտ քո, դար ձո՛ նմա և զմիւսն. և՛ընդ համբոյր վարիցի քաղցրութ. և՛ յորժամ հասանիցի՛ ի սբ քա ղաքս՝ երկիրպադցի դրոշմելով յերեսն իւր զսբ խաչն. զհանալով զնոսին որ յաջողեաց իւր և արժանացոյց հասանիլ ընդէնն։ Այրդե լով ընդ դաճթի թէ, հասեալ կայինն ոտք մեր առ դրունս քո Երմ.

Ա՜ի ՚ի ոյր սբ Տնէն Ի՛նրանալոյ են ՚ի անոպէս Տէրունական Ի՛ախտաւորն։

Յառաջին գիշերուոջ յորժամ ազանին ՚ի հոգետունն բարեպաշտօն ուխտա ւորքն, ՚ի մէջ գիշերոյ գան խոստովա նահարքն որք կարգեալք են ՚ի մեծաւորքն. մինն արանց, և մինն կանանց. և զարթուցեալ զնոսա ուխտաւորն, տանին ՚ի սուրբ Հակեղեցին. և դրել վերակացուին զանուանն՝ տալով զառաջին ողորմութիւնս՝ տան ՚ի ձեռս իւրեանց երկու մոմ դեղինս. և՛ի ծունր ան կեալ ջոդմամբ ՚ի վեր ծնկաց մնանեն ՚ի սուրբ

Գաղատիոն Աբեն Յակոբայ. և համբուրեալ
ողջագուրեն արտասուօք՝ դնելով անդ ըզմի
մումն. և ժամասացքն երգեն զշարականս.
Եւ անտի մտանեն ի Գերեզման Աբեն Ա՝ա
կարայ. և ողջագուրեալ զնոյն՝ առեալ տանին
զնա ի նոյն գիշերին ի դուռն Աբ Յարուեն
Գրի. և երկրպագեալ համբուրեն զայն Ա՝ծային
դուռն, և դառնան ի տնբ յակօբ. Եւ յեկդ
օրն ստիպեալ ի սիրոյ սրտից իւրեանց դան ի
Պատրիարգարանն մեծ և տան զողորմութիւն
ըստ իւրաքանչիւր կարողութե. քանզի այվ և
այսու տրօքս պայծառ և շէն պահի այն մեծ
Ա՝թոռն. Եւ յերկդ աւուրն սկսանին խոստո
վանիլ զյանցանս բոլորովիմբ, մեծաւ զղջմամբ
և արտասուօք. և ընկալեալ ի խոստովանահօ
րէն զարձակումն՝ դոհանան զայ մարդասիրու
թեցն. և առեալ զդիր որ կինքեան է ի վերակա
ցուէն տբյ Յարութե դրանն Թէրական Տրջ
մանած. և մերայնոց բացեալ զդուռն մտանեն
ի տնբ Յարութիւն Գրի. և համբուրեն նախ
զՊատանատեղն. և անտի ահիւ և դողութիւ
և արտասուօք մտանեն ի սրբազնաւոր Գերեզ
մանն Գրի. և սկսանին բերանօք համբուրել.
ձեռօք շոշափել. գրկել. և ունգամբք հոտոտել

զանմահուԵ հոտն։ Աստանօր երեւի ուխտաԼ
Էորն եԹԷ զրջաՅլ իցԷ, համահաւասար հրեշ
տակացն որ շուրջ կան զաԹոռով ԱծուԹեն։
Աչ երանի՛ բոլոր զգայարանացն այնմ քրիստո
նէիւն ի ժամուն և ի պահուն այնմիկ։ զի զոր
ինչ աղօԹք և խնդրուածՏուԹի ունի՝ լուՀիցէ
Տուր և կատարեսցէ ըստ Հաւատոյն։ Աչ եԼեալ
ի սրբազնաՅբ դերեզմանէն, ելանեն ի տուրբ
Աերնատունն յեկեղեցին մեր, որ է երկրորդ
Վողգոթա։ Աչ զկնի արձակման ժամուն
զգեստաւորեալ կարգաւորքն շարականօք և
մոմեղինօք ի շուրջ ածեն զնա ի բոլոր սրբուե
տեղիքն, ծանուցանելով նոցա զկնրաքանչիւր
տեղւոյ զկորհուրդն։ և մատուցեալ զնբ
Պետրոն արձակին ի խաղաղուԹիե։

Աչ Ա՛նապարհին սքի ճաշուին Աէր։
րկու են ճանապարհք նբ քաղաքիս
Աէմ. մինն ծովով, և միւսն ցամա
քով։ Նովու ճանապրէն ի նահ և ի
զալիոն մտեալ, առաջնորդ ունելով ինքեանց
զլաստափայտն ապաՀինուԹեան զտուրբ խաչն
պատուական՝ գան Հասանին ի նահ ահանգիստն
եաՓայ։ Աչ ԹԷ ի մէջ ծովու լինի ալեկո

ծուխ ինչ՝ զայն ի հին թշնամոյն համարելի է. զի ի դժդոհալ և յուսահատութիւն ձգիցէ զմիամիտ ուխտաւորսն։ Այլ պարտ է կատարել հանատով աղօթել սրտի մտօք. որ ողորմած ընդ սերով զանձինս ի շնորհս աբեղայ տեղեաց և սրբ բազնաբ Վերթմանին յանձնելով, և զնբ Յակոբ յօգնութիւն կոչելով, հաստատուն յուսով ակն ունիլ ազատութեան։ Որև աներկբայ հասանէ որ յօգնութիւն իւրոց ծառայից՝ ողբ սրբուբ և միամտութբ կարդան զնա. ոմն ունիմք զբազում օրինակս ի պատմութեց։

Յպագն Լաքոյոս։

Ան՝ահանգիստն եաքայ՝ ի գրոց ասի յոպպէ։ Ո՞ւ յս այն նահ՝ինդիստան է ուր էջ յովնան մարգարէն գնալ՝ի Թարշիշ փախչելով յերեսաց տեն։ Ա ունի բերդ մի ամրաշէն, զինուբ և զինո՞ղոզ. և գոյ անդ մեծ մաքսապետ մի նստեալ յարքունուստ. որ և առնէ յիւրաքանչիւր ուխտաւորէ եօթն ղուռուշ՝ տալով նոբ երիվար մի. և հատուցանելոյ պարտականն է մինչև յԵրեմ անդորրապէս ըստ Թագաւորական հրամանաց և հրովարտակաց, զորս ունին ազգս մեր և յոյնքն.

բաց ՚ի յաբեղայից և միաբանից սբց Լէմիա ։
Ըստ դմ Վանք մի ազգիս Հայոց, գերեզիկ
ինչևան տէրունական ուխտաւորաց ։ և ունի
Հոգետուն մի պայծառ լուսամուօք ։ և է մեծ
միխիթարութիւն մեզ ։ Ի միջի սորա շինեալ էին
փայտաշէն կամարք ցածք յոր վիազար Հոգևոր
տիրէն Հեղինակէ այսմ վանից ։ և էին յոյժ
հնացեալք ։ Որ և՚ի թուին ՌՁՀԴ՚ին՝ հարաշ
էային կողմն վանից որ է ՚ի ներքոյ բերդին՝ ՚ի
փուլ եկեալ կործանեցաւ և փլոյց զնայտեայ
փտեալ կամարսն և եղև մեծ նեղութիւն ազգիս
մերոյ ։ Որ և ողորմութիւնն այ ՚ի նոյն թուին
Լ՚ըլանիկ Պատրիարգն սբց քաղաքիս Լէմի
Վրիգոր Ա՚ծաբան Վ՚ըդայան՝ մեծ աշխատա
նօք Հրաման առեալ՚ի քաղաքապետաց և՚ի դա
տաւորաց և՚ի մեծամեծաց քաղաքիս ՝ նոր ՚ի
հիմանէ շինեաց զուռթ կամարս սրբատաշ քա
րիւ ՝ բարձր լայն և պայծառ ։ Որ և՚ի վեր տա
նեաց այսց կամարաց ՝ կառոյց փայտեայ կամ՚ր
ըստ առաջինն հին շինուածոյն և այլ գերեզիկ
Վանդնեաց և սե տեղան յանուն սրբոյն Կիկո
ղայոսի ։ ՚ի ՌՁՀԶ թուին ։ գնալով ինքեան
անդ՝ Հրաւիրեալ ՚ի միւս ազգաց ՚ի պատիւ
իւրոյ սրբուհեն ։ Ասաի և նուաստս ընդ նմա

գոլով հանդերձ միաբան եղբարբք, ականա-
տես եղէ օրհնուեր նորակերտ եկեղեցւոյն և
օծման նր սեղանոյն։ Ա՛յս երանելի Հայրս
մեր մինչ էր ի Կոստանդնուպոլիս, ի ձեռնէ
Թուխին ընդ Հարազատաւն իւրոյ հօր իմոյ Տո
դեւորի Տեառն Յովհաննու Պատրիարգի
Ա՛լուզանդիոյ՝ գնեաց բազում մուլքս ի նա
հանդիստս յեաթեայ. երեք մաղազայ. հինգ
օտայ. ե խանութ. ա փուռ, և ա ղահվէխանէ
յիշակ նր Աբէմի և նր Յակոբայ. և ընդարձա
կեցոյց զտեղիս ազգիս Հայոց։ Ա՛ն Թէպէտ
գոյր յառաջագոյն ուրեմն մաղազայս շինեալ
նախկին յիշատակ նր Աբէմի, բայց գրաւեալք
էին ի ներքոյ տանուտէրէ հազար ղուռուշի։
Ո՛ր և այրս այ վերոյիշեալ՝ մեծաւ ջանիւ՝ ազ
զպարտեան եղև. և՛ի գրաւէ ազատեաց ի ձեռնէ
Թուխին։ Ո՛ր ար քո վարձս բարեաց տայէ
իւրն և իւրայնոցն ամենեցուն։

Ա՛յ այս եաթեայիս՝ գրի ի գործս առաքելոց
Թէ, աստ բնակէր տաբիթային զոր նրն պետրոս
առաքեալն յարոյց զնա. որոյ տուընն արտաքոյ
եաթեայս, դէպ ուամլայս երևի աւերակ։
Ա՛յստ եռես պետրոս առաքեալն զհատ՚ն լի՛ ան
մաքուր կենդանեօք յերկնից իջեալ յօրինակ

ընդունելոյ զՀերովանոսս ի Հռոմայեցւոց անկեալ
բապետս։ Ասաի ինկոյն զինուորքն կուռնելի
ոսի Հարիւրապետին՝ եկին կոչել զպետրոս ի
կեսարիա և մկրտել զկուռնելիոս։

Ա՛Ր Տէրոյ հրեշտակն զՅակոբոյ։

Հարուածակողմն եաքիայոս յերզը ծո-
վուն՝ ի տեղի սեռանն, յորում մնձ-
ազգի սպանիացի կինն որ առեալէր
յինքմ զանդուխս մարմին սրբոյն Յակոբոյ,
և բերեալ ի եաքիայ՝ գտաղ յումեքէ ի սիւնն
կապեալ որ էր խարսխեալ ի մէջ ջրոյն. և ի
հրշեկաց բարձեալ եղև սիւնն այն հանդերձ
սբ մարմնով առաքելոյն Քրիստոսի՝ այ. և սա
րեալ հրեշտակայն ի սպանիա՝ եդին յերզը ջրոյն
մերձ քաղաքի նոյ։ Այն կայր ոմն եղեալ ի քա
ղաքէն եկին յերզը դեռոյն առ ի լուանալ զե-
րեան, և ջոշափեաց զսբ մարմինն, և լուացեալ
բացան աչք նր և լուսաւորեցան։ Այն սկսան
ձայնել զքաղաքացիսն իւր թէ՝ եկայք տեսէք
զհրաշս զայս զի անդուխս ածգտաւ ի միջի
մերում։ Իսկ մեծազգի կինն ի վաղիւն եկեալ
որոներ զսիւնն և զսբ մարմինն և ոչ գտաւ։
Ա՛յ ի խոր խորեցաւ զի կամէր տանել զնա

Ի քաղաքն Լուբ յըսպանիա։ Որ և երևեալ
նըմա ի տեսլեանն թէ, գոցես զիս ի սպանիա։
և միխթարեալ դնայ։ և եդիտ արդարև զնըր
մարմինն պաշտեալ ի քաղաքացւոց անպլուխ
նա։ Ա՛յժմ զտեղի սեանն ոչ ոք ճանաչէ։
միայն թէ ի հարաւայինն կողմն եաթայու։
գըրի ի յայսմաւուրն։

ԻԱ՛ Ի Ա՛ՆԱՊԱՏ ՎԱՂԱՉԻՆ։

Ելանեն հրուշակական ուխտաւորքն ի
եաթայու և ընթանան մերձ երեք
ժամ ի ճանապարհ, և հասանին ի
ռամլայ քաղաքն։ Եւ կոչի ի գրոց պաղեստինէ։
Վասն զի այս էր յառաջադոյն մեծ և բազմամարդ։ շուրջանակի դաշտ։ բարեբեր հանդէս
պտղոց։ և այժմ է յոյժ աննըշան։ որոյ մի բա
ժինն ի ջորւոյ մասանց ոչ գտանի շէն։
Զոյ աստ վանք մի աղգիս մերոյ յանուն Սբ յն
Գեորգայ զօրավարին, և երանելոյ մեծ մար
տիրոսին։ զվոքրիկ և զդեղեցիկ ուներով զե
կեղեցի՝ հանդերձ բարձրաբերձ դաւթաւասք և
խցերովք։ Այն ուներ տրնաւոտուն, փուռ,
սեղանատուն, գինետուն, և պարտէզ իլիմոն
ծառոք։ Ունակին աստ միաբանք, և աստ ինչ

վանին Տրուանական ուխտաւորքն. զի լայն և ընդարձակ ունի տեղեան. Որոց չինողաց և պատճառ լինողաց՝ մանաւանդ Եղիազար կա Թոզիկոսին՝ և այժմ շէն պահողաց, Տէր քո ողորմեսցի Ամէն։

Ա՜Ր Ա՜Խ։

Այս քաղաքս Մերձէ ռամկայու. Մէկ ժամաւ հեռի է Ճանապարհն. և կայ ի ձախակողմն Ճանապարհին եկելոցն ի ռամկայու։ և Ինադոյն է սա ի մէջ քաղաքացն։ Ասա յարոյց պետրոս զանդամալոյծն ենան. ոյ գրեալ է ի գործս առաքելոցն, Թէ էջ պետրոս առ Էնան որք բնակեալ էին ի լուդդեայ։ Ասի և Հաստատի ի կառուցմանէ Հոյակապ եկեղեցւոյ որ աւերակ է և միայն խորանն երևի գեղեցկաշէն։ և զկէսն այլազ գիքն մզկիթ արարեալ են, Թէ աստ մարտիրոս սացաւ մեծն ի վկայս Տէրն գէորգէոս։ և Տըջակի ի բոլոր գաւառակցաց այնմ վայրի։ Որ և յոյնք բնակին ընդ այլազգիան. որ և ասեն յոյնքն Թէ՝ աստ ծնաւ Տէրն։ և ոմանք Թէ, գերեզմանն աստ է։ Այլ Թուի Թէ, մարտիրոսուին Ճշմարիտ է. զի և լաթինք ևս

վկայեն. և զի հրաշագործ և ա՛ս տեղին։
Որոյ յիշեալն օրհնութիւն եղիցի։

Ա՛ՍՏ Տէրտէրն որ էր ի Սամսոյս գինչ ցնէմ.

Յելանելն երուսաղէմական ուխտաւորաց ի սամսոյս՝ պարտին զգուշութիւն շարժել ի ճանապարհի. զի զազբատեսիլ արապքն և փեղլաւքն՝ իբր զկատաղի շրջապատեն զնա՛ս դրամի։ Ա՛ստոյգ պարտ է որ ուխտաւորն բնաւ զբսակ, կամ զսակի ի ծոցոյն մի՛ հանցէ ի ճանապարհի՝ զի մի՛ տեսեալ խլեցեն. այլ քառասուն կամ յիսուն կտորս ի պատրաստի ունիցի. զի մէկէն կամ երկուսէն տայէ խըս տագոյն պահանջողն, և մի՛ ընտրիցի. և ա՛ր ողոր մեա՛ ասելով ընթացցին։ Այ՛ն գիտել պարտ է զի յսամսոյս մինչև ցէմ տասն ժամու ճա նապարհ է. և՛ի ճանապարհին երևի գիւղ մի որ կոչի լաթրուն. որ ասի յոմանց գող բնակ կուի բարի աւազակին դեմասայ։ Այ՛ն ի ձա խակողմն այսմ բերդիս տեսանի մըղկիթ մի, որ էր եկեղեցի յանուն մակաբայեցոյ եօթն որդւոցն որք նահատակեցան յանտիոքայ։ և ո՛չ մնանեն ընդ այն քրիստոնեայք.

աշխարհի նիւ։ Եւ ինքն մելքիսեդեկ թա-
գաւոր Սալեմայ՝ իմն էր մելքիսեդեկ՝ ի թուին
ամի ՚ի մէջ ամ քաղաքացն հրեա-
տանի, նաև ընդհանուր աշխարհի
սա, պատուական, և մեծահամբաւ
ղէմ ՚ի մէջ ամ քաղաքացն հրեա-
ստանի, նաև ընդհանուր աշխարհի
սա, պատուական, և մեծահամբաւ

Եւ անցանելով զնոքօք գան ՚ի ձիշտն կոչե
ցեալ գիւղն, որ հետի է յԵրեմէ ՚ի ժամաճ.
Եւ յաւանդութիւն լսելինացուոց ասեն թէ,
սա է անապովի քաղաքն երեմիայի մրգրէին.
և կայ կառուցեալ եկեղեցի մի յոյժ գեղեցիկ
սրբատաշ քարիւ. բայց առաստաղն փլեալ է
և տուն ոչխարաց արարեալ են։ Այսր ՚ի ծէ
րունեաց թէ՝ և՛ ի ժամանակս քրիստոնէից է
կեալ ուխտաւորքն՝ ասա արդիլանէին առ՛ի
խոստովանիլ զմեղս. և մաքրեալ հոգւով ապա
մատանէին ՚ի սբ քաղաքս Երէմ։ Այնուհ յառաջ
ընթացեալ՝ կայ գիւղ մի որ կոչի Ճիպ, և անդ
՚ի ձորին ասեն դաւիթ սպան զգողիաթ. որոյ
նշանն յեզր հեղեղատին փլուցեալ շինուածք
երևին, որ թուի թէ՝ գոյ եկեղեցի լատ պատ
մադրին լատինաց.

* Ճամաօգոսթաբ վան աչ ֆաշտին Երէմայ

Եւ անցանելով զնոքօք գան ՚ի ձիշտն կոչե
ցեալ գիւղն, որ հետի է յԵրեմէ ՚ի ժամաճ.
Եւ յաւանդութիւն լսելինացուոց ասեն թէ,
սա է անապովի քաղաքն երեմիայի մրգրէին.
և կայ կառուցեալ եկեղեցի մի յոյժ գեղեցիկ
սրբատաշ քարիւ. բայց առաստաղն փլեալ է
և տուն ոչխարաց արարեալ են։ Այսր ՚ի ծէ
րունեաց թէ՝ և՛ ի ժամանակս քրիստոնէից է
կեալ ուխտաւորքն՝ ասա արդիլանէին առ՛ի
խոստովանիլ զմեղս. և մաքրեալ հոգւով ապա
մատանէին ՚ի սբ քաղաքս Երէմ։ Այնուհ յառաջ
ընթացեալ՝ կայ գիւղ մի որ կոչի Ճիպ, և անդ
՚ի ձորին ասեն դաւիթ սպան զգողիաթ. որոյ
նշանն յեզր հեղեղատին փլուցեալ շինուածք
երևին, որ թուի թէ՝ գոյ եկեղեցի լատ պատ
մադրին լատինաց.

Հինգհադիր թիւրին. և Յեբուս՝ եկեդ իշխողին
Երուսաղէմ. զի Սաղէմ է անուն առաջին
Երուսաղէմ. Թէև առ մեզ Երուսաղէմ՝ իբր թէ՝
և կոչեցաւ այն քաղաք դաւթի. Ա՛սի Յեբու-
թի համարն, Եւ նստաւ դաւիթ յամրոցին,
դաւթի. Ապ ասի յերկրորդ թիւրուեց ե դէմ
րինաց. ուստի կոչեցաւ քաղաքս այս քաղաք
բուրդն սիօնի. և կանդնեաց շուրջանակի պա
խախուտան քաղաքին. ամրացոյց զանաւրիկ
վարեալ զՅեբուսացիսն անտի՝ նորոգեաց զՔ
աշխարհի՝ ՚ի ջրէն՝ , ա՛ճ՚ահայրն դաւիթ՚ի՛ բաց
և զբետացին, և զՅեբուսացին. Ապ՚ի թուին
Եւ քանան ծնաւ զսիդոն զանդրանիկ իւր,
քանանու. ապ ասի՚ի ծննդոց Ճ դէմ Ճէ հա՚.
սացիքն էին ցեղեալք՚ի Յեբուսէ, որ էր որդի
երկիրն սաղէմայ՝ կոչեցին քանան. Ո՛ր Յեբու
նեցին զսաղէմ քաղաքն Յեբուս. ապ և զամ
դին երկրին այնմիկ ամն՝ պէտ. ուստի անուա
նակայ Յեբուսացիքն կալան զսաղէմ և տիրե
այս է թէ՚ն խաղաղուեաւ. Յետ սակաւ ժամա
մարն, Սելքիսեդեկ Մատաւոր Սաղէմայ.
ման ասէ պօղոս Յեբրայեցւոց ՚ի գլուխն, թէ Կա
և կոչեցաւ քէն՚քն այն սաղէմ որ է խաղաղուէ.
դաւորեաց աստ ամ Ճ, յանուրս աբրհմու.

Այսպէս յայսմ քաղաքի է այնքան՝ ի սուրբ գիրս
հռչակեալ լեառն սիօն, յորոյ վէր կանգնեաց
դաւիթ զխորանն. և՝ ի խորանէն հաստատեաց
ըզ տապանակ ուն։ Այնքան պայծառացաւ
ածային օրհնութեամբն քաղաքս այս սուրբ,
այնքան ճոխացաւ, ամրացաւ, յուռթացաւ,
և բազմազան շինուածով գեղեցկացաւ՝ մինչ
զի եղև ամենաուեննչալի՝ ի մէջ ամ վայելուչ
քաղաքացն աշխարհիս։ Այդ եղև ընտրեալ տեղի
սբ զոհից և մաքուր պաշտամանցն այ։ Այդ եղև
եդեալ՝ ի մէջ հեթանոսաց, և գաւառք շուրջ
զնովաւ. ոպ ասէ եզեկիէլ ե գլ, ե համարն,
Այսպէս ասէ աղոնիայի ուր՝ այս այն Երէմ
զոր եդի՝ ի մէջ հեթանոսաց զդա. և որք
շուրջ զնովաւ գաւառք։

Այնուհանի՝ ի գրոց ածայնոց, Ի ուղայ։
Ի եթէլ, Ի բուս, Ի աղիմ, Ի լիայ։
Ի յրուսաղէմ. և Ի սուրբ
Քաղաք։

Ես,

Մեռանիմ և ոչ յարիցեմ, Հրաշալի և Հրաշափառ, Յուսածաւալ և Յարուցիչ Յակոբայ Քրիստոս Աստուած Ես, Ցանկալի հրեշտակաց, և բաղձալի հոգեղենաց, Երկիւղ աւետեաց, և խնամեալ աչօքն այց։ Քրիստոս երկնաւոր թագաւոր, և երկինք յերկրի, Ննջակարան հրեշտակաց, և քաւարան մեղաց մարդկան, Այր ամէն եկեղեցեաց, և ծնօղ ընտրեալ շնորհի ամ քրիստոնէից, Վերազանցեալ փառօք, և պերճացեալ պատուով, Զարդարեալ նահապետաց դասուք, և պճնեալ սրբոց մարգարէիցն երամօք, Զանճացեալ Յուսով թեամբ Զմեռնամաքուր սբ Յիաճնին, և զուարճացեալ գալստեամբ Իւիաճնի բանին, Զսակեալ կենսատու սբ Խաչիւն, և վերապատուեալ ամենայն Զրզմանիւն Քրիստոսի։ Երկրեալ սրբոյն Յաբելոցն գնդիւ, և մեծարեալ շնորհօք և ճշմարտութեամբ սբոյ Յեթեարանին ընդ նոյն կուսականին, Եւ վերջապէս բարեաճեալ Զայրիպտօք, և Զարդիպտօք, Զարտիրոսօք, և Զգնահօրօք, Յուսանօք և ստնդիայ մանկամբք, Զերես իգետուին եդեալ աղերսեմ

զբարձրապատիւ սրբութիդ քո. և զուանձեալ
շնորհս սեպ Տ նորինականաց փրկչին մերոյ յի-
քէ. զի ձիւնացուսցէ զնսեմացեալ միտս իմ
ամբարել՝ի քեզ շնորհաց. զի թերևս կարաց-
ցիչ դրել զմատուռիդ քո, և շուրջ զքեւ նա-
խանկատեալ տեղեացն. այնու յուսով զի ան
վրէպ գտանիցիմ՝ի սբ օրհնութեդ. և արժանա
ցայց սբ Հոդդդ՝ ոտք ընտանի ծառայ քո։

ԱՅ Պ. ԲԱՆՆ ԱՅՐ ՔԱՂԱՔԻՆ։

Արիսպ սբդ քաղաքիս է յոյժ գեղեցիկ
և ամրաշէն. սրբատաշ քարիւք, շինեալ
՝ի սուլթանսուլէյմանէ մեծ թագաւո-
րէն. որոյ շրջանն պարունակէ հինգ մղոն.
է փոքր դրամբ, և է մեծամեծ դրամբք.
Առաջին դուռն է՝ի կողմն արևելից. որ՝ի
հնումն՝ դուռ բենիամենի կոչիւր. և այլազգիք
պատրյ սրպաթ ձայնեն, այսինքն դուռ ցեղից.
Ի սակ մեք Ասածնայ դուռ կոչեմք՝ վասն է պատ
ճառի. Առաջին, զի՝ի ներկս քաղաքիս տեղի
ծննդեան սբ Աստուածնին կայ է դրանս.
Եւ միւս պատճառ՝ զի արտաքոյ դրանս է ձորն
գեթսեմանի. ուր դիր և տապանն է սբ Աստ-
ծնին. Արտաքոյ յերկու կողմն դրանն՝ գոն

Նա դուռնս այս է ամէն դուռն քաղաքիս.
մէրձ է սորա ի ներքուստ իբր նեռընկէց մի,
յորոյ վերայ եդին ղվճիռ մահուանն ոմն,
ձայնեն. այսինքն դուռ սեան: Ո՞ի սիւնն
դամասկոսի. և այլազգիքն պապըլ ամուսո
Անդ դուռն ի կողմն հիւսիսոյ՝ կոչի դուռ
հանակ և եմուտ ի տաճարն:
յաւուր ծաղկազարդին, հեծեալ ի էշէ և այս
ջին: Նո՛ր այսամ դրանէս եմուտ փրկիչն մեր
քառասնօրեայ գալստեան փրկչին՝ ինքնին բա
ցաւ դուռս այս. յոր եմուտ նբ կոյսն իւրով
ամենաբաղդ որդւովն յաւուր տնընդառաջ
րէացաւ եղեկիէլ՝ ի բաբելոն ի՝ դուռն ա
մտգէ և ելցէ, բայց տր ասծն իսրլի. Որ և՝ ի
և՝ ինքնըստ. բայց կալուածեալք են սրբ
ուեստ յօրինուածովք. ոմն արտաքոյ նոյնպէս
մուռ կոչեցեալք. որք են շինեալք բազմար
ի հարաւ իբր մեծ քարընկէց մի՝ դրունք ողոր
և աղնիւ արհեստիւ: Ա՝երձ առ սորա է դէպ
վ՚ը զի յոյժ վարպետաբար հիւսեալ է մուտախիլ
դրանս փայտն նբ Ցարուե դուռն էր ասեն.
է՝ է առիւծք քարափոր պատկերօք. և այս

ուստի՝ ի սմանէ մտանեն քաղաքապետքն։

Արդարդ դուռն՝ ի կողմն արեւմտեան՝ կոչի Հայր աբրահամու դուռ. և այլազգիքն պա պլ լեալով ձայնեն. այսինքն դուռ բարեկամին ։ այ, Այն է սա մերձ բերդին. ՝ի սմանէ մըտա նեն ուրուանական ուխտաւորքն՝ ի հաճիայու կամ յուամայու եկեալք։

Երդ դուռն՝ ի կողմն հարաւոյ՝ որ այլազգիքն պապլ տաճուս ձայնեն. զի նբ սիօնն արտաքոյ հանդիպ դրանս է. և մեք փրկչադուռն կո չեմք. զի նբ փրկչավանքն մեր, և դերեզմանա տունն առաջի դրանս է. աստ բնակին խեղճք և բորոտք. Իսկ երկու փոքր դրունքն, մինն է՝ի հարաւակողմն քո՛ւթիս՝ ինեղբոյ փրկչ ադրանն, որ պապլ մաղարպէ ձայնեն այլազ գիքն. Իսկ պատմագիրքն լաթինացւոց դուռ աղբիւսաց ասեն. զի ջար հրէայքն վ՚ր անար գելոյ զնրն մեր յորժամ ըմբռնեցին՝ յայսմ դրանէս կապեալ մուծին՝ ի տունն աննայի քահանայապետին։ Այն միւս դուռն է՝ի հիւսիս ՝ի վերկոյս շամայ դրանն. որ այլազգիքն պապլ զնհրէ ձայնեն. և լաթինք դուռ հերովդէի ասեն. Այսս դուռս ոչ ոք հանդիպի երբէք ՝ի մերայնոց. զի հեռի է և անճանաչ։

Լինին բովանդակ դրունք սբյ քաղաքիս՝ ել. և են երկաթեայք ամուրք. որք յերեկոյի փակին, նաև ամէն ուրբաթ օր՝ ի կէս աւուրն փակին. և զնոսին վճարման նոցին բացեալ լինին։

ԱՅ Ե ԵՐԴՆ։

Երդն սբյ քաղաքիս՝ հիմնեալ է ի վէմ միոյ մասին լերինն սիովն. և է ի կողմն աջ լեռնէյ՝ ամրաշէն սրբատաշ. ունելով զեր կու բուրգս մեծամեծս՝ լի զինուք, և հրաշ հանօք. բազում տունս և բնակութիւն ի միջի նորին շինեալ են աղօթարանաւ պլատզեաց։ Այ սորա՝ ասեն պալատ դոլ դաւթի մարգարէին. ուստի ի մեծի բարձր պուռճումն է մեծ պատուհան մի որ հայի յարևելս ի վէր բոլոր քաղաքին. նշան քարափոս մի ասելով՝ տեղի արձակի դաւթի մարգարէին. յորժամ ըզ տասանաղին հարէր երդելով զսաղմոսն. զոր ի պատիճ մարգարէին՝ հանապազ ի դիշերի վառեն կանթեղ մի։ Ի նոյն տեղւոջ հիւսիսային կողմն գոյ պատուհան մի, ուր ասի յայսմ պատուհանէս հայեցեալ մարգարէն դաւիթ տըղփացաւ բերսաբէի։ Ունի բերդս շուրջանակի խնամեք. որ ասի պատնէշ։

Տիեզերալուր և ամենագով Տէր վանեաս նախկնայն վիճակեցեալ ազգիս Հայոց. ոչ ոք յաղագս ունելով մասն և բաժին ի սմա։ Քանզի չինեցան Եղինակութիւն Աբէլ Գրիգորի մերոյ Լուսաւորչին. յարքունական գանձուց երկուց աղբերացի Կոստանդիանոսի և Տրդատայ. և շնորհել եւուն զսա պարգև ազգիս Հայոց։ Որպ գրէ Ճշմարտասացումն ագաթանգեղոս, ի սիրոյ և միաբանութեան Թխտոջն Աբգարայ Եղեսիոտրոսի և Աբգարի Գրիգորի հանդերձ Կոստանդիանոսիւ և Տրդատաւ թէ, պարգևեցաք և նորապսակ պարթևին մերոյ ի յիշատ յաւիտենական յազգայ յազգս, ի յԵրէմ քաղաքի ինքեանս Հայոց աղօթականն՝ զվիայարան Աբգարայ եղբօրն յօհաննու. զի յարքունեաց գանձուցն շինիցեն անդ վեկեղեցիս, և արկցեն զպարիսպս բարձունս շուրջանակի. և՝ ինեղբոյ զբաղս, և զսեներակս առանձինս արանց և կանանց. և ուճիկ նց՝ ի գալն և ի դնալն յարքունուստ լիցի։ գրեալ ի յՀ ել թուին քրի։ Եւ այս յայտ պատմագիրս, և այլ ուրեք տեսանի։ Ուրեմն

սեալ սուլթանին զանմիջապ զղջան, և լը
բնիկ հայրենի ժառանգութեցն։ Ընդ որ ա
րեխոս առնէին. զի մի՛ զրկեսցէ զինքեանս ի
իւրոց. զի միայն բարձրեալն աճ առնայ բռ
նեալ անկանէին առ ոտս նր և նախարարացն
և կսկծալի աղեաւիւ, մորմոքելի սրտիւ, դեգե
կանայք, ծերք և տղայք, արտասուաթոր աչօք
հայոց։ Յայնժամ օրհնեալ աղգս մեր արք և
ցանել զսա, և խաւարեցուցանել զաչս ազգիս
չինուհե սէգ եկեղեցւոյ՝ ցանկացաւ իւրացու
ի լաթինացւոց, և վե բարձրուհե և գեղեցկա
տոսի սալահլտին կոչեցեալն և էառ զքաղաքս
Թիւս հայոց։ Յորժամ եկին սուլթանն եգիպ
խեր առնուլ զսա ի հայոց. մինչև եհաս ի
պետաց, և երկուց մեծաւորս արքային՝ ոչ ոք իշ
վե վերոգրեալ ուխտի սրբէն երկուց հայրապ
ուիրեցաւ քաղաքս յայլասեռ ազանց, սակայն
շինս զայս. և՛ նախանձումբե՝ ոն ոչ մերոյ
կայր և մնայր սբ աթոռս ի ձեռս մեր. թէպե
որ ինքեանք ձեռադրեալք են զուխտս և զդա
Աւրիգորի լուսաւորչին և Տրդատայ թագաւորին.
տանդիանոսի. Թուղք թէ առաքի սբց հօրն մերոյ
կոր լինի առաքի սբչն Աեղբեստրոսի և Կոս
երկբայօղն թէ սբ Յակոբ ոչէ հայոց՝ գլխաշ

հառաչանս արտասուացն. մանաւանդ զբարձր
և զմեծ անունն այ կրկնելով՝ի լսելիս իւր, ի
գութ շարժեալ բայց ոչ թարց ձայնից. այլ
ասելով տայ ձեզ զմարեաղուսին, այլ ոչ այժմ.
և ահաւասիկ հրամայեմ զլուսամուտսն փակ
նել քարիւ, նոյնպէս և զդրունս. և նշանադրեմ
՚ի ներքս զնշան մի, և կնքեմ մինչև դարձայց
՚ի դամասկոսէ. եթէ գտից զնշանն ոչ եդի,
յայնժամ ձեզ տացից. և արար որպէս ասացն.
Թողուլով զաճապ խորանի կանթեղն վառ՝ առնոյ
դիտուքեն ուրուք և գնաց. Իսկ մերայինքն
անձարացեալ մերձ միջի դրան եկեղեցւոյն՝ի
յորմն շինեցին պատուհան մի յանուն սրբոյն
գէորգայ երաշխ վկային. և անդ աղօթեալ
և զպարտս մատուցեալ աղաչէին զաճ այդ առ
նել ինքեանց. և ճնացեալ յայսմ երեքման
մինչև ցեօթն ամ։ Իսկ վկնի եօթն ամաց եկն
սուլթանն, և ընթացեալ առաջի նր մտաբերէին
զնոստուքն առ՚ի բանալ զեկեղեցին. Իսկ ե՛
կեալ եբաց զդուռն եկեղեցւոյն. և ընթացեալ
յաճապ խորանն՝ ետես զի կանթեղն տակաւին
վառեալ շնորհօքն այ և զօրութբ սբ յակո
բայ. և սարդիոստայնն շրջապատեալ՚ի վերայ
կանթեղին։ Յայնժամ ասաց թագաւորն՝ ոչ է

առանց կամացն այ մնալ եկեղեցւոյս ի ձեռս
Հայոց. և վերստին շնորհեաց զվանքն բոլորը
վիմբ. և գրեաց ի վր դրան վանից արապերէն
անէծք ըստ օրինաց իւրեանց, թէ ով ոք առցէ
զսա ի ձեռաց Հայոց. և կայ մինչև ցայսօր
ժամանակի։

Ի մերոց Թէոդրացն կիւլիկեցւոց յոյժ պատուէ
ցաւ այս սբ Աստուած. և մեծաւ հաւատով
և ջերմ սիրով վառեալ էին ի սէր սորա. և
միշտ պաշտէին բազմաճախ ընծայիւք և յիշա
տակօք։ Այլ տեսանի այժմ ի վր յաջակողմ
սեանն դժոխարիմայ երկաթագիր գրով. որ
պարունակէ ի նա զանօթս յիշատակայ նոյ.
գրեալ ընդ Թուին Հայոց։ և ի ջորդ սեանն
նոյնպիսեակ գիրուէ և զնորոգուեց, գրեալ է
ընդ Թուին։ Որոց ողորմեացի մրդսէր աստն՝
նոյ և ամ յիշատակ եդողաց, և շինողաց, և շէն
պահողաց. Ամէն։

Այլ պատմութիւն վանիս և յարկին։

առաջնոր սբ վանքս՝ շինեալ է ի վր գա
գաթան լերինն սիօնի. և վայնկ բարձր է
քան զամ շինուածս քաղաքիս, բայց ի
բերդէն։ Յարևմուտս տեսանի դուռն երկա

քաղցրանայ ամ ակն տեսողի, որ ոչ կամի երբ
որ ի դրուճէն բարւոյ ձեռակերպութեն յոյժ
տեալ է ի վր ջրոյ քաւականիւն
շնարհածաւալ սր Տաճարս Հառաջ
(Պատկեր)

կախեալ կան։

Ա՜ն Ա՜ստուածա Ա՜յնչափ Ա՜յնչքան սէր
դեցին։ եւ կոչնակք փայտեայ եւ երկաթեայ
հանն սեղանակերպ։ որ է ամ ի նմա պատարա
րանց եկեղեցւոյ։ Ասա է վերոյդրեալ պատու
սրբատաշ։ եւ են գաւիթ առաջի երկուց դռ
ջայն ատենին։ եւ տեսանին զ մեծամեծ կամ
որ ի նմանէ հասանի ի սրտի մեծի եկեղեցին
Ատանելով ի ներքս գաւանի միշտ դուռն մի։
Նման քաղցրութե դրանն այսմիկ։

եւ արդարոս ոչ գաւանի ի մէջ սրբոց քաղաքիս
տեղիք են պահապանաց յաւուրս մեծուքե։
և փոքր կամարք աղնուակերտք։ Քանի թէ
դրանն ի մէջ երկուց որմանց՝ անկիւնացեալ
արուեստս գեղեցկութե։ Եւ յերկու կողմունս
մար մի ի սրբատաշ քարանց, յօրինեալ բազմ
թեայ մեծ։ եւ ի վր ունի զբարձրադոյն կա

յոյս նկատեալ ունին յանկիւնս զպատկերս
ընդ ինամանէ յանչափ պայծառուէն և գերէց
կուէն։ Քանզի մեծատարած յատակ մեծաչ
հանդէս ատենին բոլորաշուրջն քանդակեալ է
պէսպէս մուտախիլ մարմարեայ սպիտակ, ծի
րանի, սեաւ, և այլ գոյնզգոյն սալաքարիւք
յօրինեալ, իբր զկոնք մի ասպիկեղէն ամենա
հարթ գոյիւ արուեստաւորեալ։ և ունի ի
գլուխն գմեծ կլիղիկէն, արդարև իբրև զ
ձև արքունական պատկի ի գլուխ հարսին թա
գուհւոյ։ Այլ մինչակետ դադաթին լուսամուտ
բոլորակ, հանգոյն գնստակի արեգականն։
Այլ ի ներքոյ նորին շուրջանակի եօթն լու
սամուտ, համաքատակ եօթանց մոլորակաց
շարժողաց գհաստատութիւնն։
Իսկ և եռանկեան կամարքն որ քանդակեալ
են ուշիմահիւս բազմարհեստութիւք, որ ըստ
ուսմանց վասն ձևոյն՝ անուանեն կնիք սող
մանի։ Մոդուլ զերկոտասան կամարան որք
արտաքուստ երևին շուրջ զկաթողիկէիցն ըս
թոնոյ երկոտասան առաքելոց, և զորեսին մե
ծամեծ կամարքն, որ կաթողիկէն կառուցել է
ի վր նց. և ինքեանք հաստատեալ են ի վր չո
րից սեանցն, ըստ չորից սրբոցն աւետարանչացն.

նոյ անվրէպ վկայս։ Իսկ աւազ խորանն յի
րաւի անհամեմատ է ՚ի հրաշալի տեսուքէն.
և ոչ սխալիմ եթէ նմանեցուցից զնա երկնից
կամարին. քանզի սկսեալ յառաստաղէն հոյա
կապ կամարն կիսագնդակ բոլորակութիւ՝ դայ
հատանի մինչև ցբեմն լայնադիր և անուշա
կերտ ձևիւ. Այն սեղանն սրբութիւ սրբուեց՝
զարդարեալ ոսկեզօծ խաչկալիւ՝ օրինակ աթո
ռոյ աստուածեան. ոչ և տեսանի ՚ի կիսագնդակ
կամարին՝ Ի վեր խաչկալի կաթողիկէիցն նկա
րեալ պատկերն փրկչական. նստեալ ՚ի վերայ
հրեշտակերպեան կենդանեացն յոյժ ահարկու
Այն ՚ի ներքոյ գօտւոյ կամարին շուրջ զխորա
նաձն ՚ի սբ խորհրդանոյշն սկսեալ պատկեր
միւսանգամ դալստեանն ՚ի դատաստան երկրաւո
առաքելովք, որք նկարեալ են իւրաքանչիւրն
նստեալ յաթոռս։ Այն ՚ի ներքոյ նոցին պատ
կեր երկոտասան մարգարէից. ըստ այնմ թէ,
նստիջք և դուք յերկոտասան աթոռս, դատել
զերկոտասան ազգն իսկ։ Իսկ ՚ի ներքոյ սբ
սեղանոյն՝ ամփոփեալ է ամենամաքուր մարմին
սբ յն Յակոբայ առն եղբօր. յաւանդութիւ ու
ներով զայս. մանաւանդ յայսմաւուրսն ասէ թէ՝
ամփոփեցաւ ՚ի կողմն սիոնի. Այլ երկու

ա՜հագ խորանին , բարբառեցա՜ւ առ պատկեր
Վաբրիէլն որ նկարեալ է յաջակողմն կամարին
երև եաես՝ զի պատկեր սբ. Հրեշտակապետին
տեաց սրբուհոյ կուսին , յանկարծակի ակն
ղեցոյս և մաածէր զնորհուրդն մեծի աւե
աւետեաց մինչ կայր ի մէջ նա յակոբեայ եկե
սպասաւորի մի առաքինի . որ յաւուր ոծման սբ.
Այլ յիշեմ վրդովմի պօղոս անուն . ունէր
սին , որ եղեալ է ի հայոց ն՚ՀԷ թուին .
Կարկաւորեցայ դրել և զզարմանալի հրաշն
նիշ տապանի նա՛ , բայ ի սեղանոյս
այսմիկ .

Նիշ տապանի նա՛յն՝ բայ ի սեղանոյս

ուանգուհին Թաղեցա՜ւ . զի ոչ ոք ցուցանէ ըզ
մեոյ . վասն չէ երկբայելի աստ , Թէ յիւր ժա
ամ էր Հայրապետարանն նա՛յն յետ քի , ոպ
զմիքաւէր և ժառանգ եղբօրն իւրոյ ըստ մար
հայրենիսն ամփոփեցի ընդ սովորութեն հրեից ,
ոպ և տիրամօր կուսին՝ի գեթսեմանի . Ընդ հա
Ուրեմն պատշաճ է զի՝ի բնակութիւնս և՝ի
յովսեփայ աճապարեն , գոլով սա որդի նորին .
և Հրկրորդ՝ զի այստ էր բնակութիւն որդւոցն
կերպիւ հաստատի աւանդութիւնս . Ա՛յ , այն՝
մերձ սիովնի քան զայս վայելուչ տեղ ո՛չ գոյ .
Հայրապետարանն սբ. Յակոբեայ Երկ
աւետեաց մինչ կայր ի մէջ նա յակոբեայ եկե
սպասաւորի մի առաքինի . որ յաւուր ոծման սբ.
Այլ յիշեմ վրդովմի պօղոս անուն . ունէր
սին , որ եղեալ է ի հայոց ն՚ՀԷ թուին .
Կարկաւորեցայ դրել և զզարմանալի հրաշն
նիշ տապանի նա՛յն՝ բայ ի սեղանոյս
այսմիկ .

Նիշ տապանի նա՛յն՝ բայ ի սեղանոյս

ուանգուհին Թաղեցա՜ւ . զի ոչ ոք ցուցանէ ըզ
մեոյ . վասն չէ երկբայելի աստ , Թէ յիւր ժա
ամ էր Հայրապետարանն նա՛յն յետ քի , ոպ
զմիքաւէր և ժառանգ եղբօրն իւրոյ ըստ մար
հայրենիսն ամփոփեցի ընդ սովորութեն հրեից ,
ոպ և տիրամօր կուսին՝ի գեթսեմանի . Ընդ հա
Ուրեմն պատշաճ է զի՝ի բնակութիւնս և՝ի
յովսեփայ աճապարեն , գոլով սա որդի նորին .
և Հրկրորդ՝ զի այստ էր բնակութիւն որդւոցն
կերպիւ հաստատի աւանդութիւնս . Ա՛յ , այն՝
մերձ սիովնի քան զայս վայելուչ տեղ ո՛չ գոյ .

սրբուհուդ կուսին հանդիպ նմին ասելով,
Ողջոյն քեզ Մարիամ լի՛ շնորհօք։ Նա՛ յայն
ժամ պայծառացաւ կենդանագիր պատկերս
նը Աստուծոյն. և ամ պատկերք որք նկարեալ
էին ի մէջ նը յակոբայ՝ խոնարհեալ երկրպա-
գէին պատկերի նը ածածնին։ Նո՛ ապանչա
ցեալ այրն գոհանայր զինեն վ՚ եղեալ հրա-
շիցն։ և դրեցաւ հրաշս յայսմանէ ապրիլ-
ելը է։ Այլ եթէ ոք նրբաբար և ուղիղ մը
տօք նկատէ զարհուրի ի տեսլենէն սքանչելա
գործ սքեմ պատկերացս. որ միշտավաւ ունին
զկանխեղս առաջի, և յայտնի հրաշագործու-
թիւն առնեն։ ոչ և մաքրասունիկ ոմանց եղև
հրաշ, և բերան առ բերան պատմեցին մեզ.
զոր ես քո խոր անարատ ծնողին և հշմարիտ
տին բարեխօսուքեն ողորմասցի մեզ։

Նակ յաջմէ և յահեկէ կան ք կամարք, վայել
չակերտք, քաղցրատեսիլք. մինն յանուն սըր
բուհուդ Աստածնին, և միւսն սքեմ Յովհան
նու կարապետին, ոսկեզօծ խաչկալիւք։ զի ոչ
յաւուր դատաստի ամենասք ածածինն, և սք
կարապետն յաջմէ և յահեկէ բարեխօս են վ՚
մեղաւորաց՝ այսպէս և ահեղ աւետեաս ունի լոյ
նոյն խորհուրդս։ Նո՛ զոր օրինակ արեգակամբ

և լուսնիւ պանծայ երկինքն, այսպէս և՛ի վե-
ասացեալ կամարացս են կրկին մասունք. որ
՛ի հալած կուսէ մերձ դրանն սբ. Էջմիածնի,
ձէ տասիւնանաւ երանեն. Ա՛յնն սքանչ Պետ-
րոսի առաքելոյն, և միւսն սքանչ Պօղոսի, յոյժ
ուշիմարհետս հնարիւք շինեալք.

Նակ ՛ի հիւսիսակոյս կայքակողմն սքանչ եկեղե-
ցւոյս տեսանի գեղեցիկ կամար մի, և՛ի միջի
նորին բոլորաշէն կիթղիկ՝ ե փոքրիկ լուսամը-
տաք՝ կառուցեալ ՛ի վերայ սրբազան մատրանի
Գրիգորի սքանչ Հիւսի որդւոյն զերթեթեայ,
զոր մանանակերտ կիսագնդակ բոլորաձև սեղա-
նիւ, նման բազմաստեղեան խորանին երկնից.
Գործով ՛ի նեղքոյ սեղանոյն ամենամաքուր և
սոսկալի օրինեալ Գլուխն սքանչ Յակոբայ,
բերեալ լուսեղէն դաստառակաւ ՛ի հրեշտա-
կայ՝ առաջի սբ Աստուածընկալին և սուրբ Յակոբայ
Անեղբօրն և սբ Յոհաննու աւետարանչին. և ձե-
ռամբ նոցին աստ ամփոփեալ. որպէս գրեալ է
յայսմաւուրսն փետրվարի ՚ի. Յորս ՛ի մեծի
պատուի և փառաւորութեամբ կայ գերապանց սբ
Գլխադիրս տեղւոյ պարծանայ մերոյ. որ և սբ
Գոան արծաթապատ զարդարեալ է, ունելով
մշտավառ զչորս կանթեղս. և շքեղեցեալ անու-

շահուտուբ։ մանաւանդ ճաճանչաձև մարմա-
րեայ փորձածովք, և մանրաշար հիւսեալ
բազմագոյն կըճեայ քարամբք, շրջապատ յա-
տակին։ որ ի ներքոյ Պատրիարգն
մեր Գրիգոր մեծ Լուսաւորչեան ի քաղաքէն բե-
րելոյ բերել ետուր զայս քարինսըս, և շարեալ
յօրինեալ յատակս՝ նկարելով ի բոլորաշուրջն
զպատկերս։ Ի սիրտ կաթողիկէին՝ զգալուստ
Հոգւոյն սրբոյ ի դաստ առաքելոց։ Ընդ ի ջորս
անկիւնս կամարաց՝ զչորից աւետարանչացն։
Ընդ ի մէջ սեղանոյն՝ զՔրամօրն ընդ ոտնեղ
բօրն և յօհաննու։ Ընդ ի յորմունան՝ զտեսիլ
դանիէլի ընդ յայտնուեն Յօհաննու, և եղբօր
նորին Յակոբոսի մեծի։ և ունի զիւր դրունս,
մինն ի հիւսիս և միւսն յարեւմուտս։

Ուրդ՝ սբ առաքեալն յակոբոս՝ եղբայրն սբ-
յօհաննու ավետարանչին, մեծ բարեխօս է
առ քս վասն այնոցիկ որք խոստովանեալ զամ
յանցանս իւրեանց, սրբուած և պարկեշտուած
գան յուխտ, և ջերմեռանդութեամբ համ
բուրեն զսուրբ Գլխադիրն նորին։ ուստե
լով զնա յուսով ինքեանց խնդրակատար և
մեծ բարեխօս առ միածին որդին աստ սուրն մեր
յս քս։

Ի կարգի սբյ Գլխադրի հետև է

եկեղեցին սբ. Աստուածածնի, շինեալ ի մերոց
Թէոդորայ կիլիկեցւոյ ի վեր հիւսիսային մեծ
դրան սբ. եկեղեցւոյն, որ կէս դուռն միայնակեայ
ամպիոնին տեսանի. ուր զհանապազորդեան
յայսմաւուրն և ի հանդիսի աւուրան զսուրբ
Պատարագն ընթեռնուն. ի մէջ սբ. եկեղե
ցւոյս դոյ մեծ աւազանն, որ ի յաւուրս սբ.
Կիւրղի Եղեմայ Հայրապետին՝ յորժամ ի մայիսի
է ցոլացաւ սբ. խաչն ի լեռնէն Գիթենեաց և
մինչև ի սբ. Ղազարոս երևեցաւ ի տեսիլ
ամպոն լուսակերպ հրաշիւք. որով մկրտեաց
սբն առաքել քան զչորեսին հրեայս՝ նորընծայ
հաւատացեալսն յայս սբ. աւազանս. որ և ա
րար զկոչումն ընծայուածն. Ասուի ունիմք յա
նադուրձ նախնեաց և ամ յամէ մայիսի է
զնախատօնակ նահատակացն երևման սբ. խա
չին յայսմ աւազանիս կատարումն. և է գանձ
պատուական շնորհեալ ազգիս մերոյ. Օ՜ որ ի
ձեռն Թուխին վերոյիշեալ Աբգարայ մեր՝ լսնաց
ոյց զհիւսիսային կողմն եկեղեցւոյս
ըստ կամարս կառուցեալ. և նոր ի հիմանէ խորան
մի կանգնեալ սբ. Գրիգորի մերոյ լուսաւորչին. Թէպէտ դոյր յառաջադոյն, սակայն էր
անպատշաճ և փոքր. ի ձախակողմն սեղանոյն

բանբերացան նիկոյ նը ժողովոյն։ և ի ոյն ակն
վարս Հարանց՝ ասէ Թէ՝ սա մի կը գՁՁ ը Հայ-
Պատմութիւն գրեալ՝ ի Պայտիս նը Հ-
եդեսպատոց։ և վ՞ սրբուհե անձինն՝ այսորիկ
Եմմայ Պայտիս։ որ կը գլուխ ՃգնաՃորացն
Ա՛երձ սորա ի Կ՝ երեզման մեծի Ա՛ակարիոսի
և սրբասուն մեծի աթոռոյս։
բոցս պարագ մատուցանի , գոլով պահարան
որ՝ ի տարին բոլոր՝ միայն՝ ի տօնի երկուց սըր
Ա՛ինաստ երազահաս վկային։
յանուն սբյն Ա՛արգսի զօրավարին , և միւսն
Ա՛ս յս եկեղեցիս Թուի Թէ , կից եղեալ է նը
սուրբ փաննոսի եկեղեցւոյն վասն աճանգարանի
անօթուց և զգեստուց։ բայց պտանի՝ ի սմա
է սեղան։ մինն որ կից է որմոյն սբյ գլխադրին
յանուն սբյն Ա՛արգսի զօրավարին , և միւսն
սբյն Ա՛ստուածածնի , գոլով պահարան
Ա՛երձ սորա է Կ՝ երեզման մեծի Ա՛ակարիոսի
Եմմայ Պայտիս։ որ կը գլուխ ՃգնաՃորացն
եդեսպատոց։ և վ՞ սրբուհե անձինն՝ այսորին
Պայտիս նը Եմմայ։ Պատմութիւն գրեալ՝ ի
վարս Հարանց՝ ասէ Թէ՝ սա մի կը գՁՁ ը Հայ-
բանբերացան նիկոյ նը ժողովոյն։ և ի ոյն ակն

մեծագին պարգևեալ ազգիս մերոյ ամենապա
տիւ իւր նը տապանն, որ և է տեղի խոստովա
նութեան երկնական ուխտադրացն։ Աստ ըն
թեր սին մերձ դրան եկեղեցւոյն գոյ դուռ մի
որ երեսուն աստիճանաւ ելանէ դէպ յարևելս
բարձրադիտակ ի վեր ասացեալ ամպիոնին որ Հայր
դէպ ի հարաւ։ Ուր և է Հանգստարան կենդա
փայտի սքեմ և պատուական նշանի խաչին քի,
որ էր յառաջապոյն ի կերպ խորանի Թարգ սե
ղանոյ։ Ար ի ձեռն Թուխին՝ վերոյ ասացեալ
մեծ Աարդպետն Հաստատեաց սեղան պատա
րագամատոյց. և ի մէջ որմոյն արար դեղեցիկ
պատուհան մի ի վեր սեղանոյն. և անդ Տնդոյց
զերկրպագելն և զպաշտելն նը խաչն ամենակալ
որ ունի զինքնեան զերեք մասն ի կենացս փայտե
խաչին քի, Աչ վա ձմարտութեն սորին եթէ
Թերահաւատ որ քննութիս առնել կամիցի՝
Հարցցէ ցյաԹինան որք փոխանակ մեզ տայցեն
ըպնդնանին։ Այսմ ձանապարհէս մտանեն
ի դուռ մի որ է եկեղեցի նոր իրեալ յերկնա
առաքելոցն քի, յոյժ հրաշագործ. ուր բա
զում անգամ զաչս տեսեալ են արժանաւոր ան
ձինք որք պատմեցին մեզ. և է Տնագոյն և սա
դաշէն. ոչ և լուեալ եմ Թէ, ընդ մեծի երկե

նա յիւրաքանչիւր տեղեաց քար մի՝ որով ընդր
Աստի խնդրեաց ի միածնէն Իւրմէ բերել
ւեծի եկեղեցւոյն՝ տեսանի մեծապատնեղ
դուռն , որ հանդիպ է հիւսիսայնոյն դրան
սքանչ ստեփաննոսի. և է դուռնս այս յոյժ գե
ղեցկակերտ անկիւնացեալ կամարիւ ի վե՛ր ի
մարմարեայ սեանց փառաւորեալ . որ ի նմանէ
մտանի ի սբ Ջմիածին եկեղեցին . որոյ խո
րանն է բարձր ե աստիճանաւ , նորոգեալ ի
մեծ Ա՛ղուպտէն : Ա՛յն կան աստ ե սրբազան
քարինք պատուականք , բերեալ ի հրեշտակէ
վա՛ խնդրոյ սբ Ա՛ծածնին . զի զնոսի համբարձ
մանն ետն՝ զար հրեայքն ոչ թոյլ տային թա
գուհւոյն երկնից շրջագայիլ ի սրբութե տե
ղիսն : ոյպ գրեալ է յայսմաւուրսն ի ճառի նըն
ման սրբուհւոյն թէ , յորժամ գնայ ի գեթ
յորդանան երկրպագել ընթացան զնոսի նորա
հրեայքն առ ի վնասել . և հրեշտակ ետն անցոյց
զնա յայնկոյս գետոյն և յամօթի հարան . որոյ
աղագաւ ոչ կարէր ստէպ շրջիլ ի սբ տեղիսն

բուհեաց ։ Յանուանակոչութիւն սքի, եկեղե-
ց ունի զմեծ լուսամուտս պայծառս ։ Եւ
Երկեղեցւոյն՝ ի ոտն է ։ Եւ լայնութիւն ՚ի ոտն
անդրոյն ՚ի պարանոցէ նորին ։ Երկայնութիւն սքի
թաւօր լեառնէ, յորոյ վերայ պայծառակերպեցաւ
տեցաւ անդր մեր որ սբեան է սքից ։ Երկրորդն ՚ի
Երկրորդն ՚ի սբ յորդանանու, յորոյ վերայ հոգին
լեառնէ, ուր ՚ի վեր նոր եղև աճախօսութիւն ։
զփափաք կարօտոյն ։ Ա՛յլն է ՚ի սինեական

դին վ՚ Թագաւորական հրամանին։ Որ և յա
բան Ա՚արդապետի Խուզանդիոյ Պատրիար
գրեր իւրոյ Տարազատի ՚ին Յօհաննու Կի
աշխատանօք մեծի Տայրապետիս՝ որ Հանապազ
Ո՚ի ի՚ ուշիկ Թուին՝ բազում Ջանիւք և յոժա
աղաչանի ափիցեսցուիչ աչաց Նկատողաց ։
փայլ ծագեալ իբր զմաքուր և զլուսատեսիլ
ռաւաւտ մինչ ի վայր շուրջանակի՝ ապիտակա
Այսպ ոմանք սրբոյ եկեղեցւոյն մեծի ի՚ վե
կեալ գեղեցկափայլ յօրինուածովք ։
մեալ ։ փղոսկրեայ և ոստրիոսակերտ քանդա
Տայրապետի սքանչելագործ կաղ
մեծի առեանին Պատրիարքարանն է , Ո՚ր Թոռ
և ուխտել միխիթարեցին։ Այսկ դասագլուխն
նական ուխտաւորքն՝ վայելեսցեն զՆուիրս իջ
նուանադրութ եկեղեցիս այս։ զի եկեալ արու
լիման միածնին՝ Ննաագրեցաւ Ո՚ջմիածին ա
քուր սբ Հոգւոյ մօրն ։ և այժմ տեղին անե
էջ միածին Տրն մեր յաւանդուածն ամենասո
թէ , որովհետև ՚ի մէջ սքի քաղաքիս Ո՚էմիա
բայց զՀմարիտն լուսաւ յանկեղծ ծերունեաց
ցոյս ոմանք երկբային այլ լիուն մտածութէ ։

ջողութիւն այ հանեալ եղև հրամանն. և բե-
րեալ ի սուրբ քաղաքս ձեռամբ ակնցի խոճայ
մահտեսի Յեղբոսին. և կարողութիւն ամենայն-
րորդութեան՝ նորապէս սպրեալ ծեփե-
ցան սբ Յակոբայ մեծ եկեղեցին ի ներքոյ
և արտաքոյ՝ հանդերձ ամ մատրանօք որք գը-
տանին ի նա. և բազում նորոգութիւնս եղև
յայլեայլ տեղիս ի մէջ վանից ի փառս այ,
և ի պարծանս ազգիս հայոց. Յե թէպէտ ի
մէջ քաղաքիս շինութիւնն յոյժ ծանրագոյն
ներգործեամբ է և բազմածախ դրամիւք լինի,
բայց ան այ փառք. զի յոյժ խնդութիւն և խա-
ղաղութիւն աւարտեցաւ օրհնեալ շինութիւնս.
Եսկ զարդարանքն սրբոյ եկեղեցւոյս գերա-
զանց է յոյժ. զի պճնեալ երևի գեղեցկանը
կար պատկերօք սբ Տնօրինականաց ան մերոյ
հանդերձ Աւետեաւք, Մարգարէիւք, Մար
տիրոսաւք, Հայրապետաւք, և Դիւանաւորօք.
Յե սահմանման կանթեղք բազմաթիւք որք
վառին բովանդակ ի տրունական հանդիսի
ատեն. Թող զմշտավառն որք ընդ տիւր և ընդ
գիշեր անշէջ կան. Յե զմոմակալ ջահն աշ
տանակօք հանդերձ յոգնաթիւր մոմեղինօք.
Եւ գոյն զգոյն վարագուրք, գոգնոցք, և

սեղանածածկոյք ոսկեթել և ծաղկանկարք.
ընդ խաչս, և ընդ սկիհս, արծաթաշապատ աւետ
տարանօք. Որ և յաւուր զարդարանացն՝ իբր
զաստղալից կամրն երկնից երևի ամենամաքուր
տաճարս այդ. Այլ այնքան շքեղացեալ պայծա
ռանայ, այնքան զարդարեալ բարձրանայ, այնք
պըճնեալ պանծանայ վայելչատիպ զարդուք
հանգոյն ամենազեղեցիկ անարատ հարսին.
որ ոսկեհուռն հանդերձիւք պաճուճեալ ձե
մէ ՚ի սեր փեսային իւրոյ քո այ մերոյ. Այլ ոչ
զմայր գթած զուարճացուցանէ զաւինքեան
ժողովեալ որդեակս. զոր սիր քո անշարժ հաս
տատուն պահեսցէ նախախնամեալ աներևոյթ
զօրութիւն իւրով Ա՚մէն.

Ա՚ Տեղեաց և Ընակութեանց որ կան ՚ի սուրբն Ծայր.

Պատրիարգարանն Հայրապետին է դարպաս
վերնատուն ՚ի հիւսիսային կողմն գահ՚
Թին. որև ունի զմեծամեծ լուսամուտս
որ հայի ՚ի սրահ մեծի եկեղեցւոյն. և է մեծ
և ընդարձակ. ունելով ՚ի նա մառանս և տըն
տեստունս, և այլ հարկաւոր տեղիք զարդա
րեալ վայելչութեբ. Այս գան արտաքին ուխ

տաճարք և տան զողորմութիւնս իւրեանց ։
Այլ մնացեալ խցերքն ի կողմանց դասս դասս
կազմեալք լուսամուտք ։ որք հային յարևելս ի
վերայ գաւթին, և յարևմուտս ի վերայ մեծ
դրանն և պարսիզին։ Եւ տնտեստունն մեծ
ունի զերկու մեծամեծ պխերիկս ։ որոց ի միոյն
կայ շինեալ ի վր օճախայ բնական ի մեծամեծ
խալկինս ։ որ ի նբ զատկին ի նոս եփեն ըզ
մատաղս ։ և փուռն հացին հանապազ եփեց ։
հացապանիւք և անտեսիւք ։ որ բազմաշխատ
խոնջմամբ օրըստօրէ պատրաստեն զհաց և ըզ
կերակուր բազմածախս զահրէիւք ։ զոր ամ ի
հեղոյ և զեղոյ զիւր առատ ողորմութիւնն
յօրինեալ մատանն ։ և անպակաս լեցին բարիքն
այ ի նմանէ մինչև յաւիտեան ։

Ասկ սեղանատունն ի երկայն՝ յորոյ ի կողմն
բազմին կարգաւորքն և միաբանքն ։ և ի յոյժ
պայծառ՝ ի լուսամուտս ունելով ։ և զպատ
կեր ընթրեացն ոն աւագ հինգշաբաթոյն նը
կարեալ ։ և բարձր սեղուոյ ամպիոնն՝ ուր ըն
թեռնուն զճառընտիրն հանապազորդ ։
Այլ գտանի ի մէջ յարևմտեան առաջին պա
տուհանին ջրախաղաց մի վայելուչ ։ Այլ ամ
նևին ի սեղանս այս յոյժ գեղեցիկ և քաղցր ։

որ առաւել քան զչորս ձիս օրհաս մահ կու գնայ
ի տարին։ Ա՛սի՛ ի ձեզ ոմանս, զոր անուանեն սբ Նշան։ Ա՛սի՛ ի
դոյզ քար մի, զոր անուանեն սբ Նշան։ Ա՛սի՛ ի
նախնեաց թէ՝ սա էր ճանապարհ փողոց. և
դեւ մի սահէպ երևէր անդ ընտրելով զմարդ և
զկին։ Արդ վասն՝ ոմն ի սբզբն այ եօթ զբարն
զոյն. որով հալածեցաւ դեւն յօրէ յայնմանէ
ընտրհօքն քրիստ. և մինչև ցայսօր՝ սբ նշան կոչեն
զսեղին զայն և զքրհօրն՝ ի փառս նշանի խա
չին քրիստ։ Ցայսմ ճանապարհէս դնան ի մա
մաուն. ուր ամ յամէ զբազում մոմս սպիտա
կացուցանեն սաղմոսիւք և օրհնութիւք համայն
կարգաւորօք և միաբանիւք։ Ա՛յլ չէ պարտ
երթևեկական ուխտաւորաց առնուլ ի դրսէ՛
յայլաւերից զմոմս վասն ժխտութեան և կամ վն
այլ իրաց։ զի Տէրն սբ այ աթոռոյս նղովք
են եդեալ. և եթէ ոչ շահիցին յայսմանէ, ապա
որպէս կարեն բժշկել այլազգեայ զդեղին մոմս.

ԱՅ Ի ՊՈՂՈՍՈՒՆ ԵՒ ՂԻՆԱՅ ՀԻՆՈՒԼԻՆ։

Հարուածոցն վանից դատանի լայնատեղ հրապարակ մի, որ յաւուր տնընտրացին անդ ելանեն զդեստաւորեալքն խաչիւ և ածեն ընծայանաւ, և կատարեն զխորհուրդ տնընդունելին մեծաշուք հանդիսիւ։ Եւ ի կողմն արեւմտից յայսմ հրապարակիս է տաճարունն մեծ, ուր նախ ի ՀԱՆԱՆԻՆ արուեստական ոսկեայ ՀՈՂՔՆ մնալով ի սա ՃՀ օր, և զինի նորին ի ՀՐԵՂԵՆ զողորմելին՝ հանեալ անտի բաժանեն ի խցերս առանձինս։ Ի սոյն կողմանն է նորաշէնն կոչեցեալ մեծ աթոռն, ի վեր նորին կամարակապ բազում խցերս շինեալ յԱ. ղեւազար ՃՈՂՈՎՐ սիրէն ի ձեռն Թումին։ Եւ յարեւելս այսմ նորաշէնիցս հին աթոռն է, որ ի վերայ նորին մեծամեծ խցերք կան, որ և ցորենաթաղ կոչի։ շինեալ ի մեծ Վրիդորի Պաւոնտիրէն ի ձեռն Թումին հայոց։ Իսկ յարեւելից կողմն վանից՝ ի նոր նորաշէնն որ ի ՃՀՃ թուին հայոց շինեալ զսա այժմոյս ՃՊրիսան մեր Վրիդորիս մեծ վարդապետ, յայլազգեաց դներով զտներս և զայլ բաս առեալ խաւնեաց ի վանից։ և զարեւելից պարիսպն շուրջ բոլոր նոր ի նորոյ շինեաց և առաւել լայնացոյց, և ընդարձակեաց

զբնակութիւնս տրուն[ա]կան ուխտաւորաց։
Այլ ի հիւսիսային կողմն վանից, ևս իջևանք
և բնակութիք ուխտաւորաց. բայց աստ գտանի
փոքրիկ եկեղեցի մի յանուն սբյն Թէոդորո
սի. շինեցեալ ի Լևոն Թագաւորէն մերմէ ի
պլէ Թուին Հայոց։ Որժամ Թորոս որդին
իւր մեռաւ՝ աստ Թաղելով զնա և յիշատակ
որդւոյն իւրոյ շինեաց զեկեղեցիս զայս. և
դերեզմանն յանկիւնս հիւսիսոյ երևի։
Այլ ի պահոց առաջին շաբաթն՝ լինի տօնա-
խմբութիւնս եկեղեցւոյս սբյն Թէոդորոսի.
որոյ յիշատակն օրհնութիք եղիցի։
Ասկ պարտէզք սբ վանիցս՝ են ք. բայց կարի
մեծամեծք. քանզի արևմտից պարտէզն կարի
մեծ է. որ և ծայրէ ի ծայր ոչ ձանաչի ոք յու
մեքէ վ՚ն մեծութենն։ Այլ բաժանեալ է ի մա
սունս։ Այլ երկրորդն որ կոչի ներսի պարտէզ
ի հարաւակողմն է վինի նորաշէն ախոռին. և
սա ևս է մեծ՝ բաժանեալ ի մասունս վայելչա
գեղ բուրաստանաց։ Ասկ ներքին պարտէզն
որ ունի վեճ ջրհոր մի կարի մեծագոյն, հոր
դեալ յըստակացաւ, և շինեալ նորոգեցաւ ի
ՌՃՀԴ Թուին։ Այլ յայսմ պարտիզաց գոյ ձա
նապհ մի որ գնայ ի սբ հրշտկապետաւ վանքն։

Ա՛ն, թե սխալանեալ Աբրահամ Տեառն՝ ոչ ջո-
նաման Աւետարանչի հաւիկ պեսանել
զՊատարագն։

Հպետ՝ ի մէջն և արտաքոյ սէյ քաղաք
քիս Աբեմայ ամ սրբուհե տեղիքն են
քահանան մեղայ մարդկան, յորոյ ընդունին
երկրպագուքն զնորհս քահուքե խոստովա
նութե, սակայն լուսաւորեալ հոգի նախնի
ս այրպէտ սէյ գահոյ՝ սահմանելք են յեօթն
գլխաւոր տեղիս մատուցանել զՊարգն ընդ
դէմ եօթն մահացու մեղացն. զի արուեսական
ուխտաւորքն մաքրեսցին ի մեղաց, և ընդու
նիցին զեօթն գլխաւոր առաքինութիւնս
ի սբ Պատարագաց։

Ի իրակի օրն պտրադն մատչի ի սբ Աթոռն
յահագ խորանն. որ է յանուն Անեղբօր սբյն
Յակոբայ. և ի ընդդէմ նախանձու, քանզի
հրեայքն նախանձեցան ընդ արդարութի եղբօր
ն սբյն յակոբայ, Հանելով զնա յաշտարակ
տաճարին և ընկեցին ի վայր. Այլ զի յոյժ սի
րեր զեղբայրն իւր ըստ մարմնոյ զնորն մեր յն
քս, վկայեաց թէ՝ յն նստեալ է ընդ աջմէ Հօր։
Ա՛ւրոյ Հաւատով խնդրողաց պարգեւի սէրն
բարեհաճոյ. և բարձրի մեղքն նախանձու ի

Ա. Երկուշաբթի օրն՝ պարզեն մատչի՛ ի սբ Հրեշ
տակապետ. և կ՚ընդդէմ բարկութե՛ն. քանզի
աստ բարկացեալ զինուո՛րն՝ հանճ ապտակ կո՛
րեաս տան մերոյ Յի՛ն քե՛ ասելով, այսպէ պատաս
խանես քահանայապետին։ և Հեզն Աստ կո՛ չե
ղութե՛ն եւս զպատասխանի, եթէ չար ինչ խոսե
ցայ վկայեա՛ վա՛ չարին. իսկ եթէ բարի՝ ընդ
Հարկանես զիս։ Յաղագս որոյ հանատով մաղ
թողացդ ընորհի՛ Հեզութի՛ն, և բարձցի բարկութե
մեղքն՝ ի ձեռն լաւագոյն խոստովանութե։

Ա. Րեքշաբթի օրն՝ պարագն մատչի՛ ի տէրբ
Լ. Ջհաճ՚ին. և կ՚ընդդէմ Հպարտութե՛ն.
քանզի աստ կան երեք պատճառական քարինքն
բերեալք ի բարձր լերանց. միոն՝ ի սինայու,
և միոն՝ ի Թաբօրայ, և միոն՝ ի յորդանանու,
որ է մերձ փորձուե՛ լերինն։ Եւ լերինքն՝ օրի
նակ Հպարտացելոց տան ըստ սաղմոսի՝ լերինք
Հպարտացեալք. Եւ ինքն Աստ մեր յանճաո
փառացն խոնարհեցաւ յերկիր, և եկն՝ ի փրկել
զմեզ ծառայական կերպի՛ և խոնարհաբար։
Ա՚ն Հանատով Հայցողացդ տացի՛ խոնարհու
թի՛ւնն, և բարձցի մեղքն Հպարտուե՛ ի ձեռն
բարուրդ խոստովանութե։

Երրորդ շաբթի օրն՝ պատրաստ մատչի՛ ի Գեթսեմանի՝ ի վե՛ր ամենայնիւ Գերեզմանին ամենասրբուհւոյ Աստուածնին. և կ՚ընդդէմ բղջախոհութե՛ն Գանգի ամենաանբիծ մարիամ հրաստութե՛ծնող զերն մեր. Այս նախ քան զծնունդն, Այս ի ծննդեանն, և Այս յետ ծննդեն։ Ասկս որոյ հաճատով դիմողաց առաջ գերեզմանին պատրել՝ ընձեռի՛ զնորհ՚քն ողջախոհութե՛, և բարձի մեղքն բղջախոհութե՛ ի ձեռն կատարեալ խոստովանութե։

Չորեքշաբթի օրն՝ պատրաստ մատչի՛ ի նբ փրկչն. և կ՚ընդդէմ ապահովութե՛։ Ա՛ զի աստուածային հրեշայք զնորհուրդ մանուածեան և եռաւն յուդայի զերեսուն արծաթին։ Գ՚այս աստ ստացար զհոգևոր ողորմութի՛ն փրկիչն մեր քո յորժամ դարձաւ և հայեցաւ՛ ի պետրոս յուրանալն զնա և յայտնեաց զողորմածութի՛ն։ Ասղագաս որոյ՝ հաճատով ժըստողաց պարգևի՛ զնորն ողորմածութե՛, և բարձի մեղքն ապահովութե՛ ի ձեռն մաքուր խոստովանութե։

Հնգշաբթի օրն՝ պատրաստ մատչի՛ ի նբ Յովհաննու աւետարանչի եկեղեցին. և կ՚ընդդէմ որկրամոլութե՛, քանզի յաւուր ուրբաթու նախահարքն ոչ պահելով ճաշակեցին՝ ի պտղոյն, և արտաքս

լութիւն առ բարեաց. և Աէրն է դլուխ ամե-
ՀԱՆ է բարեգործութիւնք. և Յոյն է ակնկա-
ղիքս. Վանդի հին ամենայն շնորհայ՝ Նա
բայ, և զսէրն ջերմաջերմ ունելով ընկալցի
զաճապային շնորհացն զպարգեւան՝ ի սրբու-
միայն զհաւատն հաստատուն, զոյսն աներկ
Ա՛րդ՝ մի՛ոք երկմտեսցի առնուլ զշնորհս յայ-

խոստովանութիւն.
և բարձցի մեղքն ծուլութե՛ ի ձեռն անթերի
հաւատով խնդրողաց պարգեւի՛ շնորհն արիւնե,
նախ քան զամ առաքեալս. Յաղագս որոյ հա-
պետց զբաժակ չարչարանացն վա՛ն անուանն ան-
րոս՝ ի մէջ առաքելոցն եղև. և գլխատեալ ըմ
սպանիա. և քաջապինդ ժրութիւնն նախամարտի
բար քարոզեաց զՀաւատն քրի՛ստինէ եհաս ի՛
դեմ ծուլութե. Ա՛յ զի սբն յակոբոս արիա
սբյն Յակոբայ որդւոյն զեբեդեթեայ. և ի՛ ընդ
Շաբաթ օրն՝ պարզն մատչի՛ ի՛սբ Վլխադիրն

ձեռն գերակատար խոստովանութե.
և բարձցի մեղքն որկրամոլութե՛ ի
սութիւն, և բարձցի մեղքն որկրամոլութե՛ ի
հեցողութե յօհաննու աւետարանչին բարեխո
հաստով աղաչողաց շնորհի՛ առաքինութի՛ պա
չին՝ զլեզի և զքայլախ ձաշակեաց. Ա՛յ հա
սեցան՝ ի դրախտէն. Այ՛ն սրն մեր՝ ի վե՛ խա

առ ինքն՝ ի սրտէ . և մերթ ևս դրդէր առ՝ի
խրատէր պատժիւ և պատուհասիւ դառնալ
նուէից որք գործեին՝ ի նոցանէ՝ երբեմնապէս
մանակս։ Եւ զի թէպէտ վաղ մեղաց և անօրէն
պէսպէս եղանակօք յանցեալ դարս և՝ի ժա-
զարմանս ընդունակութեանէ իւրեանց։ Այլ և
զողորմութիւնս իւրեանց ստեղծուածս
րակեալ վերապատմեն . վասն զի գողով անհուն
համ ամենայնի դրեանք՝ զնոյն մեզ հրատա-
Եւ ամ ամենայնին դրեանք՝ զնոյն մեզ հրատա-
և զպատճառն իւրեանց ցուցանեն .
վինչ զի իբր մատամբ զստեղծօղն
գերազանցութիւնն ողորմութեանն այ՝

Յաղագս անկեան անդելոց՝ և զի ոչ էին ընդ
սկիզբն։

Ո՞ր ոք ոչ քաջ յաւելցի՝ ի մեզ և հոգիս մեր
զամ հաճոյական առաքինութիւնս . զի թերևս
գոցուք առաջի նոր կամարարիդ, և լիցուք տա-
ձար և բնակարան շնորհացն որք ծանաչին՝ ի
սրբութեանդ տեղեաց։

զարթնուլ՝ ի նիրհմանէ մոլուցեալ՝ ձախորդութ
և անյաջողական դիպուածովք. զի զոնէ յայն
ցանէ շարժեսցին խնդրել զնոր. Օ՜ ի ըստ
դաւթի, յորժամ ապականեր զնա, յայնժամ
դառնայիր և առաւօտ առնէիր առ աճ. որպէ
և այլ ուրեք նման սմին ասէ, յաճախեացին
հիւանդութիւնք նոցա յետ այսորիկ ապա վաղվա
ղեացին. Օ՜ ի ըստ վարդապետացդ սրբոյ՝ նեղութիւն
որ աստ զմեզ չարչարէ, առ աճ դիմել ստիպէ.
Վասանզի ըստ մեղացն զորս մեղաք առաջի այ
մերոյ և ոչ հաճատացաք ապստամբեալք ի նո
մանէ. զի անհնազանդք եղաք նմա և ոչ լուաք
ձայնի նորա՝ գնալ ըստ հրամանաց նորա զոր
ետ առաջի մեր, վայ և պատեցան զմեզ չարիք
ըստ ասելոյն բարուքայ. Սակայն ցՀայրական
խնամոն իւր ոչ բնաւին վերացոյց, և զամէն
առատ ողորմութիւն իւր ոչ իսպառ արդելեաց.
ոյլ և ասէր դաւթիւ, Հարիւց դաւազանաւ զա
նօրէնութիւն նոց և տանջանօք զանիրաւութիւն նոց.
բայց զողորմութիւն իմ ոչ արդելից ի նոցանէ.
Օ՜ ի ըստ բնական գթոյն և սիրոյն որ առ
մարդկայինս բնութիւ, և մանաւանդ առ հաւա
տացեալս և ընդ գինս արեան քոյ՝ թէպէտ երբեմն հարկանէ, սակայն ի բուկին վաղ

վաղակի բժշկէ ։ Ա րդ և ասէր մարդասէրն Աս
առ Հինն խօսէ, վ ա մեղաց ձերոց յոռաւարկեցի
զձեզ լալով և սգով ։ այլ վ ա ողորմութիւնք իմոյ
դարձուցից զձեզ ուրախութիւնք և խնդութիւնք ։
և որպ տեսին պանդուխտք սիօնի զգերութիւն
ձեր, նոյնպ տեսցեն ընդ հուպ զփրկութիւն ձեր ։
որ եկեսցէ ՚ի վ ա ձեր փառաւք մեծաւ և լու
սաւորութիւք յաւիտենականի ։ Ա րդ կատարեաց
զբանն խոստման իւրոյ ՚ի ժամանակի մերում,
ինչ պատրաստ ե առնել զկամս երկիւղածաց
իւրոց և լսել ձայնի հեծեծմանք պաղատողաց ։
Ա սասի փառք իւրոյ անբաւ մարդասիրութեն
և շնորհակալութի անհուն ողորմութիք իւրոյ ։
զի ո՛չ ըստ մեղաց մերոց արար մեզ որ , և ո՛չ
ըստ անօրէնութիք մերում հատոյց մեզ ։ այլ
յիշեաց զբերտունս և զարիւնաներկ վաստակս
սրբոց առաքելոցն Պետրոսի և Պարդուղիմէոսի ։
Ա և, ա և փոխանորդի նոցին, տն Գրիգորի առա
քելապատիւ լուսաւորչի հօրն հաւատոյս մե
րոյ և նորոյս ազբատհատու և ծայրագոյն Վրա
հանայպտի ազինս հայոց, որ վ ա անուանն տն
Համբերեաց բազմազան տանջանաց սարսռե
լեաց ։ Ա յլ ՚ի նոսէ և՛ի վշտակոծ կեանին ժա
մանակիս յայսմիկ, յորում տապիմք և նեղիմք

ներքին և արտաքին կրիւք, հանդիսացեալ ի կիր
էարկ զանապատ ներդործութիւնս ողորմութե
իւրոյ. զի եթէ փոքր միւս ևս չէր օգնեալ
մեզ՝ լինէաք իբրև զմէջ եղեալ. Ո՞վ ի զոր օրի
նակ՝ եթէ ոք զընկղմեալն ի յանդունդս խորոց
ծովուց մաղապուրծ արարեալ՝ ի խեղդմանէն
յայնմանէ ազատեսցէ, և կամ ոչ բազմաճնար
բժիշկ զբ՝ արագ վերաժամանեսցէ հիւանդին
յաւասահատեցելոյ կետին տուր և առութեան
ընչոյն՝ մերժելով զքաւս նորին մահաբերս և
տալով զբարեկենդանութիւնս զոհարձալիս։
Ա՛յսպէս և՝ի ժամանակս այս կետինս՝ ի սպառիլ
սիրոյ և՝ի բառնիլ խորհրդական արանց յազ
գէս մերմէ՝ հանդիպեցաւ դառնաշունչ հող
մոց փորձութեանց ամենավայելուչ աթոռն Սա
հակայ որ՝ ի Սբ. քաղաքն Կ. Էմ. այսինքն ցանկա
լին Սբ. Յակոբ. որ նաւաբեկ եղեալ ընկեցիկ
արարին զամ զարդարանս նր. և ընկղմեցին զնա
՝ի մէջ անհուն խորոց ծովակուտակ պարտուցն
բազմութե, կապեալ յաղբատութե ոչ յերկաթս։
Որում կայր ողորմելաբար ոչ զհիւանդս որ
ինչ հասեալ՝ ի կետին հոգեվարութիւս։
Կ՚ը գլխաւորագոյն պատճառն Սմին ասացե
լոցս՝ եղև այս. զի չարաճճիք և անխիղճ ոմանք

յայնժամ պատրիարգուքին Հայոց ի նախատինս
և երեք պատրիարգ փոփոխիւր։ Այն գրեթէ
Աստի լինէր բազմիցս՝ զի ի մէկ տարին երկու
զպատրիարգուքին երկուց սբց աթոռոց։
խել ի ձեռանէ միմեանց բազմաճոխս կաշառօք
զովրդոց, այլ իւրեանց փառասէր ջարուքէն
ոչ ընտրուքէն այլ և ոչ համակամուքէ բոլոր ժո
ղովրդոյ, Աստի սկսան յայնմ հետէ առաջնորդք ամանք
լացնորք՝ ապականեցին զվայելչադեղ այգին այն։
ցրուեցին զվէճակ տէն ցանկալի։ և դէտք խե
բէնցին զվէճակ տէն ցանկալի։ և դէտք խե
ընդ տունն իւր սբ։ Երբեմն տգէտք հովիւք
բնաւին ոչ ընտրեցին զերաւունս ընդ աճ և
և տապար ի ձեռինս։ և անխղճաբար կոտորեցին
տաճարէս, և յարձակեցան ի վեր մեր սատակիչք
ձառեցան։ զորոց գրով պատմելն գրեթէ ոչ է
բարձան ձայնք ցնծուքեր և ուրախուքե ի սբց
ճնար։ Ո՞վ ի եղև ըստ մրդրելին սբց որ ասացն,

ի նախնի թշնամոյն, այսինքն ի հօրէն լուծնոց
ստնայէ և ի կամարարաց նորին՝ զերկու աթո
ռոց սբց Աաջնորդուքին՝ այսինքն Երի և
Յոստանդնուպոլսոյ, մի առաջնորդուքի արարին։
և յայսմանէ՝ բազում և պէս պէս չարիք պատ
Ճառեցան։ զորոց գրով պատմելն գրեթէ ոչ է
Ճնար։ Ո՞վ ի եղև ըստ մրդրելին սբց որ ասացն,
բարձան ձայնք ցնծուքեր և ուրախուքե ի սբց
տաճարէս, և յարձակեցան ի վեր մեր սատակիչք
և տապար ի ձեռինս։ և անխղճաբար կոտորեցին
զընտիրս ընտիր մարդոյ և արկին ի հուր։ Այն
բնաւին ոչ ընտրեցին զերաւունս ընդ աճ և
ընդ տունն իւր սբ։ Երբեմն տգէտք հովիւք
ցրուեցին զվէճակ տէն ցանկալի։ և դէտք խե
լացնորք՝ ապականեցին զվայելչադեղ այգին այն։
Աստի սկսան յայնմ հետէ առաջնորդք ամանք
ոչ ընտրուքէն այլ և ոչ համակամուքէ բոլոր ժո
ղովրդոյ, այլ իւրեանց փառասէր ջարուքէն
խել ի ձեռանէ միմեանց բազմաճոխս կաշառօք
զպատրիարգուքին երկուց սբց աթոռոց։
և երեք պատրիարգ փոփոխիւր։ Այն գրեթէ
Աստի լինէր բազմիցս՝ զի ի մէկ տարին երկու

յղեին զազգականսն իւրեանց և զծանօթսն, թէ պատրիարգունքն և թէ այլ անձինք ոմանք կուտիւր ի վր տանն սբ. Յն յայսմ ամի, օր ի վր աւուր պարտքն լեռնացեալ բարդա- տեղէն եկեալ ուխտաւորաց դրամովն։ Սրոյ անտանօր եղեալ վէճքիլքն տայցեին ի յայլ ուս վր սբ. յն երբեմն զպարտս փոխ[illegible]յայից առնուին ի զթալանեցեալ ոք գնային ի քաղաքն սբ։ ղքառասանիցն, և զայլս։ և ուխտաւորքն իբրև պան զոր պարտ էր յն ի մէմ առնուլ ի կոստան դնուպօլիս առնուին. և ի ձեռս նոյ մին գիր տային թէ, առեալ եմք լրապէս զդարպասն, ներկայ պատրիարգունք և առաջնորդք զդար դնուպօլիս առնուին։ Յայլ եթէ հար ցանիցի ի ձէնջ, թէ այնքան պատրիարգայ փո փոխման դրամն որ գնայր ի դրունս արքու- նեաց և կամ ի ձեռս կաշառակուր նոցին չէ տեւողաց, ուստի տրեցեալ լինէր։ ի կալչի թէ ի ձնանէ։ Ցաեմ սիրելի ընթերցողիդ։ Օ ի յորժամ բարեպաշտօն ուխտաւորքն կոս տանդնուպօլսոյ ըստ իւրեանց հայրենի սովո- րութեանն կու գնային յուխտ և յերկրպագուի սրբազան տեղեացն, նախքան ի գնալն նոցա ներկայ պատրիարգունք և առաջնորդք զդար պան զոր պարտ էր յն ի մէմ առնուլ ի կոստան դնուպօլիս առնուին. և ի ձեռս նոյ մին գիր տային թէ, առեալ եմք լրապէս զդարպասն, զքառասանիցն, և զայլս։ և ուխտաւորքն իբրև զթալանեցեալ ոք գնային ի քաղաքն սբ։

որք իբրև զարաբացի լսէին զայդս, և որպէս
զհատաղի շունս արեան ծարաւեցեալս՝ դային
ի յաթոռն սրբազան, վէգքիլ և ղատղիմալ և
պապա անուանեալ. և մտանէին ի նա բուռնս դա
տաստանի իբրև զնաբուզարղան և զնաբուգո
դոնոսոր առ ի յաւար առնուլ զտաճարն նա։
Որոց ոմանք ևս տանէին ընդ ինքեանս զկա
նայս և զորդիս, որք իբրև զբուրմն բահս
ղու՝ որդւովք և դստերօք ուտէին զդանձս
տաճարիս սբ։ Իսկ այսպիսի առնողքն՝ այն
պիսի ոմանք էին, որք երբեմն ի զնտանս և
մերթ բազմից յաքսորանս կացեալք էին սակս
իւրեանց բնիկ ջարուեցին զոր յաւէտ սովորք
էին գործել։ Եւ քահանայք ոմանք ևս ե
կեալ իշխէին ի նա աթոռս, և ձեռնամուխ լի
նէին պատրիարքական գործոյ սբ աթոռոյս.
որ ըստ կանոնաց սբոց հարց՝ նզովեալք և քա
նադրեցեալք են քահանայք որ յայնպիսի պաշ
տօն ժպրհիցին մատչիլ։ Այլ առ ի ծածկել
զչարուհս իւրեանց, գտանէին ամ յամէ ոմն
սևագլուխ ի կոստանդնուպոլիս որք ելեալք
ի յատեան ոչ զտուտ մարդարէս՝ զտուտ բա
րուհս աւետարանէին ոսկի և պարզամիտ ժո
ղովրդեանն, ասէին թէ, ահա այս տարի այսպէ

և այնպէս վէրքիլ և ղապղիմալ կարդեցաք և
այլքան բարութիւս արարաք Աբէյ տանն։ Ալ ըր
և երբեմն ևս զի ապահել հաստատեսցեն ըզ
ստութիւս իւրեանց, աստուստ ի վէրքիներայ
և ի նազքներայ իւրեանց զորս կարդեալ յոր
ղէին, իւրեանց ծանուցմանն միաձիւպուն կոն
տակունք պահանջէին զի ընթեռնուցուն ի
յատեանն Հանդիսապէտ։ Ալ ակայն այն ամ էր
պատրանք և խաբէութիք, ըզ մեծի մարգարէին
եսայեայ որ ասէր ի դիմաց այ, ժողովուրդ իմ
որք երանեն զձեզ՝ խաբեն զձեզ։ Այն զվերջ
դրեալ պապայն և ղապղիմալն՝ ոչ կամիմ ասա
յանուանէ դրել, զի մի՛ ևս ընդհատէ զանց
ուանս նոցա ի դպրութենէն կենաց։

Ալ ըդ ի գալն իշխանաբար և ի մտանելն դը
ռոզաբար այնպիսի ոմանց ի սբ տունս՝ սկսաք
նէին այնուհետև նուճաձել զընաւ միաբանս
ի ներքոյ կամաց իւրեանց չարաց, իշխելով ի
վր եպիսկոպոս, վրդպետս, աբեղայիս, և ծերունի
միաբան մահտեսեաց։ Նաև աղբատ և խեղճ
կրօնաւորաց։ Վանզի զծերան ի բանտ մաշէ
ցուցանէին, և զերիտասարդան յաքսորս և ի
կալանս կեղեքէին։ և զճշմարտաբնըզ րաբունի
վրդպտան ոչ թողուին բնաւ ի սբ տունս ծնալ։

Եւ եթէ համարձակիւր ոք ի սրտացաւ միայ
բանից ջատագով լինիլ տանս Սբ, իսկոյն զնա
վատահամբաւական անուանականութեանն երկեր
ցուցանէին. զոր և բազմայ իսկ արարին.
Եւ այսպիսի աղետալեաւ դառնութեաւ խաղայր
գնայր անկարգութեաւ գնացս, մինչև ցըՃՃկէ
Թիւն հայոց. Այլ այնմ հետէ լուր դու
առաւել ևս զարմանալիս. զի սկսան վատնել
և վաճառել զկաղ և զկարասիս Սբ տանս.
պղնձեղէնան ի միում գիշերի գաղտաբար
ի յոպպէ ինքուցեալ յղեցին յեդիպտոս զի անդ
համարձակ վաճառիցին. և զայլս՝ յայլ ուրեք.
որ և լուսաւորեալ հոգւով Աստուծոյ պարոնէր
սիրին յիշատակ մեծապոյն խալխինան ի քաղ
քաւէոն տոնեալ. ոչ գիտեմ թէ ոքպիսի տու
դանաց պատճառաւ. դեռևս կան ի հայր աբ
րահամ ի տեսիլ ջարուԹեանց իւրեանց.
Այսպէս զտուն և զպարտէզս և զայլ միւլքերս,
առ աչս իբր Թէ ի դրաւ եդեալ, սակայն ծած
կապէս վաճառէին. Այլ զսրբազնին զանօԹան
Սբ եկեղեցւոյ, այսինքն զնաչս, սկիհս, բուր
վառս, տապանակս, քշոցս, և զկանԹեղս. Թէ
զսակեղէնս և կամ Թէ զարծաԹեղէնս՝ կոտրա
տեալ և հալեալ վաճառէին այլազգեաց. և

բամբասանս պարտուց և անհաւատարիմք գտան
տիկոսին · և այնքան թշուառացան ի ներքոյ
Աչեմի դժուարաւ գտանիւր ոք որ չիցէր փո
խատու և թարց առնէաց ի վեր սէգ աթոռոյս
Ասկ զպարտատէրսն ո՞վ կարէ թուել · զի այն
քան բազումք էին, մինչ զի դրեթէ ի վեր նը
նէր շահ · ոչ ըստ հոգւոյ և ոչ ըստ մարմնոյ ·
տունէից ի կորուստ վատնէին · որ ոչ բնաւ լի
ումեանէ յիւրոցն վայելէին · և զարդար ողորմութիւն քրիս
միմեանս յարէին · և զարդար ողորմութիւն ազ
կոցունց կողմանց՝ զդարանս որոգայթից առ
իւրեանց զորս առնուին յուխտաւորացն , ի
տուգանս տային հանապազորդ՝ պատճառաւ վե
րոգբելոցն։ Ո՞վ է յաւէտ մաքառամբ և բա
նակռուութ , նորեկքն ընդ հինոց վրէժխնդրիլք
և հինքն ընդ նորոց քինառուք լինէին · և յեր
եսեան եպիսկոպոսն՝ որ ի վերայ էր ամենայն
Եւ զայս ամենայն ոչ ոք կարէ գրել · զի այն
Եւ ոչ ոք կարէ ասել · զի այն
Եւ ոչ ոք կարէ գրել · զի այն

պարտատիրացն, մինչ զի այնուհետեւ ոչ ոք գը
րաւով եւս հաճատայր նոցա զդրամս. վասն որոյ
նոքա եւս կաշառէին զմանն՝ զի երաշխաւորք
լինիցէին զկնի տրեցեալ դրամացն, մինչեւ ի
գալ նոր ուխտաւորաց. որ սակայն զնա ի կոս
տանդնուպոլիս մեծ գայլքն թալանէին.

Աստի զայս տեսեալ պարտատիրացն՝ գողոք
բարձել աղաղակէին թէ, կորեաւ դրամն մեր.
Ա՛յ սկսան այնմհետեւ հանել զդրաւունս
ի հրապարակս փողոցին. այսինքն զարբաշնա
կան անօթս եկեղեցւոյն՝ ծանակէին և այպա
նէին զմեզ Ա՛ն ի վե՛ր այսր ամի երթեւեկուէք
պարտատիրայն՝ հանապազորդ ոչ պակասէին ի
սուրբ վանքս. յորոց ամանք զպահուրդ ձիոց
իւրեանց՝ սակս առնել անարգանաց ի յօղս
դրան սրբոյ եկեղեցւոյն կապէին. ոչ թոյլ տա
լով մտանողաց և ելանողաց. թէ կարգաւորք
եղբարց, և թէ աշխարհականաց։ Ժամա
կարգութիւն և զպաստարագս խափանէին։

Ա՛ն զինչ ասպա ասացից որ ի յանարգանս տա
մարեալ լինէր աղգս մեր ի միջ սրբոյ քաղաքիս
առաջի այլասեռ քրիստոնեայ եղբարց։

Վանդակ կարգ և սահման վանականութե և կրօ
նաւորութե խափան բարձեալ էր. զի վերա

դրեցեալքս և կամ թէ տանուտպատուիկ քանզայս
ի՛ բեմն մերձ ի՛ ժամարարն ելանելն ։ այսոքիկ
և ի՛ մէջ սքէյ եկեղեցւոյ՝ կոչիւք մտանելն և
նաև զարարողուհիս եկեղեցականս, և զկարգա
ւորուհիս Հանդիսաւոր Թաւօրից՝ լրապէս մո
ռացեալք ։ Այլ յիրաւի եղեն նոյնատուդոյնք
առաքել քան ըզվտքրիկ զրիատոնեայ ազգան
ողք աստ գտանին ։ Այլ մի՛ զանց առնիցէ յատել
զապտակն և զթուքն , զծեծն և զյիշուցն ,
զմորուս փետելն և զհայհոյանս ։ զմըտանելն
զինուորաց ի՛ խցերն կարգաւորաց , և զխլելն
զինչս նոցա ։ Այլ թէ աստ դիպեալ էիր , տեսանէիր
ոմ սիրելի ընթերցող զհոգորտակումն դրանցն
խցից և զջարդուածն լուսամտից ։ և զդիշերն ի՛
բուն խցէ ի՛ խուց շրջագայիլն պարտատիրաց
և ի՛ տանիսն ի՛ դիշերի դաղտագողի ղօղիլն
և ի՛ մէջ սքէյ եկեղեցւոյ՝ կոչիւք մտանելն և
ի՛ բեմն մերձ ի՛ ժամարարն ելանելն ։ այսոքիկ
դրեցեալքս և կամ թէ տանուտպատուիկ քանզայս

պիսկոպոսին սրբոյ քաղաքին ։ և մեծարեաց
ակամբ յաթոռն սբ[ն] Յակոբայ եղբօրն Իւրոյ
Վրիգորի լուսաւորչի։ Եւ հայեցաւ քաղցր
աշխատանաց և վաստակոց Սրբոյ հօրն մերոյ
ի վր յաբեթեան տոհմին ։ և յիշեաց զերկիս
հայոց ։ և գթացաւ ըստ անհուն գթոյ Իւրոյ
ողորմութիւն մարդասիրութեանն Իւրոյ առ ազգս
նուէ, յայտնեաց փրկիչն մեր յիս քս զանհուն
հասանէ ։ ոչ և արար զայս յայտնապէս ի մեզ։
վարդապետաց թէ, յորժամ աշխարհ հրաժարի
Լ. Ա. արդ՝ յիրաւի ըստ ասացելոյ սրբազան
պեալք ոչ յերկանս։
մեծի յուսահատութեանն և աղքատութեան կա
Եւ այսպիսի եղանակաւ կայաք բնակ[ք] ներ
զինքն գոլ յազգէն հայոց քաղաքին ։
զերերկնապանծ աթոռս, որ ամաչէր ոք ասել
քան թշուառութեանն եհաս սբ տունս այս և
զորոց ծածկելն և լռելն լաւագոյն է ։ Քայց
եզբարձակեցից միով աւաղելի բանիւ, զի այն
լինելին հանապազ։ Եւ զնաւդ երկարեցից զայնս
'ի ձեռն բարբարոս պարտատիրացն գործեցեալ

տնօրինմամբն այ և համակամութիւք ամ ժողո-
նոր ոսկեբերան և կրկին ածաւան. Ո՛ր և
զոր գրեթէ, էր ազգիս մերոյ քարոզութեն. և այս վասն անհամեմատ առաքինի բարուցն. և այս վասն անհամեմատ
րով ընկալաւ զվերոդրեցեալ վարդապետն վ՚ հին յայնմիկ Ա՛ահակ վարդապետ. զոր կարի՛ սի-
սաւորչէ՛ ի տարօն. Ա՛ստի պատրիարգն սբ՛ն սաղիմայ և կոստանդնուպօլսոյ՝ էր ի՛ ժամանա-
եղև ՛ի սրբազան հօրէն մերմէ Գրիգորէ լու-
Ա՛արշտի շնորհաբաշխ չերմի, զոր շինեցեալ
՛ի կոստանդնուպօլիս վ՚ ժողովարարուբ՛ սբ՛յ
դապետի բաղիշեցւոյ, և հետ զնա ՛ի ձեռս
իբր գործի այցելուբ՛. որ ըստ վերին տեսչուբ՛
՛ի ժամանակին յայնմիկ եկեալ էր ՛ի տարօնոյ
քան զամենեսեան տնկեաց զշնորհս և զսէրս
իւր ՛ի սիրտ տէն Յ՛ովաննիսի Ա՛ճաբան Ա՛ար
ձաւ Տնօրինական տեղեացն. Ա՛յլ եզակիանայ
նել իւրոյ ալ Ա՛թոռոյն, և մանաւանդ իւր
տունէից, որ յառգիս մերմէ այլ առնել և օգ-
քաղցրացոյց զսիրտս ունկնդ բարեպաշտուն. քրիս
Ա՛յ անհուն շնորհիւն իւրով շարժեաց և
զոր գնեաց արեամբ իւրով ՛ի վ՚ր խաչին.
կերտին իւրոյ. Ա՛ն և խնայեաց զայդ իւր
զարհուրանաթափանա զայբ գլխադիրն սիրելի աշա

վը րդոց և իշխանաց Հայոց՝ առաքեցին զնա
Ա.Թուռակալ և վէքիլ անուամբ ընդ առուն
կան ուխտաւորսն ի սբ քաղաքս Աշէմ, չափա
ւոր արդեամբք. և ուխտ եդին բնակ իշխանք
և ժողովուրդք Հայոց ընդ սա Թէ, զոր ինչ և
դրեսցես մեզ ի սէյն Աղիմայ՝ մինչև ցհաստա
տիլ մահուան ևս տերամբ օդնական եմք քեզ։
Ասսի ելեալ ի կոստանդնուպօլսոյ դառն ար
տասուք և հեծեծամբ՝ յանձնելով զինքն ի
խնամս այ և ի բարեխօսութիւն սէյ նորին,
եկին և էհաս ի քաղաքս սբ մեծաւ խանդակա
թութբ և ըղձակաթ սիրով. Աշէյիրաւի ասեմ
սոսնձապէս մակրդեցաւ և կապեցաւ անլու
ծանելի պնդութբ ընդ սէյ տանս դնոստանի,
և ընդ ամ տնօրինական տեղեացն քի այ մերոյ.
և սրտացաւ հոգաբարձութբ սկսաւ առնել
ղազանազան բարերարութիւնս սէյ տանս։ Որ
ի նոյն ամի՝ զմի փոքրիկ վանք ազատեաց ի վա
ճառանէ։ Այսու զկանխեղուն մեր արձա
թեայս որ ի վէր սէյ գերեզմանին քի. նաև ըղ
պարտէզն այն որ է ի մէջ վանուց՝ որ ասի սբ
հրեշտակապետաց։ Այդ զայսոսիկ ոչ առանց
վշտալիր դառն. քանզի ի բարբարոս պարտա
տիրացն կրեաց զրպարտութիւս բազումս. և ի

Հատուցեալ չարուեաքն իւրեանց տանս սբյ. ոչ էին բաւական նախանձս
յուր. որ իբր թէ ոչ էին բաւական նախանձս
բարշտուեր, և նեղեալք վաղեմական ոխակալ
երեք չորս արք ժանկուռտեալք հնագոյն ամ
ծովակուտակ պարտուց և ալեսարաս նեղու
ռոց պատրիարգուին՝ ի սահակ վարդապետէն
առ այլ ին։ Աստի՝ ի կողմանէ նորին՝ եկին
թեց՝ յայնմ միջոցիս փոխեցաւ երկուց աթո
փէաք՝ ի հանգրին յանդունդս, այսինքն՝ ի մէջ
ի մինչդեռ էաք ըստ առաքելոյն և ծը
որ և եղևն իսկ։
տանս այսորիկ պայծառ քան զառաջինն.
ազատիլ սրբազան տունս այս յայսպիսեաց նե
ղութեանց. և լինիլ ըստ մարգարէին, վերջինն
սաւով յաճ և՝ ի բարեխօսութիւն սբց Յակո
բեանց, ակն ունէր՝ ի նէ աներկբայ յուսով
եմ յումմէ երկեայց, և այլն։ Ա՛յլ միայն յու
ընտ մարգարէին սբյ, որ լոյս իմ և կեանք իմ,
դական դիպուածս զայսոսիկ ոչ ինչ համրեր։
կրեցուէ սբյ տանս։ Այլ նա զամ ձախոր
րեկցուէ սբյ տանս։ Այլ նա զամ ձախոր
որով ձարէին մեկնել զնա՝ ի սիրոյ և՝ ի կա
կրեաց զանազան և յոգնակուտակ նեղուէս.
ուրուք զնաղան և յոգնակուտակ նեղուէս.
դերապետաց ընկալաւ զթուքս և զնախատինս
ոչ սակաւս. եւս՝ ի մերայնոց եւս լափլիզողաց

այլ յայսմ ամի զոր կրկին եկին՝ որոց գալուստն
ըստ ազդեցուբե սատանայի էր. որպ զազանն
դանիէլի զնացեալ սակաւ իրան ուտելին, մանր
րելին, և զնացեալն առ ոտն Յարկանելին. ըստ
մրջրելին, զնացեալն Թրթրոյ եկեր մարախ.
Իսկ իբրև տեսին պարտատարքն զի օր յօրէ
միշտ ՚ի նուազելին և ՚ի չքաւորելին էր տունս
նոբ ՚ի ձեռն այնպիսեայ դազանաբարոյից, և
հատաւ յոյս նոցա վասն իւրեանց առնելեաց. զի
մինչ նոբ եկին ոչ ոք էր որ յաղագս պարտուց
մին փող տայր. զի գրեթէ Յազիբ իւրեանց
բաւականանայր. Այ որոյ իմիասին եկեալ
բնակբն զնարս որոնեցին զի առցեն զդրամս
իւրեանց, և գտին. Յանգի Թագաւորական
փերման ետուն բերել ՚ի մեծ պալատն Թէ,
Տայոց ամ միւքերն ծախուիցի, և իւրեանց
պարտքն տրիցի. Իւրև նախ քան զամ իմիա-
սին եկեալ վէբիլբն վերոյ ասացեալբ, խոր-
հեցան վաճառել զգեղեցիկ վանքն նոբ փրկչի.
Եւ մինչ լուան զայսպիսի անհանդուրժելի
բօթալի լուրս միաբանք սրբոյ մենաստանիս,
իսկոյն յարտասուս Յարեալ ողբով և Յեծե-
ծանօք անկան ՚ի դրունս պարտատիրոց, Թէ
կարգաւորբք և Թէ աշխարհականք, աղերսա-

գուտն որ ձեռամբ նր յանէծս ներգործէին,
նորին ի վերայ սբ յանս, և մանաւանդ զո
քանզի գիտէին և տեսանէին զարտասուսն
դունիմք երաշխաւոր վասն մեր պարտուցն,
յօժարութիւք կառնու յանձն, մեք զդա կըն
միջն այնոցիկ, որք ասացին թէ՝ եթէ ինչն
տուցն։ Այլ քաղցրացոյց աճ զսիրտս անուղղ
դունիլ երաշխաւոր և քեզիլ վա ձեր պար
և ասացին միաբանքն՝ զայրս զայս կամիք ըն
րան, որ և անդ էին ընտ պարտատեարքն.
ցոյց, և առեալ զնա ընդ ինքեանս իջին ի դատա
յիշեցեալ Յօհաննէս ի արդ-պետին քաղիշե
բանքն՝ նոյն ժամայն դիմեցին ի խուցն վերո
լով զայս պատասխանիս ի պարտատիրացն միա
ցուք ձեզ սակաւ ինչ ժամանակ։ Ուստի լսե
ւր տուէք՝ որ և մեք նորա հաւատալով տա
րոց. սակայն մեզ միւն հաւատարիմ երաշխա
այսքան կու կողևողաք, լսեմք աղաչանաց ձե
աղքատ միաբանիցն, ասացին նոյ. որովհետև
բերեցէք։ Այլ նոքա տեսանելով զարտասուս
բերեցէք, նամանաւանդ ևս այս մեկ տարիս համ
խղճուեցա մերում. և ոչ որ այսքան տարի համ
նայեցէք ի յաղքատութիւն մեր, և ողորմեցէք
նոքա աղաչէին զնա ասելով, վա այ լինելի խը

և ես մի էի՝ ինոցանէ (գնաց Ջերմեռանդ սի
րեաց զնա։ Այն նա առեալ զմիաբանս (յորոց
և յետոյ խիստ առեալ զԱրդասպետն յուշա-
սակն՝ արձ արար Թագաւորին՝ ի մեծ պօխան։
փաշային եւս։ և ցուցանելով նմա զարարեալ
բանքն առեալ զԱրդաշէն տարան առաջի
ժամանակն հատուսցէ նոցա զպարտս։ Այն ըզ
ղոր և կնքեցան իսկ՝ զի մինչև՝ ի պայմանադրել
մութեն պարտատիրաց առաջի դատաւորին։
Ո՞ր պարտուց մերոց՝ եղիցի ըստ բանի և ըստ
թէև և դարձեալ հիւձէթն արարին՝ ի մէջ բաղ
աղաչանաց քոց։ Ա՛յ և զայս պայմանադրու
րան և ես մի էի՝ ինոցանէ (գնաց Ջերմեռանդ սի
րեաց զնա։ Այն նա առեալ զմիաբանս (յորոց
և յետոյ խիստ առեալ զԱրդաշէն յուշա-
սակն՝ արձ արար Թագաւորին՝ ի մեծ պօխան։
փաշային եւս։ և ցուցանելով նմա զարարեալ
բանքն առեալ զԱրդաշէն տարան առաջի
ժամանակն հատուսցէ նոցա զպարտս։ Այն ըզ
ղոր և կնքեցան իսկ՝ զի մինչև՝ ի պայմանադրել
մութեն պարտատիրաց առաջի դատաւորին։
Ո՞ր պարտուց մերոց՝ եղիցի ըստ բանի և ըստ
թէև և դարձեալ հիւձէթն արարին՝ ի մէջ բաղ
աղաչանաց քոց։ Ա՛յ և զայս պայմանադրու

րով ՚ի դուռն սէյ Յարութեան, անկանելով առաջի սէյ Պողոթային, աղօթեաց առ աճ այսպիսի բանիւք. Տէր աճ իջեալ, Նոյ և նո՛ր յոյս. անձամբ նեղելով և հոգւովք ձանձրացեալով աղաչեմք զբարեգութ մարդասի՛ րութիւնդ քո. լո՛ւր ձեր ձայնի խնդրուածոց մերոց, և նայեաց ՚ի տառապանս ծնդկից քոյ. և տես յերկնից ՚ի սրբուէ քումմէ զնաղճուխ տաճարի փառաց սրբուէ քոյ. զի զքեզ առա՛ ջել ճանաչեմք, աճ ողորմած քան արդար. և զի թէպէտ մեք մեղաք առաջի հանդիսա՛ վէհուէ քոյ, սակայն դու մի՛ յիշեր զմեղս մեր զառաջինս, այլ վաղվաղեսցէ առ մեզ ողորմու թիւն քո զի աղքատացաք յոյժ. և յիշեա՛ զմ չարչարանս միածնի որդւոյ քոյ ՏԲ, և զան՛ պարտական արիւնս նո՛ր որով գնեցեալ յորդե՛ գրուԹի՛ հօրդ երկնաւո՛րի. որ և աստ չարչա րիլով վճարեաց զպարտս բնուԹեանս մերոյ. ներդործեա՛ և դու ինքնին ձեր զհրաշս զայս ՚ի տառապեալ ազգս մեր, և՛ ի տաճարս քո նո՛ր. զի դու ես աճ մեր և բայ ՚ի քէն զայլ ոք ո՛չ գիտեմք. Եւ զայլ այսպիսի աղօթական մաղ Թանս ասելով, դարձաւ անտուստ ՚ի տուրբ տունն. և ժողովեալ զսրտացաւ միաբան եղ

բարս՝ միսիթարեաց զնա բազմօք բանիւք յու-
սադրականօք, յանձնելով զինքն ի ջերմեռանդ
աղօթս նոցին։ Եւ յետոյ խորհրդակցութիւն
ումանց դևռաւոր միաբանից, ընդ որոց և յետ
նեալս էի ի միջի, կոտրատեաց զհասարակ կնիքն
աբեղ վանուցս՝ որով ամ վեցիվեղեալքն զգ
մուրհակս պարտուց կնքէին. և կնիքն այն
օրինակի կնիք կանուխանէր. յորոյ վերայ գը
րեալ էր անուն սրբոյ Թովմայ. որ նովաւ
բազում ինաս հասուցանէին տանս սրբոյ. զի
անխորտակս նովաւ զբազում թէմ էսիւքս
մօհրէին. որովհետև ի կնքողայ փող մի չէր
գնայր։ Եւ յետ այսքանեայ կրկին և նեղու
թեաց՝ դիմեաց Վարդապետան վերոգրեցեալ ի
Վստանդնուպոլիս առ ի ծանուցանել ազգին
մերոյ զյետին թշնաւռւթին Թովմայ սբ
որ ծփայր ի մէջ անհուն տառապակրութե
Վասն մինչ ժամանեաց ի պոլիան մեծ՝ ծանոյց
լրապէս զորպիսութին տանս սբ ամենեցուն
առհասարակ ի մէջ յոդնախուռն հանդիսի։
Եւ լսելով զայսպիսի աղետալի համբաւս բա
րեպաշտօն անձինք որ յայգէս մերմէ, խղճային
և յոգւոց հանեալ հառաչէին. և ինարս որո
նելով ջանային յամ սրտէ զի գոն ե ձար ինն

զերկու աթոռոց պատրիարգութիւն, այսինքն
Հռոմայ Թագաւորութեան, զի Հռոմ
լինիցի տանս սրբոյ. Ասէ անխիղճք և անաճք
ոմանք, որ դրեթէ արտաքին կերպարանօք
միայն երևէին քրիստոնեայք, ստէին զբան նոր
և զպարտէին զնա. կամելով զի դերեւս և ըն
դունայն առնիցեն զպերճաղարը զաշխատանս
նորա. Ո՞վ աճ որ յամի գործակից է՝ ի բա
րիս, և լսոզ ձայնի բարեսիրաց՝ ոչ անտես ա
րար զաղաչանս երկիւղածաց իւրոց. վ՚ն որոյ
Հնաս յօդնութիւն Ա՛րդիտիս
մերոյ երջանկի, քաղցրացուցանելով զսիրտս
ժողովրդոց, և բանալով զմիտս նոցա անսալ
խրատուց վրդպին. և արար զնա համակամ,
՚ի մի սիրտ, ՚ի մի բան, և ՚ի մի հոգի. որք ա
րիապէս յոտին կանդնեալք աշխատէին վ՚ն շի
նուած և պայծառութեան սբոյ աթոռոյս Հռմի.
Որմէ և զօրացեալ Ա՛րդիտն մեր գերա
պայծառ, աներկիւղանաչաբար քարոզէր զվարդա
պետութիւն սբոյ առաքելոցն. և մանաւանդ ասէր
առ ամենեսին, ով բարեպաշտօն ժողովուրդք
քրիստ, և երամք յուսատորչածին Հօտին. եթէ
կամիք զշինուածն և զպայծառութիւն սբոյ Հռմի
և Կաթողական Աթոռոյն, բժնեցէ՛ք ՚ի միմեանց
զերկու աթոռոց պատրիարգութիւն, այսինքն
Հռոմայ Թագաւորութեան, զի Հռոմ

Յապուշեխու գիւղէն, մահտեսի Մուրատի
Տէր Աթուէյոյ, ասացին, որք են այսոքիկ։
Տէր Աթուէյ եղեն պատճառք անթուելոցդ բարուցդ
որք էին վերոդրեալ ուխտադիմք պարծանացդն
քաղցրանոյց Հովհաննէս այսորիկ։ Այլ քէ
վկայ էնք եւ ամենայն հաւատացեալք, զի
Հոգին Սուրբ ի Հօրէ եւ ի Որդւոյ յաւիտենից
ելանէ, եւ ոչ ստեղծեալ է, այլ արարիչ
եւ կենդանարար, եւ ոչ ունի սկիզբն ինչ
կամ վախճան, այլ միշտ ընդ Հօր եւ ընդ
Որդւոյ կայ, եւ ոչ ունի պակասութիւն
ինչ, այլ լի է ամենայնիւ, եւ ոչ ունի
կարօտութիւն ինչ, այլ ամենայնիւ
առատ է, եւ ոչ ունի տկարութիւն ինչ,
այլ զօրաւոր է, եւ ոչ ունի տգիտութիւն
ինչ, այլ ամենագէտ է, եւ ոչ ունի
անկարողութիւն ինչ, այլ ամենակարող
է, եւ ոչ ունի անճարութիւն ինչ, այլ
ամենայնիւ ճարտար է, եւ ոչ ունի
անհնարութիւն ինչ, այլ ամենայնիւ
հնարագէտ է, եւ ոչ ունի անհմտութիւն
ինչ, այլ ամենայնիւ հմուտ է, եւ ոչ
ունի անտեղեակութիւն ինչ, այլ
ամենայնիւ տեղեակ է, եւ ոչ ունի
անտեսանելիութիւն ինչ, այլ ամենայնիւ
տեսանող է, եւ ոչ ունի անլսելիութիւն
ինչ, այլ ամենայնիւ լսող է, եւ ոչ ունի
անհասկացութիւն ինչ, այլ ամենայնիւ
հասկացող է, եւ ոչ ունի անհասանելիութիւն
ինչ, այլ ամենայնիւ հասանող է, եւ ոչ
ունի անհասութիւն ինչ, այլ ամենայնիւ
հասու է, եւ ոչ ունի անհասկանալիութիւն
ինչ, այլ ամենայնիւ հասկանալի է, եւ ոչ
ունի անհասանելիութիւն ինչ, այլ
ամենայնիւ հասանելի է, եւ ոչ ունի
անհասութիւն ինչ, այլ ամենայնիւ
հասու է, եւ ոչ ունի անհասկանալիութիւն
ինչ, այլ ամենայնիւ հասկանալի է, եւ ոչ

որդի մահտեսի Յարութին. և՛ ինձնոյ երկրէն
Թէվէլեան մահտեսի Յարութին: Կեսարա
ցի մհտեսի Արդիան: Կոստանդնուպօլսեցի
մահտեսի Իսրայէլն: Ահտեսի Լուքվին:
և այլ բազումք: Ընդ սոքա ամենեքեան հանա
պազորդեալք էին յօգտակար խորհուրդս.
սակայն բանն դեռևս ոչ յառաջանայր, քանզի
ջրքն յարաժամ խիզախէին: Յայնժամ վե
րոդրեցեալ մահտեսի յարութին մուրատեան,
կոչեաց զակնցի երևանենց մահտեսի Ակղ
բեստրոսն, և զայլս բազումս՝ի քարեպաշտից
՝ի խորհուրդ մտանելով ընդ նմա: Իսկ ասէ որ
ներչնչօղէ բարեաց խորհրդոց և վերակացու
գործոց բարեպաշտից, տնօրինեաց զկնդրուկս
սրտից նոցա. որ և հնարաւորէ զամ անհնարս.
զի միաբանութիւք քաղցրացան սիրտք ժողովրդոցն
դէպ՝ի Աղբիսան մեր վեհափառ, որք ասա
ցին ցնա թէ՝ եկ, և դու լեր մեզ Պատրիարգ
և Ազգապետ Կոստանդնուպօլսոյ աթոռոյս.
և յետոյ զնոսն և կամիս, գիտութիւք բոլոր իշխա
նաց զոյն արա Պատրիարգ մեծի Կ. Թուրքն
Աբդ Ահէմ. և մեք բնաւքս, ամէն կամք՝ի յո
տին առ՝ի յօգնել քեզ վասն իրի. Եւ նա
Թէպէտ պատճառեաց զբազումս, և այնու

քշնայիւք և ժողովրդովք գնացին։ Ընդ եր
այր երեւելի ի դուռն արքունի. և բազում
ժեր Պատրիարգ զՏէր Յովիսէփ Ընտանեան
Վարդպետն։ Որք երբեմն լուան ամենեքեան,
արտասուօք հանդերձ գոչեցին առ Աստ թէ,
եր օգնեսցէ սոցա։ Նա զկնի այսր ոչ դադա
րեցան դեռևս, այլ և գնացին յանդրիանու
պօլիսն և կրկին արշ արարին թիւրին. և ար
քունական հրամանաւ և ոստիկանաւ զՎար
դապետն հանդերձ ժողովրդովք տարին ի
դուռն արքունի։ Նայց զօրացեալքն և օրհ
նեալքն յայն վերադրեալ արբս այսոքիկ կոչե
ցին զկեսարացի մահտեսի Յելիսառն, որ էր
այր երևելի ի դուռն արքունի. և բազում

և Յովհ֊ննց որդի աշնոճամեծար մահաեսի
Յարուքն . և մահաեսի սեղբեսարոսի ընկեր
միւս մահաեսի Յարուքն, նաև նոյնոյ քաղա
քի վերաեսուչ Ծերունի Ա֊բրհմ վարդապետն
հանդերձ քահանայիւք և ժողովրդովք՝ ընդ
նախեկնելոցն բողոքեցին առաջի արքային . որ
և ամենաքաղցր ետն քաղցրացոյց զխիստ ար֊
քային կատարել զհնդրուճածս նոցա։

Յետ Յօհաննէս Վարդապետի դնալն աստուստ
՝ի կոստանդնուպոլիս, և մինչև ցասացելոց ան
ցից լրումն և՝ի լինիլն նորին պատրիարգ՝ եղև
մեկ տարի և ութ ամիս։ Ապայ թէ Վարդապետն
և մանաւանդ վերոգրեցեալ բարեպաշտն իշ
խանքն, զիրպխաի նեղուխս և անձկուխս կրե
ցին, և զիրքան դրամս յինքեանց ցրուեցին
՝ի դրունս արքունեաց՝ զայնոսիկ զամենեսեան
մի՛ կորուսցէ ետր, այլ՝ի փառս իւրոյ բարերա֊
րութեն համարեսցի . և լուսաւորեսցէ զհոգիս
ծնողաց նոցին, և մանաւանդ զինքեանս և
զորդիս նոցին յաւէտ վերհափառական պեր֊
ճասպատուութիւնք շքեղազարդեսցէ, օրհնելով
զտունս և զընակութիւնս նոցին ոսպ զաբրահա֊
մուն և զյօբայն . Օ՜ի ոսպ ինքեանք բարե֊
պաշտօրէն կենցաղավարեցան, այսպէս և որդիք

առ Սրբազան Վեհ Հայրապետն ամենայն Հայոց
խանք և ժողովուրդք արդ արարեալ դրեցին
ցեալ յանուն ամենասրբուհւոյ կուսին Աս
րիամու Աչքաճնի, Յե՛ս ամ քահանայք և իշ
Սինհոդոս ի՛ սբ եկեղեցին, որ կայ կառու
նական հրամանն Սրդ. սրբոյն, դարձեալ
ի կոստանդնուպոլիս և արար մեծահանդէս
ճշմարտութ, Յե՛ս յետ որոյ մինչ էառ զարքու
պատճառեաց, ոչ և նկատողաց է այս յայտնի
նումն սոցին յիրերաց՝ մեծապոյն օգտութիւն
էր միութեին պատրիարգութեց, այսպէս և բաժա
առաջին պատճառ աւերման աթոռոյս սրբոյ՝
ռութե տանս սբոյ, զի ոչ յընչին ասացաք թէ,
գործս՝ նախապետապոյն սկիզբն եղև պայծա
ղնմայ ի կոստանդնուպոլսոյն, զոր դրեթէ այս
նաե բաժանեաց զպատրիարգութին սբոյն աս
անդ յետիրնէ, մինչև որ արքունական հրաման
ընդ Սրդ. պոլին յանդրիանուպոլիս, դարձան
Այլ արդ՝ յետոյ իշխանքն որք գնացեալ էին
րուն ակաց օրհնութե պատուէրք, ամէն։
պաշտապոյն զաւակք, և՛ի բարձրութէշ լա
նայցեն։ լինելով բարեպաշտ ծնողաց բարե
նոցին ըստ ճանապարհի հարց իւրեանց ընթա

Տէր Աստուած կը ղրկէ, որ ե՛ծայրագոյն
Քհնայպետ և գահակալ սբ. աթոռոյն Լուսա-
ւորչի. զի զհրեշտակական արհի եպիսկոպն և
առաջնորդն սբ. Կարապետ շնորհաբաշխ հիրմի
զՏէր Գրիգոր Արքեպիսկոպոս Կարդապետն,
առաքեցէ՛ի կոստանդնուպոլիս իւրով ամե-
նաբարձր հրամանաւն, զի նստցի Կաթուղի-
կոսն սբ. սաղմոսի. լինելով Պատրիարգ օրբոյ ե՛
ըինն սիօնի, և մանաւանդ այցելու սբ. տընօ
ըինականաց տեղեաց, զորս ունի ազգս մեր
աստ՛ի սբ. քաղաքս: Կո՛ ընդայս դրոյս եդել
և զթղթական հրամանն և զոր ասացաք, նաև
զայլ բազմակերպ զաղերսական դրեանս՝ յղե-
ցին՛ի ձեռն վարդապետի միոյ առ վերոգրեցեալ
սրբազն քհնայապետն՝ զի կատարեսցէ զինդիրս
իւրեանց: Ա՛յ և սրբազնն այն՝ ընդայս յոյժ
ուրախացեալ բերկրեցաւ. զի ճանաչէաց իւրով
ուշիմութեն զբազմազան օգտուն՝ որ յայսմ-
նէ պատճառիլոց էին սբ. տանս դատաստանի:
Ուստի իւրով հարկեցուցիչ հրամանաւն հար
կաղրեաց զսրբազան Արդային Գրիգորիոս
զի յօժարաբար առցէ յանձն զծառայութիւն
սբ. աթոռոյս, և կամաւ մատուսցէ զինքն ենթ
ծանրացուն և անտանելոյ բեռանն այսորիկ

Վասնզի սրբեզն քննպատն և վկայեր ինքնին
՚ի միտս իւր՝ վա՛ սորին արժանաւորը լինելոյն
այնպիսի սրբազան Աթոռոյն փեսայանալ։
Վասնզի այրս այս՝ ներժամանակի իւրում
փայլեր հրեշտակական վարուք ոյզ զարեգակն
՚ի մէջ անթիւ՛ելեաց աստեղաց. և մանաւանդ
լուսաւորիչն իւրով ճաճանչն քարոզուքն զբո
լոր լուսաւորչաճին ազգս Հայոց։ Այլ մինչ
եւս երանելիս այս՝ զանձնահանձելի հարկաւ
դրուհին ծայրագոյն Հոգեհնայապետին իւրոյ,
և՛ևս զանհամար աղերսանս բոլոր քահանայիցն
և իշխանաց՝ խոնարհեցաւ ՚ի ներքինս նոցին,
առնելով յանձն զլուծն ծառայուհւոյ սրբոյ տանս
դասուն, և լինիլ սպասաւորս սրբոց տնօրինական
տեղեացն քի՛ այ մերոյ։ Որոյ վա՛ եղեալ ՚ի տա
րօնոյ՝ դիմեաց ՚ի մեծն բիւզանդիա, ՚ի ե՛ՀԿ
Թուականութես Հայոց, ՚ի յաւուր առնի վերաշ
խոհման սրբուհւոյ կուսին մարիամու։
Ասկ արդ՝ մինչ եւս ամենիմաստ Աստուածն
Յօհաննէս զիւր Հայր մեծ Աստուածն Գրիգո
րիոս՝ մեծաւ սիրով փարեցաւ զնովաւ, ար
տասուելով զմեծ ժամս, ասելով զերդս զայս.
Ով սբ տեղեացն պահապետիր, խոնարհեցար և
եկիր, երեսս ՚ի հող և ՚ի մուխ, ձննպրհիդ որ եկիր

Այլ արդ՝ յոյժ հարազատք դտան երկու արքս այսոքիկ յամ գործառութիւն սէր տանս յամ կողմանէ. այսինքն, Վրիդոր և Յովհաննէս արհիական պետքս։ Յիրաւի նոր լրտեսք որք բերին լծակաւ նեղութիւն յերկրէն աւետեաց զոբրախարար պտուղն ցնծութեան, զոր բեսեր լինելք և ելիւթք, լցեալք ի չնորհաց Հոգւոյն սուրբ. որովք զարդարեցին զՔրիստոսիւ խորանն այն, և կրկին արեգակունք որ ծագեցան ի մեզ, փարատելով զդիշերատիպ մութն տխրութեան յոր րում կայաք ի մէջ բազմատխուր վարանմանց։ Այլ յաջողմամբն այ նախապէս սկսան Հոգալ զհարկաւոր պակասութիւն տանս սրբ. թէ ի կողմանէ թղթոցական հրամանաց, և թէ այլ պիտանացու եղելոց պէս պէս հրովարտակաց։ Այլ և՝ առ ժամայն գրեալ զյաւասպրական գրեանս առ միաբան եղբարս որք աստ ի սրբ տունս կային բնակեալք. և զամ գործակալս սորին՝ մարզպէնն խրատական բանիւք ի յուղղութիւն և ի հաճատարմաբար ծառայութիւն։ Ուստ յետ սակաւ ժամանակի առաքեցին զկոն ստակ իմն Աթոռակալութենէ ի վեր անարգիւն

ծառայիս յետնեցելոյ. այսինքն, որ կոչիմ յօ-
հաննէս վարդապետ Երզնկացի. և արաբացւոց
լեզուաւ Հէննէկ վրդպտ: Որս ըստ սակաւիսոյ
կարողութեանս մտացս՝ զայս գիրքս պատմագրաբար
շարադրեցի՝ ի յոգուստ ազգին իմոյ և՝ ի նպաստ
ապագայ վարդապետ եղբարց. Եթէ զի թէպէտ
հայելով ինքնին՝ ի յիս, զտի զիս յամ կողմանէ
անպատկան այսպիսւոյ ծանրագունի գործա-
կալութեան. ուստի զանազան պատճառս ինարե
լով կամէի՝ ի բաց կալ յայնմանէ հարկադրել
գործոյ աթոռակալութե. զի դեռևս յայնժամ
անինար թուիւր մեզ՝ այսպիսւոյ անակնուն
լի պայծառութեն ժամանելն սբ՛ աթոռոյս:
Այլ մինչ առաւելապէս ստիպեցայ՝ ի սրբէն
Պետացն իմոյ, յուսալով յայծ և՝ ի սբ՛ յակո-
բեանէն, ստոր արկի զիս ենթ լծոյ ծառայու-
դերագահ սբ՛ աթոռոյս: Իսկ բազմերջանիկ
սրբազան Հայրապետն սբ՛ն Ստեփանոս արթուն
անունն՝ ինաց՝ ի կոստանդնուպոլիս առ ընթեր
սիրելւոյն իւրոյ տէն Յովհաննիսի արժանաւոր
Պատրիարգին նոյնոյ պօղոսի. յար և յաւէտ
դեգերելով՝ ի դրունս բարեպաշտօն քրիստո
նէից, առ՝ի ինար իմն գտանել թեթևութեան
լեռնակուստակ պարտուց սբ՛ աթոռոյս:

Աստ վա՛ւ և եղ ՚ի պարանոցն իւր զանուրս եր
կաթին գերեսարաս . և փակեաց զայն ամենայն
ամրագունիւք , ուխտելով ընդ աճ ո՛չ հանել
զայն ՚ի պարանոցէն իւրմէ՝ մինչև այդ արասցէ
նոյն ինքն տառապեցեալն ազգիս հայոց , և սրբ
բեսցէ զարտօսր յամ աչաց , և բարձցէ զնախա
տինս յազգէս մերմէ , թեթևացուցանելով ըղ
լեռնակուտակ բարդուածն ծովասարաս պար
տուց։ Այլ մինչ այսու դիտաւորութիւն հանապազ
դեգերեալ աշխատէին , յայսմ միջոցիս ելն հրա
ման յարքունուստ այլոց ազգաց քրիստոնէից ,
այսինքն յունաց և լատինացւոց զի նորոգեալ
շինեսցեն խւրաքանչիւր ազգ զիւր բաժինն
զոր ունին ՚ի մեջ սբ յարութեան տաճարին։
Այլ թէ ոչըն եղև նորոգուիլն բաժնի ազգիս
մերոյ , և ոչըստ իսպառ օդնեաց մեզ աճ իւր
բացարձակ կարողութեն ՚ի կարգ սբ յարութե
տաճարի պատմեցիք ։ Եւ այս յայսմ միջոցիս վե
ծովացեալ մեղացն մերոյ՝ մեծ հրակիզուիլ եղև
ի կոստանդնուպոլիս , և այրեցաւ բազմահա
րաբ եկեղեցին , որ յանուն սրբուհւոյ կու
սին Աստիամու , զոր գրեթէ իսպառ յու
կուր եղեալ լքան երկոքին Պետքն սրբզնք
Պանգէ՝ այն է աւազ Եկեղեցի և Պատրիար

գարան Կոստանդնուպօլսոյ։ Ընդ հովանեաւ
որոյ բազում իշխանք հայոց բնակէին. ուստի
բնաւքն ցրուեցան և եղեն տրտմազգեացք։
Այլ մայրն ողորմութեամբ ոչ եթող զհաւատս
իւր ծառայս իւր՝ ի մէջ տխրապատ շվարմանց,
այլ կարի զօրացոյց զնա որպէս ձեռնարկին կըր
կին՝ ի շինուածն սբ. եկեղեցւոյն. որոյ վերջին
պայծառութիւնն լսատ մարգարէին սբ. էր, եղև
տանապատիկ քան զառաջինն։ Ար և ինքեանք
իսկ Պետքն սրբազնք ոպ զյետին մշակս՝ ի մէջ
փայտի և քարի աշխատէին մինչև ցլուծն երկ
նահանգետ տաճարին այն. և՝ի լրանալն՝ ա
րարին զտօն նաւակատեաց ընդ գրական։
Եւ ոչ է պարտ զանց առնել զբերանական աշ
խատասիրութիւս վերոգրեցեալ պերճաշուք իշ
խանացն մերոց, այսինքն մահտեսի Եղբեսը
տրոսին, և մահտեսի Երեմոնին. մհտեսի Ծա
րուխեանին, և մահտեսի Արգիս խալիքային,
զորս կրեցին յօժարաբար՝ ի շինուածն այս սբ
եկեղեցւոյս. և յայմ իրս, ալ օգնէին սրբազն
Պետացն մերոց, որոց զփոխարէնն՝ ի տէնէ ըն
կալցին, ամէն։

Եւ՝ ի սոյն ժամանակիս այս երկոքին սրբազնաց
մերս, ի յոպպէ առին զբազում մասունս.

այսինքն, զօտաներս և զխանութիս և զմաղա-
զայս. նաև զփուռն, և զայլս, և խաւնեցին՝ի
միւս հին վանքն մեր. և՝ն եթէ որպէս նորո
դեաց զվանքս զայս երանաշնորհ Գայրս սրբ
բաղան Գրիգոր Լ՚արդիպան, յիւրում պատ
շաճ տեղւոջն Ճառեացի. և սկ յետ այսու ամե
նայնի եղեալ՝ի Լ՚ոստանդնուպոլսոյ բազմերջա
նիկ Պատրգն և արժանավայել փեսայն Գրի
գոր Լ՚րքափայլ Լ՚ուսպան դնալ՝ի ցանկալին
սբ Յակոբ, առ՝ի այլ առնել շքեղազարդ Տար
սին իւրոյ մերկացելոյ. և՝ն՚ի գնալն իւր Հան
դիպեալ՝ի քաղաքն բերիա որ է Հալէպ, անդ
և աս բազում միւքեր Հաւ վՏ սքէն Լ՚աղեմայ.
և զՀոգեառունն ուխտաւորաց մերոց որ կայ
անդ շինեցեալ՝ի սրբէն նախնեաց մերոց՝ սա
կրկին շքեղազարդեաց՝ շինելով զայլ բազում
խցներս. զոր տեսողաց յոյժ յայտնի երևին.
և մանաւանդ նշ՝ որք ընթեռնուն զյիշատա
կարան վէմն փորագրեալ որ կայ եդեալ՝ի ձա
կատ նորաշէն խցերուն. և՝ն յետոյ եղեալ
՝ի բերիոյ՝ առաջնորդուքն այ Հ՚Հաս՝ի սբ քա
ղաքս Լ՚Էմ՝ի ե՚ձ՚Հ թուականութես մերոյ,
՝ի փետրվարի Ճ՚ք. Լ՚ինդ որոյ և Հինն բազում
հրաւանական ուխտաւորք. և՝ն մեծաւ փառաք

և շքեղութիւն, նաև առաւել Հանդիսին եմուտ
ի քաղաքս սբ. որոյ ամ ազգ Հիացեալ զարմա
նային։ Եւ ոչ եթէ լինքն սիրօղ էր այսպիսեց
պերճապատուութեց, որոյ սակս Ինարեցաւ այս
Հանդէսս, այլ բնաւքն լուեալ էին զՀրեշտա
կակրօն վարս Նորին, և զբանչէլի դէմս Նորին
դոլ առաւել քաղցրատեսիլ. որոյ սակս խրա
խուսեալ քաղաքացիքն ամ ընդառաջ եղեն
նմա. թէ քրիստոնեայ ազգ, և թէ պղտզիք.
վկայելով բնաւքն ի սիրոյս իւրեանց, թէ ած
առնելոց էր ի ձեռն սր Մեծադոյն այցելու
ազգիս Հայոց, որ և այսպիսեաւ շքեղազարդ
փառօք նստուցին զնա ի սբ Ա. Թոռս ցանկա
լի. Ասէ Յովաննէս Ա արդապետն այսինքն
Պատրիարքն Կոստանդնուպոլսոյ, ճնաց ի
բիւզանդիա պարապելով յար և յաճէտ ի քա
րոզուիլ սքեայ աւետրին քրիստոսի ցաներ զամ ժողովուրդն ի սեր և ի միաբա
նութիւն. և մանաւանդ ի ցանկացուիլ սրբոյ
տեղեացն քրիստոսի. և և՝ սբյն Յակոբայ ցանկալի
աթոռոյն։ Յիրաւի երանեմ զայնպիսի ժողո
վուրդն՝ որ այնպիսի Հրաշօրան Ա արդապետս
ունէին, յայսպիսի յեանեալ ժամանակիս. և
այնքան, մինչ զի նրբաժիտ աղդն լատինացւոց

զարմացեալ Հիանային հրաբորբոք և աճապան
քարոզուեն նորին. զի յոյժ կատարեալ ունէր
զփիլիսոփայական և զաճապանական գիտուին
Այլ ժողովուրդքն ևս՝ քաղցրութիւք լսէին
ձայնի քարոզուե նորին. և օրըստօրէ ջերմա
նային ի սէր աճապարութե. և յամառ ամի
զնաւն տէրունական ուխտաւորացն, լի ուխ
տաւորօք և զանազան յիշատակօք և ողորմու
յղէին ի նբն Աղիմ։ Եւ ի սոյն ժամանակիս
ևս, թէպէտ ոչ պակասէին յեկեղեցւոյն քի
արք ամբարիշտք և չարագործք. որք բանիւ
և արարողութե զկնե եցուցանէին զԱրդպան.
զդաւն քաղցր ասելով, և զքաղցրն դաւն. և
ոչ զգերեզմանս Հոտեալս բանալով զբերանս
իւրեանց. և իբրև զճուխս հնոյի արձակէին
զդաւնաշունչ ձայնս իւրեանց, որովք խաւա
րեցուցանէին զերկրի մասն աստեղաց երկնից,
այսինքն զմիտս ոամիկ մարդկանց. Աւակայն
օրհնեալ իշխանքն և ժողովուրդքն փախչէին
ի նոցանէ իբրև ի թիւնաւոր քարոզից, և ոչ
ի վնասակար կարճաց. և մանաւանդ աստէին
ևս այնպիսի վայրաշոգանչ լինողացն. Ուստի
օր ի վեր աւուր սկսաւ պարտքն սբ յաթոռոյն
թեթևանալ. և պայծառանայր յիշատակք,

զդրամս նոցին։ Այլ եւս՝ սակաւ առ սակաւ
տանս։ զորս առեալ ի գրաւատիրացն՝ տայր
թեղս։ եւ գրէթէ զայլ անթիւ կայր սրբոյ
զՀոգի եւ զաշտանակս, զտապանակս եւ զկան-
սաղիմայ ոչ ասացաք, նստեալ յաթոռն սբ-
Յակոբայ, սկսաւ այնուհետեւ կարգաւորել
զամ միաբան եղբարս։ զստահակս ի նոցանէ՝
սիրով խրատելով, եւ զկատարեալսն ըստ արժա
նաւոյն պատուելով։ Այլ յետոյ արար զակիզբն
ազատուել գրաւ եդեալ իրացն սբ յաթոռոյն։
ի, նախապէս ազատեաց ի յոպպէու մաղազայս,
ի ըռէմլէու տունսն։ եւ զպարտէզս եւ զտներս
որք ի մէջ սրբոյ քաղաքիս էին, յառաջնոց ի
գրաւ եդելոց։ Սակայն ասեմ թէ, լաւագոյն
լինէր թէ եւ ծախեցեալք լինէին ի նոցանէ.
զի շատն առեալ դրամոյն՝ կրկնապատիկ ան
դանէր քան զոր արժէրն։ ի, եւ զեաչս ոսկե
ղէնս եւ արծաթեղէնս, զթագս եւ սաղաւարտս
զՋահս եւ զաշտանակս, զտապանակս եւ զկան-
թեղս։ եւ գրէթէ զայլ անթիւ կահս սրբոյ

զնոր պարտքն ևս սկսաւ տալ այլազգեացն։
և առեալ զձեռագիրն մուրհակս ի ձեռաց նո-
ցին, պատառեալ դնէր ի գանձարանն սրբոյ
աթոռոյս, օրինելով զազգս Հայոց։ Եւ սակ բա-
րեպաշտօն ազգս մեր օրըստօրէ յաւէտ ջերմա
նային ի սէր սրբոյն Յակոբայ, և ի սէր Վար-
դապետիս սրբոյ. և գային մեծաւ ջերմեռան-
դութիւն յամէ կողմանէ յոտիտ և յերկրպագուի
սրբոյ անօրինական տեղեացն քի. և նոքիրեին
յոյժ առատապէս զտուրս ողորմութեան ի ձեռն
հրեշտակակրօն սրբոյ հօրս մերոյ. և զնոյն ինքն
զքն ի նմա տեսանելով վն սրբուն անձին և
ճգնուն վարուցն և աճապան վարդապետութեն.
և ևս՝ հոգեխառն իրատուց զոր Հանապազ
բղխէին ի բերանոյ նր։ Եւ առաւել քաղա-
քականութեն նր. ոչ միայն ազգն Հայոց, այլ և
այլ ազգ քրիստոնեայք. և ևս՝ բարբարոսք և
հեթանոսք սիրէին զնա։ Վասնզի խոնարհ և
հեզ էր յամի, ի բանս և ի գործս իւր. և ա-
ռաւելապէս պատուէր զբնաւսն մեծաւ ընդու-
նելութեամբ. և ոչ ոք էր որ ներհակ դատանէր կա-
մաց նր։ Վասն յոտոյ բարձրացոյց զպարիսպ
սրբոյ վանացս. և նոր ի հիմանէ շինեաց զև
խցերն վասն տէրունական ուխտաւորացն։

Եւ ի միջ սբոյն Յակոբայ, կառոյց զսբ նշա-
նի խորանն սեղան պատարագամատոյց։
Եւ զանդաստունն մծծացուցել, յորում է
սբ խորանն լուսաւորչին մերոյ սբոյն Գրիգո-
րի։ Եւ անդրափոխեալ զերկու խորանն յաջա-
կողմն սբոյն ստեփաննոսի, կամարակապ բեմիւ
և աստիճանաւ յօրինել։ Եւ զաւագ աւազանն
սբոյն Հիւրդի Հայրապետին՝ յահեակ կողման սբոյն
ստեփաննոսի խորանին հաստատեաց։ Եւ զոս
կեզօծ բազմարուեստ խաչիկն աւագ խորա-
նին, յոգնահանձար փորուածով ձախարակել
գեղեցկացոյց, զարմանալի աստիճանաւ և կա
թողիկէիւք։ Եւ ըստ ոսկեներկ խաչկալ և-
մինն սրբուհւոյ Գայանէի, և միւսան սբոյ Հա
րութեան խորանացն։ Եւ նոյնասարաս խաչկալ
մի և սբոյ յարութեն երկրորդ Գողգոթայի։
Հաստատեաց և զի սբ բեթղէհէմ զսբ վանքն
Ծննդեանն քրի, առնելով զայն մենաստան և
անապատ։ Եւ ժողովեալ անդ զբարեկրօն ձըգ-
նաւորս միանձունս՝ սրբակեաց և կարգաւորեց զնս.
զի յաւէտ ճգնելով աղօթեսցեն վս ամ ՅԻ,
և մանաւանդ վս ազգիս Հայոց, որ և արդէն
փայլի սբ վանքն Ծննդեան, ճգնուք սբոյ Հարց

անդ առանձնացելոց ի պարծանս ազգիս մե
րոյ. զոր ետր յն մաքուր աղօթիւք նոցին մեզ
ողորմեսցի, և զսրօբեալար բարեկարդութիւն
նոցին անխափան պահեսցէ: Եւ ի ձեռն
Թուականութեանս մերում, շինեաց զնբ վանքն
Նաճախանդատեան յոտպէս, կառուցանելով
ի նմա ը կամարս սրբատաշ քարիւ. և հաստա
տեաց անդ եկեղեցի յանուն սբյն Նիկողայո
սի աբանչելագործ Հայրապետին: Եւ շինեաց
վերնատունս փայտեղէնս ի վր ը կամարացն.
և նոր ի նորոյ նորոգեաց զվանքն, լայնացու
ցանելով զիջևռնս արուեստական ուխտաւորաց:
Եւ ետ այնորիկ նորոգեաց զնբ Հրշտակապետու
վանքն, սպիտակացնելով զեկեղեցի նորին,
և մեծացուցանելով զատանդատունն, և կանգ
նելով անդ և զ զիսորան իմն յանուն սրբոյ
Հոգւոյն Հռիփսիմէի. և զամ խցիկսն և զտա
նիս նոցին բովանդակապէս նորոգելով:
Եւ ակ ի ձեռն Թուականութես մերում, տեսեալ
սրբոյն Գրիգոր ամ Հայոց Տէր Կարապետ նո
րապսակ Հշնայեցն որ էր ի կոստանդնուպո
լիս, և և Յովաննէս աճաբան Կարդպետն
այցելուն կոստանդնուպոլսոյ, որ Հանապազ
տապիւր և տագնապիւր երանելի Կարդպետն

Կորիդորիոս վա՛ երկաթոյն զոր ՚ի պարանոցի
իւրում կրեր ։ ՚Ի խորհուրդ մտեալ ընդ ամ
իշխանաս հայոց, ասացին, ահա գոհութիւն և
փառք ա՛յ զի պարտքն ա՛բյն Յակոբայ թեթե
ւացաւ ։ և ա՛բ տուն՚ն օր ՚ի վե՛ր աւուր նորոգի
և պայծառանայ պէս պէս շքեղազարդութիւք ։
և ո՛չ ե՛ ձահ զի Արքե՛ն այն ՚ի մէջ այն երկա
թեայ անրոյն չարչարի՛ք ։ Ա՛յ զնամակ իմն
սիրոյ դրեցին նմա Արքազան Աթգկան և մե
ծապատի՛ւ Պատրիարգն, հանդերձ ամենայն
ժողովրդովք ։ ընդ որոյ և եդին արդիւնաւո՛ր
զիմաստիէս ։ և բազմազան աղերսանօք աղաչե
ցին զնա, զի գո՛ն է խոնարհեսցի ՚ի ընդհիր ընդ
և հանցէ զերկաթն ՚ի պարանոցէն իւրմէ ։
քանզի ը՛ամ կրեայ զերկաթն զայն կի՛սրուամ
պարանոցին ։ Ա՛յդ՝ մինչ ետես բազմերջա
նիկ Հայրս մեր զդիրն ողջունի Ծայրագոյն
Վրկնչպետն, և Պատրիարգին, և բոլոր ժողո
վուդ՝ զիջեալ ՚ի խնդիրս նոցին, բազում ար
տասո՛ւք էհան զերկաթն զայն ՚ի պարանոցէն
իւրմէ ։ Ա՛ն զի ընդհակառակ լինի՛ր զԱրքազան
Աթգկսէն և Պատրիարգէն և ամ ժողովրդե
նէն, յաղագս այնր շինեցա ՚ի սբ էջմիածին
զսեղան իմն ՚ի վե՛ր երից քարանց անո՛ւանակո

Եւ մինչ ընթերցաւ ի վերջ սրբադործելոյն
զայս, հանդերձ իւր քհնյպտական զարդուքն,
մին, հանդերձ իւր քհնյպտական զարդուքն,
Ժողովուրդն որ կայր նստեալ յայլ կողմն սրբ բե
ռուն Լիմիածնի տէր Աստուած սրբափայլ կա
մաց հայոց, և միահեծան գահակալն սրբ աթո
րաստական վերծայիշեցեալ ծայրագոյն քհնյպտն
րոսին սրբոյն կիրակոսի։ Որ և անդ էր պատ
կոյս զայլ խորան իմն յանուն գեղեցիկ մարտի
կապետացն գաբրիէլի և միքայէլի։ Ի հարա՛
նելով զերկու խորանս յանուն սրբ Հրեշտա
կատար սբ ածածնի։ Եւ յալմէ և յահեկէ ու
ճաշուք իշխանաց։ Եւ սրբադործեալ զնա սրբ
Ասկ ի նոյնում ժամանակի այցելուն կոստան
դնուպոլսոյ Յօհաննէս Աղրդպտն ըստ եկե
ղեցասէր բարուցն իւրոյ շինէր զեկեղեցին
օրդապիւղի, որ է ի հիւսիսային կողմն կոս
տանդնուպոլսոյ, հետւի ի նմանէ Ճանապհա՛
մոյ ժամու, գործակցու՛ք վերոգրեցեալ պեր
բալոյս միւռոնաւ, անո՛ւանակոչու՛ք խնդրալ
կատար սբ ածածնի։ Եւ յալմէ և յահեկէ ու
նելով զերկու խորանս յանուն սբոյ Հրեշտա
կապետացն գաբրիէլի և միքայէլի։ Ի հարա՛
կոյս զայլ խորան իմն յանուն գեղեցիկ մարտի
րոսին սրբոյն կիրակոսի։ Որ և անդ էր պատ
րաստական վերծայիշեցեալ ծայրագոյն քհնյպտն
աւ հայոց, և միահեծան գահակալն սբ աթո
ռոյն Լիմիածնի տէր Աստուած սրբափայլ կա
թողիկոսն որ կայր նստեալ յայլ կողմն սբ բե
մին, հանդերձ իւր քհնյպտական զարդուքն։
էուք սբ ձեռն սինայի ի յիշատակ աղէտիս հայոց։
Եւ յետոյ դրեաց դէր սիրոյ ի կոստանդնու
պոլիս, թէ ահա կատարեցի զհրամայեցեալն
ի ձէնջ։ Եւ շնորհակալ լինելով ի նոցանէ՝ պէս
պէս երախտագիտութեա՛ն։

զոր անուամբ, և կամ այլ ինչ անհանակուքի
մարձակիցի զաչխարհական ոք, պապա և նաև
Այդ, եթէ յայսմհետէ ոք յանդգնեալ հա
նզովեալ եղիցի։

Պատրիարգ լինիլ նորա և կամ վեքիլ

կամ թէ ի՛նչ ներքուստ յանդգնեալ ժպրհիցի
և անափառուհե աղագաւ, թէ արտաքուստ և
գործս սբց Աչխի. և թէ ոք մարդահաճուհե
և բազմաւ ժամանակաւ չկոչ վարժեալ յամ
մուտս սբոյն Աչխայ աթոռոյն չկոչ լմացեալ,
կատարանաց ազակերտեալ, և ըստ կնի և նոր
Աչխայ չկոչ սնեալ, և կատարելոյն հին և նոր
Այս, եթէ յայսմհետէ եկամուտ ոք որ ի՛նբ
կնքոյն սահմանադրեաց. որք են այսոքիկ,
հրամայեցի կանոնադրուհին իբ՝ գրով և իբր
զոր այժմ գրեցոյ եմ ասա։ և յետոյ կրկին ըզ
և վարդապետաց վերին սահմանադրութիւն այս.
խոսեցաւ յականջս ամ ժողովրդոց և քննեցից
թոռոյն յորում նստէրն Արքեն Աթղկոն և
Աթղկոնին, ըստ որոյ խնդրոյն յարեաւ ի յայ
Յօհաննէս Ա արդեանն հրամանաւ սրբազան

զհորհրդական աղօթս արքային սողոմոնի, որ
գրեալ է ի գիրս երրորդ թագաւորութեանց

գործակալ առնել, և նորա զայլ և այլ ձանձ
պարկս ցոյց տալ, յորմէ պատճառի ինաս սքէն
Յակոբայ, այնպիսին թէ կարդաւոր իցէ և
թէ աշխարհական՝ նզովեալ եղիցի։
Այրդ, եթէ ոք յայսմհետէ կամիցի և կամ
պատճառ լինի կցել և միացուցանել զՊատ
րիարգուին սքէն Աղիմայ ընդ Առաջնորդու
թեանն Յոստանդնուպօլսոյ, կամ այլ ինչ տե
ղւոյ, և ոչ կամիցի բացարձակ լինիլ ինքնին
իշխանութենէ սբ. աթոռոյն Էջմի ոտն և այլոց
ազգացն՝ այնպիսին թէ ոչ ոք և իցէ, որոշեալ
լինիցի ի քրիստոնէական սբ. հաւատոյս։
Այց զիտութիւն լիցի բարեպաշտօն ընթերցո
ղացդ, զի այսոքիկ հարկաւորագոյն կանոնաց
դրութիւնք որք եգան ի սրբազան Հինգտէս,
ոչ այլ իր ինչ ունէր պատճառ՝ ոչ պատիւ ներ
կայ եղելոցն և ոչ պարսաւանք ապագայ եկե
լոցն, այլ միայն օգտակար խրատ ջարափաստիցն,
Հանզի կարի յոյժ տեղեակ էր երանելի Տր
գին այն, թէ յորոց իրաց կարեր պատճառիլ
մեծամեծ վնասակարութիւն պանծալոյ աթոռոյս
այսմիկ։ Հանզի նախ քան զկոչելն ի գերաշ
պատիւ աստիճան քՀինգտուհե, էր սա դիտաց
պետ և եպիսկոպոս անկուրիոյ քաղաքին։ և զամ

ուբացել զերկոսեանն և՝ ի մէջ անլիչելեացն
ժողովրդոց առ ի պատրել զմիտս նոցա, և ինքեանք
ոչ զՀաւատս և զգործս քարոզեն պարզամիտ
ոչ զայրաւի չարագոյնք են քան զբանասաց գայլ։
ոչք են սրտիւ այլ, և բանիւ այլ։ Ոչք են սրտիւ այլ, և բանիւ այլ։
ռամկօրէքք։ Ոչք են սրտիւ այլ, և բանիւ այլ։
մեռելոտեաք, այսինքն փքաքեր և ունայն փա
ոչք շրջին մորթիւք կեղծաւորեալ և ունին
ըստ ձևական բանին զնմանութիւն գերեզմանացն
բռեցելոց։ սակայն ի ներքոյ լինք են ոսկերաք
ոչք շրջին մորթիւք կեղծաւորեալ և ունին
ոչք շրջին մորթիւք կեղծաւորեալ և ունին
ոչք շրջին մորթիւք կեղծաւորեալ և ունին

չըլլին։ Ա՛ւ որով համակամաւոր ազգ և ազինք
և որդիք սբ՛յ լուսաւորչին, բայց՛ք զաչս ներ
քին իմացականութեանդ ձերոյ և մի՛ պատրիք
յայնպիսեաց մոլարաձնացից, այլ կատարեալ
իմաստութիք և ուղիղ մտօք ՚ի սբ տունս այս
դիտեցէք • զոր հոգւոյ մերոյ արժանաւորիչ
Աբեն Գ՛ւրիգորիոս բազմաջանչար նահատակին
և լուսաւորչին մեր, էառ կտակաւ և դրով
զսբ Աթոռս զայս և զսբ տեղիս, և պարգև
եաց ձեզ ՚ի վայելչութիւն հոգւոյ և մարմնոյ ձե
րոյ։ Եւ կացէք հաստատ՝ սիրով միաբանութե
՚ի նախաձեռնամուխ և՚ի պայծառութիւն տանս սբ՛յ.
լինելով հաւատարիմ ծառայից և բարեկամաց
սորին բարեկամք, և թշնամեաց թշնամիք •
Ա՛ յսու հետև այլ մի՛ և այ լսէք տանանց լը
տեսացն որք ապագովեն զերկիրն սբ և համը
զեն զձեզ ոչ գնալ յերկիրն այն որ բղխէ ըղ
կաթն և զմեղր • և մի՛ հաւատայք կեղծիւք
լցեալ սիմոնասարասից, և հանգուցանափիպ և
զեղոց անանիայի և սափիրայի և գործոց նո
ցին • որք կամին գաղել և պակասեցուցանել
զողորմութին տանս սբ՛յ այնպիսիքն թէ բարե
կամք և թէ սիրելիք ևս իցեն ձեզ՝ վա սիրոյ
սբ՛յն Գ՛ողգոթայի և սբ՛յ Գ՛երեզմանի, և վա

բունական, յղեաց զայն ՚ի սբ. Էջմ հանդերձ
բարեպաշտի՛ն։ Էջ մինչ ՚ալ էառ զՀրաման ար
ականցի երևանենց մՀոտի Վեղբեստրոս կոչե
ցեալոյ, նաև մՀոտի Ա՚բրիստակեսի՛ ուՄեմն բա
խատասիրեալ բազում ժամանակս միջնորդու՛ե
լո՛ւ նա ևս ըստ խնդրոյ սիրեցելոյն իւրոյ աշ
ցանել զնբ Յակոբայ մեծ եկեղեցին։
առ՚ի նորապէս բուել ծեփել և սպիտակացու՛
ռոյս, զի յարբունուստ հանցէ զգիր Հրամանի
տարիմ և անձանձիր Հոգաբարձուն սբ. այծո
առ Ա՚ջաբան Յօհաննէս Ա՚ղբդիսեն հա՛ա
արքեն և գերամեծար Պատրիարգն սբ. Էջմի
Լակ ՚ի ՆՀՀ Թուականուե՛ս մերում, գրեաց
նիս այսորիկ, Ա՚մէն։
պանս կարգեացէ երկնահանգոյն մենաստա
զգաբրիել և զմիքայել, վերակացու և պահա
ձար իւր նբ և՚ի ձեզ. և զնբ Հրշեկապետսն
սբ՚ յինքն քո՛ քաղցր ակամբ Հայեացի՛ ՚ի տա
և սբ՚յն Յովհաննու մկրտչին, նաև Համայնից
Ար և մաղթանոք խնդրակատար նբ Ա՚ջածնի
բանու՛թբ խրատելով ՚ի զգաստու՛թի ածէ՛ք։
Հերքեցէ՛ք ՚ի ձէնջ զայնպիսին։ և կամ քաղցրա
արիւնաշաղախ գագաթան սրբոյ Յակոբայ,

մահտեսի սեղբեստրոսին՝ վերոյիշեցեալով. զի
ոընօրինմամբն այ նա և այնմ ամի ուխտա
ւոր գտանեցաւ սրբոյ Աբէմի. Եւ յորժամ
ետես սրբէն Տայրս մեր զվիշրական հրամանն
ժամանեալ առ ինքն հանդերձ մահտեսի սեղ
բեստրոսիւ, լցաւ անպատմելի ուրախութ՛իւ
հոգւով և՛ մարմնով. Եւ առժամայն ձեռն էարկ
գործոյ շինուած սքանչ տանս. և սպիտակացու
ցեալ աղաւնաստարաս պայծառացոյց զսբ եկե
ղեցին, ձիւնակերպ տեսլեամբ և զարմանալի
յօրինուածով՛ի փառս այ և՛ի պարծանս ազ
գիս Տայոց. Եւ նկարեաց՛ի մէջ սքէն Յա
կոբայ զնորունական պատկերս տնօրինակունացն
քրի և սքոյ նորին, հրաշագեղ արուեստագոր
ծուբք. Եւ սակ օրինեալն յայր բարեպաշտօն մահ
տեսի սեղբեստրոսն, հոգւով և մարմնով կա
պեալ էր՛ի սէր սբ տեղեացն. և մանաւանդ
ցանկալի սրբոյն Յակոբայ. և յամ իրս և՛ի
գործս՝ պատրաստական օժանդակ էր սրբէն
Աբդիշոյ մերոյ. և մանաւանդ Տարազատ
սիրելւոյն իւրոյ Յովհաննէս Աբդապետին
դիտի կոստանդնուպօլսոյ՛ի սկզբանէ մինչև
գայժմ. Եւ ոչ թէ բանիւ և գործով միայն
օգնական լինէր ածասէրս այս սրբէն Պետացն

մերոց, այլև առատ տրօք և ողորմութիւք, և
պես պես յիշատակօք · զոր ետր յոր շնորհիւ սբ
սեղեայս, օրհնեսցէ զինքն և զորդիս իւր սի
րելս · զտունս և զբնակուիս իւր մինչև ի կա
տարած աշխարհի, պահելով զնա յամ փորձ
նաց : Ա,մանաւ և զընկերն նորին զմահտեսի
Յարուին, և զերիս եղբարս նորին որդւովք
և ընտանեօք · զի նոքա ևս ունին զանազան
յիշատակս ի սբն Աղիմ, և յայլ սրբէն վանո
րայս և յեկեղեցիս · և ետուն յորդառատ զո
ղորմութիւն և միշտ տան · զոր ետր յոր ի փառս
իւր Համարեսցի, ամէն։

Ա,ն ևս՝ յայսմ ամի ի սբ Ծնունդ զներքին
խանն որ յառաջն եկեղեցի լեալ էր և յե
տոյ պատճառաւ խմիք ի ձեռն անխոհեմիցն
յայլազգեաց փակեցեալ, էբաց սրբէն Հայրս
մեր Թէոդորական Հրամանաւ · և զդուռն արար
ի միջոյ սբ վանուցն · և սրբազործեաց անդ
զսեղան ինն յանուն ամենասբ Աստուածածնին.
և սակայն արար զբոլոր յատակս սրբոյ վա
նիցն ի պայծառութիւն նոյնոյ վանիցն։

Ա,ն ի սոյն Թուի կանուխ մինչդեռ մհեան
սեղբ եսարոսն էր ի սբն սաղիմ, քրտնաջան
մշակն այգւոյն քրի և յորվերախտ Ա,ղբպատն

ազգիս մերոյ Տէր Յովհաննէս ածաբան Ա՛ր
դապետն, կոչեաց առ ինքն զմեհտի Արդիս
խալիֆայն՝ զճարտարապետն արքունական շի՛
նուց, զի դոն է յարքունուստ զհրաման իմն
հանցէ վասն սրբոյ Արշտի եկեղեցւոյն որ
ինացել կայր յուսկուտար, որ է հանդէպ կոս
տանդնու պօլսոյ՝ ի յարևելեան կողմն։ և զար
զուհալն ոչ և կամեցաւ ինքն Ա՛րդապետն
այնպէս ետ դրել։ և տուեալ՝ ի վերոգրեցեալ
Արդիս խալիֆայն, ասելով, որ լինի քեզ օգ
նական և ազնիւ ծառայ իւր որ Յովհաննէս
մկրտիչն։ Արև օրինեալն այն յայ՛ քաղցրու՛թ
լուա՛ Ա՛րդապին։ և աճ և ս փութով լուա՛
երկոցունցն. զի զինի երից աւուրց՝ եղ հրա
մանն արքունական. ուստի սկսա՛ Ա՛րդապն
շինել և՛ի հիմանէ նորոգել զեկեղեցին այն։
և ամ կատարեաց զնա զարմանասքանչ շինուա
ծովք նեղքոյ և արտաքոյ, որոյ ձևակերպող
ճարտարպետ էր նոյն ինքն սարգիս խալիֆայն։
զոր աճն համայնից, զինքն և զորդիս իւր օրհ
նեսցէ։ Ա՛ն յետ շինմանն նորին, սկսաւ քա՛զ
մաշխատ Ա՛րդապան ժողովել զտուրս ողոր
մութե՛ւ պարտուց նոյնոյ նորաշէն եկեղե
ցւոյ։ և օրինել ժողովուրդքն տալին առատապ

և վճարեաց զպարտս նորին։ Այլ ի հաշխ
թուականութ՝ ի սկզբն Արմ շինեաց երանելի
Արդիշտն Վրիդորիոս զցորեննատունն մեծ
և գեղեցիկ՝ երեքտասան լուսամտօք. և իսկեր
և ընդ նմա. և յայնպատուհասեալ մեծապոյծ զվի
ջևանս աղուներական ուխտաւորաց։ Ընդ հինեաց
և զմեծ պարիսպն յարևելից կուսէ՝ շրջապա
տեալ երկայնութիբ և բարձրաբերձ ամրութիբ։
Այն և՝ ձուլեալ կազմեաց սրբազան անօթս
եկեղեցական, այսինքն զխաչս և զաւետարանս.
զսկիհս և զբուրվառս. զկանթեղս և զտապա
նակս. և զայլ անթուելի ոսկեղէն և արծաթ
եղէն կահս սբց եկեղեցւոյն։ Ընդար և զմե
ծագին շուրջառս կերպասեայս, զվարագս և ըզ
սաղաւարտս և զեմիփորոնս և զվահասս մար
գարտեայս և ակնալիբս։ Եւ զգաւազանս,
զվարագուրս, զծածկոցս սրբազան սեղանոց.
և զայլ բազում անօթս սրբոյն։ Եւ թողում
զկահս և զկարասիս, զպղնձեղէնն և զշորեղէնն
զորս անհնար է պատմել միբստվիոջէ.
Եւ մանաւանդ և՝ հարազատ ծառայն սբց աթո
ռոյս Յովաննէս Արդիշտն, ի կուստանդնու
պօլիս կրկին նորոգեաց զեղծեալ և զպատառ
տեալ հին արքունական հրամանան սբց տանս

կից՝ որպէս Պատրիարգի տուին։ Որք և հաշ-
տիմք և ամենաբան վարդապետք որք էին սրտացաւ
գործակալք տանս Աբէլ, և մանաւանդ կարէ-
ա՛ւ, առ գտանելին ի նմա աթոռս որք Հաճատա-
արասցէ, ամէն։

Նոր Ա. Թուոյս՝ ընդ երկայն աւուրս
Աբէլ Ա. Թուոյս՝ ընդ երկայն աւուրս
Յովաննէս Ա. Ծաբան Ա. րդւոյն արհի եպան
կոստանդնուպոլսոյ, և քրտնաշխատ այցելուն
զԹերին լցուցանելով. և զնա հատուհօմայուն
ընել տալով։ Ա՛ւաւ սակս պայծառութե ցան
կալի աթոռոյս, զբազում ծանրագին շուրջառս
և յոլով ծանրագին գեղեցկանկար շապիկս,
և զարմանալի եպսկան զգեստս. զոր գրկեթէ
մինչև ցայժմ այնպիսի գեղեցիկ զարդարանք
ոչ էր չինեալ յումեքէ. և զայլ պէս պէս ա-
նօթս սբէյ եկեղեցւոյ թէ զհաւաս և զսէտա
րանս, զսկիհս և զպատարան։ Ո՞ այսոսիկ
զամենեսեան արար ի կոստանդնուպոլիս և
եղ յիշատակ ի սբէն յակոբ. զոր սուրբ յիշ ի փառս
իւր Համարեսցի. և օգնողաց և ողորմութիւն
տուողաց՝ զվարձս բարեաց պարգևեսցէ. և
զերկու Հաճատարիմ ծառայս սբէյ աթոռոյ,
այսինքն զբազմերջանիկ հայրս մեր Ա րքեպան
Գ. րիգոր Ա արդպետն, և զորդի նորին զՏէր
Յ օհաննէս Ա՛. ծաբան Ա՛ րդպետ արհի եպան
կոստանդնուպոլսոյ, և քրտնաշխատ այցելուն
զԹերին լցուցանելով. և զնա հատուհօմայուն
ընել տալով։ Ա՛ւաւ սակս պայծառութե ցան
կալի աթոռոյս, զբազում ծանրագին շուրջառս
և յոլով ծանրագին գեղեցկանկար շապիկս,
և զարմանալի եպսկան զգեստս. զոր գրկեթէ
մինչև ցայժմ այնպիսի գեղեցիկ զարդարանք
ոչ էր չինեալ յումեքէ. և զայլ պէս պէս ա-
նօթս սբէյ եկեղեցւոյ թէ զհաւաս և զսէտա
րանս, զսկիհս և զպատարան։ Ո՞ այսոսիկ
զամենեսեան արար ի կոստանդնուպոլիս և
եղ յիշատակ ի սբէն յակոբ. զոր սուրբ յիշ ի փառս
իւր Համարեսցի. և օգնողաց և ողորմութիւն
տուողաց՝ զվարձս բարեաց պարգևեսցէ. և
զերկու Հաճատարիմ ծառայս սբէյ աթոռոյ,
այսինքն զբազմերջանիկ հայրս մեր Ա րքեպան
Գ. րիգոր Ա արդպետն, և զորդի նորին զՏէր
Յ օհաննէս Ա՛. ծաբան Ա՛ րդպետ արհի եպան
կոստանդնուպոլսոյ, և քրտնաշխատ այցելուն

Նապազ գնային ՚ի Նուիրակուե պաշտօն յամ
կողմունս, ուր և կարէին գտանիլ լուսաւոր
ջածին ազգ Հայոց, և բերէին զարդիւնս և
զնուէրս բարեպաշտօն ժողովրդոց, մասուցա
նելով ՚ի պետս տաճարիս սբ. Յաղագս որոց
խնդրեացուք ՚ի Տէր զի Տամ Նուիրակ վարդա
պետաց և աշխատաւորաց տացէ զվարձս բա
րեաց, պահելով զնոսա ՚ի ներքոյ խնամական
աջոյն իւրոյ, և հատուցանելով զվարձս ՚ի հո
գի և՚ի մարմին, ամէն.

Ա՛ն ՚ի կարգ բանիս, յիշեցման արժան Հա
մարեցայ և զայս գործ որ յիրաւի արժան է
յիշեցման. Ո՛ ՚ի ՚ի ՇՁՀՀ թուականութեանս
մերում, վանն Ծովացեալ մեղաց մերոց, մեծ
հրդեհուեցաւ եղև ՚ի կոստանդնուպոլիս, և այրեց
զբազում թաղս և զբնակուիս. ընդ նոսին և
այրեաց զՍբ Խրեշտակապետաց եկեղեցին որ
՚ի պալատ. նաև զերեքտասան եկեղեցիս յու
նաց. և եղև անպատմելի սուգ ազգիս մերոյ,
և մանաւանդ այցելուի նորին ՏՆ Յովհաննիսի
Վարդապետի. Ո՛ր և զօրացեալ ՚ի շնորհացն Այ
հարկադիր ըստիպմամբ աղաչեաց զմահաբեր
սեղբեստրոսն (որ նորապէս դարձել էր ՚ի քա
ղաքէս սբ ՚ի կոստանդնուպոլիս) առ Ինառնուլ

յարբունաւսա զհրաման վ՚ն շինուե՛ սբ եկե-
ղեցոյն. և որ շուտով յաջողեաց զարտահա-
նուաձ փերմանին։ Իբր Ա՚րդ՚ն յուն՚ական
աշխատութ՚ն վերանորոգեաց զնոյն սբ եկեղե
ցին ՚ի հիմանէ, պայծ՚ւփայլ և գեղեցկագոյն
ներքոյ և արտաքոյ տասնապատիկ քան զոր յա
ռաջն էր. և վերոգրեցեալ մեծապատիւ իշ
խանն գործակից էր Ա՚րդ՚ն, բանիւք,
ջանիւք, և արդեամբք։ Ա՚մանաւ և՝ մհ՚նոյ
մելոնն կեսարեան յոյժ աշխատասիրեցաւ ՚ի
շինուածն նորին. և՚ի ձ՚ն Թոռ՚ականաւ՚թ՚ն
կատարեցաւ. և ետուն ժողովուրդքն ամ ըզ
պարտս սբ՚յ եկեղեցւոյն՝ ձեռամբ վերոգրեցեալ
Ա՚րդ՚ն իւրեանց։

Ա՚յց ՚ի ձ՚ն Թոռ՚ին կրկին եղև մեծ հրդե
հումն ՚ի խալաթիա, որ և հանդ՚պ կոստանդը
նուպ՚ոլսոյ ՚ի ձախակողմն, և այրեաց զսուրբ
Գ՚րիգոր Ա՚ստաւ՚ոյչի եկեղեցին հայոց. և
կրկին ապ՚ւ՚որեցան ազգն հայոց. Իբր՚ի ձ՚ն
Թոռ՚ականէս մինչև ՚ի ձ՚ն Ձաքարէ, Յովաննէս
Ա՚րդ՚ապետն հանդերձ ամ՚ քահանայ՚ւք և
բազում ժողովրդ՚ք պէս պէս ներդ՚թ՚ւնս և
ջարչարանս կրեաց վ՚ն հրամանի շինուածք, և
ոչ եղև հնար յումեքէ։ Ա՚ինչ զի յատկապէս

ողորմեցաւ ՚ի տրտմաթախիծ ազգիս Հայոց ։ զի վերադրեցեալ մ՚հասի Աղբեստրան՝ եղև ծայրագոյն վաճառապետ դրանն աղքատնակին։ Յաղագս որոյ ստիպմամբ Արքային և իւր բարեպաշտ սովորութեն՝ կարի աշխատեցաւ առ այս գործ։ Ասկ ՚ածն համայնից որ ՚ի ձեռն ունի ունի զամ, քաղցրացոյց զսիրտս աղքային և իւր փոխանորդին որք ետուն զՀրաման շինուել։ զոր ՚ի զինքեանս խաղաղ կենօք պահեցէ ընդ երկայն աւուրս, քաղցրացուցանե լով զսիրտս նոցին ՚ի վերայ ազգիս Հայոց ։

Օ՚ի մինչև ՚ի վերջն շինուէ ՚ած հրեշտակապետ եկեղեցւոյ, Աուլթան Ա՚հմետն էր թագաւոր, և իւր փոխանորդն էր Ապրահիմ փաշայն։ Ասկ ՚ի շինուիլն ՚ած լուսաւորչի եկեղեցոյն, պերճաշուք և մեծապատիւ Աուլթան Ա՚հմուտն թագաւորեաց ։ և իւր փոխանորդն էր վսեմաբան Ա՚լի փաշայն ։ Ա՚ն զՀրաման շինուեն հաւ մ՚հասի Աղբեստրան ։ և յոյժ էհաս օգնականուիլն ՚ի ՚ած եկեղեցիս ։ Թէ բանիւ, թէ գործով ։ և մանաւանդ թէ առատաձեռն արդեմբք։ Որոյ շինուէ գլխաւոր հաւր տարապետն էր մահտեսի Արդիս խալքեան ։ զորմէ լուաք թէ այնպէս հրաշալեաւ յօրինուա

ամենաբոյ Երրորդութեամբ, Հրամանատուութեամբ
Երրորդ շաբաթի, յորում էր տօն սբոյն Գրիգո
րի լուսաւորչին մուտն ի վիրապին, սրբազոր
ծեալ էօծ Յօհաննէս Արդապետն կրկին
նուիրակութեամբ սբոյն Գրիգորի մեր լուսաւոր
չին • և կարի աչխատութեամբ յաՀէտ կայ այժմ
ներ մեծի աչխատութեամբ վա վՀարման պարտուց
նորին • զոր արդէն վՀարեաց զերկու մասն
պարտուցն, և մնայ միւս մասն • և էառ զբազում
տրներս վա սբ եկեղեցեայ • զոր դեռևս ան
ձանձիր աչխատի վա ամ Հարկաւոր պիտոյից
նորին • Ար և ածն Համայնից մաղթանօք սբոյն
Գրիգորի լուսաւորչին անփորձ պաՀեսցէ
մինչև ի կատարած Հիս, ամէն •

Եւս զայս եւս ոչ կամիմ զանց առնել ծանու
ցանելոյ ածասիրութեանդ ձերում • զի ի կոստան
դնուպոլիս ի թաղն սամաթիա կոչեցեալ սբ
Գրիգոյ Հռչակաւոր եկեղեցին, սոյն Արա
դապետս վերանորոգեաց, յաՀելացուցանելով
զեկեղեցի մի ի մէջ նոյն եկեղեցւոյ յանուն

մահտեսի մելտոնին։ Այն՝ ի սոյն անցեալ ժա
մանակիս վ՚ն անհուն անօրինութեց մերոց,
եղև խառնակուածն պատերազմաց յարևելս,
և գերեցաւ ազգն մեր յայլազգեաց, և լցաւ
՚ի կոստանդնուպոլիս, և այլ տեղիս գերեօք
որ յազգէս մերմէ։ Այն սրբազան Պետս վերը
գրեցեալ յաւէտ արտասուաթոր աչօք և յոր
դորական բանիւք՝ միշտ խրատէր զազգս և
կակղացուցանէր զսիրտս նոցա, զի ազատեսցեն
զեղբարս և զազգս իւրեանց։ Որ և օրհնեալք
լինիցին այնպիսի ժողովուրդքն՝ որք կարի յո
ժարութեբ լուան կենսատուիթ վարդապետուե
պետին սրբազանի. վ՚ն որոյ և ազատեցին զբա
զում գերեաս, անխնայաբար տալով զտուրս ա
ռատս։ և մինչև ցայժմ, եղև երկոտասան ամ։
և գրեթէ յամում աւուր դեռևս ո՛չ դադա
րին յազատելոյ, որոց ՚ուր այլ արասցէ։
Այսոքան ո՛չ կարեմ հանդուրժել և առ՚ի
չծանուցանել բանասէր եղբայրսուեբ ձերում
զառաւել յիշման արժանի գործն որ ՚ի ձեռն
Աստուծոյ Այդպիսիս այսորիկ գործեցաւ յա
ւուրս մեր. զոր գրեթէ, այսու առաւել ե
րախտաւոր երևեցաւ Եկեղեցւոյս Հայաստա
նեայց։ Քանզի գոլով սա խանդակաթափէս

Սբ, ասելով, ազգս լեզուաց, Թարգմանութիւն
գոյն բարութիւն ի կարգս շնորհաց Հոգւոյն
Ջիր գլուխ ինչ համարն, Թուէ զայս չքնաղաչ
լով սրբազանն Պօղոս՝ առաջին կորնթացւոց
կամ թէ աստուած և այլոց։ Ո՞րմէ՞ւս խօսէ
մեր պանծայ, այլ և ամ եկեղեցիք այլազգ քրիս
տոնէից. թէ յունաց և թէ դաղմատացւոց և
ծալի երկնաձիր շնորհիւս ոչ միայն եկեղեցիս
յայանի իսկ երևի տեսողաց։ Որ և այսու պան
նայ Թարգմանեցին ի մերս լեզու, որպէս և
մամբ, զանազան գրեանս ի բարբառէն յու
ղեցիս մեր։ Որք ձեռնհասեալք աթենական ուս
աշխատասիրութեանց պտուղն՝ յաճախ վայելէք եկե
հետևողաց նոցին. զորոց Թարգմանագրական
լեաց։ Ահակայ ասեմ և Եսրօպայ, և այլոց
կան շահաւոյ սրբազանից Հարցն մերոց երանե
րուց խրատոց ստիպեցեալ՝ հետևեցաք արդիւնա
տագուանիւք կրթանօք։ Ով ի գրասէր բա
շակերտեալս իւր ի տեղեկութիւն նոցին, յաճե
ընթացիս լուսաւորիչն և վարժեցուցանէր զա
բազան Արդիւնատացն մերոց. որոյք առաջե
յամ կողմանց որք էին շարադրեցեալք ի սըր
որոյ աղագաւ զբազում գրեանս ժողովեաց
սիրահարեալ ի սէր ածանոց գիտութեանց,

լեզուաց։ Վասն որոյ սրբազանիս այսորիկ թէ, այսու հարկաւոր ընդհարեաւ յաւէտ վայելչացեալ պայծառանայ եկեղեցին քրիստոնէից։ Եւ այս յայտ է կրկին՝ ի նոյնոյ բանէ առաքելոյն. զի որոյ սկիզբն ասէ, և զորս եդ ոմն յեկեղեցւոջ այս են։ Վերոյ ևս ի սկզբան հաստատութեան նոր եկեղեցւոյս առաքեալքն սրբոցն, սկսան այլ և այլ լեզուօք քարոզել զանսխալելի հաւատս կենդանւոյն եկեղեցւոյ, ոպ գրեալ է ի գործս առաքելոց։ Եւ որդ՝ ուրեմն ոպ ասացաք՝ հետևելով սրբոցն հարցն մերոց, զնոսին ժողովելոյն ի դասատունն իւր զօգտաւէտ գրեանս շարադրեցեալս ի մերայնոց սրբոցնից, յետ որոյ ձեռն էարկ յաջողմամբ ոն թարգմանեցուցանել զաճ-աբանական և զփիլիսոփային գրեանս յայլոց լեզուաց քրիստոնէից ի մերս բարբառ. իբր առնելով զպսակ ի վերայ պսակի։ Եւ զի թէպէտ յաղագս այսորիկ ևս բազմից բամբասեցաւ ի բարբարոսաբար տգիտացն մերայնոց ոչք գտանէին յայնժամ յազգս մեր, զորոյ կուրացուցեալ էր զաչս մտաց նոցին նախանձն հնադունեղ, և ատելի եղեալ էր ախտակրեալ աչաց նոցին գեղեցիկ ճառագայթն արդիական։ Եւ յիրաւի ասեմ ոպ մարմնաւոր հիւանդաց

ցելոց, այսպէս և հոգեպ ախտակրեցելոցն այնո
ցիկ՝ ամ անուշահամ կերակուր իբր օշինդր
թուեցեալ լինէր։ Սակայն նա բամբասեալ
և ոչ փոխարէն բամբասեր. այլ ըստ սրբազան
առաքելոյն պողոսի, օրհներ զբամբասօղս իւր,
առնելով աղօթս ՚ի վեր նոց։ Որոյ վա՜ միշտ և
յաւէտ գրեր առնա Հայրն իւր Պատրիարքն
Սբոյ քաղաքիս զբանս յորդորականս և յուսա
դրականս, մի՛ երբէք վերջանալ յուսոյն
սիրութենէ և՛ի գաստատութենէ. զի այնպիսի
վայրաղողանջքն ոչ այլ ինչ եթ են, եթէ ոչ պատ
րաստական գործիք սատանայի, որով և՛ի
ձեռն նոցա կամի խափանել զսրբեզն գիտութիս
ածային գրոց՝ որով գերափայլն Աղեքսիս
Հայաստանեայց։ Եւ մի՛ վա՜ դիւալուկ շշինջ
մանց նոցին յետս նահանջեցի՛ ի թարգմանուէ
օգտաւէտ գրոց, որով և սրբեզն նախնիքն
մեր գերափայլեցան ՚ի մէջ սբոյ եկեղեցւոյ.
քանզի նեռք տղայոց են վերք նոց. և՛ այն չի
ւանդուին ոչէ ՚ի մահ։ Եւ յաւէտ այսպիսի
սեռք քաջաբերական յորդորանօք զօրացուցա
նէր զՅովաննէս Պարդպան։ Որ նա և զօ
րացեալ ՚ի շնորհաց ամենասբ Հոգւոյն շրջ
մարտի, զբազում աշակերտս ժողովեալ ՚ի զա

նազան տեղեաց, հանապազորդական տքնուք
ճոխացուցաներ զնա կրկնակի դիտութեամբ,
այսինքն փիլիսոփայականաք և ածաբանականաք.
զորս այսօր տեսանեմք աչօք մերովք. որոց սակս
աղօթեմք առ Ած՝ զի օրըն օրէ յառաջանայցեն
ի շնորհս ի շնորհս, և՝ի գիտուէ՝ ի գիտու-
թիս, առ՝ի պայծառուլ սրբ եկեղեցւոյ և՝ի
պարծանս ազգիս մերոյ Հայկազնոյ։

Այլ արդ՝ հասարակաբար յիշեսցուք աստ
զանուանս թարգմանեցեալ գրոց, զի մի՛ զկնի
անցելոց ժամանակաց անհետասցի. նաև՝ զի
իմասցին բանասէրքն ազգիս մերոյ, թէ գո՞յ
գիրքն այն՝ի մէջ ազգիս մերոյ թարգմանեցեալ։
Որոյ թարգմանն էր Ղուկաս վարդապետն աբ
բահամեան յերկրէն խարբերդու, կարի հըմ
տացեալ լեզուին իտալիականի և լատինականի։
Եւ թարգմանեցեալ գրեանքն՝ են սոորև գրե
ցեալքս։ 'Ածախ' զգիրքն կենդանեացդ և կամ
օրինակաց՝ի տասն հատորս բաժանեալ. որոց
մի մասն նախապէս էր թարգմանեցեալ՝ի վեր
՝ի նոյնոյ ղուկաս վարդապետէ. և զմնացեալսն
կատարեաց՝ի կոստանդնուպոլիս։ Երկրորդ՝
զգիրքն ածաբանութեան սկզբնոսի, համառօտեցեալ
՝ի յոհաննիսէ գաբրելեան։ Երրորդ՝ զգիրքն

եօթն խորհրդոց եկեղեցւոյ։ Ձրդ՝ զգիրքն
որ կոչի լուսաւորութիւն խոստովանութե։
Չինգերորդ՝ զգիրքն որ կոչի անտառ այլաբա
նութե յերկուս Հատորս բաժանեալ։ որոյ մի
Հատորն դեռևս ոչ է թարգմանեցեալ։
Վեցերդ՝ զգիրքն ինն որ կոչի պատմութի սքզ
բոյ երկրին, Հանդերձ լայնատարած սահմանաբ
խրով, յերկուս Հատորս բաժանեալ։
Եօթներդ՝ զգիրքն ինն որ կոչի խաբէութի Ճի,
յերկուս Հատորս բաժանեալ։ Ութերդ՝ զգ
գիրքն այն որ կոչի ջերմեռանդ կեանք։
Իններդ՝ զգիրքն ինն քարոզութե ի վերայ ամ
կիւրակէից բոլոր տարւոյն։ Տասներդ՝ զմի
լիսոփայական գրեանս կովտոսին կոչեցելոյ։
այսինքն, զառաջին Հատորն որ է լճիպա. և
երկրորդն որ է փիլեդայ. իսկ երդն և չորդն
որ է մեթաֆիլիդայ և բարոյական, որք դեռևս
ոչ են թարգմանեցեալ այլ են կիսակատարք։
Եաև զմնացեալ գիրքն ինն ի վերայ Հայրմերին։
Ամ զայլ ինն գիրքն նոյնաչափ վս ղեզման և
ապաշխարուե։ և զայլ մասնաւոր իրս յոլովս։
Ամ ի վերադրեցեալ գրեանցս այսոցիկ, զո
մանս ինքնին և զոմանս միջնորդութբ աշակեր
տացն իւրոց թարգմանեցուցանելը, յաւելուած

դառնագոյն ծաղկանց ոմանց, կարեն արտա-
փնաստ։ Ո՞վ եթէ մեղուքն նստելով ի վե-
ճառաւ ի մեծամեծ օգուտս նոցին՝ քան ի
Սակայն անյաղթ փիլիսոփայն դաւիթ Թարդ-
մանեաց գնաց ի մերս բարբառ, հայելով մանա-
ւանդ ի մեծամեծ օգուտս նոցին՝ քան ի
պես էր քրիստոնեայ և յետոյ ուրացաւ։)
գրեաննա արիստոտելի, և պորփիւրի (որ նախա-
զբազում անասելի հերձուածս գտանեմք ի
գոյն մատեանն ոչ ընդունիլ։ Այլ ապաքէն
զաղտս միոյ մարգարտոյ փտեցելոյ, ձա՞հ է զբո-
զաղտս միոյ մարգարտոյ ի յայլ-
բիւս ցրուել։ և վա՞ միոյ կամ երկուց բանից
անընդունելեաց, պատշաճ ինչ զբոլոր մեծա-
վան միոյ փոքրոյ ձիւղոյ ջորացելոյ, պարտ է
զբոլոր պտղաբէտ ծառն արմատախիլել։ և յա
դառնագոյն ծաղկանց ոմանց, կարեն արտա-
դաւնագոյն ծաղկանց ոմանց, կարեն արտա-

հանել՝ի նոցանէ զմեղսս անուշահամս, որքան
և առաւել պարտին մարդիկ առնել զգործս
զայս պատկանաւորս բանականութեան։ Յիրաւի
տամ քեզ զխրատն այն՝ զոր յառնէ ումեմն
զգօնականէ ոգեցեալն է, Ո՛ի հայիր թէ
յոմանէ և կամ յորից իցէ շարադրեցեալն,
այլ նկատեա թէ զի՛նչ իցէ շարադրեցեալն.
քանզի կարի բազում գործիք գտանին յամե՛
նայնբ. Ոգւոյն չնորհացն։ Այլ մանաւանդ,
որովհետև ըստ ախորժակի նոցին, որքանիցս
յաճէտ տեղեկանամք գրոց նոցին, այնքանիցս
քաջապէս և արիաբար կարեմք պատասխանել
տրել ընդդիմադրեալ առարկութեանց նոցին.
իբր թէ զինուք նոցին, ընդ նմ՛ քաջազինիմք։
ո՛չ ո՛չ ասեմ վերջապէս, բխուիցս անդամ ե՛
րանութի՛ համարեալ լինէր ինձ եթէ տեսա՛
նիցեմ զայմ գրեանս յունաց, ասորւոց, և լա՛
տինացւոց թարգմանեցեալ՝ի հայկական գրոյգ։
Այլ ո՛չ ապաքէն ամ այծաշունչ գրեանքն մեր
թէ հինն և կամ թէ նորն՝ յայլ լեզուէ ած՛
անցեալ է՝ի մեր։ Զայս երկուսեան Ա՛ր՛
դապետաց գրեանք, զորս ո՛չ թուեմ աստ զի
մի՛ ձանձրութիւն լինիցի ընթերցողացդ։
Ա՛ւրեմն լուեալին լեզուք՝ այսպիսեաց ու՛

սուճատեցից, որք յաւէտ հաւանեալք և
զարմացեալք են ի վերայ յիմարութեց խրատուց,
որոց ներբեսցէ տէր. զի զայն յանդիմտուեաւ գործեն. և լուսաւորեսցէ զմիտս նոցին առ ի սիրել զմիշտ ուսանիլն, և այնու ճանաչել զօգտակարն և զնպաստակարն իւրեանց, և ընտրել ի մէջ անարատին և արատաւորին։

Իսկ զարբազան ս. դպրոցս մեր՝ որք յաւէտ ջանան ի շինուածիւն և ի պայծառութիւն սրբոյ եկեղեցեաց, տեսականաւն և գործնականաւն, զինքեանս և զաշակերտս նոցին հանդերձ իւրեանց ծաղկեալ շառաւիղօքն և գաւազանօքն իբրև զաստեղս երկնից բազմացուսցէ. յորոց ցանելով զնս եօթնարփեան շնորհօք ամենայնք ոգւոյն Ճշմարտի. յորմէ զօրացեալք լուսաւորեսցեն զազգս մեր գիտութեամբ աստուածային սրբոց գրոց,

Ամէն։

Հիւսիսային կողմն մեծի Ա՛նապատ յանուն Ճանապարհին՝ սեամանի փոքրիկ դուռ մի. ՚ի միջի նորին երևի եկեղեցի մի փոքրիկ ինաշէն յանուն սբ. Թովմայի առաքելոյն. Ա՛նդէն ասի ՚ի պատմագիրս լատինաց՝ գոլ սա բնակուրեամբ սբ. առաքելոյն։ Իսկ մեք զհաւատսին այսպէս լուաք թէ՝ երեն մեր յիւ քէ աստ վաճառեաց զսբն Յովմաս արքանեաց վաճառականի Ինդկացոց, որպէս գրի յայսմաւուրն. Այ էր վանք ասորւոց ազգին. որ ոչ ՚ի բազում ժամանակաց, սակս ոչ ինչ պատճառի՝ այլասեռից դարձուցեալ և մզկիթս արարեալ Հանդերձ այլ երկու եկեղեցիք որք հետևակից են սորա. միոյն ՚ի հիւսիսային կողմն սորին որ կոչիւր Իւղաբերից սրբոց կանանց, և միւսն յարևելս նորին որ կայ ՚ի պարտիզի միջ, որ ասի եաղուպիէ. և երեքեանքն ևս ապերակք են. և յուխտ առնուցաց ոչ ոք մտանէ ՚ի սոսա և ջի՛ հարկ։

Լեալ ուխտաւորաց ի սբ Յակոբու դիմելով ի հիւսիսակողմն՝ անցանե- լով ընդ բերդին. միտեալ ի փողոց յարևելեան. և անտի հակելով դրձիլ ի հիւսիս մինչ հասանիցին յարևելեան կամարն, որք առ սիճանաւ իջանեն ի գաւիթ սրբոյ Յարու- թեն.. և է հրապարակ մեծ և փառաւոր սա լայարկ. Ունի զերկայնութին ի հարաւոյ առ հիւսիս իբ ոտն, և զլայնութին յարևելից առ արևմուտս ի ոտք. Եւ դրունքն կրկին դեմ յանդիման տեսանին յոյժ գեղեցիկք և պատ ուականք. որոց բարձրութիւն դրանցն Ժ իզ և թ մատն. և լայնութին Ժ ա թիզ և ը մատն. կառուցեալք ի վը Ժ ա մարմարեայ սեանց. Եւ յա երկու դրանց մինն ծեփեալ է քարիւ, և մինն ե բաց երկփեղկեայ դրամբ. Որ և զի փեղկին ևս կալեալ է յետուստ. և զմին փեղկին միայն բանան դռնապանքն՝ որք թշնամոյական հրամանաւ տիրապետողք են. Դռանզի այլ է իշխող մեծ. այլ է և դռնապանն. այլ է և փա կակալն, որք կնքեն զդուռն սբ յ Յարութ և բանան երեք ազգաց գիտութիւն. և թարց նշ

նանը Վ. ողջոյնքն և սրբազնանը Վ. Երզմանն

Յ. պուլեան։

Կնի կենսատու խաչելուէ ան, կէ
ցուցիչ Թաղմանն և փառաւոր յա
րութէն ի մեռելոց, մնացին այս
սրբազան տեղիքս. այսինքն ամե

ո՛չ բանան. Վ. Ի՞նչ դրանց արարեալ են փոքրիկ պատուհանիք՝ որ անտի տան զՀոգեպահիկ կերակրիկն միաբանից ողջ պաշտեն զսրբուէ տեղիքն. Ա՛ի վերուին սեամն սբ. դրանս այսմիկ՝ երևին փորագրեալք պատկերք անօրինակնաց ան. Ա՛ի վը սեմոց փակեալ դրանն՝ կան փորագրեալք տանջանք մեղաւորաց։ Ա՛ի վը իւրաքանչիւր դրան բարձրադիտակ գօտուոջ՝ դոն երկու մեծամեծ լուսամուտք կամարաշէն քանդուածովք զարդարեալք. և են ի ձեռս մեր. Ա՛րդ՝ արուեստական ուխտաւորքն յամաւուր յերեկոյի և յառաւօտի՝ պարտին առնոյ դանդաղանաց գալ յերկրպագուի սբ. դրանն որ է դուռն ողորմութե, ընդունիլ աներեւոյթ Քաղցն զգօրութիւն շնորհաց սրբազնանը

Վ. երեզմանի ան այ մերոյ ըստ Հաճատոյ իւրեանց։

Ա՛ն Ա. շխարհաժողովական գծի Տաճարի սբ.

Յ. պուլեան։

պահպանեալք ի տնէ . ազատք յամ նենգո-
ղաց . թէ ի հրէից և թէ ի կռապաշտից :
Եւ որքան ինարկէին անհետ առնել զարբազն
տեղւոյն , այնքան օրըստօրէ հրաշք և սքանչե-
լիք հաւելակէին : Եւ ինքեանք ըստ նենգ-ժոտ
բարուց իւրեանց՝ զԹոյնս չարուն թէեց այսու
լրացուցանէին . զի զկենսագ փայտն զնաչն քի
ի խորս երկրի արկեալ , և զաղբիւսս քաղաք
քին ի վէր ներ լեռնացուցեալ էին զի մի յիշեսցի
խաչն ածընկալ : Ա՝ ինչև ի գալն ածասէր և
բարեպաշտ Թագուհւոյն սրբոյն Հելինեայ ի
խնդիր կենսատու խաչին . և խուզտանկեալ զը
հրէայն մեծաւ հոգւոնակուբ եգիտ զխաչն
ածեան , և լցաւ անճառ ցնծութիբ : Ա՝ ընդոյ
սկիզբն արար սքանչելագործ շինուածոյ սբ
եկեղեցւոյ և Ա՝ շխարհամատոյն տաճարիս . սկսել գձիւ
յամի տն , մինչև ցգձիւ ամն կատարեցաւ :
Եւ ի սեպտեմբերի ձիւնն՝ արարին զնաւակա
սիս սբ Յարուն և Կոստոմթային . և ի ձիւնն
վերացոյց Տ յրիստն զնբ խաչն ածեան ի տեսիլ
ամէն առ ի պահպանումն հնուցելոց . ընդ ամ-
դուն սբ յակոբայ տնեղբօրն . ոսպ և գրել
իակ և յայսմ-ուրն : Հիշատակ սրբուհւոյն
Հելինէի օրհնութիբ եղիցի :

Եւակերպութի Սրբազան Տաճարիս Թուի թէ խաչաձև երևի ։ բայց ոչ է կատարեալ ձև խաչի ։ քանզի շուրջ զարևելեան կողմամբն են սրբազան տեղիք տնօրինականացն՝ որք ցածագոյնք են շինուածովք քան զբուն առաստաղի մեծ կամարն ղեկեղեցին ։ և է մեծ տաճարս կրկին տապալայ ։ ստորնայինն, շուրջ զսրբազնանաւն Վ՞րշմանաւն, և վերնայինն, որ վերնատուն ասի ։ Ո՞րդ՝ մեծ գմբեթն է արձրձապատ Ձ՞ի մեծամեծ գերանս ոչ չինեալ, ՚ի նեղքոյ լայնադիր ։ և ՚ի ծայրն քաղելով սակաւ սակաւ նեղասեղմեալ, Թողլով ՚ի գլուխն բաց ։ զմեծ բոլորակ լուսամուտ մի հիւսեալ պղնձէ թելիւ ։ Ո՞ւ մեծամեծ գերանքն խարսխեալք ՚ի վե՞ր շրթանց ։ վիզ կոչեն ցեալ բոլորակի ոմանք ։ որ հիմնեալ է ՚ի վերայ Ձ՞ի կամարաց ։ որք կատուցեալք են ՚ի վերայ Ը՞ մարմարոնի սեանց, և Ձ՞ քառանկիւնի սեանց ։ Ո՞ւ են կամարքս այսոքիկ շրջան վերնատանն որ հայի յերեսս ՚ի վե՞ր սրբազնանաւն Վ՞երշմա նին ։ և հաստատեալք են կամարքս այսոքիկ ՚ի վե՞ր ստորնագոյն այլ ևս Ձ՞ի կամարաց ։ որ կա

ուսցեալք են ՚ի վե՛ր ՀԸ մեծամեծ սեանց և քառանկիւնից։ Իսկ արեւելեան մեծագոյն սրահ կամարն՝ ըմբռնեալ է զերկոսին կողմանս կրկին կամարացն, և ի միջնորդ հիմանց արձր ձեայ մեծ գմբեթին և քարաշէն գմբեթին որ է ՚ի վե՛ր Ա՚ՃԱԴ խորանին։ Այս արեւելեան կողմն այսմ գմբեթիս կամարակապեալ ընդ հիւսիսային և հարաւային կողմամբք՝ հաստատեալ է ՚ի վերոյ մեծամեծ բազմանկիւն սեանց բարձրացելոց յաջմէ և յահեկէ։ յորոց վերոյ յեցեալ է միջակէտ առաստաղն ընդ կիսագնդակ կամարաձեւ աւազադ խորանին։ և ամ շինուածք աստի և անտի հեծեալք՝ զարմանակերտ յօրինուածովք ՚ի վե՛ր անկիւնացեալ բարձրաբերձ սեանցն՝ ՚ի փառս քրիստոսապարգեւողին զայսպիսի ընծայս մարդկային աղքի։

ԱՂՕՒԹ ՊԱՏԱՆԱՒՈՐԻՆ։

Վասնելով տրուհնական ուխտաւորքն ՚ի դրանէ սրբոյ Յարութեան և ՚ի ոտն գբ նալով ողջագուրեն զբաց Պատանատեղն որ է հանդէպ դրանն։ և ինքն է սպիտակ մարմարեայ քար մի։ երկայնուհին՝ յարեւելից առ արեւմուտս ՚ի թիզ։ և լայնուհին ՚ի թիզ ու կէս։

յերկրէ բարձր չորս մատն. շրջաբոլորն երկա
թեայ ճաղիւ պատեալ. և ըստ կանթեղ՝ի վեր կա
խեալ. Որոյ ըստ կանթեղն մերկ է. մինն փուռն
կայ է. մինն հապճղոյ. մինն կիւտճոյ. մինն
սրճիոյ. մինն յուռնայ. մինն ղպթոյ. Եւ՝ի
սնարան կան ըստ մեծամեծ պղնձեայ աշտանակք
որք յատաղաղոյն խլեցեալք եղեն անիրաւութ
՝ի վրայ և յուռնայ. և յետոյ փուռնկքն բըռ
նութիւն առին՝ի նոցանէ. և ի՝ի ձեռս նոց
այսօր:

Ա՛ր Յաղաբէթիյ Աեղանոյն, և Կանգնման Ա՛ր Յովհաննէսի.

Նթանալով՝ի սբ. պատանատեղէն դէպ
յարևմուտս ըստ ուղ առփոբրիկ ատեան
մի, որ ունի յարևելս կոյս՝ի ծայրս
երից կամարացն մեր զսեղան մի պա
տարագամատոյց մեր փոքրիկ, կոչեցեալ սբ.
Յաղաբէթիյ. Եւ անդի ասա կանգնեալ Յաղա
բեր կանայքն ասէին ցմիմեանս, ով թաւալե
ցուսցէ մեզ զվէմն՝ի դրանդ գերեզմանին.
ոչ ասէ մարկոս աւետարանիչն. Այլ՝ի Տարաւ կու
սէ աստենիս, տեսանի մարմարոնեայ բոլոր քար
մի երկաթեայ ճաղիւ, ուր կանգնեալ եկայ
սբ Յովհաննէն յաւուր ահեղ ուրբաթուն,

դէմ յանդիման խաչելութիւնէ որդւոյն իւրոյ միածնի. և հեղիկ ցօղէր աստ զառուս արտա
սուացն յոյժ ցաւագին։ Յաղագս որոյ պատ
ուի՛ ի մէնջ մշտավառ ՚ի կանթեղիւք, ՚ի գո՛
վեստ Տիրամօր սը՛ա ածածնին։

Ա՛ր վերնատո՛ւն գերոյ Հիւղեայդ ահ՛ քնա՛
ծոյ որ ՚ի նմա։

Ռուպ կանգնեցման տեղւոյ սը՛ա կուսին՝
հաստատեալ է մեծ աստիճան մի որ ՚ի՛
ոտիւք ելանեն ՚ի վերնատունն՝ մերս
եկեղեցի։ Այն թէպէտ սա չէր բնական եկե
ղեցին մեր, քանզի մեր եկեղեցին և պատարա
գամատոյցն սը՛ա գողգոթային էր, ոչ գրէ ապա
թանգեղոս պատմագիրն. սակայն ազգն վրաց
յորժամ ներգործեալ խլեցին ՚ի ձեռաց մերոց
զսը՛ա գողգոթային (զորոյ զպատմութիւնն ՚ի հե
տագայդ գրելոց եմ ասել) յայնժամ արի և
քաջ Հովհան յայնմ եղանակի մորցի Տէր Ա՛ար
տիրոս սը՛ա քաղաքիս Հայրապան՝ զինի բազում
դատախազութեց զոր արար ընդ վրացւոց, վայե
վերնատունս ՚ի կամարիւք և ՚ի մեծամեծ լու
սամուղք որ կան ՚ի վե՛ր դրանց սքի՛ Յարութ
իւր դրամօքն գնեաց ՚ի սուլթանէն սեպհա
կան մուլք՝ թէ՛ր ական հրամանաւ և քաղաքիս

Լ՚Ջաբան Ս. Պատարագին, Պատրաստութիւն սբ. աշխատութեան Հ՚Էմի Վ.րիպոր և Ց՚օհաննէս սբ. Հայոց Ս. Պատարագին, Ա. Մաս

Մեծամեծացն գիտուբ, ՚ի ընձ՚ձ՚ձ թուին Հայոց
Ան կանդնեաց կրկին սեղանս. անուանեալ
զաւազ խորանն երկնից զողգոթա, և զմիւսն
երաշխաւոր սբ. աճաճին. զորոյ զպատմուբիւն
հրաշիցն դրելոց եմ հետևապէս, և զայս մեծ
յիշատակ՝ անկուբ և անշուրթ եթող ազգիս
Հայոց. Ա րոյ ար լուսաւորեսցէ զՀոգի իւր
երկնային լուսովն, ամէն.

Ետ սորա մեծ Վ.րիպոր Պարօնտէրն ՚ի ձ
թուին Հայոց, սիրով էառ ՚ի փուանկաց զերեք
այլ ևս կամարս՝ տալով փոխան նոյ զմիկ կանթ
Թեղն որ ՚ի վեր պարտիզին, և զհուցն որ կայ
մերձ երգեհոնի նոցին. և մեծացոյց զեկեղե
ցիս. զոր ար վարձահատոյց լեցի իւրն,
ամէն.

Ա կարդա շինուբեբ վերնատանս, պատշաճ է
ևս յիշել զվերջին նորոգուբիս և զշինուբիս
որ եղև ՚ի ձ՚ձկի թուին Հայոց. Ց՚որժամ
ազգն լաթինացւոց յաջողուբէն այ՝ առին զը
հրաման շինուբ մեծի գմբեթին և նորոգուբ
սբ. Ց՚արուբեան տաճարին, յայնժամ կրկին
սիւնքն եկեղեցւոյ և երկրորդ լուսաւորիչքն
սբ. աթոռոյս Հ՚Էմի Վ.րիպոր և Ց՚օհաննէս

սէյս Սաղմայ և Խուզանդիոյ , գուն գոր-
ծեալ ամ ընկալան և զերամեան թիւ՞ոդական
առ՛ի նորոգել զվիճակս մեր որ՛ի սբ Յարու՛ի
համանման երկուց ազգացն Լ՛ն զնոյն հրաշ
մանն առաքեցին առ իմն նոճաստուա՛ն . որով
հետև կարգեալ էին զանարժանս վոխանորդ .
և բազում քաջալերական դրեանս դրեալ զի մի՛
հեղգացեալ յաղքատուէ յետս ջոգիցուք ՛ի
նորոգուածէ սբց տեղեաց . որ յետոյ շինելն
անկնա՛ր է : Իսկ մեք որք կայաք ՛ի մէջ անասե
լի նեղուէց և՛ի ներքոյ անթո՛ւելի պարտուց
և տոկոսաց , մանաւանդ բանադատեալք և
զբպարտեալք թէ ՛ի մերայնոց ոչ ճանաչողաց
և թէ յայլոց օտարականաց , իբր զմարտն ար՛
տաքոյ և զարհա՛իրս ՛ի ներքոյ . որ դրեթէ
տանն զուարիշ ոչ դտանէր ՛ի վանքս . որ ծած
կադէտն սրտից վերակացո՛ւ է ամ յամի :
Լ՛ն տակաւ՛ին ոչ էր եկեալ երջանիկ պատրի՛
արդն մեր մեծ Ա՛արդպետն . և անհա՛ւատալի
էր յամ աղանց բնակողաց ՛ի սբ Լ՛էմ նորոյ
գուլս և շինուիս ազգիս Հայոց ՛ի սբ յարու
թիւնն . զոր հասեա՛լ էր լար սրտից մերոց ՛ի
դառն աղքատութէն : Լ՛յլ ապաւ՛ինելով ՛ի
Տոդին սբ ած որ հասանէ ՛ի թիւիկունս ակարաց

իսկոյն ժամանեցին գիտութիւնքն արարչին,
շնորհք սբ. տեղեացու, մաղթանք սբ. լուսաւորչին
չին, և աղօթք երկուց սրբոցանից հարցն իմոց
ընդ անդանօր գտեալ միաբան եղբարբք. յու
սադրելով զմիմեանս զէքսաւորութիւն յետս ձը
գեալ ընդ միւս աղգաց ըսկսաք համբնթաց
տէրամբ ձեռնարկութիւն նորոգել զամ տեղիս
որք կան ի ձեռս մեր. մինչ զի ամ զբաժին
ղպիոցն և զասուրացն ևս մեք նորոգեցաք.
Ասկ զահագին զսիւնն զայն քառանկիւնի որ
յոյժ թանձր էր. և բարձրութին յառաստաղէն
մինչ ցյատակ վերնատանն հաստադիր խարիս
խեալ. և էր դէմ յանդիման աւագ սեղանոյն
որ ամ ժողովուրդքն ոչ կարէին տեսանել զը
սբ. պատարագն. և էր իբր զլեառն մի ի մէջ վեր
նատանս. Ան յայտ իսկ է ամենուն զի ի մէջ
Աէմայ չինուին եկեղեցեաց մանաւանդ այս
պիսի մեծ գործոյ ձեռնամուխ լինիլն մեր,
որքան ծանր և բազմածախ դրամոք և անտա
նելի վշտօք լինի. Թող զդեղերումն և զաղա
չանս զոր բերանոք պաղատէի այլասեռ քրիս
տոնէից քան այլազգեաց. որ նախանձու դըժ
կամակ էին. Ան քանզի վերոյիշեցեալ սրբին
Գեաքն իմ յորդորեալ էին զտրուպս վ այսր

իրագործութեամբ, վայ մեծաւ չանիւ աստ և
անդ անկեալ աճապարելի հասանիլ ըղձոյս, զի
հրամանակատար դառայց առաջի նոցա։ Այլ զի
անձնաւր էր բառնալոյ զբառնատիպ սիւնն մե
ծաշէնն, այլ անհնարիւ հնարաւորն ամենայ որ ոչ
իսպառ մոռանայ զաղքատն՝ հնարաւորեաց զի
հրամանաւ արքունական արանց և քաղաքին
մեծամեծաց դիտութեամբն՝ բարձաք զսիւնն զայն
ահագին յոգն աշխատանաւք և վտանգալի տա
ռապանաւք, յառաստաղէն քակելով մինչ ցյա
տակն։ Այլ զի անկար էր վերացուցանել զմե
ծամեծ վիմապէս քարինան որք ելանէին ի
սիւնէն, զոմանս կտանաւք կոտրատեալ, և զո
մանս պօճուռղայիւ բազում ամբոխիւք ի
վայր իջուցեալ, և այսպէս ամենայնի աւարտե
ցան։ Այլ ապա ի մէջ երկուց որմոց՝ հոյակապ
և պընդակազմ կամարս կառուցանք ի տեղի
սեանն, զի ընդկեցեալ զառաստաղն հանդերձ
որմօքն. որ ասեմ և անտի շարկապեալ միասցի
շէնն ընդ նոյն։ Այլ զկնի կերտեցաք զդան
դեղեցիկ բեմին. և շինեալ աւանդատունս,
և վերնատունս և պահարան։ Այլ և դեղե
ցիկ խուց մի մեծաւորին. և այլ խցեաս ժա
մարարաց. և տնտեսատունս, ընդ մեծի աստի

ձանին որ նոր ի հիմանէ նորոգ քարամբք չի
նեալ։ զի առաջինն յոյժ դժուար եղեր։
Եւ այս ամ նորոգուիս եղև ի փառս այլ, և
ի պարծանս ազգիս հայոց, որ բարեաւ վայե
լեացեն։ Եւ դու՝ վստահացեալ ի շնորհս այսր
չինուածոյ, համարձակիմ աղաչել զընթերցօղդ
առնել յիշման արժանի զնուաստ ոգի յարմա
րօղս այսմ տառիս, թէ և չեմ համարեալ ի
կարգս աշխատաւորաց։ այլ շնորհս առնելով եղ
կելոցս՝ թարոյ վարձու ի տանէ ոչ ձեպք որ
վարձատրօղ է ամեն ըստ արդեանցն։

Վասն Սրբոյն Գրիգորի։

Մենաւք Գրիգորեան են մերոյ յիշ քի
ի ի միջակէտ մեծի տաճարին յարուածէ ի ներքոյ մեծի
արձանիս դմբեթին։ և տեսանի
արտաքոյ իբրև զփոքրիկ մատուռ, կամ եկե
ղեցի բաժանեալ յերկուս մասունս։
Առաջինն դէպ յարևելս է քառանկիւնի և
դուռն ի նմա։ Իսկ միւսն յարևմտեան կող
սէ առակցեալ ի անկիւնացեալ կամարօք ի
վր ի մարմարեայ գեղեցիկ սեանց, տարակաց
ի միմեանց ե ե թզօք։ Ի յա կամարաց հարա

Ընդ ձախին երկուսան և ընդ հիւսիսային երկուսան մեր
են, ուստեղով զմի մի կանթեղս կախեալ ի նմա.
և երկուսան հապճղիցն են. և երեքն՝ եկեղե
ցւոյն զպիտոյ, որ սնարքն կոչի. և ի վերայ
կամարացն՝ տարածեալ է գօտի գեղեցկադիր
յարտևան տանեացն՝ շրջապատեալ շաղկապօղ
յարևելեան և յարևմտեան շինին ձ թզաչափ.
Իսկ բարձրութիւն յատակէ մինչև ցծայր գօ
տւոյն՝ ձէ թզաչափ. և ի տանիսն այսմ սըր
բազան տեղւոջ գմբեթն՝ է ծածկեալ արձր
ճով, և հաստատեալ ի վե՛ր ձբ բարակադոյն
պատուհանական սեանց. որ ասի թէ ի սինայու
բերեալք են, խարխեալք զոյգ զոյգ բարձր
թթ թիզ. և տարակացք ի միմեանց դ դ թզ
զաչափ՝ ըստ կամարաց. Որ որոց կախեն դ դ
կանթեղս. Իսկ դուռն սրբազնաբ Վերեզ
մանին է յարևելս. և կանթեղ նըբ լուսաւոր
չին ի վե՛ր դրանն մշտավառ՝ կայ ի ձեռս մեր.
և մտանելով ի ներս, որ մերս ասի Վանձա
տուն. և է ոտ զսրահ ի վե՛ր ներքսագոյն դրան
սրբազնաբ գերեզմանին. երկայնութիւնն յա
րևելից յարևմուտս՝ ժ թիզ և կէս. և ի
հիւսիսէ ցհարաւ՝ ը թիզ և կէս. Իսկ մեր
ձագոյն կողմն սբ գերեզմանին ընդ նմա փո

ըեալ՝ ի վիմէն կիսաբոլորակ ի վե՛ր միջի փոքրիկ
դրանն, և զ կողմունքն շինեալք արո՛ւեստիւ,
անկիւնայեալք զ պատուհանօք. միւն ի հա՛ճ
րան, և միւն ի հիւսիս. Այ՛ն յատակն բոլոր
վիմբ կոկոնեալ նըբատեսակ սալիւք. Իսկ ա՛ռ
աջի ներսի փոքրիկ դրանն՝ տեսանի քար մի
խրեալ յատակն ջորեքդիմի, բարձր յերկրէ
Թզաչափ մի. և շրջապատն է ուրն Թզաչափ:
Այ՛ն ասի Թէ սա՛ է վէմն ուր նստէր Հրեշտակն
ի վե՛ր, և ասէր կանանցն Թէ յարեա՛ւ խաչելեա՛ն:
Ա՛յլ զարդարեալ է տեղս այս ամ՛ազգաց կան
թեղօք: Ա՛րդ զ կանթեղն մեր են. և հինգն
փըանկաց. զ յունաց. ե՛ղպտոց. զ Հապէ
շից. զ սրբից: Իսկ փոքրիկ դուռն ունի
զբարձրու՛ին զ Թզաչափ, և լայնու՛ին երկու
Թզաչափ. և անտի՛ մտանեն ի սրբազնանա՛ւ գե
րեզմանն տէն. և է՛ իբրև զայր՝ փորել ի վիմէ,
բայց որմունքն զարդարեալ մարմարոնեայ սա՛
լիւք. Այ՛ն է՛ սրբազան տեղին ներքասեղմեալ.
զի ամենայնի՛ դըժմանն իբրև զմի սապատ կայ
ի Հարա՛ւակողմն. երկայնու՛թիւնն յարեւմտից
յարեւելս չ Թզաչափ, լայնու՛ին զ Թզաչափ,
բարձրու՛ին յատակէն զ Թզաչափ և կէս, պա
տեալ սպիտակափայլ մարմարոնեայ քարամբ,

ունելով ի վեր կախեալ խաչ արծաթեայ կան
թեղս ամենայն աղաւաց։ Առոյ վեց կանթեղն
մերայնոց են. և շուք կանթեղն քառանկաց։
ը յունաց։ ի հապեշից։ ե ղպտոց։ ե սըր-
քից։ և ե վրաց։ մշտավառք ի փառս քրի այ
մերոյ, և Ա՛ծաբնակ Աըբաշնաքը Վ. երեզմա
նին իւրոյ։

Ա՛ր Փաստաց Աըբաշնաքը Վ.եղելոյ

Յանին։

պատիւ և զփառս սրբազնաքը Վ.ե
րեզմանին քրի, եասյի գուշակեց թէ
եղիցի Հանգիստ նր պատճառով։
Լ՛ն ի վրէժխնդրուէ սբ յ գերեզ
մանին՝ մասնեց աճ զքաղաքն սբ ի ձեռս հռո
մայեցւոց։ և աւերեալ գերեաց զսիրասպան
հրէայսն։ ըստ բանի ն որ ասէ, և տայ զչարս
փոխանակ գերեզմանի նր։ Ո՛ի վ ս յ գե
րեզմանին՝ արժանի՛ էին զպատիժս կրելոյ ասէ
յօհան ոսկեբերանն։ ոչ զի Թաղեցա՛, այլ զի
ոչ տային Թոյլ Թաղել։ վասն այն ոչ այնչափ
խաչն գատապարտեց գնն, որչափ գերեզմանն
սբ, վ՛ պահպանեցա՛ ի նմ ամենայնք գե
րեզմանն, բայց ոչ միայ խաղաղ ի Թշնամեացն
հաւատոյ։ Ա՛նգլի պիղծն յուլիանոս ոչ սա

Ոմոյ և սքանչելեաց միոն այս է, որ իբր ըս-
կան աւերուիս արար ի մէջ տաճարիս, բայց
ոչ իշխեաց ձեռնամուխ լինիլ սբց գերեզմա-
նին սոն. այլ զպատկերս յաստուածոցն կանգ-
նեալ՝ աղօթարան արար. և ոչ կարաց զայլ ինչ
անարգանս առնել. Այլ խոսրով թագաւորն
պարսից որ կամեցաւ քակել զսբ գերեզմանն՝
կուրացաւ ինքն և զօրքն և ոչ կարացին գտա
նել զտեղին. Այլ զեաչն միայն գերի առեալ
տարին, և ճշդ ամենայնք գերեզմանն ազատ.
Այլ այլք ոմանք յայլազգաց ողք կամեցան խա
փանել զպաշտօն սբց գերեզմանին, պատուհա
սեալ լինէին յաներևոյթ զօրուքէ սբց գե-
րեզմանին. մինչ զի ինքեանք սահմանեցին ըզ
փակակալս արքունական ռոճկիւ՝ ի պահպա-
նուքի սբ տաճարին. Ծողովմ և զայլան ողք
կերպիւ կերպիւ և զանազան հնարիւք անհե-
առնել զանայինն զտեղի փրկուքէ մերոյ և ոչ
կարացին. այլ ճշդ ի փառաւորուքեան և՛ի
պայծառուքե. և ոչ երբէք պակասեցան դասք
քրիստոնէից ի ծառայուքէ և ի պաշտօնուքէ
նր բնաւ յաւիտեան. Ոմն և այլ անքիւ և
անհամար հրաշք եղեալ ի սբ գերեզմանէն
զոր գրեանք աճապինք պատմեն մեզ յայտնապ

քարն մագնիս որ քարշէ զերկաթն , այսպէս
յամամ քարշէ առ ինքն զսիրելի որդիսն իւր
զհաւատացեալ ժողովուրդսն . որք պատուհեն
զնա և օրհնին ի ներմանէ : Աստ նկատեա
նուրբ մտօք և տես զսիրական ծածուկ լըզ
հրաշսն , և գոհացիր զնէն վն որ հաւատոյն
որ շնորհեալ է քեզ . և ըստ յորդոյ ասա , կարօ
տիմ գերեզմանին՝ արժանի՛ արա զիս որ տե
սանել զնա :

Ա՜ր որ, Վարդանին ի Հիւրկանն ու հ
ատան անոմ :

րի՛ որ յօհաննէս աւետարանիչն թէ ,
մարիամ կայր արտաքոյ գերեզմանին
և լայր . և մինչդեռ լայր , խոնարհ
հեցաւ ի գերեզմանն և տեսանէր
զերկուս հրեշտակս սպիտակս , զի նստէին մի ի
սնարից և մի յանուտից ուր կայր մարմինն յի .
Օ՜ այս լսելով պարտիմք խնամալ թէ , հրեշ
տակքն այնոքիկ որք նստէինն՝ ճառկին անդա
նօր և ոչ մեկնեցան ի նմանէ : Այլ թէ չէիցէ
այսպէս , առ ինչ հարկ էր հրեշտակացն նստիլ .
որ չէ գործ նոցա նստիլ , այլ կանգնեալ կան ի
սպասու նմն , այլ ասա նասէին ասէ , զի ոչ ու
նէին միտս երանելոյն ի գերեզմանէն , վն որոյ

նստէին։ Լո՛ւր զի ոչ գոյր նոցա այլ ինչ, եթէ ոչ
մի՛ մեկուսանալ ի սբց դերեզմանէն, որպ զար
քունական զինուորս որք պահեն զքրիստոսական
պալատս։ Լո՛ւր՝ զի հոգիք հաւատացելոց ու
նին զպահապան հրեշտակս՝ աւանդեալ ի նոսն
ի պահպանութիւն. և կամ խուրաքանչիւր եկեղե
ցի որ ունի զպահապան հրեշտակս, ոյք ի տե
սին սբյն յոհաննու հրամայեցաւ գայ ասիոյ
եկեղեցեացն պահապանաց գրել. և հրշտակին
եկեղեցւոյն սարդիսոյ գրէ. և կամ հրեշտակին
եկեղեցւոյն լաւոդիկեցւոց գրէ, և այլն։

Լո՛ւր՝ եթէ հաւատացեալք որք տաճար կոչին
այ՝ ունին զպահապան հրեշտակս, և կամ եկե
ղեցիքն որք տուն են այ՝ ունին զպահն հրեշ
տակս. շատ խնդ է կալ և մնալ ի սրբազնաբ
դերեզմանն ոն հրեշտակքն՝ որք նստէին առ
ի պահել զննջեցեալն և զբնակարան ոն այ մե
րոյ զդերեզմանն. որ նովաւ եղև ազատութիւն
մարդկան ազգիս։ Ասուի և հրեշտակք որք
բարեկամք են ազգիս մարդկան՝ յուրախանան
որ վտ փրկուեաք մերոյ եղև սբց դերեզմանաւն՝
ոչ հեռացան ի նմանէ շնորհակալելով հանաց
պազորդապէս զերախտեացն որ ընկալաք զոս
տեղծիչն յինքեան անեապական մարմնով և հա

և զամ փառս սորա։ Ա՛վ թէ քանի՛ զարմա-
նա որդւոցն ադամայ քան զթագաւորութիս Հիս
որդւոցն ադամայ քան զհնազանդ հրեշտակս
զօծատունկ դրախտն եդեմայ. և ախորժելի
բովբէական։ Ո՛չ անկալի է նա արդարոց քան
գեր ի վերոյ է քան զահեղակերպ աթոռն քե-
րովբէականն։ Այրագոյն է նա քան զերեսեր վերինն, և յոյժ
վա՛ղ հրաշալի է նա քան զարդկին ի մէջ Հիւ-
րութիւն Ա՛ստուածական գերեզմանին,
գարեխց ծնունդքն զգերազանց բարձ
ախագուշակ տեսլեամբ պարզք մար-
Ա՛րդոնայ Ա՛րդոպեին։

Գ. ովսաննա՛ւրդ Ա՛րքայութեան Գ. երկնից՝ Ա՛ստուած
երկնից՝ ըստ նահապետին յակոբայ.

Ա՛յս ոչ է այլ. և ոչ է սա՝ եթէ ոչ տունն Այ և դուռն
երկնից՝ ըստ նահապետին յակոբայ.

նալն է խորհուրդ սէր պերճականին • քանզի
միշտ առաջի հաստատելոց կայ նկարեալ կեր
պարանք նր • և չիշատակ նր ոչ հեռացեալ
որոշի ի սրտից նց։ Այժ բաղձանօք համբու
րեն բոցեղէն սերովբէքն զպարեխա սորին և
ոչ կամին մեկնիլ ի դրանէ նր • և սոսկան միշտ
ընդ խորհուրդ նորա • զի անպարագրելին էից
ժողովեցաւ ի նմա։ Օ՜ օրքն լուսեղինաց խո
նարհեալ դողութբ նային ի նա • և ահիւ եր
կրպագեն կափարչին որ կնքով եդաւ ի վր
դրան նր։ Եւ նահապետութիւք վերնական
խումբ առեալ շուրջ զնովաւ՝ գեղապանծ
ձայնիւ բարեբանեն զէակից բանն հօր որ բազ
մեալ հանդեաւ ի նմա • Եւ ըստ կանխաձառ
մարգարէութեն՝ հանգոյց զկամս հօրն լուսոյ •
և ինքն հանդեաւ յայմ գործոց իւրոց զոր
սկսաւ առնել մարմնով։ Օ՜ ի շաբաթն հան
գիստ թարգմանի • և՛ ի նոյն շաբաթու եդաւ
և հանգեաւ որն ի տապանի • և ստուգապէս
եդաւ այծ մարմնով ի սիրտ երկրի, ըստ հոգե
պատում երգոյն, եդին զիս ի գբի ներքնում։
և թէ՝ ես ննջեմ, և սիրտ իմ արթուն է։ և թէ՝
ինքն ի տապանի ոքնեցաւ • և թէ՝ բազմեալ
ննջեցեր բբրև զկորիւն առիծու ձայնէր յկբ։

Սորին վ՚ և բանակք անմահ լոյս երամիցն նոս
տեին ՚իվ՚ վիմին ցնծուք՚, և դիրկս արկանէին
նբ գերեզմանին խնդուք՚ ։ և զոհարձացեալ
նորոգին ՚ի հոտոյ խաղոյն որ միացաւ ՚ի մարմնի
և եդաւ ՚ի նորափոր վիմի։ և եղանակեն զերգս
հոգեղէնս անդրեալի գոհաբանուք՚ մարդացեալ
լոյ բանին այ մինչև ՚ի գալուստն նորին կրկին։
Լո՚ր ամ ողջ որ ժառանգաւորք ես փրկեցն որդւոյն
այ՝ ցանկայ փափաքանօք իբրև զնոյն ինքն ըզ
հաչէն տեսանել և համբուրել զնա ։ վ՚ զի զո
րո՚ի խաչեցելոյն այ միացաւ ՚ինմա անբաժանելի։
Ո՚նանզի գրոման ես և կենդանւոյն բնակարան։
Գ՚երեզման և մեռելոց յարուխիւն ։
Գ՚երեզման և դժոխոց աւերօղ։
Գ՚երեզման և սգաւորաց մխիթարուխ։
Գ՚երեզման և տեղի երկնաւոր հարսանեաց։
Գ՚երեզման և արևմուտ արշկանն արդարոց։
Գ՚երեզման և արևելք լուսոյ ։
Գ՚երեզման և բարձող կենսատուխին։
Գ՚երեզման և հաստատուխ անվայրապակ։
Գ՚երեզման և տեղի լուսոյ ։
Գ՚երեզման և նորոգօղ աշխարհի։
Գ՚երեզման և քահանան մեղաւորաց։
Գ՚երեզման և հանդիսա արդարոց ։

Գ. երեզման և բնակարան հրեշտակաց ։
Գ. երեզման և քան զերեմ պայծառագոյն ։
Գ. երեզման և քան զերկինս բարձրագոյն ։
Ա՛ա՛ սպահէն սպաշխարողաց ։ Ա՛ա՛ սպաշխա-
րութեամբ մեղաւորաց ։ Ա՛ա՛ բնակարան այլ յերկրի ։
Ա՛ա՛ հաճատար աշխատանս յերկինս ։ Ա՛ա՛ գլուխ
եկեղեցւոյ ։ Ա՛ա՛ հիմն հաւատոյ ։ Ա՛ա՛ սիւն
յուսոյ ։ Ա՛ա՛ հաստատուի սիրոյ ։ Ա՛ա՛ պարծանք
քրիստոնէից ։ Ա՛ա՛ պարհպագ հաւատացելոց ։
Ա՛ա՛ պաշտեն քահանայք ։ Ա՛ա՛ երկրպագեն
հրեշտակք ։ Ա՛ի Ա՛ա՛ ընթանան ոտիզերք ամ ։
Ա՛ի Ա՛ա՛ իջանեն պաշտել զօրք երկնաւորացն ամ ։
Ա՛ի Ա՛ա՛ հանէ հալածին բանակք դիւաց ։ Ա՛ի Ա՛ա՛
մոեալ լոյսն անմատոյց ։ Ա՛ա՛ զօրուի թշնամեաց ։
Ա՛ա՛ երկինք, և արարածք Ա՛ի սա հասանին ։
Ա՛ա՛ երկիր, և հրեշտակք Ա՛ի սմա իջանեն ։
Ա՛ա՛ եղև պատճառ սգոյ, և Ա՛ի սմանէ տուաւ
աւետիս յուսոյ ամենեցուն ։ Ա՛ա՛ տեղի վշտաց, և
Ա՛ի սմանէ բղխեաց ցնծութիւն Ա՛ի Ա՛ա՛ հանէ ցու-
ցաւ ճանապարհ արքայութեանն ։

Ա՛ա՛ կանխեացուք առաջի նր խոստովանութեամբ ։
սաղմոսիւք աղաղակեցուք առ նա ։
Ա՛ի կայք երկիր պագցուք նմա, անկցուք և լայ-
ցուք առաջի նն արարչին մերոյ որ թաղեցաւ

ի սմա ։ զի ընկալցուք զնորհս ողորմութե որ
ծաւալի հանապազորդապէս ի նմանէ ։ և գո
հանալով վայելեցուք զանեզրական ցնծութի
ողջագուրելով զնա ։ և զփառս և զբարեբա
նութի մատուսցուք անօրինեցելոյն այ մերոյ
այժմ և յաւիտեանս ամէն ։

Այ դմ Հ աբաւուն, և ամ աբօյ ։
ուսաւորիչն մեր սբն Գրիգոր մինչ
ձգնէր ի սեպուհ լեառն՝ կամեցաւ
դալ յերկրպագութի ամենասբ գերեզ
մանին քրի, բայց ոչ հետիոտս, այլ երեսիքարշ
և՛ի վր ծնկացն ։ Օ՜ որ երեւեալ սերովբէին
ոչ թոյլ ետ նմա հրամանաւն այ այնպիսի սա
ժանելի կերպիւք գալ, այլ ոտնաբայլ ընթաց
մամբ հրաւիրեր զնա գնալ ։ Եւ այնպ երա
նելի հայրս մեր եկն ի սբ քաղաքս Եդեմ ։ և
անարժան համարեր զինքն մտանել ի սբ գերեզ
մանն ձեռընկալ ։ Այլ ասի թէ ի խաչգիւտն
ձգնեալ մինչև ցեօթն ամ ։ վայնորիկ կոչեցին
զեկեղեցին յանուն նորին սբ լուսաւորչի ։
Եւ ապա յաւուր մեծի շաբաթի ճրագալու
ցին ի մտանելն ի սբ գերեզմանն, ի պատիւ
արժանաւորութե երանելոյն՝ վաւեցան ամ

կանթեղքն որք կային ի նը գերեզմանն։
Եւ ասաց, Այս զուարթ նը, փառաց անմա
հի հօրն երկնաւորի սէր կենարարիս քո քոյ։
Ակեալքս ի մտանել արեգական՝ տեսաք զայս
յերեկոյիս։ Օրհնեմք զՀայր և զորդի և զնը
հոգիդ այ. և ամէն ասեմք ամէն։ Ժամանա
ւորեաւ զմեզ յամ ժամ օրհնել ձայնիւ երգով
զանուն փառաց ամենանը Երրորդութեդ.
որ տայ զկենդանուն. վայ և աշխարհս զքեզ
փառաւորէ։ Եւ մի զարմանար վ այսմ սա
կաւ հրաշիցս ոչ ընթերցող, և մի թերահաւ
ատիր. զի եթէ ի մտանել Թէոդոսի թագին
ի նը յարուսին՝ ինքնին վառեցան բոլոր կանթեղքն։ Եւ կամ Նարկիսոս Հայրապետն նը
Ակնմայ յորժամ հրամայեաց սարկաւագին լու
ցանել զկանթեղսն, և առ՝ ի չէզ դոյզ իւղ ի
կանթեղս՝ ասաց ջուր ածել ի կանթեղսն. և
ջուրն դարձաւ յիւղ և վառեցան կանթեղքն
ոչ պրեալ ի չայսմ աւուրն։ Ոչ՝ մեծ իմն
իցէ թէ և՝ ի պատիւ սքնչ Աւրիդորի յուսա
ւորչին վառեցան ամ կանթեղքն։ Այր թէ
գերեզմանն նը՝ անբաբառ խօսակցութիւն շնոր
հակալ լինելով զսքնչ անտանելի տանջանացն
որ վասն նորին չանձն էառ, և զհանգարեալն

Հաւատով խնդրօղքն՝ ընդունին և՛ ի բարին
ըզհայցելին սրտից իւրեանց. զոր աներկբայ
բաներն զդուռն գթութեանն այլ և խնդրեն
նով, վայելեալք՝ի խնդուէ սրտից, արտասուօք
ձայեալք և լուսաւորեալք հոգւով և մարմ
ուխտաւորացն. որք պարեն շուրջ բոլոր զնբ
Եւ ասէ տեսանել զուրախութի աւրհնականն
գերեզմանատն իբր զպարս սերովբէից, զնա
Հայեալք և լուսաւորեալք հոգւով և մարմ
բանեն զդուռն գթութեանն այլ և խնդրեն
ընդունին սրտից իւրեանց. զոր աներկբայ

կատարի խնդիրը նոցա։ Եւ այսպէս ցնծախառն
փղձկանօք իւրաքանչիւրն մեղայ գոչելով և
եր ողորմեա պաղատելով ելանեն ի սբ վերնա
տունն, և հարկանեն զկոչնակունքն քաղցրա
ձայն եղանակօք, և մատչի պետրոս, և հաղոր
դին արժանաւորքն։ Ապա ի մէջ գիշերին դրձ
նչին ձայնք կոչնակաց, և զարթուցեալք ամքն
կանգնին ի գիշերային պաշտօնս և ի սաղմոս
երգութիւն։ Եւ ի ժամ հարցին զգեստաւո
րեալ հայրապետն եպոսք, վարդապետք, քահա
նայիւք, սարկաւագօք, դպրօք, և ամ ուխտի
մանկամբք, խաչվառօք, և խաչիւք, զարդարեալ
սպիտակ հանդերձիւք ինանեն ի վերնատանէն
և սկսանին զհարցն, Ո՛ յսօր մեծ աւետիս ա
դամայ։ Եւ շրջապատեալ զսբ բանձնանաւն գե
րեզմանաւն, ընթեռնու հայրապետն զնուռ
րիկ աւետարանն ի դուռն սբ գերեզմանին.
և ի չորս կողմն ևս ընթեռնուն զչորս գլուխ
աւետարանս, կատարելով զամ ժամակարգութին
չուրջ զգերեզմանաւն։ Ընթանալով վերջապ
ի սբ պատանատեղն, և անտի ելանեն ի վեր
նատունն և մատուցանի պարապն։ Զոն ևս
այլ թաբօրք որ ի դատաւորի կիրակէն ի լու
սաւորչի եկեղեցւոյն երթալ շուրջ զսբ գերեզ

մանանէն մեծաւ հանդիսիւ պար առեալ որ ո
ղորմեայիւ վերջացուցանեն։ Եւ յաւուր ծաղ
կազարդին՝ նախ մատուցանի պատարագն։ և
ի ժամ խնկարկուե նստի Այրիսն յաթոռ,
և տայ իւրաքանչիւրոց զմի մի ոստս արմաւե
նեաց, սկսեալ ի կարգաւորաց և ի սարկա
կան ուխտաւորաց մինչև յվերջինսն։ Եւ ի
կատարիլ պտրգին՝ իջանեն ի թաղօր՝ զեստա
ւորեալ ամբն մեծաւ զարդուք, ի ձեռս ու
նելով զոստս արմաւենեաց, և զծառունս ձի
թենեաց։ և շրջապատել զերեզմանաւ փըրկ
չին՝ սոնապրեն զանդաստանն և ապա արձա
կին ի խաղաղութի։

Ասկ յամ շաբաթու տարին ի բուն՝ Ուրբաթ
երեկոյ, Շաբաթ երեկոյ, և Կիրակի երե
կոյ՝ միաբանքն մեր՝ սպասաւորքն սրբուհե տե
ղեաց՝ ի թաղօր եղանեն խնկօք և մոմեղինօք։
պաշտամամբ և շարականաւ։ ընթեռնլով զնբ
աւետարանն կեցոյին, և որ ողորմեա ասելով՝
զամ տեղիս անօրինականացն պատեն ի փառա
քի այ մերոյ։ և վն խաղաղութե ամ աշխարհի,
և աղիս հայոց։ Ուրոյ որ տայէ կարողութի,
և աղօթիւք նոցին մեզ ողորմեացի։
Ամեն։

Ըստ՝ ի վերոյ ասացեալ թէ, ի ներքոյ մեծի գմբեթին կան ձէն կամարք որ է վերնատունն. և ի ներքոյ նոցին այլ եւս ձէն կամար. որ կախեալ տեսանին ի կամարսն շարանս կանթեղաց մերձ ընդ կանթեղս։ Իսկ մեծաչէն կամարն արեւելեան որ է հանդէպ սքի դերեզմանին, ունի զմեծագոյն կանթեղունս, և է առեան գեղեցիկ։ Աստի ի ծայր առենիս տեսանի երկաթեայ ճաղս, և անտի մտանի յեկեղեցին որ է Հայոց խորանն. Յոր ի դրանէն ձեռ ոտք գըն նալով գտանի փոսիկ մի ի մէջ մարմարեայ քարի. որ և է ի ներքոյ մեծի քարեայ գմբեթին՝ ուր նշանակի մէջ աշխարհի գոլ տեղս այս։ Յոր յայմ և յայնկէ եկեղեցւոյս՝ աթոռք շարադասեալք ըստ սովորութեան յունաց։ Հայոց երեսին աստ ընդ տեղիք յերկու կողմունս որք են չորս աթոռք չորից պատրիարգաց որք կան ի մէջ աշխարհի. որ է առաջինն՝ պատրիարգին Երեմայ. և մերձ նորին՝ պատրիարգին Երզեքեանդրու. և հանդէպ սոցին ի միւս կողմն Հայոստանդնուպոլսոյ. և մերձ նորին՝ պատրիարգին Ներսիսեան։ Ընդ ասոյիճանաւ։

Յամենայնբ գերեզմանէն իւ ոտք դնալով
մի մարմարոնեայ բոլորակ . և այս է նը
դէպ ի հիւսիս, տեսանի սպիտակ քար
ղեցիկ ձևակերպուածք : Ասոր երկայնուն
եկեղեցւոյս պարունակէ ձի ոտս , և լայնու
թիւնն իւ ոտս , ձ դրամբք .

ԱՅՐ ԱՅԼ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ .

Ասոր երեսեալ աթոռքն՝ արդ են երկուքն հան
դէպ միմեանց , և երկուսիցն ոչ գոյ աթոռ .
Ի դէմ խորանին կանգնեալ է փայտակերտ
խաչեալ մի ոսկեզօծ բազում պատկերօք . և
կանթեղք և աշտանակք և ջահք կան կախեալ
առաջի : Ասկ սեղանն է յոյժ մեծ և ահագնա
կերպ՝ հաստահիմն կառուցեալ . ունելով ի վր
իւր վայտուկ կիսոլիկ մի զարդարեալ : Ի դէմ
խորանին յարևելս գոյ աթոռ մի որ է աս
տիճանաւ ելանէ ի նա պատրիարգն և բազմի
ի ժամ պաշտելին . և շուրջ զնովաւ բոլորաձև
աստիճանք , յորս կանգնին դաս դաս քհնյքն
և պաշտօնեայքն : Ի որմունք կիսագնդակին
որ է ի վր բեմին , ունին հինգ պայծառ լուսա
մուտս՝ կառուցեալք ի վր ուրեն սեանց . որք
զոյգ զոյգ հինգ կամարիւք հաստատեալ են գե
ղեցիկ ձևակերպուածք :

պարտէզն ուր երևեցաւ նորն Մեր քս Մարիա
մու Մագդաղենացւոյն յետ յարուԷն որպէս
պարտիզպան. և ասաց, մի՛ Մերձենար յիս։
Այլ Մերձնորին տեսանի բոլորակ քար մի ևս,
ուր կայր Մագդաղենացին. և ասաց՝ բաքունի։
Ի վէր այսմ պարտիզին դոյ Է կանթեղ. զոր
յառաջագոյն երկուսան Մերն էին, Հանդերձ
փոքրիկ խցանն որ Է ի ներքոյ երդեհոնին
քառանկաց. այլ յորժամ լուսաւորեալ Հոգի
Նորիւր պարծանէրն էառ ի քառանկաց զե
րեք կամարս ի վերնատունն, ետ նոյն զմի կան
թեղն և զխուցն։ վէմ ճնաց Մեզ մի կանթեղ
ի վէր պարտիզիս մշտավառ։

Ա՟ Հելեյոյն Յաւանկայ։

ակաւ ինչ դնալով ի սբ պարտիզէն
որ և Հանդէպ նորին իսկ Է եկեղեցին
քառանկաց. որ ջորս աստիճանաւ Է
լանելով մտանեն ի նա, և Է փոքրիկ։ բայց
զարդարեալ Է կանթեղօք և ծաղկօք ըստ սովո
րութեան քառանկաց, և ունի երեք սեղան։
Ա՟ինն՝ յանուն սբ Լ՟ճաճնին։ ի մի կողմն
յանուն սբ Յաչին։ Լ՟ի միւս կողմն դոյ
պատուհան մի՝ ուր կայ ի նա մասն մի ի սիւնէն

յորում զնոր կապեցին. և յոյժ յարգի ի նո
ցանէ: Ասեն ինքեանք փառանքքն թէ, ա՛ստ
երևեցաւ քո մօր իւրոյ կուսին Մարիամու
յետ յարութեան. վասն նո՛ւիրեցաւ եկեղեցիս
յանուն սրբուհւոյ անճառնին: Ասէ մերայինքն
ասեն թէ, աստ ուշաթափ եղև սուրբ կոյսն՝
յորժամ ետես զփառքին իւր՝ ի կսկծալի չար
չարանաց: Այլ թէ այսպէս և թէ այնպէ՛ ի պատիւ
սքեայ կուսին է եկեղեցիս, որ ունի երկայնու
թիւնն ՃԾ ոտք. և լայնութիւն ԼԵ ոտք. և գոյ
զուռն մի որ մտանեն ասեմ՝ ի բնակուիս
իւրեանց:

Վասն Լուսոյն Վիճի:

Լեալ յեկեղեցւոյն փառանգաց միտե
լով յարևելս, ձգի ոտք գնալով գը
տանի բանտն քի. և սա ասի երրորդ
բանտ: Առաջին բանտն՝ ի տունն ան
նայի քահանայապետին է. և երկրորդ՝ ի տունն
կայիափայի է. իսկ բանտս այս էր մըթագոյն
այր մի, ուր պահէին զդատապարտեալսն աստ՝
առ՝ի պատրաստել զգործիս չարչարանաց, ոչ
և ևս արարին: արկին՝ ի բանտս այս անօրէն
կատաղիքն ոչ զմարդասպան մինչև ձեռակեր

տեղին զնաչէն նախատանաց. Ճաչով աստ փըր
կիչն մեր ք ժամ անկեալ՝ ի վր երեսացն. զի
՝ի սաստիկ տանջանացն՝ ջաղջախեալ էր բոլոր
սրբոյն մարմինն իւր սոսկալի: Ո՛րդ՝ երևիւն
ևս ՝ի մէջ միոյ քարի ք ծակք մերձ դրանն.
զորմէ ասեն ոմանք թէ, էին տեղիք շղթայիցն
դատապարտելոց: Իսկ պատմագիրն լաթինաց
ասէ թէ՝ առաջի բանտին են երկու ծակք ՝ի
քարեայ յատակի բանտին, ուր ներն ածեալ
վն սաստիկ տկարուէն՝ անկաւ ՝ի վր ծնկացն.
և այնու անկմամբն եղեն այս ք ծակքն.
Ո՛րդ՝ շինեալ է սր բանտն ՝ի ձև եկեղեցւոյ
երեք անկեան, հաստատեալ ՝ի վր խոշոր կամա
րաց: Երկայնութիւն ի թզաչափ. և լայնութիւն
ձը թզաչափ. Ցունաց դոլով, ք կանթեղ
ունին ՝ի նմա.

Ա՛ր Պոնտիանոսի Եպիսկոպոսի Հռովմայեցւոյն
ալով ՝ի սբ բանտէն ՀԵ ոտք, տեսանի
մատուռ մի կազմեալ. և եր յաջագոյն
խորափիս այր մի, ուր ղուկիանոս Հա
րիւրապետն տեսանելով զայն քան Հրաշս որ
եղև ՝ի ժամ խաչելութեանն ն և զսքանչելիսն,
մանաւանդ յորժամ տիգ-աւ խոցեաց զկող կե

նարարին մերոյ , չինի ի սուկալի արեւնէն
ցայնժեամ յայտ նիր որ կոյր էր եւ էր միաչէնն ,
իսկոյն ընդ լուսաւորիլ մարմնոյ աչացն՝ լու-
սաւորեցաւ հոգւոյ ակն իւր եւ դարձաւ ի
հրեշտէ . եւ եկեալ աստ ելաց եւ ապաշխարեաց
զմեղսն իւր . որ եւ յետոյ վկայ եւ մարտիրոս
եղեւ ի սբ հաւատոյն . Որբեն սբ աւետա-
րանիչքն ի սորա թէ՝ եւ տեսեալ Հարիւրապե-
տին որ ինչ եղեւն եւ փառաւորր աբար զԱծ եւ
ասէ , արդարեւ այրս այս որդի ԱՅ է .

Ո՞ զինչ հապեշնոյ էր մատուռս այս՝ այժմ
յոյնք ունին զսա .

Ա՞ Ի ՀԱՆԴԻՒՑ ԲԱՆԱՆԱՆ ԱՅՈՒՆԻՆ .

Ի ՀՂ ղուկիանոսի խորանին եւ հանդերձ
բանանան՝ երևի դուռ մի կամարաշէն
աստիճանօք . բայց ծեփեալ քարիւ եւ կրով .
եւ էր մի ի դրանց սքի յարուածէ . իսկ միջոցն
կայ ընդ ոտանաւոր . Ո՞րդ՝ այս օրինեալ մա-
տուռս յառաջագոյն էր այր մի , յորում անօ-
րէնն զինուորքն որ զՏէրն փառաց ջարբարեցին
ըստ սբոյն յովհաննու աւետարանչին . իբրև հանին
ի խաչ զԱՅն , առին զհանդերձս նր եւ արարին
զորս մասունս՝ իւրաքանչիւր զինուորի մասն .

իսկ զպատմուճանն՝ քանզի էր առանց կարանի
՚ի վերուստ փորանկեալ ամենևին՝ ասեն ցմի-
մեանս՝ մի՛ պատառեսցուք զայդ. այլ արկցուք
վիճակս ՚ի վերայ դորա՝ ուր և ելցէ. զի լցցի
գիրն որ ասէ, բաժանեցին զՀանդերձս իմ
յիւրեանս. և՚ի վերայ պատմուճանի իմոյ վի-
ճակս արկին։ Ելս եկեալ մեկուսանալով
յայլոց զինուորացն՝ բաժանեցին զՀանդերձն
՚ի մէջ իւրեանց։ Այն գոյր աստ սակաւքար մի՝
յորոյ վերայ վիճակն արկին, այսինքն զար ձը
գելով ՚ի վր պատմուճանին. այժմ զայն սակ
քարն՝ տարեալ են որ ոչ գտանի աստ. բայց
տեղւս այս կամարակապ շինեալ է մատուռ յոյժ
գեղեցիկ. որ ամէն ուրբաթ՝ մերայինքն աստ
պաշտեն զքս. զի ՚ի ձեռս մեր կայ՝ և պատուի
Ե մշտավառ կանթեղիւք։

ԱՂՕԹՔ ԱՌԱՋԻՆ։

Ա երձ Հանդերձ բաժանման՝ իբր Ի ոտք
գտանի խոր մեծ աստիճան մի, Ե ոտք
իջեալ ՚ի վայր. որ Ե Հոյակապ եկեղեցի.
ունելով չորս մարմարեայ սիւնս ազնիւս. որոց
վր կառուցեալ կաթողիկէ մի փառաւոր, վեց
պայծառ լուսամուտք. և յարևելս աւազակ խորանն

հրաշալի սեղանին և դասին . և յակոբոսին
և ցոյ սեղան մի ազնիւ : Ընդ այս ամ եկե
ղեցիս է շինեալ ի հեղինէէ յանուն կենսա
նակ սբ յայնին : Ի մեծ աւադ սեղանն և
զյակոբեանն միւս սեղանն՝ նուիրեց յանուն
բարի աւազակին դեմասայ : Իսկ յորժամ լու
սաւորիչն մեր եկեալ աստ ձգնեցաւ ի ամ ,
որ ունէր ընդ ինքն զմասն ինչ ի նշխարաց սբ յ
կարապետին քի որ առ ինքն կրեր . վերակը
չեցաւ սբ եկեղեցիս յանուն սբ յն Գրիգորի
մերոյ լուսաւորչին : և միւս խորանն յանուն
սբ յն յովհաննու կարպետին մինչև ցայսօր ժա
մանակի : Իսկ միւս ազգքն անգիտացեալ կո
չեն զեկեղեցիս յանուն հեղինէ թագուհւոյն.
որ և է յոյժ անպատշաճ . զի հեղինէն ինքն է
շինօղ եկեղեցւոյս , և զիարդ կոչեսցէ յանուն
իւր ի կենդանութեն զեկեղեցիս , որ յամի խո
նարհակերպ ածասէր էր : զի թէ քաղաք և
կամ գիւղ իցէր՝ աւետարանի էր կոչել յանուն
շինողին . իսկ զեկեղեցին որ տուն է այ զիարդ
ժպրհի ոք յիւր անունն մակագրել : Արեգ
էր յանուն հեղինէին , այլ յանուն սբ յ խա
չին սկիզբն անուանակոչեալ . և ապա ի մէնջ
յանուն լուսաւորչին մերոյ նուիրեցաւ սուրբ

եկեղեցիս և ի՛ ձեռս մեր։ Ալ և՛ ուխտը
թուին՝ մերձ աստիճանին զերկու կամարան որ
լցեալք էին հողով և բլրացեալ էր աղբիւրն
յառաստաղէ կամարացն մինչև ց յատակն՝ ասվ
յրստակեալ՝ի դուրս հանապ զհողն զամ։
Ես յամի չինուածեան սբց յարուածբ զտեղին
զայն նորոգել կատարեցին չինեցին յերկուց
կողմանց։ և կաթողիկէի զվեց լուսամուտսն
որ բնաւ՛ին փակեալք էին քարիւ և ծեփով՝
նոր բացաք։ և երկաթիւ ամրացուցաք՝ի փառս
սբց խաչին քր։ Ալ կեղեցւոյս երկայնութիւն
ինն ոտք է։ և լայնութիւնն իւր ոտք է։
Ալ այս մերձ խորանին պատուհան մի որ հայի՛ի
յայր խաչափայտին։ ուր ասի թէ՝ աստ նստեր
դշխոյն հեղինէ և տայր պեղել զհողն որ էր
՛ի վր խաչափայտին քր։ Ալ դատաւորի կիրա
կէին՝ երեկոյի և դիշերային ժամակարգուքին
աստ կատարի։ և մատուցանեն հայրապետն զպր
պատարագն։ և ամքն զգեստաւորեալք՛ի թա
փօր ելանեն աստի շուրջ զսբ գերեզմանաւն։
Ես յաւուր խաչգիւտին և աստ կատարի
ժամակարգութիւն և սբ պատարագն
՛ի փառս կենսատու խա
չին քր։

Ա՚Ր ԱԲԻ ԽԱՉԳԻՒՒՆ։

ահեկէ եկեղեցւոյ սբ. լուսաւորչին մերոյ՝ զոյ աստիճան մի՝ ՃԽ ոտք. և է քարափոր կառածեալ. և ի ջեալ այնու առ տեղին ուր կայր կենսատու խաչն քր՚ն, ընդ երկուց խաչերացն աճապարակաց։ Այն է այր մի խորագոյն և վիմափոր. և յառաստաղն երևին պատուհանքն. յորոց Թափէին զաղբիւս քաղաքին ՚ի վը սբ. խաչին. Ուստի ՚ի վերին ինանա մոյն՝ դշխոյն Հեղինէ գտաւ զնաչն ածընկալ ձեռամբ յուդայ կիւրղի. Այն յոյժ ճանաչելի զնաչն տրունական, եդին ՚ի վը մեռելոյ ուր րուն զնաչն երկրպադելի. և յայնժամ յա րեաւ մեռեալն, և փառաւորեցաւ խաչն պաշ տելի. որոյ վը չինեցաւ այրս այս իբր եկեղե ցի միով սեղանիւ. որ պատուի Ճը կանքեղօք ՚ի փառանակ։ ունելով զերկայնուրին ՚ի ՃԽ ոտ, և զլայնուրին ևս այնչափ ՚ի ՃԽ ոտ։

Ա՚Ր ԱԲ. ՓԼԽԱՅ ՊԱՍՔԻՆ։

յանելով ՚ի սբ. խաչ գիւտին գՀպ ՚ի վեր, միտելով յահեակ կողմն Ճ ոտնա չափ, ՚ի սեղանն որ կոչի փուշապակ. կամ անուն նախատանաց. քզի՚ի նեղբոյ սեղանոյն

յետոյ ասաց նրանց. «Ես ձեզ ասում եմ, որ այլևս չեմ խմի այս արտադրությունից մինչև այն օրը, երբ նորից կխմեմ այն ձեզ հետ իմ Հոր արքայության մեջ»։ Եվ երգ ասելով՝ ելան Ձիթենյաց լեռը։

Այն ժամանակ Հիսուսը նրանց ասաց. «Այս գիշեր դուք բոլորդ կնահանջեք ինձանից, որովհետև գրված է. «Հարվածելու եմ հովվին, և հոտի ոչխարները կցրվեն»։ Բայց հարությունից հետո ես նորից կգամ Գալիլեա»։ Պետրոսն ասաց նրան. «Եթե բոլորդ էլ նահանջեք ինձանից, ես երբեք չեմ նահանջի»։ Հիսուսն ասաց նրան. «Ճշմարիտ ասում եմ քեզ, որ այսօր՝ այս գիշեր, մինչև աքաղաղը երկու անգամ չի կանչի, դու երեք անգամ կուրանաս ինձանից»։ Պետրոսն ասաց նրան. «Եթե ինձ հետ մեռնելու լինի, չեմ ուրանա քեզ»։ Նույնպես ասացին և բոլոր աշակերտները։

Այն ժամանակ Հիսուսը նրանց հետ եկավ մի տեղ, որ կոչվում է Գեթսեմանի, և ասաց աշակերտներին. «Նստեցեք այստեղ, մինչև որ գնամ այնտեղ և աղոթեմ»։ Եվ առավ Պետրոսին և Զեբեդեոսի երկու որդիներին՝ Հակոբոսին և Հովհաննեսին, և սկսեց տրտմել և տագնապել։ Այն ժամանակ նրանց ասաց. «Մահացու տրտում է հոգիս. մնացեք այստեղ և արթուն կացեք ինձ հետ»։ Եվ մի քիչ հեռանալով՝ երեսի վրա ընկավ և աղոթեց՝ ասելով. «Հայր իմ, եթե հնարավոր է, թող այս բաժակն անցնի ինձանից. բայց ոչ թե ինչպես ես կամենում, այլ ինչպես դու»։ Եկավ աշակերտների մոտ և գտավ նրանց քնած և ասաց Պետրոսին. «Այդպե՞ս չկարողացաք մի ժամ արթուն կենալ ինձ հետ։ Արթուն կացեք և աղոթեցեք, որ չընկնեք գայթակղության մեջ։ Հոգին պատրաստակամ է, բայց մարմինը՝ տկար»։

Նորից գնաց և աղոթեց՝ ասելով. «Հայր իմ, եթե հնարավոր չէ, որ այս բաժակն անցնի ինձանից, առանց որ խմեմ այն, թող կատարվի քո կամքը»։ Եկավ և նորից գտավ նրանց քնած, որովհետև նրանց աչքերը ծանրացել էին։ Թողնելով նրանց՝ նորից գնաց և երրորդ անգամ աղոթեց՝ նույն խոսքերը կրկնելով։ Այն ժամանակ եկավ աշակերտների մոտ և ասաց նրանց. «Մինչև հիմա քնած եք և հանգստանում եք։ Ահա մոտեցել է ժամը, և Մարդու Որդին մատնվում է մեղավոր մարդկանց ձեռքը։ Ելեք, գնանք. ահա մոտեցել է նա, որ մատնում է ինձ»։

Առաջինն որ ՚ի Տարաւ կողմն կէս աստիճանաւ
բարձր. և ՚ի միջի երկուցն սիւն մի քառան-
կիւնի. որոյ կամարքն ՚ի ջրից կողմանց յե-
ցեալ են ՚ի վէմ նորին. և ունի երկայնութիւն
յարևելից դէպ յարևմուտս ՚ին Թզաչափ, և
լայնութիւն ՚ի հիւսիսոյ ՚ի կէս աստիճանէն դէպ
՚ի Տարաւ ՚ի Թզաչափ: Եւ առաջի սեղանոյն
տեսանի տարածման տեղն. որ և զարդարեալ է
՚ի մանրաշար քարանց յօրինեալ. որ Թուի Թէ
բնաւ ոչ գտանի այնպիսի ծաղկանկար հիւս-
մունք քարանց: Աստի յայսմ երկրի տարած
ծեցին զկենարարն մեր քս ՚ի վէմ խաչին:
Ընդ՝ մտածիցէ ոք զցաւս միոյ ասղան որ խրի
՚ի մարմինն. և ՚ի միտ բերցէ զդուլ բևեռացն
զցաւս՝ որովք զձեռս և զոտն փրկչին մերոյ
քրիստոսի ծակեցին. և կուանաւ սաստիկս Տարկա-
նէին. որպիսի էր ցաւն, և կամ որպիսի էր
կսկիծն այն: և այսու զգացմամբ ցանկանայցէ
դալ և փարիլ յոտս ստեղծողին իւրոյ. ընդ-
Տակալ լինելով զանբաւ երախտեացն և չար-
չարանացն զոր վասն մեր կրեաց: Ընդ՝ տեղիս
այս տարածման պարծեսցի պատուով քան զը-
քրովբէական աթոռն. զի անդ փառաբանի եր
կրպագութիւն, և աստ անկեալ ՚ի վէմ խաչին

ծակմամբ ձեռաց և ոտից բևեռի յանողոքմ
հրէից։ Այլ ոչ նա տեղիս պատուհաս կայ որ
դէն ի ձեռս փառանկաց. որք ունին զշարաճա
կանթեղաց ի վեր տարածման քարին. որոյ եր
կայնութիւն է ՃԻ թիզ, և լայնութիւն Է թիզ և
կէս։ Եւ երանի այնոցիկ՝ որք ողջադուրեն
զնա հաւատով և սրբութեամբ։ Ի մէջ այսմ մատ
րանիս գոյ լուսամուտ մի երկաթեայ ճաղիւ ի
հարաւ կողմն. որ հայի ի մէջ փոքրիկ եկեղե
ցւոյն. որ է արտաքոյ ի գաւիթս սբ. կարուճ.
որ ապա պատմելոց եմք զնմանէ։

Ա՚ Տէրոյն ոչ կանգնէին չորաքարեայ։

Երկրորդ մասն սրբոյ Կողոթայիին որ
յաստիճանէն խորոյն հասանի յատակն.
որ և սա նոյն չափովն է և նոյն կեր
պաձեւութեամբ ոպ ի վերոյ գրեցաք. այսինքն տա
րածման տեղւոյ նման տեսանի. Ուր առ
դէպ յարեալեալ գոյ լայնատեսակ աստիճան մի
յատակէն բարձր չ թզաչափ և կէս. երկայն
ի հիւսիսոյ առ հարաւ Ճ թզաչափ, և լայն
յարեալեայ յարեմտեայս տասն թզաչափ. և ի
միջակէտն օրհնեալ վոսկին, ուր տընկեալ ի
նմա գեաչեն սբ՝ բարձրացուցին ի տեսիլ ամե-

Ա՛րդ նը փոսն է խոր ու թզաչափ, և լայն ձ
թզաչափ. բայց այժմ արծաթասպառել լայնու
թին ոչ երևի. Ո՞վ ինի բևեռելոյն զնորն մեր
՝ի խաչին, բազում վշտագ բերեալ տեղաւորե
ցին զնա խաչն ՝ի նը փոսս այս. Ա՛ն յետ այս
պիսի ցաւալի և կսկծալի բարձրացուցմանն,
ոչ շատացան այնու, այլ՝ ի առակ նշաւակի բե
րեալ զերկու աւազական՝ զմինն յաջմէ և զմինն
՝ի ձախմէ խաչելոյին զնի ընդ անօրէնան համարիցի.
Ա՛ն յաւելին ՝ի ջարիս, յորժամ ասաց ծարաւ
ենմ եմ, լեզուի և քացախ խառնեալ տային ըմպել
նմա. Թէպէտ զնախատինս և զհայհոյութիս զոր
առնէին անհաւատ աճառապանքն. մինչ ղի ա
րեգակն և լուսինն ոչ հանդուրժեալ խաչե
լեցան, և երկիր շարժեցաւ. որոյ ՝ի նոյն նշա
նաց՝ զոյ տակաւին պատառեալ վէմն. որ յայտնի
տեսանի մերձ օրհնեալ փոսին յարևելից առ
յարևմուտս զ Թզաչափ, և լայն քան զմի Թզ
զաչափ. Որ յորժամ աւանդեաց զՀոգին իւր
՝ի ձեռս հօրն երկնաւորի, պատառեցաւ վէմս
այս, և կայ մինչև ցայսօր ժամանակի.
Ա՛սեն Թէ պատառել վէմն ոչ ունէր յատակս
՝ի խորուն պատառմանն. այլ՝ ի բազմուն ժա
մանակաց ՝ի հողոյ և՝ ի փոշեաց խցեալ երև.

որոյ զլխակատար ըղձալի Հառա՝ վիպէն սրբոյն
աւետարնիչքն Հմմարտապէս. և այս ամ յայսմիկ
ըերինս կատարեցաւ ՚ի դողգոթայս բարձրա-
դիտակ։ Ա՛րդ՝ ոմն ոք կարէ տալ զարիտուր
երախտեացն քո. որ վա մեր զայսքան անտանե
լի չարչարանս կրեաց. որ թէ բերանով ասելն
զարհուրեցուցանէ զլսօղն, ապա ուրեմն կրելն
ո՞րքան ահեղ և սոսկալի էր։ Օ՜ այս ամ լսե-
լով տակաւին դատանի՞ մի թէ մարդ ՚ի վեր երկ
րի որ ոչ փափադիցի գալ ՚ի սբ քաղաքս Երու-
ելանել ՚ի դողգոթայ և մարմնաւոր աչօք տե-
սանել զտեղեօղն ի՛ւր վա ի՛ւր ՚ի մէջ այսքան
չարչարանաց, այսքան դառնակսկիծ վշտաց,
՚ի վեր խաչին արիւնաներկ մարմնով ընդ աճա
ռակս համարեալ. զեղն և զքացախս արբեալ։
Կարծեմ թէ քարասիրտ ոչ ոք որ ոչ խեղդակա
ծօտ լեցի ՚ի սեր սիրողին վնաս որ վա նր մեռաւ։
Յանդիմանեսցէ՛ զայնպիսին գոչ աւազակն
յաջակողման որ Հանաչեաց զնա տր և արքայ
ասելով, կիշեա զիս տր յորժամ գայցես յար-
քայութեանդ քումմ։ Ուստի անեղկբայ Հաստատի
թէ՝ տրուն ականն ուխտաւորքն որք սբ Հա՜ճ
ոսով դիմեն առ ոտս խաչելոյն վա մեր տն այ
՚ի տուրբ գողգոթայս, ասելով կիշեա զիս տր

յարքայութիւնէ քումմ. լսեն և ժառանգեն զՁ
քաղցր պատասխանին նմին՝ ամէն ասեմ քեզ,
այսօր ընդ իս լինիս ի դրախտին. զոր և արժա
նիս արասցէ ամէնն. Ա՚ըդ զնոի մեռանելոյ
ան՚ի վերայ խաչին յայսմ տեղւոջս՝ եկն ոմն՚ի
զինուորացն և տիգաւ խոցեաց զկողն նորա. և
վաղվաղակի ել արիւն և ջուր. և որ տեսին
վկայեաց. ոչ և դրեցաւ իսկ՚ի նմ աւետրանն.
Ա՚յլ սրսկեցաւ դողգոթայս արեամբ փրկչին
մերոյ. և ներկեցաւ քաղցրաբլուր գագաթնա
ծիրանագոյն տեսակաւ արեամբ որդւոյն այ.
Ա՚ւրեմն երանի այնմիկ որ մաքուր հաւատով
զնաթի մի արտօսր հանցէ յաչացն՚ի սուրբ գող
գոթայս՚ի պատիւ հեղուսեալ արեանն քրի.
որով հաւատամ ընդունիլ զմանակցուն հա
ղորդութեանն էարէարանայ փրկչին մերոյ ըստ հա
ւատոյ իւրում. Ա՚յսմ տեղւոջս հանդիպե
ցաւ հայրն հաւատոյ աբրահամ մելքիսեդեկի
քհնայինն պատարագաւ և օրհնեցաւ՚ի նմանէ,
յօրինակ անմահ պատրգին զենման՚ի վերն խաչին
որով օրհնեցան արարածք. Ա՚ւ սոյն լեառնս ե
հան զորդին իւր սիրելի զիսահակ առ՚ի զե
նուամն, և գտաւ խոյն կախեալ՚ի սաբեկայ.
ապացոյց ան մերոյ միածնի որդւոյն այ որ կա

խնդալ՝ ի վեր խաչելոյն։ Այսու երևեցաւ
սանդուխն յակոբայ նահապետին, և որ հայ
ստանալ՝ ի գլուխն։ Հրշտիկք իջանէին և մար
դիկք երանէին։ գաղափար խաչին ևս յոր տրն
մեր պնդեցաւ՝ ի վեր և բազում ճանապարհ ար
քայութեաւ, որով որդիք ադամայ այսու սանդղով
յերկինս ելին։ Այն այլ ևս բազում խորհուրդ
դաճուխք սբ Կողոթայիս և լինք են դիրք
աճմայինք ասացուածովք։ զոր Թողցի այն ըն
Թերցասիրաց, և այս համառօտաւոր բանիցն
առ՝ի ճանաչել զմեծութիւն տեղւոյն։

Այս էր Կողոթայն որ էր աղիս գլխոյ,
այս իսկ է ամբուն՝ որ ազգս հայոց՝ ի
մուսացօնս առնեն՝ զնշանաւոր դիպ-
ուածս՝ ոչ դրելով։ և ոչ հոգս առնեն
դրել։ և այսու յապաղուբք բազում սեպհական
նուիրք մեր անճանաչ եղեալ՝ խլեցան՝ ի ձեռաց
մերոց յայլոց ազգաց, Կարգ տիրապետողք զը
տանին, և մի քատեարգս օտարացեալք։ ոչ գիտե
լով և ոչ բնաւ ծանօթանամք սեպհականուե
մերում։ Այլ՝ ընթեռնելով իմ զպատմագիրն
ճշմարտապատում զպատմութեանդ տեղոյն, գըտի
զայն տեղն որ գրեալ էր՝ ի Թուխանն կոստանդ

դիանոսի և տրդատայ, և սբ յն սեղբեստրոսի և
մերոյ լուսաւորչին, այսպէս Պատրաստեցաք և ա
զտեղի պատարագի սբ յն Գրիգորի ի յարու
մեծի եկեղեցւոյն ի քաղքն ի գողգո
թայ Ուրեմն տուըք թիգրայ և Հայրապատ է
Գողգոթային սբ՝ ազգիս Հայոց և ոչ ոք կա
րէ ստել զսիրոյ գիրն զայն յորում գրեալ են
բանքս այսոքիկ, զի ի սկզբանէ վիճակեալ էր
Հայոց ազգիս, թէ և տիրեցին այլևայլ ազինք,
բայց այս կայր և ճնայր ի ձեռս մեր վա թա
գաւորական և Հայրապետական պարգևին
Եւ թէ որմէ կերպիւ խլեալ եղև ի ձեռաց
մերոց՝ տեսի գրեալ յիշատակարանի յայսմանա
րի ոն Գարտիրոսի Գարդպետի մերոյ սրբոյ
քաղաքիս Հայրապետի, այսպէս Ի ը ձ ը թուին
Հայոց, եդիպտացի ոմն մեծ վաճառական գայիպի
անուն, գնացեալ ի վրացտուն յաղագս վաճա
ռականութե և էր սա յոյժ բարեկամ մերոյ
սուլթանին՝ որ տիրէր սբ յ Երուսաղէմի
Եւ յորժամ գնաց ի վրացտունն՝ խանն վրաց
իեօվանէ անուն իմացեալ զառաջակայուի վա
ճառականին առ սուլթանն մերոյ, բազում
մաղթանօք և շողոքորդուբ, կաշառօք և աղա
չանօք աղերսեաց զի բարեխօս և միջնորդ լեցի

առ սուլթանն, առնուլ զնա Յովգոթային ի
հայոց և տալ վրացւոց, և խոստացաւ ամ յամէ
ի վրաց տանէն յղել ծառայս յազգէն իւրմէ
սուլթանին ընծայ այսմ շնորհին. և հաւանել
դոյց զղայիպի վաճառականն ի ձեռն բազում
կաշառաց և օժտից կատարել զինդիրս իւր.
Եւ յղով ընծայիւք և վրացի ծառայիւք դար
ձաւ վաճառականն ի մերս. և ծանոյց սուլթա
նին զաղերս վրաց խանին. և թէ՝ այսքան ընդ
ծայ, և այսքան վրացի ծառայս յղեաց. և ամ
յամէ յղելոյ է տէրութեանդ զբազում ծա
ռայս. և այսպէս խարդաւանեալ էառ զնա
դողդոթային ի ձեռաց մերոց և ետ վրացւոց.
Եւ յայնմ ժամանակի էր երիցս երանելեաց
Պետրոսն Աբբայ Եկմիա Տէր Աստիրոան. որ
իջեալ յեգիպտոս առ սուլթանն որում անուն
էր Մելէք աշրաֆ, և մեծաւ հոգւոնակութիւն
էառ կրկին զդողդոթային. և նոյն վաճառակն
դայիպին դրձել թեքեաց զմիտս թագաւորին և ետ
վրաց. Եւ նա Հայրպետն կրկին էջ յեգիպտոս
և էառ մինչև ցհինգ անգամ. Ետոյ պատաս
խան տուեալ Հայրպետին թագաւորն ասելով,
վրաց խանն ինձ քրիստոնեայ ծառայ
վրացի կու յղէ Թող զընծայն, վայ էէ ինար

որ տամ քեզ զդողդոթայ, այլ երթ և ընտրեա
քեզ տեղի ի մէջ յարութեանդ, և ես վաճառեմ
քեզ իբրև զսեպհական մուլք որ ոչ ոք յազ
գաց ներհակեսցի քեզ։ Եւ եկել Աբրահամ
Աբդիսան ընտրեաց զվերնատունն մեր որ է
տեղի Թէնորաց. և ըստակով գնեաց և արար
եկեղեցի, անուանակոչեալ երկրորդ գողգո
թայ. ոմն և յառաջագոյն գրեցաւ։

Ուրդ այսու կերպիւ եղև առումն սբյն գող
գոթային ի ձեռաց մերոց. որ և գրեալ տեսի
ի յիշատակարանն յայսմհետուրին. մանաւանդ
ի վերնատունն ի վեր արձանի փորագրեցեալ.
յորմէ օրինակեալ գրեցի. Այլ դու տես
զդատաստանն այդ, զի ոչ վայելեցին ի բազում
ժամանակս, այլ սուղ աւուրբք անհետ եղեն
բոլոր վրացիքն ի սբյ քաղաքէս Երեմէ. և գո
լով համակրօն և դաւանակիցք յունաց, նոքա
ժառանգեցին զամ տեղիս և զվանորայն նոցն.
և բնաւ այսօր վրացիք ոչ երևին ի մէջ սբյ
Երեմիս, և ոչ յիշին անուանք նոցն։ Եւ զինի
տիրապետելոյ յունաց սբյ գողգոթային, փը
ռանկքն բռնութեամբ առին ի ձեռաց նոցա զկէս
սրբոյ գողգոթային՝ զտարածման տեղին. և
այսպէս մինչև ցայսօր ժամանակի կան այսու

կերպիւս։ և զայս ոչ թէ առ նախանձու գրէ
ցեցի՝ քան լեցի։ այլ պատմաբար ծրեցի առ՛ի
ծանօթանալոյ ձեզ եղելոցն ամի։

ԱՅՍ ՊԱՓԱՆԱՓԵՂԻՆ։

վերոյ թէպէտ գրեցաք զպատանատեղէն
այլ , այլ ոչ պատմեցաք թէ որով կեր-
պիւ պատեցաւ երն մեր քս՝ ի վերայ այս
օրինեալ քարիս։ Արդ՝ զինի մահուան նո և
խոցման սուսկալի կողին , ճեայ՝ ի վր խաչին և
ոչ ոք դտանէր իջուցանել զնա՝ ի խաչէն։ Ուս
կոյս մայրն մարիամ որ սրտիւն խոցոտեալ՝ ան
կեալ՝ ի ներքոյ պատուհանդանին լայր աղէկի-
զեալ։ աղաչէր զնախարարն յովսեփ ասելով,
ով բարի իշխան և բարեկամ որդւոյս, աղաչեմ
զքեզ ոչ զոք ունիմ մայրս կիսամեռ զի իջու-
ցէ զմիածինն իմ՝ ի խաչէդ։ Արդ՝ ի սեր ո-
րին փութա և դնա հրամանս առ՝ ի դահճորէն
զի ընդ երեկս է շուտով իջուսցես՝ ի խաչէն։
Արդ զայս ասէր՝ ոչ թէ վր երեկոյին աճապա
րեր , այլ շատապէր ժամ մի յառաջ իջուցանել
զնա՝ ի խաչէն , առ՛ի հանդուցանել զմեռեալ
աճապղեալ մարմինն՝ ի ջուրջարանաց , և՛ի գիրկս
ընդունիլ և կարօտ սրտիւ համբուրել։

Եւ գնացեալ յովսէփ առ պիղատոս աղաչեց
զնա, և նա շնորհեաց նմա զմարմինն յի։ եկն
և նիկոդիմոս ընդ յովսեփայ։ Եւ ըստ վարդա-
պետաց ասի թէ՝ յովսէփ մատուցեալ ինքեա-
նել զնորն ի խաչէն, քակել ոչ կարելով զնա-
մուխս բևեռան, զահի հարեալ ի ցոլմանէ հր
ըոյ անդուէն, որ ձառագայթեալ ելանէր ընդ
սիգամուտ և ընդ բևեռնափոր տեղիսն, վայ
ի բացեայ կացել տարածմամբ ձեռացն ասաց,
սէր անձ, սէր և հզօր, սէր և անմահ որ խաչեցար
վասն մեր ողորմեա մեզ։ Երիցս կրկնելով, և խո
նարհեցուցանելով զբազուկսն առաջի յիւրդ
արտասուօք։ Եւ ելն անդր ի բազուկսն յով
սեփայ։ Այնժամ ահիւ և դողութիւբ ընդու
նեալ զնբ մարմինն ի ջրից կողմանց, յովսէփ
և նիկոդիմոս և սրբուհի կոյսն և յօհաննէս
աշակերտն, և բերեալ եդին ի վր պատանատե
ղի քարիս այսմիկ։ Այնժամ կոյսն սբ անկել
համարձակ ի վր մարմնոյն, զձեռսն արեամբ
ներկեալ ի կինքն ընկալաւ։ զկարկառ բերա
նոյն հանդէպ մերձեցոյց։ զառուս արտասուաց
ի նոյն կաթեցոյց։ և զայս ասելով զնոյն համ
բուրեաց, որդեակ իմ այս ձեռն է որ ի
կաթոյ յաչս կուրին զլոյս գոյացոյց։

Ա. մանուէլ անդրանիկ իմ, այս մատունք է
որ զՀինդ նկանակն բազմացոյց, և զՀինդ ե
Թիւն յաղեցոյց։ Ա՝իածին կուսի քոյ մօրս,
այս մարմինն է որ յարգանդս իմ անսերմն յղ
ացաւ, և անցաւ կուսութեամբ ծնաւ, և սրբութեամբ
սնեալ ծաղկեցաւ, և տգեղութեամբ մեղաց վե
րոյ փայլեցաւ, և գեղեցիկ քան զորդիս մրդկին
գտաւ։ Ա՝ասն ինքն այժմ մեռաւ անպարտ,
կամ ընդ՝ինքն արեամբ քով ներկար։ կամ ընդ
զքեզ փրկել չկամեցաւ։ կամ ընդ ինձ չորոր
մեցաւ, նախքան զայս յերկրի զիս տանելով։
Ա՛ն այսպիսի ողբովք՝ մայրն արտասուօք զե
րեսս որդւոյն թանայր, և երես մօրն արեամբ
որդւոյն ներկէր։ Ա՛ն ահա ածասէրն յով
սէփ ընդ նիկոդիմոսին, Հանդերձ յօհաննու
սիրելեաւն։ եբեր և նիկոդիմոս զմուռս խառն
ընդ Հալուէս։ և սկսան պատանել զնա կըտա
ւոք և խնկօք՝ ոպ օրէն էր Հրեից պատել։
Ա՛ն առեալ զմարմինն տրուանական՝ եդին՝ի
պերեզմանի։ Ա՛ն էր՝ի տեղւոջն յորում խա
չեցաւ պարտէզ։ և՝ի պարտիզի անդ գերեզման
նոր՝ յորում՝ ոչ ոք երբեք էր եդեալ։ անդ վ՚ն
ուրբաթուն Հրեից զի մատ էր գերեզմանն՝ եդին
զյն։ և թաւալեցուցեալ կափարիչ դրան գե

արիւնն ի վր գլխոյն ադամայ և փրկեաց զնա
յորոյ վերայ խաչեցաւ ներն և ի հին զանբիծ
անդրաբերեալ ի սեմայ և թաղեցեալ աստ ։
գաթն և ոսկերք նախահօրն մերոյ ադամայ ։
յորմն տեսանի պատուհան մի , ուր կայ գա-
սրբոյ գողգոթային ։ Եւ զինի սեղանին ի
սանի իբրև եկեղեցի ։ և ի ներքոյ
գոյ դուռն մի ։ և մտանելով ի նա՝ տե
երձ սբ պատանատեղին յարևելս կող

աւնուն զվարձս ։

ԻՆ Ս. ԳԱՄԱՅ ՎԱՆՔՄԱՆԻՆ ։

երանի հաւատով համբուրողաց զսա լալոտ
աչօք ։ զի ընդ յովսեփայ և խաչաբերից
փառաւորութեն՝ այսու մարմարեայ քարամբ
պատուեցին ի նշան սրբազան տեղւոյս ։ և
պատանիցեն զնա ծածկեալ մարմնին ։ Եւ ի վե
ժամ ոչ գտանէին մարմարեայ քար՝ զի ի վր
և լինի թէ ի ներքոյ այսմ քարիս է ։ զի յայն
վերայ պատեցաւ ներն մեր , այլ տեղն նոյն է ։
քար օծման ։ և թէպետ ոչ է սա այն քարն յորոյ
րանիչքն ։ Ս. յակոբ ունի մեծապատուութի
սրբազան տեղիս պատանատեղւոյս ։ Եւ ասի
րեզմանին վէմ մի մեծ՝ ասեն սրբազան աւետա

ծննդովք իւրովք։ Յահեկէ տեսանի գերեզ
ման մի՝ որ ասի գոլ մեջբիսեդեկի քհնային,
այլ՛ոչ կարացի ստուգութեն հասու լինիլ։
Վերձ նորին գոյ գառնակ մի և է՝ինեղբօյ տա
րածման աբեյ տեղւոյն. և յոյնքն արարեալ են
զսա մառան ինքեանց։ Յայսմ տեղւոջն՝ի մէ
տանին՝ յաջմէ և յահեկէ կան ք՝ մծամածծ
տապանաքարք եռանկիւնիք. որք են գերեզ
մանք թգ՝ւորաց լատինացւոց. մինն է թգրին
կօթիփռէտոսի, և միւսն թգրին պալտուինոսի.
գրեալք յիւրաքանչիւրոց վր՝ լատիներէն գը
րով։ զոր՝ի թարգմանութենէ իմացայ։
Ոսկ յատեան աբեյ պատանատեղին՝ի հիւսի
սային կողմն որ է դէմ յանդիման դրանցն,
կան գերեզմանք թգրաց և որդւոց թգրաց,
որ չեմ տեղեակ անուանց նց։ Որոց նց և ամ
նիջեցելոց քրիստոնէից ողորմեացի տէրն մեր
անդրանիկն մեռելոց. և նմա փառք և եր
կրպագութ՝ այժմ և յետնս ամէն։

Ա՛ց Յովհաննու Կարմրվանին։

Ուրբն յովսէփ որ վկայի՝ի տաճ աւետա
րանն թէ, արդար էր և բարեգործ, թա
ղեաց զտէրն մեր յիւր պարտիզին՝ի գե

ըեզմանի իւրոյ։ Յետոյ վասն առաքելսիրոյն՝
պատրաստեաց միւս այլ գերեզման մի անձին
իւրոյ յետ կոյս սրբազնաբ գերեզմանին յոր
րևմտեան կողմանէ. որ գտանի ՚ի մէջ արևմ
տեան կամարին. և ի եկեղեցի ասորւոց. և
այժմ ՚ի ձեռս մեր է, վերակոչել սբ. Ածածին.
և պատուի մշտավառ կանթեղաք ՚ի մերայնոց.
Նա ՚ի չորեքշաբթի պատարագ մատչի։
Յարևելս այսմ եկեղեցւոյս՝ կից սրբազնաբ
գերեզմանին տեսանի շէնք մի անյարմար. ու
ռաստաղն փայտեայ սապաշէն. Հուպ սբ. կա
թողիկէին որ ասի անարք. սորա խորանն է կից
սբ. գերեզմանին քի, թէ կամարացն որ շրջա
պատեն զնորունական գերեզմանաւն։ ՚Ի մէջ
հինգ երդ կամարին շինեալ է հեթմոյ թագուհին
մերոյ՝ լուկ սեղան մի անճաճկոյթ պորտագամա
տոյց. որ յետոյ ասի ՚ի նախնեաց թէ, տոնաբ
զսեղանս զայս զպեծոյ ազգին. որ և նորքա յե
գիպտոս՝ եռուն ժողովրդոց մերոց եկեղեցի մի
փոխան սորա. զի ոչ ունէաք եկեղեցի ՚ի մըսր։
Յե յետոյ իշխան մի զպեծոյ եկեալ շրջապա
տեաց պատուհանաք և դրամբ, շինելով իբրև
զմատուռ տախտակամածեալ զառաստաղն։
՚Ի կարգս երից կամարաց մերոց որ են ՚ի աե

որում եղանեմք ի ծոմի վերացման սբ. խաչին.
վերոյ ասացաք թէ դրունք սբ. յարու-
թեան երկու են. մինն փակեալ, և մի-
բաց. որ այսօր ի նմանէ մտանեմք և
ի վերայ դրանն է, և վան Աեանն։

Ա՜ւ Աբրահամ սբ Աշխարհ էապտին ծերոյ որ
հեցաւ իրս այս.

եղև. այլ ի ն՚ձէ թուին մերոյ պատա
և ոչ է բազում ժամանակ յորմէ հետէ այս
և կամ յանհնգուն կողեան ի ձեռաց մերոց.
էր անդ ժառանգել զնա. այլ ի թոյլ տուեալ
շից. և տիրապետեցին վանորէից նոցին. որ մեզ
տէրունէ մուքը խլեցին զամ մուքս հապէ
տերունէ մուքը խլեցին՝ իբրև զան
ցին որք են ի դրունս արքունեաց՝ իբրև զան
բազում կաշառօք ձեռամբ առաքելական նո
րին հապէշտանայ և հատան, յետոյ յոյնքն
ի քաղաքէս վ՚ը դժուարուեր ձանապարհի երկ
հաստատեալք. Ա՜ւ յորժամ անհետ եղեն
և եամախ աղգիս հայոց, բազում հրամանօք
և ժամանակ ինչ ի ձեռս մեր, զի է ի նեղութեան վեր
նատանս մերում. և զի դաւանակից են մեզ
երեք կամարք որ էր եկեղեցի հապէշից. Ասաց
ղանն սբց իւղաբերից՝ յետ կուսաց նոցին դուն

որում՝ ի ծագաց երկրէ գային քրիստոնեայք
յերկրպագուի սբ. խաչին։ Արկն և մարիամ
եդիպտացին որ հուշակեալ էր անառակ գոր-
ծով. և յայսմ դրանէս կամէր մտանել՝ ի սբ
յարուքին. և ոչ թոյլ տայր նմա աներևոյթ
զօրութիւն սբ. խաչին և դերեզմանին քրի-
ստոսի. զի գիտաց որ վա՛ն անառակ մեղացն ոչ արժա
նացեալ մտանել։ Տեսանէր զնման զի համար
ձակ մտանէին և երանէին, և ինքն զրկեալ և
արգիլեալ՝ ի զօրուէ սբ. տեղեաց՝ կայր՝ ի մեծ
ատրակուսութիւնէ արտաքոյ սբ. տաճարին։
Արկն ամբարձեալ զաչս իւր՝ ի վեր, ետես՝ ի վե-
այսմ դրանս զպատկեր տիրամօր սբ. ածածին
կուսին, ՝ի գիրկն ունելով զմիածին որդին
զածն մեր. և սկսաւ դառն արտասուօք ող
բալ և զղջալ զմեղս իւր, աղաչելով զմայրն ո-
ղորմութիւնէ լինել նմա երաշխաւոր այլ ոչ ևս
դառնալ՝ ի մեղս։ Արկն զկնի բազում պաղատա
նաց՝ կրկնելով զբանն առ սբ. պատկերն թէ
դու լեր լինէ երաշխաւոր իմ ապաւէնդ մեղա
ւորաց և թոյլ տուր ինձ միանգամ մտանել
և համբուրել զանօրինութիւնէ տեղիքս միածնի
քոյ. Արկն ապա թոյլ ետուն նմա բռունք նը
զօրին մտանել. և մտեալ խաստովանեցաւ ըղ

յանցանս իւր, և արժանացաւ երկրպագութեա
սէր խաչին և ածընկալ գերեզմանին քո։
Նա եղեալ առաջի սէր պատկերին՝ անկաւ ի վեր
երեսացն. և ոչ յերաշխաւորէ խնդրեր ցու
ցանել նմա փրկուիլ։ Նա լուաւ ձայն ի պատ
կերէն թէ, անցանիցես ընդ յորդանան և բա
րի հանգիստ գտցես։ Նա հրաժարեալ կնէ
գնաց ի ներքսագոյն անապատն յայնկոյս յոր
դանանու. և եկաց յանապատն ինչ ամ մեծաւ
ճգնութեաբ և հանգեաւ ի քո. որոյ յիշատակն
օրհնութեաբ եղիցի։ Այս պատճառէս կոչեցաւ
սբ ածածինայ խորան, որ է ի վերնատունն մեր
երաշխաւոր սբ ածածինն։ Ո՞ ամանէ խոստա
ցայ ի վերոյ հետևապէս գրել։ Զաջակողմ
դրանն ճեղքեալ աիւն մի պատուի ի քրիստո
նէից. ուր ասի վ՚ սորա ի զրուցաբանութեաբ
թէ, յորժամ այլազգիքն առին զսբ քաղաքս
ոչ տային թոյլ քրիստոնէից մտանել ի սուրբ
յարութիւն կատարել զտօն յարութեաբ զատկին։
Նա ի մեծի շաբաթուն բովանդակ քրիստո
նեայք հայրապարիւն կանգնեալք ի գաւիթն սբ
յարութեան՝ անմխիթար սգով աղօթէին աղաչե
լով զածն այդ առնել խղճութեան և դառնութեան
զրա կրէին։ Նա յինն երորդ ժամուն եղև

որոտ ահագին. և իսկոյն ձեղքեալ սիւնս սյս՝
ճառագայթեցյաւ լոյս պայծառ՝ ի տեսիլ ամենն,
և եղև մեծ մխիթարութիւն քրիստոնէից. Իսկ այլազգիքն յորժամ տեսին զհրաշն՝ բաց
ցին զբերդն և թոյլ ետուն քրիստոնէից
մտանել և կատարել զպաշտօնն սրբոյ զատկին
մեծաւ ցնծութեբ փառաւորելով զյարուցեալն
ի մեռելոց զբնաւ ածն մեր. Եւ յայնժամ առա
քեալ սրբոյ դրանս բևեռեցին ի դեռնին զբաղում
բևեռս, որք կան մինչև ցայսօր ի նշան հրաշ
ից. յանդիմանուի փորձողաց զնբ գործողն
և ոչ հաւատացողաց ի զօրութիւն նր. և յաչս
անօրէնն և պիղծ ազգին հրէից որք դրդեցին
զայլազգիան ոչ թողուլ քրիստոնէից մտանել
ի նբ յարուածն. Այլ յօրէ յայնմանէ մինչև
ցայսօր՝ ոչ կարէ հրէայ ոք անցանել ի դրանէ
սբ յարուածն. Հ՚ինեալ էին պատկերս շանց
փորձածու քարեայ. այնու աստեղաբաշխ
արհեստագործութեամբ՝ որ յորժամ անցանէր
հրէայ մի ի դրանէ սբ յարութեան, հաչէին
շունքն բողոք ձայնիւ և ազդ առնէին քրիս
տոնէից թէ տիրասպան էանց աստ. Սակայն
ի տիրել այլազգեացն՝ հարել կոտրատեցին զնո
զի մի՛ պանծասցին քրիստոնեայք. և տակաւին

սէյ յարուեն · այլ թուի թէ յորժամ այլազ
ոք ի մատուռս այս կիւր սէյ գողգոթային ·
որ և վա՛ պատուհանին որ՝ ի սէ գողգոթայն է
խոստացաք պատմել : Այլ՝ պատուհանն՝ ի
սկզբանէ ոչ էր պատուհան, այլ դուռ · որպ
և՝ ի միջոյ եկեղեցւոյս տեսանի զարմանակերտ
դուռ մարմարոնեայ դեղեցիկ տեսմբ · և առա
ւել հաստատուն մատուռս այս գոլ նախկնապէս
դուռ սէյ գողգոթային, վա՛ զի ներսի աստի-
ճանն սէյ գողգոթային յայտնի երևի թէ յե
տոյ է շինեալ · զի չէ ՚ի ձև բնական շինուն

ածքն ։

Պակեալ դուռնս կիւյ է և զուդակցի բա
ցեալ դրանն որ ՚ի վերոյ յիշեցաւ · և
հուպ սորին՝ տեսանի աստիճան մի ՃԵ
ոտք · ելանէ յարևելս անկիւնացեալ ՚ի կողմն
հիւսիսոյ ՚ի մատուռ իմն հոյակապ՝ փոքրիկ կա
թուղիկէիբ, որ կառուցեալ են ՚ի սա տեղան մի
փառանդքն, և կոչեն սգաւորս սբ ածածինն։
Այլ ՚ի մատուռս այս կիւյ սէյ գողգոթային ·
որ և վա՛ պատուհանին որ՝ ի սէ գողգոթայն է
խոստացաք պատմել : Այլ՝ պատուհանն՝ ի
սկզբանէ ոչ էր պատուհան, այլ դուռ · որպ
և՝ ի միջոյ եկեղեցւոյս տեսանի զարմանակերտ
դուռ մարմարոնեայ դեղեցիկ տեսմբ · և առա
ւել հաստատուն մատուռս այս գոլ նախկնապէս
դուռ սէյ գողգոթային, վա՛ զի ներսի աստի-
ճանն սէյ գողգոթային յայտնի երևի թէ յե
տոյ է շինեալ · զի չէ ՚ի ձև բնական շինուն
սէյ յարուեն · այլ թուի թէ յորժամ այլազ

դէպն առին զնա քաղաքս Աքէմ և դլխադրեամ
կապեցին ի վերս ուխտաւորացդ, և վասն այսմ հար
կիս փակեցին զնախնի դուռս զայս և ի ներ-
քուստ նոր բացին ճանապարհ. զի ի մէջ յարուեր
և ի ներքոյ կնքոյ նոցա ևս գտանիցի որ դողդո-
թայն և մի՛ ամ ոք մտցէ ի նա։ Զոյ ևս բան
հաստատելոյ զդուռս զայս։ Ասեն Զրիգո-
րիոս արքեպիսկոպոսն եպիսկոպոսացդ ի հայս
Աղէմ, թէ յուստինոս կայսրն խաբեալ
ի հրեից, կամեցաւ արդելուլ զաղէմացիան
ի տանն և ջրոյն փեսրվարի տօնել զտօն տնե-
ընդառաջին ի ձեռն դքսի միում. և ցուցաւ
ի հայրապետուէն յոստոսի. և մինչ հաւատա
ցեալքն ջանային և տօնէին ի մատրանն, ի վե
րոյ ասացեալ ձեղքեալ սիւնէն ջուր բղխեաց
յորդապէս, և արար զբազում բժշկութիւն։
Եւ ի գալ միւս ամին Զակարիոս յաջորդեաց
զաթոռն յոստոսի. նոյնպէս եկին զօրք բազումք
արդելուլ ի տօնելոյ զտնընդառաջն. և տեսա
նէր քահանայապետն զի այլ ոչ երևեաւ ի դրան
դողգոթային, եկն և էհար զձեռն իւր ի սիւնն
որ կայ այժմ ի ստորև աստի ճանին։ Եւ մինչ
պատմէին զայս՝ ձևացաւ պատկեր կուսին ի
սիւնն. իբրև զքառասնօրեայ մանուկ ի գիրկն

և խաչ ծիրանի կերկոսին ձեռնն ի տեսիլ ամ
նեցուն։ Եւ կին մի հայ աղջիկ ի մոկաց տո
ղովքն անուն ինչ ամայ կարկամեալ անկաւ ա
ռաջի տեսլեանն, և նոյն ժամայն եղև անարատ.
և այլ բազում նշանք եղեն և սքանչելագործ
մինեասեան և փառաւոր առնէին զնա ի վերայ
անպատում պարգևացն։ Եւ նա՝ հերակլիոս ար
քայն յորժամ յաղթեաց պարսից, և դարձոյց
զնոքա խաչն յԵրեմ զոր գերեալ էին պարսիկքն.
և զարդարեալ զինքն՝ ուներլով զսուրբ խաչն
յուսան՝ ելանել կամէր ընդ դուռն դողգոթային.
և իսկոյն փակեցաւ դուռն ընդդէմ նորա։
Եւ երևեալ հրեշտակ ոմն ասաց, քո փրկիչն
աշխարհի ոչ ել ի տեղիս զարդարեալ։
Իբրև լուաւ՝ ասի թէ հանդոյց զնոքա խաչն ի
գլուխ այսմ ծիրանի սեանն. և հանեալ զար
քունական ծիրանին՝ պատառատուն հանդեր
ձին եբարձ զխաչն. և բացաւ դուռն և եմուտ
ի նոքա գողգոթայս։ Ո՛ այսոսիկ զամանն ի պատ
մադիրս և ի տօնապատճառս դտեալ գրեցաք
աստ։ Ի ներքոյ այսմ մատրանիս՝ գոյ փոք
րիկ եկեղեցի մի յանուն նոր ածածինին աղգին
հապէշից. և ժամանակաւ էր ի ձեռս մեր.
իսկ այժմ յոյնք ունին զնա։

Ա՛երձ նորին գոյ եկեղեցի մի ղպեցոց. որ կոչի
՚ի նոցանէ մէկէք. այսինքն միքայելի հրեշտա
կապետին. և՛ի միջոյ նորին աստիճանաւ ե
լանեն յայլ եկեղեցի. որ կոչի յանուն ջորից
կենդանեաց. Այն անտի ընդ դառնով մտանի
՚ի տանիս սբ՟յ խաչդիւտին, և մեր լուսաւորչի
կաթուղիկէին. որ ՚ի ձախկէ թուին՝ ասվ նորո
գեալ եղև տանիան բոլորովիմբ, և կաթուղի
կէն լուսամատք.

Վ՟Ք ՍԲ ՅՕՀԱՆՆՈՒ ՄԿՐՏՉԱՆՑՆ.

Մէջ գաւթի սբ՟յ յարութեան, յարևելս
տեսանի փոքրիկ եկեղեցի մի՝ յանուն
սրբոյն Յօհաննու Մկրտչանցն, ուր
կանգնեալ կայր ՚ի դէմ խաչելութե՟ն յա՟ւուր
ուրբաթու. երբեմն միայնակ, և երբեմն ընդ
աճաճնին. ուր ասաց քս ՚ի վեր խաչին՝ կին
դու ահա որդի քո. և ցաշակերտն՝ ահա մայր
քո. Ա՟յլ վ՟ կանգնման սրբուհւոյ կուսին՝
գոյ ՚ի մէջ սբ՟ յարութե՟ նշան որ ՚ի վերոյ ծրել
ցաք. այլ վ՟ սիրելի աշակերտին կանգնմանն
աստ հուչակի. և է՛ ՚ի ձեռս մեր. Աստի լու
սաւորեալ հոգի Գրիգոր Պարթևտէրն տուրբ
Լուսին Հայրապետն՝ ՚ի ձ թուին կառոյց զեկը

սորին մեծաւ աշխատութեբ. զոր որ քո լուսա
ւորեսցէ զՀոգւի նորա: Յաջակողմն սեղանոյս
դոյ պատուհան մի. և՛ի միջի նորին կայ մանն
մի՛ի սիւնէն յոր զքո կապեցին՛ի տուընն կայիա
փայի. և պատուի՛ր՛ի մէնջ մեծաւ յարդանօք
և մշտավառ կանթեղօք: Աջակի դրան սրբոյ
եկեղեցւոյս՝ այլազդիքն այրեալ են զոմն վը
կայեալ վ՛ի քո հաւատոյն. և ոսկաւ՛ին ե՛
րևի հետ ոսկին որ ոսպեցաւ՛ի վ՛ր քարանց՛ի
նշան հրաշից: Ոմանք ասեն վ՛ր բադոսի որ
թաղեցաւ՛ի սիոն:

Ա՛ր վանիս Հոպէնի՛ ոչ է Հայր Աբբահամ.
վ՛ր սրբոյ յօհաննու եկեղեցւոյն մերոյ
է՛ վանիք Հոպէնիոյ. որոյ դուռն է՛ի
կարգս դրան մերոյ եկեղեցւոյն: Ոնի ք՛ եկե
ղեցի. մինն մեծ՛ի վայր, և մինն փոքր՛ի վեր:
և է՛ յետ կոյս սբ՛յ գողգոթային խաչելուե տե
ղւոյն: Ոչ՛ տեսանի՛ի մէջ այսմ փոքրիկ եկե
ղեցւոյս՝ քառանկիւնի փոսիկ մի զարդարեալ.
ուր ասեն՝ թէ Հայրն աբբահամ աստ կամեր
զեննուլ զիսահակ որդին իւր. և նայեցեալ
յետ կոյս, այսինքն՛ի կողմն գողգոթային, տեսա
զէոյն կախեալ՛ի սաբեկայ. վ՛ր այնորիկ կոչի

վանքն Հայր Աբրահամ։ Այ հապչելից գոլով
ժամանակ ինչ կայր ի ձեռս մեր. և այժմ յոյնք
ունին զնա։ Յ ուցանեն յոյնք ձիթենի ծառ
մի, ասելով ծառ սաբեկայ. բայց ոչ ունի ճըշ
մարտութիւն արմատ՝ զի նորատունկ երևի. մա
նաւանդ թէ ի վեր չինքն անկեալ և ոչ ի վեր
բուն երկրի։ Ի հարաւակողմն գաւթիս ե
րևի աւերեալ շէն, և ի վեր նորին պարսպէզ.
որ է հանդէպ սբոյ դրանն յարուբ։ Աջմ անդ
գոլ մըթագոյն բանտ մի յորում զմահապարտսն
բանտէին. գոլով ի սկզբանէ բանտ յաւուրս
հեղինէ մեծի դշխոյին, ուր արգել անդ ըզ
յուդա կիւրեղն և զայլ հրէայսն վա գտման
սբոյ խաչին. և այժմ փակեալ և խափանեալ է
բանտս այս։ Ակայն յարևելս սորին գոյ աշ
ՀԵրեալ եկեղեցի մի՝ որ է մեծ և հռչակաւոր
վանք յանուն սբոյն Պետրոսի առաքելոյն. զի
ատ է բանտն սբոյն պետրոսի՝ ուր հրշտակ ետն
ի գիշերի խթեաց զկողն նր ասելով, արի՛.
և վաղվաղակի շղթայքն անկան ի նմանէ.
Այժմ այլազգիքն ի նոյն աւերման պահեն
զնա։ Այն գոլով մերձ սբոյ յարութեան տապա
խանայ են արարեալ. և տակաւին բանտն կայ.
և զպարտատեարսն երբեմն ատ բանտեն։

Այն էր յառաջադոյն սա, այլազգեաց հիւանդանոց, որ ասի պիմարիստան. և այժմ խնդառքայ քայքայեալ և աւերեալ է. Այն յաբևմտեան կողմն պարսիզին՝ գոյ վանք մի յունաց յանուն սբոյ կարապետին, ազնիւ կիթղնկէ եկեղեցեաւ. և դուռն է՝ ի վեր ճանապարհին յորժամ գաս՝ ի սբ. յակոբայ մերձ բաղանեացն. Այս այսմ վանից ասեն այլազգիքն թէ, զնոսին առման սրբոյ քաղաքիս՝ ի քրիստոնէից, ի միջի սորին բնակեալ միաբանքն՝ ամսաւ աւելի մարտ արարեալ են ընդդէմ այլազգեաց. այսու պատճառաւ մինչև ցայսօր ժամանակի ոչ տան հրաման շինուել սորա, միայն թէ զոր քանի՞ պատեալ:

Այ Ցունաց Վանից:

Արևմտեան կողմն գաւթիս՝ ի ներքոյ զանկակատանն գոյ եկեղեցի մի, բաժանեալ յերկիս. մինն յանուն սբոյն յակոբայ արդարոյն, միւսինն մարիամու մագդաղենացւոյն, և միւսան քառասուն մանկանց. Այն աստ թաղեն յոյնք զպատրիարգունս իւրեանց. Այն գոյ դուռ մի որ անտի ելանեն՝ ի զանկակատունն. և յայսմ ճ եկեղեցիս գան

քաղաքացի ժողովուրդքն յունաց յաղօթս և
ի պատարագն։ Ըստ գոյ գուռ մի որ ելա
նեն ի մեծ վանքն յունաց։

ԱՂ ԱՆԴԻ ՅՈՒՆԱՑ։

Յունաց վանքն ունի եկեղեցի մի յանուն
կոստանդիանոսի և հեղինեայ։ և է յոյժ
փոքրիկ։ կից մեր վերնատանն որ ի նը յարու-
թին։ և ունի լուսամուտս որ հայի ի ներս։
և է վանքս այս պատրիարգարան յունաց։
Ըստ բնակին աբեղայք և գործակալք նոցին։
և թէպէտ նեղ և փոքր էր վանքս այս, բայց
ոչ բազում ժամանակաց կառուցին կամար մի
դէպ յարևմուտս վանից նոցին։ կցորդելով
առ միս վանքն Տապէշից որ կոչի նը թեկղէ։
և իւրացուցեալ լայնացուցին բազում խցե-
րօք, և այլ Տարկաւոր իրօք։ և եղև է վանքն
մէկ վանք։ Յարևմտից կուսէ յունաց վան-
քին գոյ վանք մի կից մեծ վանիցն յանուն
նը ածածնին, և աստ բնակին կուսանք
աբեղուհիք։

Ա՛ՍԲ ԳԷՈՐԳԱՅ ԱՌԻՒՆՈՅ ՂԱԶԱՐՈՅ։

այամ վայրի դէպ յարևմուտս՝ գտանի վանք մի յանուն սբ֊յն գէորգայ մեծի վկային. և եկեղեցին շինեալ է ՚ի վերջոյ քառանկիւն սեանց, առաստաղն յոյժ ցած. և ունի երիք խորանս։ Ո՛ր ամ յամէ ՚ի տօնի սրբոյն գէորգայ՝ դնացեալ ժերայնոցն անդ, յերեկոյի զնախատօնակն կատարելով, և՚ի վաղիւն զսբ պատարագն մատուցանեմք մեծաւ ցնծութիւք։ Գտանի և՚ի սբ մասանց սբ֊յն գէորգայ աստ եդեալ ՚ի փայտեայ տփի, որ և պատուի խնկոք և մոմեղինօք։

Ա՛ՍԲ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍ ԱՌԻՒՆՈՅ։

սբ յակոբայ եղեալ անցանելով ՚ի դրանց բերդին, միտեալ յաշեակ կողմն դէպ ՚ի հիւսիս գնալով, գտանես երկաթեայ մեծ դուռ մի որ է վանքն քառանկեայ. և մտեալ ՚ի նա երթալով ՚ինեղբոյ կամարի ուրուք ելանի աստիճանաւ առ եկեղեցին որ է միջակ. շինեալ ՚ի վերջ երկուց քառանկիւնի սեանց. ունելով զևաթողիկէն կառուցեալ ՚ի վերջ աճապ խորանին. և՚ի վերջ սեանց ունելով զերիս խորանս. անուանակոչել զեկեղեցին լաթինեցիքն

ՈՒԽ

ԱՀ. Ը. Աւետարանչին Յովհաննու։

ԱՄ ի՛ եպերեսցի շա՛խիլ պատմուճառս ասելով թէ, նախապէս գրեցաւ պատմուի խաչելուանն Քրիստոսի և յարուցեալ նորին, և յետոյ տեղի ջարդարանաց արդէն զիարդ գրեսցի։ Ա. յս է պատճառն, զի տէրունական

ուխտաւորքն մեր մինչ ոչ մտանիցեն ի սբ յա
րութիւն, ոչ գնան յայլ ուխտատեղիս։ Եւ երկ
րորդ՝ շրջապատին ի սբ տեղիս, նախ ի սբ յա
կոբայ եղեալ դիմի յոր կողմն որ են սուրբ տե
ղիքն. եւ անտի ընթանայ կատարել զուխտն։
Այնոր չարչարանաց Քանապարհի պատմու
թիւնս աստ եդաւ։ Երդ՝ եղեալ առունական
ուխտաւորքն ի սբ յակոբայ, գալով ի դուռն
սբ յարութեան, և յարեւելեան փոքր դրանէն
անցանելով զբանտիւնն սրբոյն պետրոսի որ է
այժմ տապախանան, գնալով ի հիւսիս կողմն
առ մութ կոչեցեալ շուկայն. որ յերկու կող
մանց շինեալ են խանութք սրբատաշ քարիւ
բայց աւերակք և մրճաքոյնք։ Ի հիւսիսային
ծայր այսր փողոցիս, գտանի չորեքդիմի Քանա
պարհ. և ի յարեւմտեան կողմն դոյ կամար մի
աւերակ։ Այս է դուռն վճռի. և այսպէս ասի
թէ՝ զվճիռ գատապարտելոցն և չարագործիցն
աստ Հատանէին։ Ուստի և զվճիռ մահուանն
քի ի դուռս այս ետուն. որ և ի նշանին եր
րևի սիւն մի տակաւին՝ ուր եդին ի դլուխ
սեանն զվճիռ տան, այսինքն զսիճիլն թէ մա
հապարտ է։ Ընդ Հիմարտի, դուռս այս գոլով
յերզը քաղաքին առաջնոյ. ուր ասէ և Յանել

զնա արտաքոյ քաղաքին, և ասաւ ելանէին ՚ի լեառն գոգոթա, գոլով տեղի կառափելոյ մա հապարտաց արտաքոյ քաղաքին. զի մի՛ ապակա նեսցի ՚ի քաղաքն ՚ի չարագործաց յանէն դուրթենէ հրեից։

Ա՝ երբ սորին ՚ի հիւսիսային կողմն՝ տեսանի կամար մի ուր կային կանայք ոմանք. որք յորժամ տեսին զնա ՚ի դրանէ քաղաքին հանել և զվճիռն հատեալ, կոծէին և աշխարհէին զնա. վա՜յ աստ դարձա՜ք ցո և ասէ, դըս դեղք Աէմի մի՛ լայք ՚ի վը իմ. այլ լացէք ՚ի վը անձանց և որդւոց ձերոց, զի թէ ը փայտ դալար զայս առնեն՝ ընդ չորն զինչ լինիցի. Ա՝արգարէացաւ՝ ասէն մարգարէից թէ, լացէք ՚ի վը անձանց ձերոց. զի գալոց են տիտոս և վեսպիանոս, և այնքան վիշտս և գերուձիս առ նելոց են ձեզ՝ որ ը հրեայ ՚ի մի կաշէփող ծա խիցեն. և քաղցու՝ զթրիքս անասնոց ուտել ոչ բաւականեսցին. ոչ և եղև խակ։

Ա՚ը Տէրոյն Հանդիպման Ամենի չարենաց յօդ։

Չանելով ՚ի վայր դէպ յարևելս և միտելով ՚ի կողմն հիւսիսոյ՝ դտանես բաղանիս մի. և յանկիւնա նորին ընկողմանել սիւն մի

մեծ. ասա ասի անկաւ փրկիչն մեր ի տկարու-
թենէ չարչարանաց և ի ծանրութենէ խաչին։
Ա՜յ ասա ըմբռնեցին զսիմոն կիւրենացին,
առի քառնալ զխաչն քի. ոչ թէ խնայելով
ի քո, այլ զի մի մեռցի ի ճանապարհին և ոչ
կարիցեն խաչել զնա։ Յաղագս որոյ տեղիս
յայտնի դոլով ի մէջ ճանապրհի՝ չահէ այլազ
գեաց ոչ պատուի յայտնապէս։ Ա՜յ ինձ։
Ի հարուածակողմն սորին տեսանի քարձրաբերձ
պալատ՝ բազում լուսամուտք ի վեր միոյ կամարի.
ուր ասի թէ, անդ էր տունն մեծատանն որ
ապառներ բեհեզս և ծիրանիս. և հանդէպ
դրանն տուն աղքատին ղազարու զոր գրէ
սբ. աւետարանն ղուկաս։

Ա՜Ր ՏՆԴՈՒՆ ԵՒ Ա՜ՂՔԱՏԱՆՆ։

Ելալ դէպ յարևելս յաջակողմն որմոյն,
գոյ դուռ մի աւերակ որ այժմ քարիւք
փակեալ են. աստ ասի եհաս իբրև
զարթ ի կոյսն մարիամ. և ի տեսանելն նորա
զմիածինն իւր ի մէջ այնքան զինուորաց քար
չեալ զխաչափայտն՝ ուշաթափ եղեալ անկաւ
յերկիր. և արտէ ի սիրտ խօսեր ընդ որդին իւր
ասելով, Ա՜վ սիրելի որդեակ իմ ոնդ առին քինէն

զքեզ. ո՛ ցնծուն իմ որպէս ըմբռնեցար. ո՛ խըն
դուն իմ ոչ մատնեցար: Ա՛յ իմ որովայնիս
որ զքեզ կրեաց. վա՛յ իմ ստեանցս որ զքեզ
սնուցին. վա՛յ իմ բազկիս որ զքեզ բարձին:
Ո՞ինչ մեղաւ ծրդեակ, կամ զինչ գործեցեր,
ո՛չ այսպիսի դառն աղէտիւ էր խելագնայ
անկեալ զՀետ շաբաթայ արեան որդւոյն իւրոյ՝
եւաներ ընդ նմա՝ ի գողգոթա ողբերդութիւն
հանդերձ: Ո՛ր աստ յառաջագոյն եկեղեցի մի
յանուն սբ. Յակոբայ, և այժմ աւերեալ է:
ասի թէ, պալատիքն՝ ի տեղի նորա շինեալ են
զբաղանիս:

Ա՛յ Ա յաթոլն Ա ապոլնայ՝ Ի Հայաստանեայն
լանելով դէպ յարեւելս՝ տեսանի մեծ
կամար մի հաստատէն, լուկ. կառուցեալ
՝ի վր ձանապարհի: Ա՛յստ զինուորքն ըստ հրա
մանին պիղատոսի ածին զՅս՝ ի տեսիլ ամենեն.
ոմն գրէ սբ աւետարանն, եղ յս արտաքս և ուներ
զպատակ՝ ի փշոց՝ ի գլուխ իւր և զհանդերձ ծի
րանի. և ասէ ցնս, ահա այրդ ցձեզ: Ի բրև
տեսին քահանայապետքն և ապատաւորք՝ զաղա
ղակ բարձին. և ասեն, ի խաչ հան՝ ի խաչ հան
զդա. եթէ արձակես զդա՝ չես բրիմ կայսեր.

Իսկ պիղատոս իբրև լուաւ զբանս զայս՝ էած զայն արտաքս. և նստաւ ՚ի վերայ բեմին ՚ի տեղւոջն որ կոչիւր բարձրաստակ, և երբայեցերէն կոչի պաթէզ. և ասէ հրէայեան, ահա թագաւոր ձեր ցձեզ. Նոքա աղաղակէին՝ բարձ ՚ի միջոջ բարձ ՚ի միջոջ և հանն զդա ՚ի խաչ. Պրոյ ՚ի նոր շան յարևմտեան կողմանէ կամարին՝ տակաւին երևին յայտնի դիծք սուսից ՚ի վերայ մեծ սալաքարին. լաթիներէն Թոլթօ, այսինքն բարձ ՚ի միջոջ. Ընտ յուխտաւորաց ոչոք հանդիպի. այլ ՚ի ներքոյ սորա անցանելով ՚ի ծածուկ երկրպագութիւն պատուհանն.

Ա՚Ր ՏԱՆՆ ՀԵՐՈՎԴԵՒ.

անապարէն որ ՚ի ներքոյ վերոդրեալ կամարին՝ ՚ի խաչաձև. վայ յահեակ կողմն որ ՚ի հիւսիս դնայ՝ երևի բարձ բաբերձ շինք բազում լուսամտօք. քանդակեալ սեամբ և սպիտակ մարմարոնեայ քարամբք. Այն էր սա յիշատակն ապարանք Հերովդէի, ուր պիղատոս յղեաց զնա առ Հերովդէս. և Հերովդէս արհամարհեաց զքո, Հանդերձ խրտօք զօրականովք. և այսն արարեալ էարկ զնովաւ Հանդերձս սպիտակս, և ետ տանել անդրէն

առ պիղատոս։ Այս չինեցաւ եկեղեցի. և յետոյ աւերեալ յայլազգեաց՝ շինեալ են բնակութիւն ինքեանց։ Այլ ի ներքսագոյն ախոռն մէջն տեսանի երկու փոքրիկ պատուհան. փոքր մարմարոնեայ քանդակեալ սեամբք. մի նայեալք ի շինուեց եկեղեցւոյն, յուխտաւորաց հօրացն հանդիպի աստ։

Ա՛ր Տան Պիղատոսի.

առնալով յապարանից հերովդէի առ վերոյիշեալ կամարն, որոյ հանդիպն դէպ յարևելս տեսանի դուռ մի զաւ՛ի վեր. և այն էր տուն պիղատոսի. ունէր լով զյատակն լայն և պայծառ։ և ներքսագոյն շինուածին այժմ աւերեալ է. զի ի սա բնակի քաղաքապետն զօրօք իւրով. և կոչի սերայ։ Այստ ի ներքսագոյն տեղւոջս դոյ դարպաս մի ոսպ գլխիւն, որ ունի զմեծամեծ լուսամուտս ի վեր տաճարին։ Այստ խօսեցաւ պիղատոս ընդ և լուաց զձեռն իւր առելով. քաւեալ եմ ես յարենէ արդարոյդ այդմիկ։ Այն մերձ դրան սերային դոյ ախոռ մի՝ ուր զինուորքն հիւսեցին զփուշապսակն անդր։ Այստ դժոխաւոր յուխտաւորաց հանդիպի. զի կայ դուռն մի որ ինձանէ ի տաճարն. և է կասկած որոդայթից։

Ա՟ Տէրոյ Զաքէոսի։

Ջանելով ՚ի սարայէն գնալով յարևելս, յահեակ կուսէ դոյ բոլորիկ դռնակ մի որ էր եկեղեցի. և տակաւին տեսանին ը մանք դեղագործուԹիւք պատկերաց և խոշ բանն կամարաչէն։ Այստ ասի ԹԷ ձաղեցին զը ուրն մեր յիսուս զինուորքն պիղատոսի։ Այն մի ԹուԷսցի տեղիս այս արուսաբոյ գոլ ՚ի տանէն պիղատոսի զի յոյժ մերձ է. և ԹուԷի ԹԷ յա ռաջագոյն ոչ դոյր ճանապարհ որ միջոց լինէր այլ համահասար էր ընդ տանն պիղատոսի։ Ո՞ ՚ի ասի վ՟ տանն պիղատոսի ԹԷ յոյժ լայն և ընդարձակ էր. որ արդէն ոչ է այնչափ, այլ կորեալ և միով ճանապարհաւ անջատեալ։ Արեմն այստ է տեղն զոր ասէ սբ աւետարանն, և գյս գան հարեալ ետ ՚ի ձեռս նոցա զի ՚ի խաչ ելանիցէ։ Այն զինուորքն տարան զնա ՚ի ներքս ՚ի գաւԹն ուր հրապարակն էր. և կոչեն միան գամայն զամ զդունդն։ Այն աստ զգիշերն ՚ի բուն ջարչարէին զնա կերպիւ կերպիւ, որպէս գրէ սբ աւետարանն. և բոլորեալ պատկ ՚ի փշոց հիւսեալ դնէին ՚ի գլուխն. և եղէգն յաջոյ ձեռին. և ծածկեալ զգլուխն կուռէին. և նստուցեալ ՚ի վերայ կիսատ սեան միոյ որպէս

և դուռն ի մեծ յարևմուտս . և ի դուռն է
ուսցեալ՝ ի հեղինէէ մեծահաւատ դշխոյէ .
և ի մեծաշէն և զարմանակերտ շինուածք կա
ղաքին անօրէն և խստասիրտ զինուորքն . Որոյ
ի պատիւ սրբուհե տեղւոյս շինեալ էր յառաջ
եկեղեցի , և այժմ աւերեալ է յայլազգեաց .
երբեմն ախոռ առնեն զնա և երբեմն խանութ
ջուլհակաց : Այլ դժուար եթէ ոք մտցէ ի սա
վե ուխտ յահէ տաճկացն . այլ ի դրանէն
անցանելով՝ ծածկատէս երկրպագէ մտօք և
գոհանայ զնոսէ վե անճառելի չարչարանացն
զոր վե մեր կրեաց :

Վե Տանն Ծովակիմայ և Աննայի՝ Ծնողաց Սրբ Աստուածնին .

Վերադրեալ ձաղանաց տեղւոյն ընթա
նալով յառաջ դէպ յարևելս երկայն փո
ղոցին . և ի հիւսիսակողմն միտեալ է
րևի անել ձանապարհ յատկացեալ միով աէ
րեալ դրամբ . և մտանելով ի նա՝ տեսանի գա
ւիթ սքի եկեղեցւոյն ծնողաց սբ աածածնին .
և ի մեծաշէն և զարմանակերտ շինուածք կա
ղաքին անօրէն և խստասիրտ զինուորքն . Որոյ
ի պատիւ սրբուհե տեղւոյս շինեալ էր յառաջ
եկեղեցի , և այժմ աւերեալ է յայլազգեաց .
երբեմն ախոռ առնեն զնա և երբեմն խանութ
ջուլհակաց : Այլ դժուար եթէ ոք մտցէ ի սա
վե ուխտ յահէ տաճկացն . այլ ի դրանէն
անցանելով՝ ծածկատէս երկրպագէ մտօք և
գոհանայ զնոսէ վե անճառելի չարչարանացն
զոր վե մեր կրեաց :

կեղեցւոյն։ Իսկ եկեղեցին սադաշէն Թարգ
կաթողիկէի՝ ի վե՛ր ջրից հաստատուր և բազմ
անկիւն սեանց։ Ո՛րինն բարձր, և երկու
կողմունքն խոնարհք։ իսկ երեքեան սեղանքն
և այժմ աւերեալք են յայլազգեաց և դար
ձուցեալք՝ ի մզկիթս։ Որ և՛ի հարաւակողմն
կուսէ տեսանի դուռն մի փոքր։ և՛ի նմանէ
ինձանի յայր մի որ է տեղի ծննդեան ամենամա
քուր կուսին սրբուհւոյ Աստուածնին՝ ի յաննայէ
մօրէ իւրմէ։ և՛ի նոյն կողմն գտանի իցերը և
խրճիթք կրօնաւորաց կուսանաց։ յորում բնա
կէին՝ ի ժամանակս խաղաղութե։ և այժմ ամբն
աւերք են և ոչ ոք բնակի՛ ի նա։ զի տեսեալ են
զբազում հրաշս և յերկիւղէ հրաշից ամայի
թողեալ են։ ՚ի տէրունական ուխտաւորաց
մէկ մէկ կտոր առնելով, վերակացուն Թոյլ տայ
մտանել և յուխտ առնել զսրբազան տեղին։
Ընդակի՛ կոչեն սալահիէ։ զի սալահէտին թիզըն
իւրացոյց զնա՝ անձին իւրոյ դաստատուն։

ԱՅ Տանն փարիսեցւոյն։

Յետուստ կողմանէ տանն Ծննդոց սրբու
հւոյ կուսին՝ ի մէջ արևելից և հիւսիսոյ
յանկեան քո՛ւ քիս գտանի տունն փարիսեցւոյն։

ջրմէ գրէ Աբէն ղուկաս Թէ, աղաչէր զնա ոմն
'ի փարիսեցւոց զի կերիցէ ճաշ ընդ նմա. և
մտեալ 'ի տուն փարիսեցւոյն բազմեցաւ։
Թէպէտ անուն փարիսեցւոյս սիմոն է, բայց
ոչ է բաւական. այլ սա էր 'ի մաքրոց և 'ի գիտ-
նոց և 'ի վարդապետացն հրեից. վ՚ա այն և չէ
հեռի տունն 'ի տաճարէն. և կինն մեղաւոր
որ էր 'ի քաղաքին՝ զմագդաղենացւոյն ասեն,
Իբրև գիտաց եթէ բազմեալ է 'ի տուն փարի
սեցւոյն, բերեալ շիշ մի իւղոյ նարդեան ազ
նուի, կայր յետոյ առ ոտն նո՛ր. լայր, և արտաս
ուքն սկսան թանալ զոտս նորա և օծանէր
իւղովն։ Ասաց ասաց Տէրն մեր զառաքեն երկուց
պարտապանաց առ սիմոն. զի մտօքն տրտնջեաց
թէ, զիարդ եթող մերձենալ մեղաւոր կնոջս
առ ինքն։ Ի պատիւ տեղւոյս՝ շինեալ էր աստ
եկեղեցի մի գեղեցիկ. և էր վանք ազգին աստ
րուց. զոր այլազգիքն առեալ իւրացուցեալ
են։ Ո՛չ յուշանեն անդ մերձ ծառոյ միոյ
գքար մի իբրու տպեցել 'ի նա շաւիղ ոտից Տեն։
Սակայն յուխտաւորաց ոչ ոք Հանդիպի աստ
զի անճանաչ է և մեկուսացեալ, 'ի մէջ
բազմախուռն բնակութեանց տաճ
կաց գոլով։

Նալով յարևելս մինչև ցսարիսպ սբ.
քաղաքիս, և՛ դուռն բենիամենի որ
կոչի դուռն սբ. ածածնի, և՛ ի մէջ հարաւ
ելին հրապարակին յարևմուտս կուսէ՝ տեսա
նէի մեծ աւազան մի ջուր և յամաք. երկայնութիւն
յարևելից առ արևմուտս ձկ. քայլ. և լայնու
թիւնն՝ և՛ հիւսիսոյ առ հարաւ ը. քայլ. և կէ
սերեալ. Օ՜ այսմանէ պատմէ սբ. աւետարա
նիչն յովհաննէս թէ՝ քա բժշկեց զանդամալոյծ
այն որ ը. ամաց անկեալ կայր անդ. քանզի
յարևմտից կուսէ կան ը. կամարք և՛ ննգոյն
շինուեց. թուի թէ, և՛ ննգից սրահիցն մինա
կեալք են. յորս անկեալ դնիւր բազմութիւն հի
ւանդաց. կաղաց, կուրաց, դօսացելոց, որք
ակնուննէին իջման հրեշտակին առ՝ և՛ շարժել
զջուրն. և որ յառաջն մտանէր՝ նա բժշկիւր
և առողջանայր. Այս թէ՝ հեղինակ սորա է՛
սողոմոն իմաստունն. յորժամ շինեաց զտաճարն,
արարեալ զսա ժողով ջրոց որք աւելանային և՛
տաճարէն և՛ լրանալ պաշտամանց ողջակիզաց
և կամ անօթոց սրբոցն. վասն որոյ կոչեցաւ
պէտք հեթեթա, այսինքն տուն ողորմութեան.
Օ՜ և առնէր աճ զողորմութիւն, և բժշկէր

զհինգդան որք սպասէին իմման հրեշտակին առ՚ի յուզել զջուրն։ Այնուհանդ ասի թէ, փայտ խաչին ոչ էր պիտոյ լինէ շինուէ, վասնոյ ձգեցաւ ՚ի սողոմոնէ ՚ի մէջ այսմ աւազանիս՝ իբրև զանչահ և զանպէտ իր։ Եւ՚ի ժամ էար էարանաց ան, դողով մերձ տանն պիղատոսի, առ ձեռն պատրաստ գտեալ զանպէտն՝ կազմեցին խաչ ան. որ եղև մեզ փայտ կենաց և պի տանի ամ հաւատացելոց։ Ուրեմն ՚ի զօրուէ վայտին լինէր բժշկուէ հինգդաց՝ ՚ի ձեռն հրեշտակին որ շարժէր զվիպեան։

Ա՚ Սողոմոնեան Տաճարին։

Էպէտ բազում դրունք կան տաճարին սողոմոնի, բայց վասն շատղի կարգի պատմուէս՝ յայսմ դրանէս որ հնուպէ պրսպատիկն աւազանին՝ վայելուչ վարկայ դրել զայս Ճարին սողոմոնի։ Ա՚րդ՝ զմեծ և զվեհաւաճառ տաճարս զայս Սողոմոն արքայն շինեաց՝ առաջնել և յոյժ գեղեցիկ Ճարտարուէբ. որ ոչ գտանիւր ՚ի ներքոյ արեգական նման նմին, եթէ ըստ ձևոյն, կամ ըստ կազմուածոյն, և կամ պայծառուէբ և փարթամուէբ։ Որ և՚ի կարգս եօթնիւկ զարմանալեաց աշխարհի կո-

ցուցած և այլ գերազանց։ Վասնզի եթէ իւ-
մաստնագոյնն ի բոլոր ստեղծուածս՝ զեօթն
ամ ուշիմ իմաստութիւն ձեռնարկուի արար ի
կերտուածն սորա Ձիւն արամբք, արբատաշ մար
մարունեայ քարամբք, ոսկեզօծ և արծաթապատ
տախտակօք, զոր ի լեբանանու բերեալ ի քի
րամայ արքայէն. որ թուի թէ ոչ բաւական
ցան լրման շինուածն։ Ուրեմն կշռեա՛ նուրբ
մտօք զանպատմելի գեղեցկութիւն այնր շինուած.
և զարմացիր ի վե՛ր չնորհացն այ որ ետ իմաստ
ճարտարութիւն կազմելոյ զտուն բնակութեան փա
ռաց իւրոց։ Ուստի պարծի արքայն ասելով,
ամենեցուն ճարտարապետն ուսոյց ինձ։

Ա՛րդ՝ եթէ ածն ամեն ուսոյց զճարտարապե
տութիւն, այսու իմա՛ թէ ոչքան է լեալ գեղե
ցիկ և վայելուչ հրաշալի և զարմանալի տէրն
սողոմոնի և այնու շատացիր։ Ո՞վ կնիկ շինու
թեն՝ յոգնադիմի գեղեցկութիւք զարդարեաց ըզ
նա պէս պէս անօթիւք պատուականօք յոսկւոյ
սէյ և յարծաթոյ ընտրելոյ և՛ի պղնձոյ զըստոյ
անթիւ և անհամար. որպէս ճառէ Ա՛ֆաշունէ
գերն և Յովսեփոս պատմադիրն թէ՝ արար
սողոմոն վե՛ր տաճարի տեն Ձիւ բաժակս ոսկւոյ,
և յիւ արծաթոյ։ Ձիւ ճրագարանս ոսկւոյ։

Նոսք և խառնիճաղանջք ժառանգին անզգու-
թաբինն կոչիւր անուն, յոր հեթա-
քայն զառաջինն և զարտաքինն։

տաճարն մեծ՝ իր կին արար տղոյն ար
զոմանին որ ի հնուն էր։

ԱՀ ԱՀԲՈՒԹԻՒՆ ԱԲԴՈՒԼԱՀԱՅՆ,

իւր ալ, հաւատապատիկ համարի ած քան զա
դուն ։ըլ գերեզմանին քի, և կամ յաթուն
ուտարակ ել զդառն անարատ զյն քու զածն մեր։
։Ասաի այժմոյս մի փոքրիկ յիշուկս որ դնի ի
յիշատակ ոսկւոյ և արծաթոյ. և Հանդերձս
և զդեստս քահանայականս ։Ի՛չ առ՛ի մատուռ
ցանել զբենմունս տղջակիզաց, այլ առ՛ի պա-
տարագ ել զդառն անարատ զյն քու զածն մեր։
։Ասաի այժմոյս մի փոքրիկ յիշուկս որ դնի ի
դուն ։ըլ գերեզմանին քի, և կամ յաթուն
իւր ալ, հաւատապատիկ համարի ած քան զա
և քու բուրվառս ։ Հազար շուրջառս ։ Հազար
ուրարս ։ Հազար ուանոցս, և Հազար վակասս
ոսկւոյ, ակամբք պատուականօք վ քՀնդպիից։
Ա ողոմ զվողս և զդործիս երաժշտականց։
և զայլ անօթս որ ոչ գայ ի գիր ։ և ոչ բանս
կանանայ ի հասուածն մտաց ։ Ա՛յգան երգք
պերճադոյց և փարթամացոյց զտաճարն՝ որ էր
ուիպ այժմոյս տաճարի։ քանզի նա էր օրինակ,
և սա ճշմարիտ ։ նա էր ստուերական, և սա
արեգականափայլ ստոյգ։ Ա՛րեան սորա վայելէ
յիշատակ ոսկւոյ և արծաթոյ. և Հանդերձս
և զդեստս քահանայականս ։Ի՛չ առ՛ի մատուռ
ցանել զբենմունս տղջակիզաց, այլ առ՛ի պա-
տարագ ել զդառն անարատ զյն քու զածն մեր։
։Ասաի այժմոյս մի փոքրիկ յիշուկս որ դնի ի
դուն ։ըլ գերեզմանին քի, և կամ յաթուն
իւր ալ, հաւատապատիկ համարի ած քան զա
զոմանին որ ի հնուն էր։

ԱՀ ԱՀԲՈՒԹԻՒՆ ԱԲԴՈՒԼԱՀԱՅՆ,

տաճարն մեծ՝ իր կին արար տղոյն ար
քայն զառաջինն և զարտաքինն։
Ա՛րտաբինն կոչիւր անուն, յոր հեթա
նոսք և խառնիճաղանջք ժառանգին անզգու-

շուբ։ Իսկ յառաջինն՝ միայն եբրայեցիքն մը
տանէին և քահանայքն ։ Եւ ի ներքին կողմն՝
միայն քահանայապետն մտանէր։ և կոչէին սրբ
բուն սէգ։ Այստ եղաւ տապանակ ուխտին ։
Այստ եղև ածախօսութիւնն ընդ մարգարէս ։
Այս տունն էր յորում եսայի ասէ , տեսի
զտէր նստեալ՝ի վէմ աթոռոյ և տունն լի՛ եղև
ծխով ։ Ո՛վ այսմանէ յաճախս պատմէ ածա
շունչ գիրն։ Այ՛ ի նորումն՝ աստ ընծայեցաւ
սբ կոյսն Մարիամ երից ամաց՝ի ծնողացն յով
կիմայ և աննայէ ։ և աստ բնակեցաւ երկոտա
սան ամ և՛ի հրեշտակաց կերակրիւր ։ և մաներ
զծիրանին վէմ վարագուրի տաճարին։ և յետոյ
վիճակեցաւ Յովսեփայ արդարոյն մնծի ծե
րոյն ։ Այստ սպանաւ զաբէլիա՝ որդի բարա
քիայ։ Այստ ուսուցանէր քս և քարոզէր հրեից
վասն սորա , տուն իմ տուն աղօթից կոչեսցի։
Որա վարագոյրն ցեղաւ վերուստ՝ի վայր՝ի
ժամ խաչելուն քն։ Այ՛ վերջապէս աստ լինել
լոյ և վերջին դատաստանն։ քանզի սա է կալն
օձնայի ուր դաւիթ մատոյց զպատրաստ զըղձ
մանն և վերացոյց տէր զպատուհասն ։
Այ՛րդ՝ թէպէտ այսքան և այլ առաւել ունի
զհոչակաւորութիւն տաճարս սողոմոնի, բայց զկնի

ան մերոյ յի քի՝ ըստ կանխասացութե նորին
աւերեալ քակտեցաւ. և ոչ ինաց քար ՚ի վերայ
քարի՝ ձեռամբ տիտոսի և վեսպիանոսի. և յե
տոյ դրձիլ չինեցաւ ՚ի թագաւորացն քրիստոնէից
մեծահանդէս եկեղեցի։ Ո՞ր ոմանք ասեն
թէ, ուսմունս թշնն առաքելս մեծացոյց և
պայծառացոյց՝ նոքիրեալ ամենայնբ անուան
Աբիամու նբ Ա՞ծածնին։ Եւ այսպէս ինացիլ
՚ի մեծի փառաւորութե մինչ ՚ի գալ յլազդեց.
որք նորագոյն չինեցին զնա ժողովարան և ա
ղօթանոց ինքեանց. և է այժմ նոյն գունակ
փառաւոր, ունելով ՚ի նա զերկու մեծամեծ
մզկիթս. որս առաջինն է բոլորեալ ուքն ան
կեան մեծաւ գմբեթիւ՝ ՚ի մէջ մեծատարած
հրապարակի բարձրացելոյ. որոյ ՚ի ջրից կող
մանց լայնադիր յոլովակի աստիճանօք ելանեն
՚ի հրապարակն. և որմունքն են մածեալք ՚ի
ներքոյ և արտաքոյ՝ ապիկեղէն ծաղկանկարօք
և գոյնզգոյն մարմարոնեայ քարամբք, և բա
զում յուսամտօք, ՚ի դրամբք ՚ի ջրից կողմանց.
և ՚ի ներքոյ այսմ գմբեթիս՝ ասեն ինքեանք
թէ, գոյ վէմ մի մեծ ընկողմնեալ. թուի թէ,
սեղան ողջակիզացն է. զոր վէմ՝ այ առ ձայնեն,
և զերկրորդ մզկիթն ՚ի կողմն հարաւոյ այլ

մեծապէս յոյժ՝ առաւել քան զառաջինն . և
էր սպասէին՝ տարածեալ երկայնութիւն առ հա
րաւ . և՝ ի միջի նորին էր կողմանց չորից դաշտ՝
մեծամեծ սեմբք . և ունէր զդաւթիթա՝ ի մեծա
մեծ կամարիւք և ի դրամբք . և առաստաղն էր
գերանաշէն տախտակամած՝ արծըճիւ ծած-
կեալ . որև աւազ մզկիթ էն նոյ . և կոչէն զնա
ծագէ՛ի ծագ երկրպագարան . Պատն շուրջ ըզ
բոլոր տաճարիւս կամարք և խորհիթք աղբա
տաղ նոյ . և մեծամեծ ջերմոցք . և բազում մըզ
կիթս փոքունս . և էր մեծութիւն կարի՛ մեծ .
որև չէ՛ հեռի՛ի միոյ մասանէ ջորից մասանց քա
ղաքիս . և ունելով զերկուստասան դրունս .
Եւ յարևմուտս նորին՛ի մէջ շուկայի՛ մերձ
ուրուն բաղանեաց զորս չիփէ կոչեն , զոյ
դուռ մի . և այն է գեղեցիկ դուռն տաճարին .
ուր ընդ Պետրոս և ընդ Յովհաննէս յերանելն
նոյ՛ի տաճարէն՝ բժշկեցին զկաղն ասելով ոսկի
և արծաթ ոչ ունիմք՝ բայց զոր ունիմք տացուք
քեզ . յանուն յի՛ քէ Նազովրացւոյ արի՛ և
գնա՛ . և հաստատեցան սրունքն . դրեալ է՛ի
դորձս առաքելոց . Եւ՝ զդուշանալի է՝ զի ոչ
ոք՛ի քրիստոնէիցս կարէ մտանել՛ի տաճարն .
և մի՛ ոք վստահացեալ՛ի բարեկամուն մտցէ .

զի աներկբայ մեծ վտանգի և որոգայթի հան
դիպիլ՝ ոյք և եղեալ էք ժամանակաւ։

Ա՟Ր ԵՒՍԵԲԻՈՅ ԶՕՐԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾՈՅ Ա՟ՆԻՆՔ։

Ա՟ՐԴ յարուցեալն յետ դառնալով գալ՚ի
Գալիլեա՝ ի խաչառնէն Ճանապարհին, ՚ի
հարաւակողմն գոյ աստիճան մի. և յայն
մանէ ելանելով միտեալ յարևելս, ՚ի ձա
նապարհին գտանի կիր մի ՚ի հարաւակոյս ի բրև
զդուռս. և էր սա դուռն երկաթի, ոյր գրեալէ
՚ի գործս առաքելոցն. յորժամ հրշտակ տէն եհան
զնոսա պետրոս ՚ի բանտէն ՚ի դիշերոջ, եկին ՚ի
դուռն երկաթի որ հանէր ՚ի քաղաքն. որ ինք
նին բացաւ նոցա։ Այն ՚ի նշան հաստատութե
յաջակողմն կամարին տեսանի սիւն մի ՚ի յորմն.
աստի էանց պետրոս առաքեալն. և իբրև ըզ
քարընկէց մի՝ եհաս ՚ի տունն մարկոսի աւետա
րանչի. և այն է վանքն ասորւոց, որոյ դուռն
է ՚ի հարաւ. Այն ըզ գործոց առաքելոց ասէ
վս սէյն պետրոսի թէ, ել՚ի բանտէ և էանց
ընդ երկաթեայ դուռն. և լեալ՚ի միտս՝ եկին
՚ի տունն մարիամու մօրն յովհաննու՝ որ կոչէ
ցաւն մարկոս. ուր էին բազումք ժողովեալք
և աղօթս առնէին. և՚ի բախել զդուռս դրանն՝

մատեան աղախին մի ունկն դնել. և՛ի ստէպ
բախելոյն բացին զդուռն. և տեսեալ զնա զար
մացան. Ո՞րդ՝ սա ասի շինեալ՝ի Թագաւորաց
քրիստոնէից. և ե սադաշէն դեղեցիկ և վայե
լուչ. անուանակոչեալ ըստ անուան
Երկայնութեանն նորա ոտ, և լայնութեանն նոր ոտ.
Եւ զոյ՝ի հարաւակողմն քարեայ պատուական
աւազան մի. և ունի սակաւ խցերս. և բարե
համ ջրհոր մի. և ե բնակութիւն ասորւոց։
Ո՞ր՝ է ձայն Թուխին Հայոց՝ յորժամ սուրբ
յակոբայ աւագ եկեղեցին ապիտակացաւ՝ ալ,
զայս ըստ եկեղեցիս և սպիտակացուցեալ՝ վե
րանորոգեաց վերստ մեծ Ա՛ արդպետն. գո
րով վանքս այս գրաւեալ առ մե՛ի՝ներքոյ բա
զում դրամոց. մանաւանդ թէ ազգն ասորոց՝
եամախ են ազգիս Հայոց և դաւանակից։
Աստի ընդ նորոգուեն, նորոգեաց զփոքրիկ
եկեղեցին՝ որ յանուն սբ յն մինասայ կը
չեն. որ է յետոյս ըստ ասածնայ
եկեղեցւոյն՝ յարևմտից
կողմանէ։

լեալ յաստրուց վանիցն և դիմելով
զառ՝ի վեր դէպ՝ի հարաւ՝ի ներքսագ
դոյն թաղն հայոց որ է արևելք սբ
յակոբայ մեծի վանից, գտանի վանքն սրբոց
հրշտակապետաց. որ է յանկիւնս՝ի հարաւակողմն
քաղաքիս Երեմայ՝ մերձ պարսպին և դրան սըր
բոյ փրկչին։ Ուրդ՝ վանքս այս էր տուն ան
նայի քահանայապետին հրէից, ուր ածաւ կե
նարարն մեր քո աստ յաղբիւսաց դրանէն՝ ոչ
ասէ սբ աւետարանիչն յովհաննէս. և ածին զնա
նախ առ աննա քահանայապետն։ Ուր ասի՝ի
պատմագրացն Թէ, քէնեպետն զբաղեալ էր
՝ի դատաստանի ուրուք, վայ կապեցին զերն մեր
՝ի ձիթենւոյ ծառն և հարկանէին. և՝ի բազում
մասունս բաժանեալ եղև ծառն առ՝ի պահել
զաստեղծօղն իւր՝ի հարկանելոյ. որ տակաւին
կայ նոյն ծառն շնորհօքն քրիստոսի ցայսօր
ժամանակի յարդեալ և պատուեալ։ Ել միայն
՝ի մերայնոց, այլև՝ի լատինացւոց. որք լաւա
գոյն պիտակք են սրբազան տեղեացն։
Ուստի յամենայն արաբացոց՝ կոչի վանքս այս
տէրեկզէյթունէ։ այսինքն վանք ձիթենւոյն։
Եւ յաւարտիլ գործոյ քահանայապետին,

ածին զայն առնա. և եհարց զայն վն աշակերտացն և վասն վրդովուե նը։ Պետրոսի ետ
յն և ասէ, զի՞ հարցանես զնս, հարց զայնոսիկ
որք լսեանն։ Ետ միոմն ի սպասաւորացն
էած ապտակ յն և ասէ, այսպէ պետրոսի տաս
քահանայապետին։ Նէ եր ապտակն այն այնք
սաստիկ և դառնագոյն, մինչ զի հրշտիկքն պա
կեան ի խստագոյն ապտակէն։ Արդ ոսկեբե
րանն ասէ, սարսեցաւ երկին զարհուրեցաւ
երկիր ի ետն երկայնմտութենէ և ի ծառայիցն
չարկամուէ։ Նէ յայլ ուր ասի առ հրշտիկն,
ոհ երկնային ոգիք որք զայս տեսանէք մրպ
լուէք, որպէս կարէք արդելուլ զձեռս ձեր.
մի թէ շրտեցոյց զձեզ լրբուի զինուորին և
հեզութին յն։ Այլ՝ վասն այսմ սոսկալի և
ահեղ դատապարտուե փրկչին՝ շինեցաւ եկե
ղեցիս ի մեծէ հեղինէ թագուհւոյն. գեղե
ցիկ ձևով սպաշէն. միջինն բարձր, և ք կող
մունքն ցածք, ք խորանաւ։ նոքիրեալք յա
նուն սրբոց հշտակպտոցն գաբրիէլի և միքայէլի։
Նէ ի հիւսիսային կուսէ յանկիւնն արևմ
տից՝ կազմեալ կայ մատուռ մի՝ որ է առաջին
բանտն քրիստոսի, և է կից որմոյն ուր ետ ծառանէ։
Նէ ունի զերկայնութին իէ ոտ, և լայնութին

Լե՛ւ ասի՝ իզուր ցաւ թէ, քարս այս ի՝ քարանց
քա լռեսցեն, քարինքդ աղաղակեսցեն։
Պատասխանի ետ և ասէ, ասեմ ձեզ զի եթէ դո-
ցին՝ վարդապետ սասեան աշակերտաց. քոյ։
ցնա՝ վարդապետ սասեան աշակերտաց. քոյ
ինքն՝ վարդապետ սասեան աշակերտաց. քոյ։
Պատասխանի ետ և ասէ, ասեմ ձեզ զի եթէ դո-
քա լռեսցեն, քարինքդ աղաղակեսցեն։
Լե՛ւ ասի՝ իզուր ցաւ թէ, քարս այս ի՝ քարանց

այնոցիկ է որ ի բերան ելեալ աղաղակեցին,
խաղաղութիւն յերկինս և փառք ի բարձունս.
և կայ յայտնի մինչև ցայսօր. զոր ոչ միայն յա-
ճանդուրթենէ ունիմք, այլև ի պատմագիրս
լաթինացւոց դրեալ է։ Այսոքիկ քրիստոսասէր
սուրբ Ծառն և այս հրաշալի քարս՝ մեծ պար-
ծանք և միխիթարութիւն է աղգիս հայոց.
Հանգի վասն որ Ծառին լուսաբ ի ծերունի
արանց, մանաւանդ ի մայրապատոյ որք բնակին
անդ, ակներև տեսեալ զհամարս լուսոյ կա-
ռուցեալ ի վր սրբ Ծառոյն. մինչ զի և կուտ
պողոց սրբ Ծառոյս դեղթափ դողով, բժշկու-
թիս բազումս է արարեալ Ծննդական կանանց
և ջերմնոտաց և աչացաւոց, զորս ի բերանոյ
բժշկելոցն լուաք Թարգ երկայնութեան.
Ընակին աստ պառաւունք յաշխարհէ հրա-
ժարեալք, և կամ կոյսք մայրապետք. որ և ի
մեծ ախտոյս ընդունին զխոզեպահիկ կե-
րակուրն. և ոչ տեղացի ժողովուրդքն աստ գան
յաղօթս և ի ժամակարգուիս զարի և զդիշեր.
Ուրնի զերկու դրունս. մինն է ի կողմանէ պար-
սից՝ ուր յակոբայ, և մինն ի քաղաքին. այսինքն
ի Թաղն Հայոց. Ո՛ սուրբ պարիսպն լեօն Թա-
գաւորն Հայոց պաքսպեց ի Էջնէ Քուէնս Հայոց

կայիափայտս, լաւ է առն միում մեռանիլ՝ քան
նահատել զերն մեր. ասելով. քահանայապետին
խորհուրդ արարին անօրէնն հրէայքն վասն սպա
պալատն կայիափայի քահանայապետին. և առա
րեալ անուանն ամենափրկչին. Վանզի սա է
պատճառ ննջման մերոյ. զի ոչ ունի զպատասխանի մի փոքր՝ շի
նել ի հերհինէ մեծահաւատ դշխոյէ. նոքա
յանդիման վանք մի աղեխս մեր. զոլով զերեզ
ցիկ և փոքր՝ բարձրաբերձ պարսպեալ.
կողմն սբ. քաղաքիս, ելանելով գտանի դեմ
փրկչադուռ ասեմք՝ որ ի յարաւելից
դրանէ դաւթայ մարգարէին՝ որ մեք

Այս սբ փրկչին Այնչափ ինչ։

գրեցաք փերամբ։

ի սբսոյն ղեկեղեցւոյ և զորքանչելի եղեալ սբ փեշին
ոսկեպատկին, հմառօտ գրեցաք։ Այժմ պատուոյ պա
տճառաւ զոր ինչ գտանի ի դէզ պարսպի սբ խաչատր
պահեցէք, Այմէն։

սբոյ վանիցս ի փառս սորա. զոր սոր հաստատ
մեծահրաշի կերակէն՝ կատարի տօնախմբութի
սանի. Ի տօնի սրբոց հրեշտակապետաց և՝ի
պատ գրեալ է ի վերս սեանն՝ որ ի սբ յակոբ տե

յոյժ զարհուրելի էր բանն հայհոյութ,
երկրորդ բանն. որ ասի ի պատմագրաց թէ՝
ուր ժողովրդեանն։ Ասէ եռուն յուդայի զերե
սուն արծաթին զի մատնեսցէ նոցա զնորն։
Ապա անկաւ քահանայապետին կապեալ
աստ ածաւ քո. ուր դպիրք և ծերք ժողո
վեալ էին. և ամ առեանն խնդրէին սուտ վը
կայութիւն զնէ զի սպանցեն զնա և ոչ դտանէին։
Ասէ յարուցեալ քահանայապետն ասէ ցնա,
չտաս ինչ պատասխանի զինչ դոքա ամբաստանեն
զքեզն։ և նա լուռ կայր։ ասէ քհնայապետն,
երդմնեցուցանեմ զքեզ յած կենդանւոյ թէ
դու ես քրիստոս որդի աստուծոյ, ասէ ցնա յս, դու ա
սացեր. բայց ասեմ ձեզ, յայսմհետէ տեսա
նիցէք զորդի մարդոյ նստեալ ընդաջմէ զօրու
թեան և եկեալ ընդ ամպս երկնից։ Ասէ պա
տառեաց քահանայապետն զհանդերձս իւր ասէ
լով, զի՞ և ս պիտոյ են մեզ վկայք։ Ասէ դա
տապարտեցաք կենսատուն մեր արժանի դո
մահուան. ոչ ասէ նըմն մատթէոս, յայնժամ
թքին ընդ երեսս նր և հրմտեցին զնա. և ոմանք
ապտակեցին և ասեն, մարգարեեա մեզ քրիս
ոմն որ եհարն զքեզ։ Ասէ ուրացաւ պետ
րոս, և հաւն խօսեցաւ։ Ասէ արդեաւք յն
երկրորդ բանն. որ ասի ի պատմագրաց թէ՝

ուր ամբոխին զօրայ հրեից՝ կապեցին զձեռն
յետկոյս ՚ի սիւնն քարեայ որ անդ էր. (և
այժմ կայ ՚ի նա յօդանուս աճեստարանչի եկե
ղեցին մեր՝ որ ՚ի նա յարուճ դուռնն.) և սկսան
բռնցի և աքացի հարկանել զնա. ապտակել,
դանել, ձաղել և ծեծել՝ դառնակսկիծ տան
ջանաց. Թափելով զամ ջար կառաղութիւն սրը
տից իւրեանց ՚ի վերայ նր. մինչ զի կիսամեռ
արարեալ ՚ի մէջ բանտին անողորմաբար ձգե
ցին, ոչ ասէ աճեստարանագիրն ղուկաս, կ
արդն որք պահէին զնա՝ այսպէս առնէին զնովաճ
և հարկանէին. ծածկէին զերեսս նր և տան
ջէին. ՚ի հպետ նր աճեստարանն ոչ այնքան
բացայայտէ զամ ջարչարանս քն, սակայն վար
դապետք եկեղեցւոյ ուսուցին մեզ թէ՝ ոչ մր
նաց յածախագեալ նր մարմինն քն ասղատեղ փո
որ ոչ ջարչարեցաւ. զոր յայտնելոյն յաւուրն
դատաստնի. ըստ նաճումայ մարգարէին, յայտնե
ցից և յուղից ազգաց և թգէորուեց զանար
գանս քո. Ո՞րդ այսպէս լմա ո ընթերցող,
զի յայսմ օրինակ բանտիս անիրաւ զինուորքն
ոչ տային ըզհանգիստ ոն մերոյ ՚ի զանազան
չարչարանաց. և ոչ տային միմեանց զկարդ հար
կանելոյ. այլ կուտեալք իրը զկատաղի գազան

որ ծարաւի իցէ արեան ի վէրս նոյն մերոյ անողոր
մաբար արիւնաներկ առնէին ձաղանաք ։
Ասաի անմարմնական զօրքն պակուցեալ հիա
նային ի վէր անձառ համբերուն որդւոյն այ.
ոյ երկիր ոչ եկեղեցին, ընդ գերադոյն տընօ
րէնութիւնդ քո որդի այ, հոյլք անմարմնոցն
հրաբուռն սեռից պակուցեալ զարմանային, տե
սանելով զանտեսանելիդ մատնեալ կամաւ ի
ձեռս մեղաւորաց ։ վայ երկրպագեմք անձա
ռելի քո խոնարհուեդ ։ Օ այս լսելով բանս
այս որ կայ յաշեակ սեղանին սրբոյ՝ հանդոյն
անմատոյց խորանին խնկեացի ։ քանզի անդ քո
բնակի մեծաւ փառօք և երկրպագութիւք , և
աստ դառն աղէտիւ չարչարեցաւ ։ Ա՜յ որոյ
ազգն իմ օրհնեալ՝ պանծայ այսու ։ որև կ՝ ար
դարև պարծանաց տեղի։ Ա՜նդ սմին և զբ
տանի աստ ի ինեերդոյ սեղանոյն կափարիչ վէմն
մեծ՝ ուր թաւալեցաւ ի յովսեփայ ի վերայ
դրանն սրբաշնաւոր դերեզմանին, և կնքեցաւ
ի քահանայապետէն անփակ գրով որպէս գրէ
աւետարանագիրն մատթէոս։ Ա՜յ վիմիս այս՝
ասի յաւանդութեդ թէ , կամէր տանել զսա
ի ինչեան դշխոյն հեղինէ ։ և մինչ դայր վայր
եկեալ և անշարժ մնաց վերոյ մուծաւ կեկն

ղեցիս և եղած փոխանակ սեղանոյ. ոյր վերայ
կատարի անմահ պնորադն իբր ի վերջ գերեզման
նին քի. Այ անքա այս փոքրիկ է և ուրի ըղ
միաբանս՝ որ պաշտեն անխափան ժամակար
դութիւն ի փառս փրկչին մերոյ յի քէ.
Այն ի տանի պէնտեկոստէի դան միաբան առ
նել զնախատօնական. և մեծաւ հանդիսիւ կա
տարի տօն գալստեան հոգւոյն սբ. Այստ է
և գերեզմանիք հայրապետաց սբ քաղաքիս և
այլոց բազմաշնաստ միաբանից և նոր իրակաց.
որոց լուսաւորեսցէ՛ սուրբ շնորհս նոցա. ամէն.

Այ Գերեզմանատանն.

արևմուտս սբ փրկչին՝ տեսանի լայն
և ընդարձակ ատեան մի գերեզմանա
տուն ննջեցելոց. Ուսկ՝ ի հիւսիսային կողմն
փրկչի վանից գոյ մեծ արտ մի, ուր կան՝ ինա
ծառք ձիթենիք բազումք. սեպհական է աղ
գիս մերոյ. որ և մեծ մասն գերեզմանատանն
մեր է. Գտանի աստ քարաշար բոլոր ցանկ մի.
և կայ անդ գերեզմանն բագոսի Ճգնաւորին.
ուսոի այլազգիքն կանգնեալ են անդ աղօթա
նոց մի. և ոչ ոք՝ ի բրիստոնէից մտանէ անդ
զի վտանգաւոր է. Յայսմ գերեզմանատանս մէջ

ամ այլասեռ քրիստոնեայք թաղէն զմեռեալս
իւրեանց. որոց ամէն հոգւոց տէրն ողորմեսցի
Ամէն.

Ա՟Ր ԹՂԹԻ ԱՒԹԻ.

Տրաւ՟ակողմն վանից մերոյ ամենափըրկ
չին՝ երեւի մեծաղոյն շէնն մի՝ որ է Սիոն
Ո՟յսմանէ ասէ Տ՟ն թէ
դա՟իթ ալքայն շինեաց զսիօն՝ իվերայ ձորոյ.
որ և ամրոյ թարգմանի. Կանգնեաց աստ և
զՀոգեկա՟ր աշտարակն բարձրագոյն, որ կո՟չ
էին՝ աշտարակ դա՟իթի. և ինքն դա՟իթ ա՟
սէր՝ շրջեցարո՟ւք զսիօնի՟, պաշարեցէ՟ք զնա
և պատեցէ՟ք զաշտարակս նր՟. Ա՟յստ հանդոյց
զտապանակ ու՟խտին Հին կտակարանաց. Ա՟ստ
՝ինորուա՟ն՝ աստ եկեր քո՟ զգա՟ն պատե՟քական
երկո՟ասան աշակերտօքն. և Հաստատեաց ըզ
խորհո՟ւրդ մարմնոյ և արեան իւրոյ սո՟ւրբ.
Ա՟յստ լո՟ւաց զոտս աշակերտացն. Ա՟յստ յետ
յարու՟ն եմո՟ւտ դրա՟ն փակե՟լով. և Թովմաս
միսեաց զմատո՟ւնսն՝ի կո՟ղն նորա. Ա՟յստ ժողո
վեալ երկուտասանիցն յետ Համբարձմանն Տ՟ն
Յայնին գալստեան հոգւո՟ւն սո՟ւրբ. Ա՟յստ էջ Հղ
դին սո՟ւրբ իբր զՀրեղէն լեզո՟ւս և Հանգեաւ

յառաքեալն ։ Այլ շինեաց աստ սրբուհին
հեղինէ զկերկին եկեղեցիս ։ այսինքն վերնա
տուն և ներքնատուն։ և իւրաքանչիւր եկեղե
ցիս դէպ յարևելս՝ բշնեալ միով մատրանաւ։
Եւ ըստ վերին եկեղեցին՝ ունի զերկայնութիւն
յարևմտից առ արևելս կէս թզաչափս ։ և լայն
ճէ թզաչափս։ Այլ ի սմանէ բաժանեալ մատ
րանն ։ որ բարձրագոյն երևի դէպ յարևելս
քառանկիւնացեալ։ որոյ կաթուղիկէն որ ար
ձրձապատ տեսանի՝ է տեղի լինման հոգւոյն սրբոյ։
Որում դուռն ստորա արտաքուստ բացեալ՝ աս
տիճանաւ ելանեն ի նա։ Իսկ ներքնատունն
ի չարի վերնոյն ։ և բաժանեալ մատրանն ի նմանէ։ անդէ դերեզման դաւթի մարգարէին
և սողոմոնի և այլոց ի հիւսիսային կողմն ։
Ընդ՝ դեղեցկուի շինուած և ձևակերպուեն
յոյժ վայելուչ Ճանապէի։ և որքան ի դեղեցկու
թեանն էր յառաջագոյն, այնքան այժմ ի տր
դեղութեն և անմաքրուած կայ ։ Վասնզի առե
ցեալ եղև յայլազգեաց բռնութիւն վն դերեզ
մանի դաւթի մարգարէին։ և արտաքսեցան ի
նմանէ քահանայքն ։ Այլ վն ոչ ունելոյ նոցա
տեղի բնակութեան ի մէջ քաղաքիս Երկի,
ազգս մեր զմեծ մարդավարութիւնս արարին

ընդ նա. և իբր զհիւր ընկալան զնա ի տուրբ
Երեշտակապետաց վանքն մեր. մինչև առին
հրաման թագաւորական բնակիլ ի վանս վրաց
որ է այժմոյս վանք նոցա. Ապա զերանելի վանքս
սբ. սիոնի, բաժանեցին բնակօղքն ի նմա ի
տունս և ի բնակուտիս ինքեանց և ընտանեաց
նոցա. ապահ ոչ բազում ժամանակաց՝ զառաջին
գուռն սրբոյ եկեղեցւոյն փակեցին, և զնոր
մեծ դուռ շինեալ մեծամեծ դարպասօք՝ վա-
բնակուքն իւրեանց կազմեցին. Այլ ոչ ոք ի
քրիստոնէից կարէ մտանել ի նա, զի մեծ բա
րուրանք ձգեն ի վերայ և լինի վտանգաւոր.
զոր ոք փրկեսցէ. Առաջի նորաշէն դռան ի
մէջ ատենի տեսանի ջրհոր մի. որոյ նշանա-
դրեալ է տեղի՝ ուր սրբազան առաքեալքն ար
կին վիճակ, և եղ մատաթիայի ի տեղի յուդայի
մատնչի. Այլ անտ բաժանեցին առաքեալքն
զաշխարհս և ընթացան ի քարոզուիլ սբ. աւե
տարանին՝ հրամանաւ սբ. յակոբայ եղբօր տե
առաջին եպսկոպի սրբոյ քաղաքիս Երեմայ.
Ի սուրբ վանքիս կան պարտէզք և ածեր-
մունք շինուց. անդ ասի գոլ պարտէզն ոզիայի
և պերիզման մանասէի թա-
գաւորին.

Ա՟ Տան Ա՟նջան սբ՟ Լուսի։

Արևմուտս սբ՟ սիօնի ՚ի ծայրս գերեզ
մանատան ՚ի հարաւ կուսէ, առեալն
Տագդոն շինուածոց մնացել խոշոր քա
րինք յարևելս։ ասի թէ էր տուն սբ
աճածնին ուր բնակէր և առանձնանայր անդ
վ՟ դուռ մերձ ի քովան Հոգւոյն սբ՟։ Անա
նդ թէ և առաքեալքն բազմանգամ անդ
ժողովէին, զոլով տուն յովսեփայ արեմաթա
ցւոյն. որ պատրաստեաց զվերնատունն ընթրեաց
ոյ գրեն աւետարանիչքն։ Ներդ Հիմարտուի
տանն՝ հաստատեալ է յամ ազգաց որք կան
ի՟ երկիր ասելով, աստ եկայց սբ կոյան. և աստ
մատուցանէր կուսանն յօհաննէս զսբ պնդն
՚ի տեսուէ սբ՟ կուսին։ Ներքս աղօթիէր սուրբ
կոյան ՚ի ժամ ննջմանն՝ ուր ժողովեցան դեռնդք
առաքելոց. և էջ միածինն իւր տէրն մեր յա՟
հանդուստ ամենամաքուր և սրբասնեալ հո
գւոյ մօր իւրոյ և կուսի. և բարձեալ առաքե
լոցն զսբ՟ընկալ մարմինն տանէին ՚ի գեթսա
մանի։ Ներսի ՚ի վայր դէպ յարևելս գոյ արտ
ի, և՚ի ծայր անկեան արտին գոյր սիւն մի
նշանադրեալ յաղագս հրաշից. և այժմ աւեր
րեալ են ուր Հանդիպեցան հրէայքն։

Եւ սուրբն Իգնատիոս քահանային կամէր յափշտակել
զանարատ սէր մարմինն և ընկենուլ յերկիր ,
յայնժամ հատան երկոքին ձեռքն յարմնկացն.
և միւս հրեայքն հարան կուրծքեամբ զոր
ապաշաւեալք քարոզուէին առաքելոցն Տեա-
տացին և բժշկեցան ի պատուհասից չնորհիւ
սէր ածածնին. Ասէր՝ վերոյիշեալ տունն
բոլորովիմբ աւերեալ է և անհետ եղեալ. որ ոչ
ճանաչէի երբեք դոլ տուն. միայն քարինքն ե-
րևին նշանք. Յանկուն արտին իշանելով
դէպ ի ձորն ինեղբոյ փոքրիկ բլրոյ դոյ այր մի
ուր պեարոս առաքեալն զնին ուրանալոյն աստ
եկեալ ելաց դառնապէս. Եւ սակաւ մի յառաջ
երևի փոքրիկ դուռն քաղաքին՝ որ դուռ աղ
բիւսաց ասի. և արապի, պապլ մաղարպէ կոչի.
ուստի մուծին զնորն կապեալ ի դիշերի մատ
նուէ. ոպ յառաջն դրեցաք. Եւ ճանապարհին
են փողրանք ջրոյն որ ի տաճարն գնայ
եկեալ ի հեռուստ.

Ա՛Ր Ա՛ԱՒԵՏԻՆ ՊՏ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ.

Ջանելով ի լեռնէն սրբոյն սիոնի դէպ ի
հարաւ, անցանելով զձորն և դառնալով
յարևելս կոյս դէմ յանդիման դառնան

յաղթեսայ ե՛ Ճառներն. որ էր սա ագարակ մի
կամ արտ մի ուր զօտարան թաղէին. որպէս զրե
սբն Մատթէոս աւետարանիչն ասելով, յայնժամ
տեսեալ յուդայի զինքն պարտաւորեալ՝ զըղ
ջացաւ և դարձոյց զարծաթին առ քահանայս
պետսն. և ասէ, մեղայ զի մատնեցի զարիւն
արդար. և ջոգաւ խեղդեցաւ. Իսկ քահա
նայապետքն խորհուրդ առեալ՝ գնեցին այնու
զագարակն բրոի՝ ի գերեզմանս օտարաց. վն
այնորիկ կոչեցաւ ագարակն այն՝ ագարակ ա
րեան մինչև ցայսօր. Այն ասի թէ դշխոյն Տե
ղինէ շրջապատեալ զնա որմովք՝ ի ձև մեծ
տան միոյ. երկայնութիւնն երդ քայլ և լայնու
թիւն հըր քայլ. Այն ունի՝ ի վերուստ լուսա
մուտս՝ որ անտի ինքեանեն զմարմին ննջեցե
լոցն. և ի սեպհական ազդին մերոյ. քանզի
ամ յամէ տամբ զիճարէն. մանաւանդ և քա
նիցս անգամ նորոգեալ եղև յառաջնոց մերոյ.
և ոչ ոք ունի իշխանութիւն անդ թաղել բայ՝ ի
մերայնոց. Ա՛ս հեռի՝ ի Ճառներէս գոյ այլ մի
որ խըր զեկեղեցի պատկերանկարուչին տակա
ւին երևի. Զոյնք սբն օնոփրիոսի վերակո
չեն. Ա՛երձ նորին և այ գոյ քարափոր այլ մի
դռնով, որ ե՛ Ճառներ յոնաց.

Ջանելով ստոր ի լեռնէն առ յատակ ձո
րոյն, ուր կայ ջրհոր ի խորագոյն։
20 Հեղինակ այսմ ջրհորիս ոչ կարացի
գտանել. բայց Թուխի ինձ որ առաջին նա
հապետքն որ իւրաքանչիւրոք փորեր ջրհոր՝
ոչ գրե ածաշունչ գիրն, և անուանմամբ ուրուք
կոչէին։ 21 Լինի թէ և մնացեալ մինչև ի ժա
մանակս գերութե բաբելացւոց. յորում քահա
նայքն առին ի սեղանոյ անտի զՏուրն ի ծա
ծուկ և տարան Թագուհին ի խորս կողմանց
անջուր ջրհորոյն. ոչ գրի յերկիւղ մահաբեր
ցինն։ 22 Ընդ ձմեռն ՃՀ ամաց՝ առաքեաց Նեեմի որ
նել զՏուրն. և եկեալ Թուռնեք քահանային՝
ասեն Տուր ինչ մեք ոչ գտաք. բայց գտաք
մեք անդ ջուր դանդաղամած։ 23 Ընդ իբրև եղև
ժամ պտրաղացն ողջակիզաց, հրամայեաց քա
հանայապետն Նեեմի ցանել զջուրն ի վերայ
փայտից. և աղօթեցին. և խսկոյն բորբոքեցաւ
բոց հրոյն ի վը փայտից և ողջակիզաց և մա
շեաց զնա։ 24 Յորմէ ոմանք ջրհոր Նեեմի կո
չեն. և մեք աբբայ Տոր ասեմք, այսինքն մեծ
Տոր. և ամ յամէ ի ժամանակս ձմեռան՝ յատա
կէ Տորոյն գիմէ ջուրն զառ ի վեր, և ի բերա

նոյն իբր զմեծ գետ հոսի ի ձորն, և գնայ
խառնի ի մեռած ծովն։ Եւ այս է նշան առա
տութեան սքի քաղաքիս եղիմի. և այն տարին
որում ոչ ելանէ ջուրն, գուշակ է նոճազուե
ամ իրաց. իբրև զգետն նեղոս որ ի
յեգիպտոս։

Ա՞ր Գնէմանին Ասացեալ Ապգաբէին.

Առնալով յաբբայ հորէն դէպ ի
հիւսիս ի վեր ճանապարհին, տեսանի
ծառ մի ճերմակ թթենոյ. շրջապատեալ
քարակոյտ բարձրութեբ. որ և այլազգիքն
աղօթանոց են շինեալ։ Ա՞ստ ասեն սղոցեցաւ
սբն Եսայի մարգարէն ի մանասէ թագաւորէն.
զի ստէպ յանդիմանէր զթագաւորն վա անկարգ
պաշտամանն զոր առնէր. և բարկացեալ թա
գաւորն հրամայեաց սղոցել զնա և նահատա
կել։ Ա՞ստ թաղեցաւ մեծն ի մրտբէս. որ ոչ
միայն կոչի մրտբէս, այլ և ածաբան՝ առաքեալ
և աւետարանիչ. ոպ գրի յայսմաւուրն թէ,
թաղեցաւ հնդկէպ ափանն սերովմայ ներքնոյն։
Վասնզի սակաւ ինչ մեկուսի գտանի ներքին
աղբիւրն սերովմայ. որ ի հնումն՝ կոչիւր աղբիւր
վիշապի, բայց այժմ ասի սբ կուսին. զի և

քաղաքացիք և՝ էյնել սէյտե ձայներն, այսինքն աղբիւր տիրուհւոյն։ Ո՛ի ասի յանդուգն թէ, ամենօրհնեալ կոյսն միշտ զայր յաղբիւրս այս առ՛ի լուանալ զհանդերձիկսն իւր և կամ միածնին իւրոյ։ Ուստի երևին հիմունք շինուածոյ. և կարելի է կարծել թէ՝ էր ասա եկեղեցի։

Ա՛ր Ալվայ Ա՛ղբէրն։

Նալով յաջ դէպ՛ի հիւսիս առ ստորոտ լերինն սիօնի, ՚ի մէջ ձորոյն կան աստիճանք կրկինք. և իջանելով ՚ի նոցանէ տեսանի ջուրն սելովամայ՝ որ՚ի ներքոյ աստիճանէն գայ։ Ո՛այս ջուրս մեծաւ հրաշիւք ազատեաց ած աղօթիւք սբ. յն եսայեայ մարգարէին յաւուրս պաշարման ռափսակայ զՅԵՀՈ՛Ի ծարաւն նեղեր զժողովուրդն և ել ջուրս այս. և արբին ամենայն ժողովուրդքն. և իբրև հասին քաղդեացիքն, առ ժամայն ցամաքեաց ջուրն։ Այլ՚ի հասարակիլ աւուրն՝ դարձեալ ել մարգարէն. և առաքեաց նմա ած զջուրն և բղխեաց աղբիւրապէս. որոյ վասն կոչեցաւ սելովամ. որ թարգմանի առաքեալ։ Այլ յայնմ օրէ սովորութիւն կալաւ ջուրն այն

մինչև յայսօր՝ այլ օր՝ ի կամ ի անգամ լցնել
և յամաքիլ Աշն ջուրս այս ընթանայ առ միւս
աղբիւրն . և անսի ինձեալ ջրմղիւն՝ ուռոգանէ
զպարտէզան։ Այսպէս ընկալաւ՝ ի ծնէ կոյրն ըզ
լուսաւորուն աչացն . որպէս գրէ աբ աւետարանն
եթէ՝ արն եթուք յերկիր և արար կաւ և ծե
փեաց յաչս կուրին, և ասաց՝ երթ լուա յաւե
զանն սերովամ որ թարգմանի առաքեալ։ Էր
գաւ կոյրն ասու և լուացեալ՝ բացան աչք նր
և տեսանէր ուղիղ։ Նմանապէս պր յայնկոյս ձո
րոյն կայ գիւղ մի՝ որ բնակին ի նա քէլէաղ.ք
սոպուք և անհարկիք՝ որք կոչին սերովմացիք .
որք զբանդարս և զհոտեղէնս բերեալ ի քա
ղաքս ծախեն . Այդ գադաթ լերինս որ է ի վր
գիւղիս այսմիկ՝ երևին աւերմունք մեծամեծ
շինուց . և ասեն թէ, սողոմոն շինեաց զտա
ճարս և զապարանս վ՚ր կանանց և կռոց նոցին
ոպ գրի ի մարդոզդ թագաւորեց ինձ գլուխն։
Այն է նա և զտունն որ ի դիմաց Աէմի ընդ
աջմէ լերինն մոաւիտայ , զոր շինեաց սողոմոն
արքայ իսրէլի՝ աստարտայ գարշելւոյ սիդոնա
ցւոց . քակեաց զնա յովսիա արքայ և կործա
նեաց անտի , և ընկէց զՀողնձ ի հեղեղատն
կեդրոնի։

Ա՜ՅՆ Զոյն Յովսափաթու և Հէնչոփին

Կերպիւ

Որդ՝ ձորս այս կոչեցաւ յովսափաթու. ոչ միայն վ՚ն դոլոյ անդ դերեզմանն յովսափաթու, այլ զի յովսափաթ բառս՝ դ՚նո՚ր թարգմանի։ Ա՚յն աստ պարտի լինիլ վերջին դատաստանն. ոպ ասէ յովէլ մարգարէն թէ, և ժողովեցից զա՚մ ազգս և ածից զն՚ի ձորն յովսափաթու. զի անդ նստայց՚ի դատել ասէ ա՚ր։ Ա՚յ քրիստոնեայք և այլազգիք հա՚ւատան այսմ բանի։ Ա՚րդ և մ՚ր՚ք՚ն երեմիա ասէ վ՚ն քո՚ մի՚ւսանգա՚մ գալստեանն թէ, կայցեն ոտք ն՚ր յա՚ւուր յայնմիկ՚ի վ՚ր լ՚ռինն ձի՚թենեաց։ Ա՚յնիկ հրամայեաց ա՚ր՚ն՚ի ժամ ննջման ամենաւրհնեալ մօր իւրոյ թէ՝ տա՚ր քեզ թաղեցէք զմարմին մօրս իմոյ՚ի գեթսեմանի. որ է յա՚յմէ ստորոտ լ՚ռինն ձի՚թենեաց։ Ա՚պ և՚ի ձախմէ սոյն սրբոյ լ՚ռինն՝ կաթեցաւ յուդա՚ի ծառն որ երևի տե՚ղի ն՚ր. և հրեայքն թաղեն զաստուածն իւրեանց՝ հետևեալք դրա՚ խաւ՚ռի նոցա յուդայի։ Ա՚պացոյց մե՚ զի՚ն դաւն որդւոյն ա՚յ յարևելից, ընդաջմէ ուներ լո՚վ զանարատ ծնօղն հանդերձ սրբո՚վք և ա՚մ արդարոք. և՚ի ձախմէ ուներ ց՚ն՚ երկայն և

զանհաւատան։ Ընդորա և ձորս այս կոչէ ա
րապերէն վատէ նառ. այսինքն՝ ձոր հրոյն.
ոյ գրէ ի յորդորդ Թագաւորացն։ Ո՞ւ ի ինչացիք
կանդնեցուցին անդ զկուռս և զոհէին զուս
տերս և զդստերս բոցով մեղքամայ դիւին. և
կոչեցաւ ձոր դեհոնի. ուր ընտրեցին հրեայքն
զտեղիս զայս թաղել զսատական իւրեանց ի
մէջ դժոխոց։ Ապ դաւիթ ասէ, հուր առաջի
նի գնասցէ և այրեսցէ շուրջ զթշնամիս իւր.
այսինքն՝ զհրեայն և զմեղաւորան։ Որմէ
փրկեսցէ՛ զմեզ տէր. Իսկ թէ կոչէ ձորս այս
հեղեղատ կեդրոնի, ոչ թէ վասն ուրուք ասի
կեդրոն, այլ բառս այս եբրայեցերէն
թարգմանի սևացեալ տրամուխ. որ պատե
ղոյ է յաւուրն դատաստանի զտիրապետան
հրեայսն որ թաղեալ են անդ.

Ա՚Ր ԿԱՌՈՒԼԻՆ ՈՐ ԻՒՐ ՀԻՒՂԱՓԻՆ ԱԼԵՔՍԱՆ.

Նգանելով զսեղմամ և գնալով դէպ ի
հիւսիս՝ գտանի կամուրջ մի. Ընդ
դմանէ թէ՝ յորժամ ըմբռնեցին զՏ
տէրն մեր ի պարտիզին, այսու ձանապարհաւ
բերին. զի մի մուծանիցեն զնա ի մեծապղծն
դրանդ ի քաղաքն, այլ յայլեւայլ դրանէն

մուծին վը անարգուե։ Եւ յորժամ հասին
՝ի կամուրջս այս, ասի ՝ի պատմադիրս լաթինաց
թէ՝ ոչ ետուն թոյլ անցանելոյ ՝ի վը կամուրջ
ջին, վի յաղթուէին կամուրջ կոչիւր։ վը որոյ
սահեցմամբ՝ ՝ի ջուր հեղեղատս բոլ ոսիւք ՝ի
վը ապառաժ քարանց և սուր խճից անցուցին։
Որոց կարծրապոյն քարինքն կակղացան ՝իներ
քոյ ոսիցն։ ուստի և տպեցան ՝ի նոսա նշանք
հանդերձի, և շաւիղն սրբազան ոտից և ծունկ
կացն։ և քաղցրացան նմա խիճք հեղեղատին։
Եւսկ մերայինքն ասեն թէ՝ աստ անկաւ ՝անեղ
բոյրն յակոբոս յաշտարակէ տաճարին։ և թա
փիչքն որք կային անդ ապրտակացուցանել ըզ
հուաւան ՝ի հեղեղատիս՝ թափչօք հարին զդը
լուխ սրբոյն։ և ինքն աղաղակեր, ասր թող սց
զի ոչ գիտեն զինչ գործեն։ և այնդեպ
զհոգի իւր ՝ի ձեռս ասյ։ Կամուրջս այս յոյժ
աճեալ էր յայմ կողմանց։ և արևմտեան ձա
նապարհի պատն ՝ի վաղ ժամանակաց փլուցեալ
և անձուկ եղեալ։ մինչ զի ՝ի դալ և ՝ի դնալ
ուխտաւորաց՝ ծերապունքն և տկարապունքն
մեծաւ վտանգաւ անցանէին։ և քազում ոմանք
անկեալք՝ ոսկրաբեկք և վիրաւորք լինէին։
Եւ զի տեղին այլազգեաց գոլով ոչ դիք կարեր

այսու սեամբք եւ լուսամտօքս քրիստոնէից
որ Թուրի Թէ յետոյ դեղեցկացուցին են
երեք մեծ լուսամտօք եւ կրկին սեամբք.

Երբ վերադրեալ արձանին՝ դոյ այր մի

Ա՞Ր ՈՒՏԻ ԱՒԵՂՕՔՆ։

ձեռնամուխ լինիլ շինուածոյ։ Ո՛այս սեսեալ
մեծ Ա՛արդիպտ հայրս մեր, ՚ի ուշ՚ի Թուրին՝
ալ եւս շինել մեծ պատ մի պատուար ներքա-
գոյն ձանապարհին. եւ լայնացուցեալ զնոյնն
հորդելով զձանապրէնն վերուստ մինչ ՚ի վայր.
եւ զկամուրջն նորոգեալ ծեփեաց։ Եւ զահա
գին բերան կասկածալի ջրհորոյն որ անդ կայր՝
փոքրացուցեալ նորապէս բազում աշխատուբ
՚ի փառս Սայ եւ ՚ի պարծանս ազգիս. որոյ սեր
վարձահատոյց լիցի, ամէն։

Ա՞Ր Գ.ԵՐԵՄԱՆԻՆ Ա՛ՆԳԵԱՅ Ե Ո՛ՂՈՒԹԻՒՆ։

Ստորոտ արեւելեան լերինն սակաւ ինչ
հեռի ՚ի կամուրջէն, երեւի արձան մի քա-
ռանկիւնի տաշեալ ՚ի միոյ վիմէ մեծագոյն եւ
սրածայր։ Որ ասեն հրէայքն Թէ, անգէ
եւ զաքարիա մարգարէքն աստ են Թաղեալ. եւ
ոչ լինելով վերահասու պատմուեաց՝ զլռեաքն
իմ գրեցի։

և արարեալ են նման եկեղեցւոյ։ Վասն որոյ ասի թէ՝ եթէ Յակոբ ոնց եղբայրն յորժամ լուաւ զըմբռնուածն և զբարչարանս ոնց մերոյ՝ այսպէս սր դել զինքն երդմամբ՝ ոչ ուտել և ոչ ըմպել մինչև տեսցէ զփրկիչն աշխարհի ակներև յաղթեալ՝ ի մեռելոց։ Ասաի յետ յարութեն՝ ասա երևեցաւ եղբօրն իւրոյ ըստ մարմնոյ՝ յակոբայ։ և եդեալ առաջի իւր սեղան և հաց, ասելով եղբայրիմ կեր զհացս՝ զի յարեաւ որ դին մարդոյ ի մեռելոց։ և մխիթարեաց զնա որպէս և պօղոս վկայէ ասելով, ապա երևեցաւ յակոբայ։ Ա՞յժմ զայրս զայս՝ բիրտ արաբաց ցինքն՝ գոմ ոչխարաց արարեալ են։

Ա՞ Ա՞ Ի ՅԱՆԻՆ Ա՞ ԲԻՈՂՈՄԱՅ։

Եանդէպ կամուրջին գտանի արձան մի վիմատաշ բազմարհեստիւ յօրինեալ։ ՚Ինեղբոյ քաւականիւնի և ծայրն բոլոր։ որ կոչի արձան աբխազոմայ։ Վասն զրի յերկիր թէ՝ զրուեցին թէ՝ աբխազոմ ի կենդանութեն կանդնեաց զիւր արձանն ի հովիտս թագաւորաց։ և ասաց թէ՝ չիք իւր որդի որ յիշեսցէ զանուն իւր։ և կոչեաց զնա արձան աբխազոմայ։ որ կոչի մինչև ցայսօր։

Յուպ նորին տեսանի մեծ դուռն մի փորաց դրեալ արուեստիւ. և ասի՝ գերեզման յովսափաթու թագաւորին։

Ա՛ երձ արձանին աբխազողմայ մեկուսացեալ դիմելով զառ՝ի վեր՝ անցանելով զգարշելի գերեզմանս հրէից. որ՝ի գլուխ գերեզմանացն նոցին՝ի հարաւ կուսէ, գոյր ծառն յորում կախեցաւ յուդաս մատնիչ պետն նոց. ոչ գրէ սբ աւետարանն թէ՝ ընկէց զարծաթն՝ի տաճարն և ջոգաւ խեղդեցաւ. և՛ն յոյժ պատեհ հագոյն թուի. զի ուր կախեցաւ մատնիչն էր՝ թաղին և գործակիցք նորին, ունելով զնա առաջնորդ իւրեանց։

Ա՛ ՊՈՒՏԻՆ ՅԱՅՆԿՈՍ ԶՈՒՅՆ ԱՒԳՈՒՒ.

կամուրջէն անջատել գեպ՝ի հիւսիս՝ ընթանալով փոքր՝ի վեր՝ գտանի արտ մի. որ գոյ՝ի նմա է մեծամեծ ծառս ձիթենեաց. և՛ն՝ի ծայր արտիս՝ի հարաւ կուսէ, երևի անել ձանապարհ մի փոքրիկ՝ ոչ զլեզու մտեալ՝ի մէջ արտին. պատեալ չոր քարամբք միայն. և՛ սա եկեալ յուդա և ընդ նմա ամբոխ և համբուրեաց զնա, ասելով՝ ողջ լեր վարդապետ. և՛ն քո ասաց՝ ընկեր համբուրելով մատնեաց.

և ասաց ցամբոխն զի՞ խնդրեք. և նորա ասեն
ցնա. և նա ասաց ցնա ես եմ. և ամենեքեան
կեցոյց կեցոյց չոգան և զարկան զգետնի։
Ոստ եհատ պետրոս զունկին մաղքոսի. և յա-
ժմ չկեաց զնա ասելով, դարձո՛ զսուր քո
ի՞ ապա արկին ի՛ նա ձեռս և կալան զնա և
կապեցին սաստիկ բռնութիւնբ անողորմ կատա
ղիքն այնոքիկ։ Ո՞յս օրինեալ և սուրբ տեղիս
յատկապէս է ուխտատեղիք ուխտաւորաց. և
թէպէտ ի՛ ձեռս այլազգեացդ է, բայց շնորհիւն
քրիստոսի՝ տեղին կայ անվնաս և պատուի՛ ի քրիստո
նէից։ Ա՛յժմ տեղւոջ ոմանք ի՛ մերայնոց
ասեն թէ, այստ աղօթեաց քո՞ ասելով՝ հայր՝
անդր զբաժակս զայս յինէն։ Ա՛յլք ի՛ պատ
մագիրս դաղմատացւոց՝ ըմբռնման տեղ ասեն
զսա։ զի նորա վերահասու՛ են իրացն լաւագո
և միշտ դրեն։

Ա՛յ Տեսոյ Ա՛րի Աստեղին։

լանելով ինձ քայլիւք յատացեալ տե-
ղւոջէս դէպ ի՛ վեր՝ ի վե՛ր կիսոց ճա-
նապարհի կայ մեծ վէմ մի։ և ասի թէ
անդ էին աբ առաքեալքն Պետրոս, Յակոբոս,
և Յովհաննէս, և ննջէին։ Ա՛ր զի էին աչք նո

ծանրացեալք ի քնոյ, ուր եկեալ առնն տրն յանդիմանեաց ասելով, մի կարացիք ժամ մի արթուն կալ ընդ իս։ Այն պատուիրեաց ասելով, յաղօթս կացէք զի մի՛ անկանիցիք ի փորձութիւն։ Ցիրաւի հիացման արժանի է վէմն՝ զի տակաւին տիպ ը նշանաց Հանդերձեաց ա ռաքելոցն երեւին, ի զգաստութիւն մեզ զի արթուն լինիցիմք յօրէնս տն։ Այրոյ պատճի ալ վէմն ի քրիստոնէից ուխտիւ։

Այ Տէրոյն Ցու աջոյեաց Այոյ վան աբեղն Պետիանոսի։

Նայով ի վիմէն գէպ ի հիւսիս սակաւ ընթացմամբ՝ գտանի փոքրիկ վէմ մի խոր րեալ ի մէջ երկրի։ Այն ասի զնմանել թէ՝ յորժամ հրեայքն ըմբռնեցին զՅրն ըստ փանանոս և քարկոծեցին, նր կոյան ի ջանէր ի լեռնէն ձիթենեաց։ և տեսեալ զաշմուքի հրեից՝ որք շուրջ պատեալ քարկոծէին զՍ նր, կանգնեալ ասա աղօթէր վս նր։ և սրր տիւ քաջալերեր զնա ի մարտիրոսութիւն։ Այ պատուի տեղս ուխտանակուք ի քրիս տոնէից Ճառայից մօրն այ։ Այ երձ նորին դի մերով սակաւ ինչ յարևելս, գոյ վէմ մի ուր

ասի թէ՝ յաւուր ողոդոմեանն զառ՝ի վայր լե
րինն ձիթենեաց լինաքով ամէնն՝ աստ նստաւ
՝ի վե՛ր աւանակին։ Եւ աստ պատահէցան նմա
դեստանքն աբդարու թագաւորին՝ վերոյ պատմե՛լ
վէմս՝ ի քրիստոնէից մեծաւ ուխտիւ։

ԱՂՔ ԿՈՒՐԻ ՏՈՃԱՒՆ ԵՒ ԼՔՆՈՒՆ՝ ՈՒ ԻՆՉ ԿՈՂՆԷՆ։

Առնալով՝ ի վերոյիշեցեալ տեղւոյն դէպ յարևմուտս և միտելով՝ ի հիւսիս՝ տեսանի աստիճան մի շէն ոտ. ինքա նելով՝ ի նմանէ՝ իջանի սքեմ տաճարին մօրն Աստ. և է դեղեցիկ քառանկիւնի։ Եւ աստի գնան յայրն աղօթից. որ էբրև ըզ լերս յարևելս ընթանայ, ինքանելով վեց ասպիճանաւ. և է այրն բաղարաձև քարափոր՝ ունելով երեք սիւն յինքեանէ. և յառաստաղն լուսամուտ մի բաղար. և նկարեալ՝ ի նմա ոսկեքարին աստեղուռնք։ Ապա այժմ խանգաղեալ և սևացեալ՝ հազիւ թէ երևին։ Կոն և խորանք պարզագոյ։ Եւ աստ զամանէ թէ՝ աստ առանձնացաւ փրկիչն՝ ի մատնութեանէ դիշերին. և աստ անկաւ՝ ի վե՛ր երեսացն և աղօթէր առ Հայր ասելով, եթէ կամիս անցո՛ զբա

ժակա յինեն։ Եւ ասա երևեալ Հրշտակն զո
բացուցանէր զնա։ Ըստի փինչև ցմբռնման
տեղին ի ներքոյ երկրի դայր ճանապարհ մի.
որ ասի թէ՝ անտի գնայր յայնմ դիշերի առ
աշակերտան և ասէր մի՛ ննջէք. և դայր աղօ
թէր։ Ականն այժմ խցեալ տեսանի քարա
կուտիւ, զի մի՛ ոչխարդողծուածիք լինիցին։
Եւ վերջապ ասա հեղան ի նմանէ քրտունք
ոլոռն ոլոռն. ոպ պատմէ սբ. աւետարանն։
Ուրեմն՝ դերազանցի պատուով այրս այս և
պատուի։ Աստի և արուեստական ուխտաւորքն
նախ ասա մտանեն յոսխատ, և ապա ի սբ ածա
ծինն որ հուպ է նմին։ Ի մէնջ ասի՝ այր ըմ
բռնման. և լաթինքն ասեն՝ այր աղօթից. զի
հնարի է ի տեղոջէ առաքելոցն իբրև զքար
ընկէց մի. ոպ և սբ աւետարանն ցուցանէ։
Ա՛անաւանդ Շշգրտի խցեալ ճանապարհն որ
ի ներքոյ երկրի. և ոսկեքարիւ նկարագրո
ծուածիքն գոն. և գրեանք գրեալ դաղմատե
րէն գրով թէ, ասա քո արեամբ քրտնեցաւ
մինչ աղօթէր ասա և ասէր, Հայր եթէ կամիս
անցո զբաժակս զայս յինէն։ Եւ ասի թէ,
գայր ի վե սորին եկեղեցի գեղեցիկ. և այժմ
ոչ երևի հետ քնած։ Արկայնութին կէ ոտ
և լայնութին իս ոտք։

Ամենապեղեցիկ եւ զբաղմամբ տեսնելի հը
բաշապեղ սուրբ եկեղեցիս՝ ամենասըր
բուհոյ կուսին Մարիամու սուրբ
աճաճնին, ամ ազգ գեթսամանի կոչեն՝ ի սբ
քաղաքս. մինչ այլազգիքն ևս. Նսկ դիրքն
սքյ եկեղեցւոյս՝ ի հիւսիս տեսանի. վասն զի
դեղեցկակերտ օրինեալ սբ դուռն յատկացել է
վայելչակերպ քառանկիւնի իբր զաշտարակ
իմն կամարակապ. ունելով յերկուց կողմանց
դուռն, և զերիս սիւնս մարմարեայ բարեձև
և յոյժ քաղցրակերտ. որոց դուռն կամարաշէն՝
ունի զբարձրուին ը թիզ, և լայնուին զ թիզ.
Եւ՝ ի մտանելն՝ ինձ՝ սկիզբն է աստիճանին.
որք լայնադիրք են պատէ՝ի պատ, երկայնուք
իւ ը ոտք, և ծ աստիճան մինչև ցյատակ եկե
ղեցւոյն. Նայց՝ ի կէս աստիճանին յարևելից
կուսէ գոյ կամար մի գեղեցիկ, յատկացեալ
իբր զփոքրիկ մատուռ բազմարուեստ կաթո
ղիկէին. ուր կան գերեզմանք սքյն յովակիմ
մայ յարևելս, և աննայի՝ ի հիւսիս. Ծնողաց
սբ աճաճնին. Ո՛ որս ամ յամէ՝ ի տօնի սքյն՝
յերեկոյի եկեալ մերայինքն առնեն զնախատօ
նակն. և յառաւօտն բոլոր ժողովրդեամբք մա

տուցանեն զնոր պնդրագն մեծաւ պատուով.
և կատարեն զքրիստոսակ ծնողացն նոր աճապնին
մեծաւ ցնծութիւն. Այսպէս սորա յարու-
մունից կուսին դոյ կամարն մի. բայց զկնի պա-
տեալ թողուլով զվերջինիկ դռնակ մի յորմէ մը
տանեն ի նա. Այն տեսանէ անդ յարևմտից
կուսէ սեղան մի պնդրագելոյ. և ասի զնմանէ
գոլ գերեզման սրբոյն յովսեփայ աճապնօրն.
Այն իջանելով անտի ցյատակ եկեղեցւոյն է
րևի առաստաղն խաչաձև. և միջակէտն է ա-
տեան քառակողմ. և յիւրաքանչիւր կողմն դոյ
սեղան պնդրագի. Առաջին սեղանն յարևելս
կոյս՝ որ որմակից է ամենայնի դերեզմանի սրբ
բուհոյ կուսին. և է ազդիս հայոց. և է շի
նեալ ի Տէրունոյ Թադեաւորէն մերոյ. և է յոյժ
վայելուչ: Կանգնի և ի մտանելն քո՝ նա երև
պայծառ ի մէջ ամենն իբր զաւազ խորան. և
ունի զ կանխեղն մշտավառս. Այն ի կողմն
արևմտեան է սեղան ղպիտոց. և ի ներքոյ ա-
տիճանին ի կողմն հարաւոյ է սեղան վրայ.
յոր այժմ յոյնք պնդրագեն. և ի կողմն հիւսի
սոյ է սեղան Հապէշից. զոր այժմ ոչ ոք պատա
րագէ անդ. այլ մերայինքն զքսուր զարդուցն
դնեն անդ. Կան և երկու կամարք. միևն

Ա՛ՆՕՐՀՆԵԼ ԱՐՔԻԵՊԱԿՈՊԻՆ ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ։

ԹԷՊԷՏ Հեռագրեցաք զայս սուրբ եկեղեցին՝ ի ձեռս մարդոյ գտանելս։ Օ՜ ամենօրհնեալ Վերեզմանին զդիրքն իբր ի վէմ կրծոյ եկեղեցւոյս է շինեալ. քանզի ոչ է ի մէջ եկեղեցւոյն և ոչ է ի ծայր եկեղեցւոյն. ի հիւսիս որ է սեղան ասորւոց, և միւն ի հարաւ որ է մշևիցն այլազգեաց։ Իսկ ներքսագոյն կողմն արևելից է սեղանն յունաց. յորոյ վերայ մերձ յառաստաղն դոյ պատուհան միառ ի լոյս ածոյ։ Արկայնուքին ձէ ոտք է, և լայնուքին յատուածանի տակէն դէպ ի հիւսիս ճ ոտք է։ Ունի և զփոքրիկ ջրհոր մի քաղցրահամ. որոյ բազումք վասն հիւանդաց առնեն ի ջրոյն. և լինի բժշկութիւն աներկբայ։

Ա՛յս սուրբ եկեղեցիս ոչէ յատուկ միոյ ազգի, այլ ամենայն ազգաց. այսինքն հայոց, քուանկաց, յունաց, ասորւոց, ղպտիոց, և տաճկաց. և իւրաքանչիւր ի տոցանէ՝ ունի զբանալի մի. որ երբ կամի՝ բանայ զդուռն։ Սակայն դոյ շեխ մի վերակացու այլազգի՝ որ ի նոր եկեալ ուխտաւորացդ առնէ զամէն ազգի՝ ա ա փարայ առնէ. յառաջինն անգամն միայն և ոչ յերկրորդին։

Ա՛Ր ԱՆՕՐՀՆԵԼ ԱՐՔԻԵՊԱԿՈՊԻՆ ՍՈՒՐԲ ԱՅՑԱՆԻՆ։

այլ ոչ զծիր սրտի կառուցեալ տեսանի. և է
նման սենեկի միոյ. բայց քառանկիւնի. որ շըր
ջաբերի շրջապատն ի տրից կողմանց ևս Թիզ.
և ունի երկու դրունս. առաջինն յարևելս
մերձ սեղանոյն մերոյ, և միւսն ի հիւսիս.
Եւ մտանելով ի նա՝ գտանես զսրովբէադու
մար Տապանն իբր զտուփ ամենանուշակ հո
տոյ անմահութեց՝ մարմարեայ. յատկացեալ
շինմամբ սեղան պատրաստատոյց. Երկայնու
թին ի հիւսիսոյ առ հարաւ ի Թիզ, և լայնու
թին յարևմտից առ արևելս մինչև ցաստիճանն
մոմակալաց ևս Թիզ. բարձրութին յատակէն
ե Թիզ՝ կամարաշէն. Որ և ունի զկանթեղս
հիսավառս. ել ազգիս մերում. ել փառանկաց.
ել յունաց. ել հապէշից. ել վրաց. և ել ղըպ
թոց. Այս և յառաստաղն բոլորակ պատու
հան մի ծիսական. Եւ ի հարաւակողմն դոյ
պատուհան մի՝ զոր այլազգիքն մկկիթ են արա
րեալ. Եւ երևին նախկին շէնքն մարմարեայ
սալիւք կերտել. և դրանց սիւնից խարխխքն
կան, և սիւնքն ոչ. Եւ այժմ Թէպետ ինագոյն
տեսանի շէնքն, բայց շնորհալի և պարզևա
տուր Թէպետ պերճացեալ. զի գրէթէ ոչ ոք
քրիստոնէից յուսով հաճատով և սիրով դի

մեաց ՚ի սուրբ շնորհս, և եղ Թագոյ կատարման
խնդրուածոց։ ՚Ի վե՛ր այսր սքեմ գերեզմանիս
յանձնեցո՛ւ սբ. կոյսն Հռիփսիմէ ՚ի դայիանեայ
կուսէն։ և զկնի այսր նուիրեմանս՝ Հզօր Թա
գաւորդ ոչ կարացին իշխել ՚ի վե՛ր սրբուհւոյն
Հռիփսիմէի՝ սբ. աճառնի գերեզմանի զօրու
թիւն։ Թող զյայտնի Հրաշքն որ առնէ այժմ
յուսով զնա աղաչողացդ ՚Ուրեմն խնկելի և
երկրպագելի է գերամարդս և սրբազան Գո
րեզման սքեմ կուսին մարիամու մօրն այ։
Այլ երանի այնոցիկ որ միով կաթիճ արտաս
ուածոց համբուրեն զսոսկալի դիզմանս քրով
բեհապար և արովբեպուրմար ՚Ասաք ազգս
Հայոց յայմ ջորեքշաբթի օր՝ որ յատուկ սրբոյ
կուսին է պատկեր աւուրն՝ գան միաբան, և
՚ի վե՛ր սբ. գերեզմանին մատուցանեն զպատրգն։
և յայմ կիրակէի ՚ի սեղան մեր եկեալ զքա
պատրգեն ՚Ասկ ՚ի շաբաթու պահոց վերափոխ
ման սբ. աճառնին՝ եկեալ պատրգեն ՚ի նմա շա
բաթն ՚ի բուն։ և՛ ՚ի յատուկ տօնին զարդարեն
զբոլոր եկեղեցին պէս պէս վարագուրօք և մո
մակալ ջահիւք։ Այլ ՚ի տանիս սրբոյ գերեզ
մանին ՚ի գլուխ փայտեայ աստիճանին, դնի
վերափոխման սուրբ պատկերն։ և շարաշարեն

յաստիճանան բազում մոմեղէնս և ծաղիկս։ Ասէ զամենեսեան գերեզմանն զարդարեն զանազան կերպասիւք. որ բնաւ ի ազգ ոչ առնեն նման մեր։ Նա՛ ի գիշերի մեան անդ միաբանքն և վերակացուքն, աղօթիւք և հակմամբ զդիշերն ի բուն. և մատուցանեն զպատարագն մեծաւ հանդիսիւ։ Նա՛ զկնի օրն ևս գան միաբանքն և պատրագեն զքո՛ ի փառս ծնողին իւրոյ մօրն ողորմուե. և՛ի պարծանս լուսաւորչացն երամոց՝ զոր ածածինն դաւանող զայ զկոյան մարիամ։ Որոյ երեսս առաջի իւր հող և փոշի. թերևս իւր գթածութեամբն այլ արասցէ ազգիս Հայոց. և մեզաւոր ծնչիս իւրոյ, շարադրողն զայս տետրիկս։

Ա՛ր Հեղինակի Շինման աչ, Նչեցոյց։

րդ՝ առաջին հեղինակ շինութեանդ սրբոյ տաճարիս՝ ինչքան է քո՛ ածն մեր. որպէս գրի յայսմաւուրսն ի ձառն ննջման սրբ բուհոյ կուսին թէ՝ ասայ քո՛, ով պետրէ երթ յարևելից կուսէ քաղաքիդ՝ ի ձորն գեթ սամանի, և անդ պատրաստեցէք զգերեզման մօրդ իմոյ. և մի՛ որոշիք ի տապանէ դորա զերիս աւուրս։ Նա՛ ի բերել զմարմնոյն

շից, որ յայնմ ժամանակի եղեալ Հաւատացեալքն
Ասաի յայտնապէս երևի զկնի այսքանեաց Հրա
մանի յայսմանէ եղեալ զանազանութիւն ի մէջ
Հաւատացելոցն ի Քրիստոս եւ անհաւատից Հրեից, որ
ոչ ընկալան զհաւատս Քրիստոսի, այլ մնացին ի
հնոյ օրինադրութեան իւրեանց։ Եւ ոչ միայն
զայս, այլ եւ զանազանութիւն ի մէջ Հաւատացելոցն
ի Քրիստոս եւ ի մէջ Հրեից, որ ոչ ընկալան զհա
ւատս Քրիստոսի, այլ մնացին ի հնոյ օրինադրու
թեան իւրեանց։ Եւ ոչ միայն զայս, այլ եւ զանա
զանութիւն ի մէջ Հաւատացելոցն ի Քրիստոս եւ
ի մէջ Հրեից, որ ոչ ընկալան զհաւատս Քրիստոսի,
այլ մնացին ի հնոյ օրինադրութեան իւրեանց։ Եւ
ոչ միայն զայս, այլ եւ զանազանութիւն ի մէջ Հա
ւատացելոցն ի Քրիստոս եւ ի մէջ Հրեից, որ ոչ
ընկալան զհաւատս Քրիստոսի, այլ մնացին ի հնոյ
օրինադրութեան իւրեանց։ Եւ ոչ միայն զայս, այլ
եւ զանազանութիւն ի մէջ Հաւատացելոցն ի Քրիս
տոս եւ ի մէջ Հրեից, որ ոչ ընկալան զհաւատս
Քրիստոսի, այլ մնացին ի հնոյ օրինադրութեան
իւրեանց։ Եւ ոչ միայն զայս, այլ եւ զանազանու
թիւն ի մէջ Հաւատացելոցն ի Քրիստոս եւ ի մէջ
Հրեից, որ ոչ ընկալան զհաւատս Քրիստոսի, այլ
մնացին ի հնոյ օրինադրութեան իւրեանց։ Եւ ոչ

շրջափակեցին զվայրս զայս՝ որ էր բնբրև զայր մի
՚ի ձորն՝ Հրամանաւ առաքելոց. և պատուէրին
հանապազ գալով և աղօթելով աստ մինչև ցը
ժամանակս մեծի դշխոյին սրբոյն Հեղինեայ.
որ եկեալ՚ի Հիմանէ շինեաց զեկեղեցիս. որպ
և շինեաց զնբ Յարուին և զայլ տնօրինական
տեղիքն. Եւ ոչ միայն զեկեղեցիս զայս որ
այժմ երևի, այլ և՚ի վեր սորին Հանգոյն սմին
եկեղեցի և վանք Հռչակաւոր. յորում կու
սանք մաքուրք՝ բնակէին և սպասաւորէին սբ
շիրմի ամենօրհնեալ նբ յածածնին: Որոյ դը
րունքն վերին եկեղեցւոյն և վանիցն, տակա
ւին երևին՚ի մէջ եկեղեցւոյն. և մնաց մինչ
ցգալ այլազգեաց. որ քակեալ զվերին եկեղե
ցին և զվանքն, այնու նորոգեցին զտաճարն
սողոմոնի. ոպ և պատմագիրքն նոցա վիպէ:
Ա՚յս փառաւոր նբ եկեղեցիս՝ յատուկ էր ազ
գիս Հայոց. ոպ՚ի յորմէն եկեղեցւոյն երևին
յիշատակարանք նորոգողացն և թուականք եր
կաթագիրք. Որ լսին լուսարար մի զբաղ
ցաւ յայսմ պատճառէ, և կռանաւ եղծեաց
գաղտ յումեքէ զգիրան. զոր տէր եղծեցէ
զինքն՚ի կենաց: Սակայն մնացեալ է մեծ վկայ
բանիս՝ յիշատակարան Սարտիրոս Որդւոյն

սէյ քաղաքիս Պատրիարգի մերոյ. դրեալ յա
ջակողմն դրսի մեծ դրան եկեղեցւոյն այսպ.
'ի Հայոց Թուականին ՌՃՀ, ես ար Աարտի
րոսս արք եպիս Նէմի, վ բազում ջուրցն որ
լցուէր յեկեղեցին, սալ կապեցի. զմէջն և
զահնիրն չինեցի. յիշման առնէք զիս արժա
նի, և յիշողացդ ար՚ն ողորմի. Որոյ յիշատակն
օրհնութիւն եղիցի.

Ա՛ն «էյ Ափխանոսի Վարդման Տեղոյն.

Յարևելեան քաղաքիս բենիամենի դրա
նէն ելանելով, յաջմէ և յահեկէ կան
դերեզմանք այլազգեաց. և ինձանելով 'ի վայր
դէպ յարևելս և միտեալ 'ի հարաւ, 'ի ծայր ան
կեան ճանապարհին՝ տեսանի վէմ մի ինքնաբոյս.
Ոյստ քարկոծեցին զՏէր Աստեփաննոս նախա
մարտիրոսն. և աստ աչօքն ետես զերկինս բա
ցեալ և զյն ընդ աջմէ նմ. Ոյս ուխտատեղս
պատուի. բայց անգիտելի է թէ կայր եկեղե
ցի. զի ոչ երևի նշան շինուց. այլ հաստատի
յանդուգնէց առ ամ ազգս քրիստոնէից.
Որ և արուեստական ուխտաւորքն ուխտեն համ
բուրելով զվէմն՝ զոր ստեփաննոս բարեխօս
առնելով առ Տէր.

ըմբռնման ետն ոմանք առաքելոցն Թաքեան։
խաբեսիկ։ Այսմ այրիս՝ ասի ևս Թէ, յաւուր
եւ զինչ նշան է քոյոյ գալստեան։ Պատասխանի
առանձին աշակերտացն, ասա մեզ երբ լինի այդ
տարանն, և մինչ նստեր նա ի լերինն Ձիթե-
նեաց յանդիման տաճարին, հարցանէին ցնա
գոն կամարաշէն խարխիթք և տեղի պատրաստի։
Ա՛ն է յանդիման տաճարին։ ոչ ասէ սբ աւե
հոյ գոյ այլ մի։ և՛ի ներքս ի մէջ նը
Նահ ի վեր դէպ ի հարաւ ի մէջ արտի

Ա՜Ր Յանդիման Տաճարին։

կոչեցեալքն։
այլազգեացն է։ և բնակին ի սմա տէրվիշ
յայսմիկ զնաղաղուխի քո։ Ա՛ա այժմ ի ձեռս
նը և ասէ, եթէ դիտէիր դու գոն է յաւուրս
գան ի տեղին՝ տեսեալ զքաղաքն՝ երաց ի վը
ոչ ասէ սբ աւետարանն Թէ, և իբրև մերձե
աստ երաց քս ի վերայ սբ քաղաքին և էմ։
տու մի։ Ա՛ա յաւաջագոյն եկեղեցի էր։ քզի

Ա՜Ր Տէրոջ ոչ ինչ երաց իւը քաղաքին։
երանելն ի լեառն Ձիթենեաց՝ ի կէս
ճանապարհի համբարձմանն գտանես

Ա՛ր Տէրոյն ուր Ինք ոսոյց Աստուածային
ձեռագիրն։

Ասի՛ ի վեր՛ ի բարձրաբանդակ տեղւոջ գոյ արտ մի։ Աստ ուսոյց քո աշակերտացն աղօթել. ոյք ասէ նբ աւետարանն, և արդ՝ այսպէս կացէք դուք յաղօթս. Հայր մեր որ յերկինսդ ես. նբ եղիցի անուն քո. եկեսցէ արքայութիւն քո։ և այլն։ Յառաջագոյն մեծ եկեղեցի էր սա. ոյք և քարինք որմոյն տակայ ՚ի հին տեսանին։ Աստ ասի և այն թէ, քո եկեր զհարիսխս մեղուն յաւուր համբարձմանն։

Ա՛երձ սորա գոյ սիւն մի՝ ուր քո օրհնեաց զառաքեալսն և մեկնեցաւ ՚ի նոցանէ և վերա նայր յերկինս։

Ա՛ր սբ Համբարձմանն։

Ասկ տեղի համբարձման տն մերոյ յի քի՛ ՚ի կատար լերինն Ձիթենեաց. յարևելս սբ քաղաքիս Երեմայ։ Ուր սա յառաջագոյն յոյժ փառաւոր եկեղեցի, և յայտնապէս հրաշագործ. և յորժամ այլազգիքն առին զսբ քաղաքս՝ նախ զայս եկեղեցիս քակեցին և իւրաց ցուցին զնա. սակայն ՚ի մէջ եկեղեցւոյն գոյ տակաւին կաթողիկէ գմբէթ մի քարաշէն և

գեղեցկարհեստ։ և ունի շուրջանակի կամարս
և սիւնս մարմարեայ։ Եւ ի մէջ գմբեթին
դոյ տակաւին քարն ոտնատեղին քրի։ ուստի
երեւի նշան ոտից փրկչին մերոյ Յիսուսի տիրոջ
հի կոյսն՝ բազում անգամ եկեալ երկրպագեր։
Եւ արտաքոյ գմբեթին իւրաքանչիւր աղգայ
կայ ա ա սեղան։ զոր յաւուր համբարձման
տն մատուցանեն զպատարագս։ Եւ խորան ազ
գիս մերոյ յաջակողմեանն է։ Իսկ ի ներքոյ
սբեայ համբարձմանն՝ գոն բազում գերեզմանք
մարգարէից և ճգնաւորաց և այլոց սրբոց։
Ընդորս և գերեզման սրբոյն պեղիպեայ կու
սին։ և են ի ձեռս այլազգեաց և թոյլ ոչ տան
մտանել քրիստոնէից ամենևիմբ։

Ա՚ փոր Կաթուղ։

Ասի ի վայր դէպ ի հիւսիս իբր մղոն մի
և կէս՝ գտանես զգաւիթս Յոհ ժա
մադիր եղև յն։ և յետ յարուցեն աստ երեւե
ցաւ մեռասան աշակերտացն։ և նորա երկիր
պադին նմա։ Եւ յն խօսեցաւ ընդ նս և ասէ։
գնացէ՛ք այսու հետև աշակերտեցէ՛ք զամ հե
թանոս։ մկրտեցէ՛ք զնս յանուն հօր և որ
դւոյ և հոգւոյն սբեայ։ Ա՚ և ա էր փառաւոր

տանէաը · զոր այլազգիքն քակեալ են և անհետ
երևի · միայն թէ բլուրք քարից կան ՚ի նշան
տեղւոյն ·

Ա՟ը Տէլոյ Ռաքիմին ·

Ի մէջ համբարձմանն և գալիլեացին դէպ յա
րևելս՝ գոյ աւերեալ եկեղեցի մի · աստ
գաբրիէլ հրեշտակապետն երևեցաւ սրբու
հւոյ Աստուածնին · և խոնարհեալ երկիրեպաղ
տիրածին կուսին մարիամու · Այն ասաց նմա՝
աւրհնեալ ըեր քրիստեալդ ՚ի կանայս · զի կոչէ զՔ
քեզ արարիչն մեր և քո որդին միածին ·
Այն ետ նմա զպատկեր բրաբիոնեայ՝ նման ո
տոց արմաւենեայց հիւսեալ և բոլորեալ · բե
րեալ ՚ի դրախտէն ադամայ · Գայսմ տեղւո
ջէս երևի գետն յորդանան ·

Ա՟ը Ռևեանոյ Վանէմանին
Վ՟ազարա ·

Վանէն բեթանիա է յարևելս համբարձ
մանն՝ միտեալ փղքը ինչ ՚ի հարաւ ·
Այն աստ գոյր այր մի դժուարաւէջ աստիճանօք ·
և անդ է գերեզմանն ղազարու բարեկամին քրի
ստոսի արտասուեաց յիւ · և ՚ի ձայն մեծ աղա
ղակեաց և ասէ, ղազարէ արի՛ ել արտաքս ·

և յարեաւ երրեքօրեայ մեռեալն ի թաղմանէն։ Ա՛ստ ասի զոն զերեզմանք մարթայի և մարիա մու քերցն ղազարու։ Ա՛ա յառաջագոյն մեծ վանք և փիւնոր եկեղեցի էր։ զոր այլազգիքն քակեալ և իւրացուցեալ են։ Ա՛ստ է և տունն սիմոնի բորոտի՝ ուր բազմեցաւ քրս և օծաւ խնդով ի կնոջէն։ ոտ ասէ յօհան գլուխն։ Ա՛ն յարևելս կուսէ գիւղիս կայ վէմ մի՝ ուր ընդառաջ ելին մարիամ և մարթա և ասացին, եր եթէ աստ էիր դիպեալ՝ ոչ էր մեռեալ եղբայրն իմ։ Այսամ գեղջէս արձակեաց յն զեր կուսան յաշակերտացն ի գիւղն։ որ գրի ի սբ աւետարանն թէ, Հանդէպ ձեր կայ։ և աճիւն զէշն և զաւանակն։ և հեծեալ եմուտ ի քա ղաքն սբ Ա՛ԷՄ։

ԱՂՒԲԻՒՐ ԱԱՓՈՒՆԻ։

Բեթանիու ի վեր դէպ յարևելս՝ ճանա պարհն է երիքովն։ բայց ի ներքոյ բեթա նիոյ՝ է տեղին որ կոչի ծնօտ։ Ա՛ստ է աղ բիւրն սամփսոնի հզօրին, ուր աղօթիւքն բղխ եաց ի ծնօտէ իշխոյն ջուրս այս։ վ՚ոյտորիկ զա նուն նր անուանեցին աղբիւր ծնօտի մինչև ցայսօր ժամանակի։

Ա՛ր Արիովի։

Կնոջ իբր երեք ժամու ճանապարհ, գտանես դաշտ մի լայն և ընդարձակ։ այն է երի քով։ Ա՛ստ յեսու նահեայն՝ տապանակաւ փը ղոյց զեօթնապարիսպն սորա։ Ա՛ստ է տունն զաքէի՝ ուր եմուտ Տէրն և ասաց, այսօր եղև փրկութիւն տանս այսմիկ։ Ա՛ստ էր և ժանտա թզենին՝ յորոյ վերայ ել կրճահասակն զաքէոս առ՚ի տեսանել զՏէր։ Ա՛ստ բժշկեաց Տէր զբար տիմէոս կոյրն որ աղաղակէր, ո՛րդի դաւթի ողորմեա՛ ինձ։ Ա՛յրձ սորա է աղբիւրն եղիսկէ մարգարէին զոր բժշկեաց աղօթիւք։

Ա՛ր Լիւին վերլուծէ։

Հանդէպ երիքովի յարևմուտս կուսէ՝ էլեառն փորձունէ։ ուր Տէրն մեր պահեաց զքառասունսն տիւ և զքառասունսն գիշեր և ապա կամաւ քաղցեաւ։ Ա՛յն լեառն է յոյժ բարձր և դժուարաբեր։ Ա՛յն կայր աստ եկեղեցի։ բայց այժմ ամբեան աւերեալք են։

Ա՛ր Ա՛նապն Յովհաննու Մկրտչին։

Երիքովէ՛ ի վայր դէպ յարևելս՝ կայ վանքըն սբ՛ն յովհաննու մկրտչին։ Ա՛յն էր

սէս մեծն ՚ի մարգարէս և ետես զերկիրն ա-
քան զամենայն լերինան տեղոյն . ուր էլ մով
կինա . Այ՚ լեառն նաբաւ որ յոյժ բարձր է
ուստի վերացաւ մրջրէն եղիսա կառօք յեր-
Ասկ հանդէպ յորդանանու է լեառն քորեբ՝
աստ . Այ՚ է այնէմ ՚ի միշ .

նեցաւ խորհուրդ ամենասք Այ՚ յորդուքեն
որդի իմ սիրելի ընդոր հաճեցայ . Այ՚ յայտ
՚ի վե նը . և հայր ՚ի վերուստ վկայեաց , դա է
տիլ ՚ի նմանէ . և հոգին սք աղաւնակերպ էջ
՚ի դալիլէէ ՚ի յորդանան առ յովհաննէս մկըր

աւետարանն դրէ ասելով , Յայնժամ գայ յս
տեցաւ ետրն մեր յս քս ՚ի յովհաննէ . որպ սք
Ծովուն միջէն անցանէ անխառն . Այստ մկըր
Այ ՚ի հիւսիսոյ և գնայ ՚ի հարաւ . ՚ի մեռած
ցորդանան ք ժամ է . Այ՚ է յոր
դանան գետս մեծ , և յորձանապտոյտս ունի .
ստէ ՚ի վայր միջև ՚ի սք գետն յորդա-
նան՝ ք միլ է . Այայց յերիքովէ միջև

Ա՞ր ՚ի Գ.ուեղն Յորդանանոս .

բաղումք . այժմ աւերեալ է բայց նշանն
վանքս այս մեծ . և բնակիչն աստ ճգնաւորք
երևի միայն .

Ա՛երձ յորդանանու գոյ վանք մի՝ որ կոչի
Ա՛ն ոչ այլ ոք հոն երթայ։

Ա՛յ Ա՛նապատ։

Ա՛ստ բնակիւր ղովտ եղբօրորդին աբրահա-
մու • և կինն իւր եղև արձան աղի զի դար-
ձաւ յետս։

Ա՛յ Ա՛նապատ։

Ա՛ստ բնակեալ ղովտ եղբօրորդին աբրահա-
մու • և կինն իւր եղև արձան աղի զի դար-
ձաւ յետս

յովսափաթու ձորէն սերովմայ ի վայր,
գնաս դէպ ի Հարան։ Իսկ հիմի ի
դեռ յորդանանու մինչ ի Հայր սաբա
ա՛ն ա՛նայ սբյն Աբրայ Աբբայ հօրն։

ու

որ և գրեալ է ի յայսմ՛ուրան ի իւր սեպ
սեմբերի։

ա՛ն ա՛նայ սբյն Աթանաս Պատրիարքի։

Այսի յառաջ դէպ ի Հարա՛ մերձ սբյն սա
բայի գոյ աւերակ վանք մի։ սա է վանք սբյն
քարիտոնի։ որ կոչեցաց զանուն տեղւոյն փա
րան։ և ժողովեաց բազում կրօնաւորս։ և ետ
նոյ պատուէր գրով զայմ կարգս և զկանոնս
կրօնաւորուենն։ Այն անդ Հանդերձ ի քա՛ ի
ժամանակս Մարկոսի Պապտի նբ Այէմայ։

ա՛ն ա՛նայ սբյն Մաքսիմոսի։

աղօթիւք բղխեցոյց։ և ի բարեհամ
ոյ աւերակ վանք մի։ զոր աշակերտ սբյն երասխմոսի սաբաթիոսն
վանս այս։ Այսի ընդ մերձն յառաջ գոյ աղբիւր
ն՛ուրան յատրիւլի ջրե։ բայց այժմ աւերակ է
յորդանանու։ ոչ և գրեալ իսկ է ի յայսմ
նմա։ և ջրկրուելի առնէր վանիցն՝ բերելով ի
առիւծի վանք։ Այ եր վանք սբյն երասխմոսի։
որ վ՛ սրբուե՛ իւրոյ՝ առիւծ մի սպասաւորէր
առիւծի վանք։

և յաբբայ հորին ձորէն ՚ի վեր դէպ ՚ի հարաւ
գնաս՝ այն է ճանապարհն։ Եւ այլ ՚ի կէս ճանա
պարհին գոյ գիւղ մի. և անդ գոյր վանք սբ յն
Թէոտոսիոսի՝ զոր բազմ կրօնաւորք կայր անդ։
Եւ այս ըստ սահմանեաց ՚ի մէջ կրօնաւորաց՝
սեղան հասարակաց լինիլ և ոչ առանձին ճա
շակել։ Եւ սկ վանքն աբբայ սաբայի սբ յ հօրն
՚ի յատակ լերինն է շինեալ. և ՚ի ներքոյ նորին
ձոր մի գոյ խորագոյն. և վանքն է մեծաչէն
և լայնադիր. և ունի եկեղեցի մի մեծ գըմբե
թիւ յանուն սբ յն սաբայի։
Գոն և ս ուքն փոքրիկ եկեղեցիք։
Ա՛ջինն՝ սրբոյն սաբայի։
Երկրորդն քառասուն մանկանցն։
Երրորդն սրբոյ կարապետին։
Չորրորդն սրբոյն գէորգայ։
Հինգերորդն սրբոյն ոսկեբերանին։
Վեցերորդն սրբոյն Նիկողայոսի։
Եօթներորդն յօհաննու գամասկացւոյն։
Ութերորդն սրբոյ առաքելոյ։
Եւ ազգս մեր ունին ՚ի սմա մասն մի վիճակ։
Ա՛ա յառաջագոյն ՚ի սբ յն սաբայէ էր շինեալ.
բայց յետոյ կեռմանուէլ Թագաւորն վերըս
տին շինեաց զվանքս զայս եկեղեցեաւ և պա

Մեղ ըստ կարի մեր
բռամ։
Հաբաէղ սկսեցուք պատ
քիս Աբրահամայ ։ Այժմ՝ ի կողմանէ
տատեղիք յարևելեան կողմանէ սրբոյ քաղաք

* Աստուածով պատմեցաք զոր ինչ գտանի ուխ

րըսպաւ ։ և ունի բաղում խցերս և խրճիթս
կրօնաւորաց ։ Ասա բազում կրօնաւորս ըս-
պանանեցին ազգն արաբացւոց ։ Ասա եկաց
յօհաննէս դամասկացին և դրեաց զուր եղա
նակաւորս շարականաց յարուքեն ան ։ և այլ
բազում գիրս արդիւնաւորեաց եկեղեցւոյն
յունաց։ Այն եկեղեցին որ իւր անուամբն է՝
նա էր խուց նորին։ Այն ունի վանքս՝ երկու
պուռճ վա պահպանութեանն ։ Ասկ ճանա-
պարհն է դժուար ։ և՝ի ներքոյ վանիցն գոյ
աղբիւր մի բարեհամ կաթեալ՝ի վիմէ ։ ազո-
թիւք սրբոյն սաբայի ։ Օ՜ այս վանքս ազգին
սրբոյ լեալ լսեմք ։ և այժմ՝ի ձեռս
յունաց է։

ՈՂ՝ ելեալ Յերուսաղէմ ՚ի դրանէ
սէյ փրկչին որ է Հարաւ քաղքին՝
մինչ ՚ի սա բեթղեհէմ ճ ժամ է։
Եւ ՚ի կէս ճանապարհին սա բեթղեհէմի գոյ
վանք մի սրբոյն եղիայի մարգարէին։ Եւ ուռնի
եկեղեցի մի գմբեթաշէն ՚ի վր ճ սեանց յոյժ
գեղեցիկ։ Ասա ննջեաց մարգարէն ՚ի ներքոյ
բևեհինեան ծառին։ Եւ հրեշտակ տէն մերձեցաւ
առնա և ասէ, արի՛ կեր զի բազում է ՚ի քէն
և անդր ճանապարհ։ Եւ առաքեաց ՚ի քորեմ
լեառն։ Ա՛նքս այս ուռնի խոերս գեղեցիկս։
մանաւանդ ՚ի տանիս եկեղեցւոյն՝ գոյ լաւ
խուց մի որ զհիւրսն անդ ինդուցանեն։
Երկայնութիւն եկեղեցւոյն ղբ ոտն է։ Եւ լայնու
թիւնն ճ ոտ է։ Ա՛ր սա ազգին վրայ։ Եւ է
այժմ ՚ի ձեռս յունաց։ Ա՛րտաքոյ սորին գոյ
ջրի ջեպիլ մի որ երթ և եկն լմպէն։
Եւ մերձ սորին գոյ ձիթենի ծառ մի։ ԵՒ ՚ի
ներքոյ նորա վէմ մի փոսաձև տակաւին
երևի։ ասի թէ, աստ ննջեաց մար
գարէն եղիա։

Ա՟ Գերեզմանին Հաւատքն։

Աստ մինչև ՚ի՞նչ բեթլէհէմ ՚ի կէս ձագ
Նապարձին գոյ գմբեթի մի քառանկիւնի
որ ի գերեզման Հուպքէլի մօրն
յովսեփայ։ Օ՟ի յորժամ Հասին աստ, երբ
կուռք կային ընդ. և զի յղի էր բենիամինիւ՝
ասա ծնաւ. և կոչեաց զանունն բենիամին,
որ ի որդի ցաւոց։ և աստ մեռաւ Թաղեցաւ։
Ո՟ւրջ զսովոր այլազգիքն ծննդեան՝ Թա
ղեն զիւրայինան։ Ո՟անդէպ սորին յարևմտից
կուսէ՝ են այգիք և Հիթաստանք գրիգոր պա
րոնտիրին. որք են ազգիս Հայոց յիշոյ։

Ա՟ Պէյրճալա Գիւղն։

Յարևմուտս գմբեթին Հուպքէլի իբր մէկ
մղոն և կէս՝ գոյ գիւղ մի որ կոչի պէյրճ
ալա։ Օ՟սա ասեն ոմանք գոլ տունն եփրա
տայ. և ոմանք տուն աբիաթարայ քահանային
ուր եկեր դաւիթ զՀացն առաջաւորայ։
Անակօղք գիւղիս են փէլէտէք և ազգաւ
յոյնք։ Լ՟ճ գոյ եկեղեցի մի փոքրիկ
յանուն սբ Ո՟այրապետին
Աւիկողայոսի։

Ա՞ր Աստուած որ ի Հնումն էր, այսմհետե է, այլ Հաղորդ Հաւատոյ։

Ասնքն մեր է յարևմտեան կուսէ մեծի սբ եկեղեցւոյն Յովհաննէսի. և է յոյժ բացարձակ և լայնայարկ. և ունի եւ կեղեցի մի բարեձև և գեղեցիկ քառանկիւնի յանուն ամենասրբուհւոյ Աստուածնին. և ժալ մատուռն մի մեծ։ Եւ ունի խցերս մեծամեծս շինեալք ի Պրիգոր պարոնտիրէ լուսաւորել հոգւոյ վն ուխտաւորաց իջևանք։ Եւ ու-

նի տընտեստունս մեծաշէն. և՛ի նմա փուռ
հացի և սեղանատունս: Այնուհետև խուց
պատրիարքին է դեղեցկաշէն մեծամեծ ըն-
ամբոզք. և ունի ներքնատունս որ՛ի նմանէ
գնայ՛ի փոքր տանիսն: Իսկ պարսէզն է կա-
րի վայելուչ. որ ունի ծառս իլիմոնից և նըր-
նենեաց և որթից և այլոց: Այնմ դուռն՛ի մէջ
վանից երեք ախոռք վասն անասնոց. բայց
միայն գեղեցկաշէն սիւնիւք: Այնմ էր յառաջ
ջագոյն եկեղեցի. քանզի ասի՛ի պատմագիրս
լատինացւոց՝ գոլ զսա դաստատուն ջերմնիմն
սի վարդապետի նոցին: Այնմ ունի վանքս գե-
ղեցկայարմար շինուածովք ջրհորս յուրտս և
բարեհամս: Այս վանքս ունի եպիսկոպոս մի
վերակացու և ուխտիս. և քահանայք և միաբ-
անք. որ զժամակարգութիւնս և զսրբազան
պատարագն անխափան առնեն միշտ՝ ի փառս
քրիստոնէական՝ ի սքանչելոյն՝ ի սբ. կուսէն. և՛ի պարծանս
բոլոր ազգիս Հայոց. զոր ՚ուր ՚ած
Հաստատ պահեսցէ,
Ամէն:

սկ մեծ եկեղեցւոյն սրբ Յովհաննէս քա-
ռասչին փոքր դուռն է երկաթեայ. և
միջին դուռն է մեծաձև փայտեայ հայոց
շէն. և դրեալ ՚ի վերայ նորա այսպէս։
՚Ի թուին հայոց ՌՃՃՀ, կազմեցաւ դուռս
սբ Յովհաննիս, ձեռամբ տէր աբրահամին և
տէր յուսաբելոյ. ՚ի թիւնորուեն հայոց հեթմոյ
որդւոյ կոստանդէի. քս Յհ ողորմի աշխատա-
ւորաց։ Այն եկեղեցին է յոյժ փառաւոր և
գեղեցիկ. առաստաղն սադաշէն. խաչաձև,
փայտեայ դերանօք և տախտակօք. և արտա-
քուստ արձրձիւր Յհաճկեալ. և ունի սիւնս
մեծամեծս Ը։ Ոչ սիւն ՚ի մի կողմանէ. և ոչ
սիւն ՚ի մի կողմանէ։ Ասկ աւազ խորանն է
հոյակապ և յոյժ գեղեցիկ. յատակն սալայարկ
Այն ՚ի ներքոյ աւազ խորանիս՝ է ամենօրհնեալ
այրն. և ունի երկու դրունս պղնձիս. միւն ՚ի
հիւսիս և միւն ՚ի հարաւ. յայմ կուսէ Ձէ
աստիճանաւ իջանես. և ՚ի ձախմէ կուսէ Ձէ
աստիճանաւ իջանես։ Ասկ ՚ի մէջ հրաշալի
սբ այրիս յարևելեան կողմանէ՝ է տեղիք ու-
ծնաւ Ասրն մեր Յս քս ՚ի սուրբ կուսէն Մարիա
մայ Աստածնէն։ Այն տեղին է արծաթապատ

ականակուռ անուշահոտ։ Նա ունի չ կանթեղս։ Եւ ի վեր նորին խորան պարգամատոյց։ Նա ի միջի այրիս ի կողմն հարաւոյ երեք սանդուխս ունի անբանիցն՝ ուր խանձարրզք պատեցան։ Եւ ունի կանթեղս ե։ Նա ընդդէմ սորին խորան, ուր ընկալաւ զընծայս ի մոգուց Թագաւորաց։ Այն այսր խորանիս ասի թէ, ազգիս Հայոց է։ որոյ և կանթեղին մախարայն տակաւին տեսանի։ Նա յարևմտեան կողմն անկիւնի սրբոյ այրիս, կայ փոքրիկ ծակ մի։ այն է գերեզման նախամօրն եւայի։

Ասկ յատակ և որմունք սրբոյ այրիս՝ է մարմարաշէն գեղեցկայարմար սալիւք չինեալ։ Երկայնութիւն չը ոտն է, և լայնութիւն ձը ոտն է։ Ասկ յաջմէ աւազդ խորանին՝ գոյ սեղան պատարագամատոյց ազգիս Հայոց, ասի թէ աստ թաղեցին զքո։ Նա մերձ նորին խորան ասորւոց։ Նա ի ձախմէ աւազդ խորանին՝ սեղան վրաց ազգին։ Երկայնութիւն այսմ եկեղեցւոյս՝ ձձ է ոտն է, և լայնութիւնն իննասուն ոտն։

Ա՟ Յ՟ Ա՟նէ՟։

Հիւսիսային կողմանէ մեծի եկեղեցւոյս է վանքն փոքրկաց. որ ունի գեղեց կաշէն վերնատունս աբեղայից դաս դաս. և սեղանատունս. և գինետունս. որ է՝ի ներքոյ եկեղեցւոյն։ Ի սակ եկեղեցին է վայելուչ, յա նուն սրբուհւոյ կատարինէ կուսին։ Երկայնութին չէ ոտ, և լայնութին քան ոտ։ Ի՟ յատակն է մարմարեայ սալայարկ. Ի՟ ունի մերձ դրանն ջրհոր մի։ Յայսմ եկեղեցւոյս գոյ աշտիճան մի ի՟ք ոտ. և՟ի նմանէ ի՟ջանեն յայրն, յորում կան գե՟ րեզմանք յովսեպոսի պատմագրի և ջերօնիմո սի. և յայրն մանկանց կուտորելոցն։ Ի՟ աջ ստի գոյ դուռ մի՝ յոր մտանեն յամենօրհնեալ ՚ր՟ն այրն։ Ի՟ ունի պարտէզս մեծամեծս՝ որք ունին ծառս թզուրունճից։

Ա՟ Ա՟նապ Յոհնոյ։

Ի սակ ՚ի հարաւային կողմանէ մեծի եկեղե՟ ցւոյս՝ է վանքն յունաց. որ է միայն պուռճ զանկատանն. և ունի խցերս փոքրկուս փայտաշէն։ Ի՟ ՚ի ներքոյ՝ եկեղեցի փոքրիկ յա նուն սբ՟ն գէորգայ։ Երկայնութին չէ ոտ, և լայնութին՝ չէ։

Ա՞ր Վաճառքն Ընչին։

Ո՛րդ՝ արտաքոյ սրբոյ վանորէիցս յարևելից կուսէ՛ ի հարաւակողմն գոյ այր մի։ Ասանք ասեն թէ, սբ կոյսն զբառասունն աստ պաշհեայ։ Եւ ասանք ասեն թէ, որն և սուրբ կոյսն հանդերձ հայր յովսէփիւ աստ թաղեն յորժամ գնացին յեգիպտոս։

Ա՞ր Հովհաննու Գնացն։

Ոսահ իբր ը մղոն դէպ յարևելս՝ ե տեղիք բացօթեայ հովուացն՝ որք լուան զաւետիս ծննդեանն քրի։ և բազմութիւն հրեշտակաց խառնեալք ընդ հովիւս, երգեցին զփառս ի բարձունս այ և յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հաճութիւն։ Գոյ աստ եկեղեցի մի աւերակ։ և մերձ սորին գիւղ մի՝ որ կոչի հովիւքի գեղ։ Ոյս գիւղիս մարդիկքն՝ քառասուն մարդկանց աւելի չի լինիր։ քանզի սբ ածածինն խնդրեաց ջուր ի նոցանէ և ոչ ետուն։ վասոյ անէծ գնաց։ և մինչև ցայսօր քառանէն աւելի չեն լինիր։ Այս նշ յոյնք, և կէսք նոյա այլազգիք։

Ա՟Ը Ա՟ԲԹԱՅ Ա՟ՂՈՄՈՒ ՊԱ՟ՏՃԷՆ։

Ա՟ՐԴ՝ Ի ՏՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵՆԷՆ ԴԷՊ Ի ՀԱՐԱՒ ԳԸ ՆԱՏ ԻՐԸ ԵՐԿՈՒ ԺԱՄՈՒ ՃԱՆԱՊԱՐՀ, ԳՏԱՆԵՏ ԶԱՓԱՐԱԵԶՆ ՍՈՂՈՄՈՆԻ. ՈՐՊԵՍ ԱՍԷ ՎԱՆ ՆՈՐԱ, ՊԱՐՏԷԶ ՓԱԿԵԱԼ. Ա՟ՆԱՆՁԻ ՋՈՐՍ ԿՈՂՄՈՒՆՔՆ ԼԵՐԱՄԲՔ ՓԱԿԵԱԼՔ ԵՆ։ Ա՟Ն ԱՍՏ Է ՋՈՒՐՆ ՈՐ ԿՈՉԻ ԵՓՐԱՏ. ՈՒՂ ԱՍԷ, ԱՀԱ ԼՈՒԱՔ ԶՆՄԱՆԷ ՅԵՓՐԱՏԱՅ, ԵՒ ԳՏԱՔ ԶՆԱ Ի ԴԱՇՏՍ ՄԱՅՐԵԱՑ. Ա՟Ն ԿՈՉԻ ԱՐԱՓԻ ԲԱՐԲԱՌՈՒՆ ԸՆԴԱՍ։

Ա՟Ը Ա՟ՂԲԵՒՆ Ա՟ՂՈՄՈՒ.

Ա՟ՆՏԻ Ի ՎԵՐ ԴԷՊ ՅԱՐԵՄՈՒՍ ԻՐԸ ԱՆ ՄՂՈՆ ԵՒ ԱՀԷ՝ ԳՏԱՆԵՍ ԵՐԵՔ ՄԵԾԱՄԵԾ ԼԻՃ ՋՐՈՑ. ՈՒՍՏԻ Ի՟ՆՈՑԱՆԷ ԳԱՅ ՋՈՒՐՆ Ա՟ՐՈՒՍԱՂԷՄ Ի՟ ՏԱՃԱՐՆ։ Ա՟Ն ՄԵՐՁ ՍՈՑԱ ՊՈՅ ԲԵՐԴ ՄԻ՝ ՀԻՆ ՆԵԱԼ Վ՟Ր ՊԱՀԱՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՋՐՈՑ Ի ՅԱՐԱՊԱԿԱՑ ԵՐԿԱԹԵԱՅ ԴՐԱՄԲ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐՔ։ Ա՟ՐՁ ԱՅՍՄ ԲԵՐԴԻՍ ՅԱՐԵՄՄԻՑ ԿՈՒԱՍԷ ԻՐԸ ԵՐԿԱՐ ՔԱՐՔԻՆԿԷՑ ՄԻ, ԳՏԱՆԵՍ ԶԱՂԲԻՒՐՆ ՍՈՂՈՄՈՆԻ ՈՐ ԱՍԷ, ՃՂԲԻՒՐ ԿՆՔԵԱԼ։ Ա՟Ը ԶԻ Ի՟ ԻՆԵՐՔՈՅ ԵՐԿՐԻՒ Է Ի՟ՄՋ ԿԱՄԱՐԱՇԷՆ ՍՈՒՐԻ ՄԻՈՎ. ԴԱՅ ՅԱՐԵՄՄԼՈՒՒՑ ԵՒ ԴՆԱՅ ՅԱՐԵՒԵԼ։

Ա՟ Ը՟ Գ՟ԵՈՐԳԱՅ Ա՟ՆԻՆ։

Ա՟ԵՐԶ ՍՐՒՆ ԼԵԲ Ը՟ ՄԻԼ Ե ԿԷՍ ԴԷՊ Ի՛ ՀԻՒՍԻՍ գոյ վանք մի յանուն սբ՟ն գէորգայ զօրավարին. և ունի եկեղեցի գմբեթաշէն. և խոերս և ինձևանս. և բազում արտս և անդաստանս շուրջ զվանքին. Այլ բազում հրաշս առնէ քրիստոնէից և այլազգեաց. և ես սա յուշացի.

Ա՟Ը ՎՐԷՊՒՒՆ ՅՈՒԼԻՈՍԻ ԱՀՒԱՆ։

Ի՛ վերոգրեալ ջրի բերդէն դէպ ի՛ հարաւ, իբր չ ժամու ճանապարհ է քաղաքն քեփրոն. որ ասի խալիլ ուահման. և՛ի մերս՝ Հայր աբրահամ. Այստեղ կրկնուեմ ագարիկն եփրոնի. Այստ կան գերեզմանք նահապետացն Ա՟բրահամու և սահակայ Յակոբայ և առայի և այլոց նահապետացն. և ես մեծ մզկիթ տաճկաց. և տաճիկքն այսր քաղաքիս յոյժ դաւիճք են ի՛ վերայ քրիստոնէից. Այստ ես մամբրէի ծուխին աբրահամու կաղնի ծառն. որ ես յոյժ մեծ. որ Ջ մարդ ոչ կարէ գգուճել զարմատն նորա բազկատարած շրջափակիւք. Ի՛ ներքոյ այսմ ծառիս ասեն եկին երեքեան հիւրքն առ աբրահամ. որ էր ամենայնիւ Յորդութիւնն. Այստ յուխտաւորաց ոչ ոք կարէ գալ յուխտ

և ե՞ հեռի յԱՀԵՒ Ի մղոն։ Նա՛ ասաի իբր եր
կու ժամ, գտանես կարմրահող արտ մի՝ որ ասի
ձոր վայոյ ։ Նո՛ ասի ՚ի գիրս դաղմատացւոց
թէ, աստ անկան ադամ և եւա՝ արտաքսեալ
՚ի դրախտէն և լացին ապաշխարութեամբ։
Նո՛ գտանի ՚ի սոյն քաղաքն քեփրոնի բազում
ծառս որթոյ ։ որ մի կուշն խաղողոյ՝ կէս
լիտր գայ ։ և ամ ինչ լի ։

ԱՅ ԳԱՒԱՌ։

Ի հայր աբրահամէ մինչ ցդաւդ, ա՞ օր և կի
սու ձանապարհ է ։ և յԱՀԵՒԷ Ի աւուր ձանա
պարհ է։ Ո՞յս քաղաքս յոյժ բարեբեր երկիր է։
և ամ միրգք սքէյ քաղաքիս ՚ի սմանէ գայ ։
Ա՛ա ասի ղազէ որ է գազա ։ Ո՞ստ է տուն
սամփսոնի հզօրին ։ և տուն մադդաղենացոյն։
Ո՞ստ գոյ վանք մի ազգիս հայոց, և եկեղեցի
յանուն սքէյ Էրեշտակապետին Գաբրիէլի և Ա՛Ի
քայէլի։ Նո՛ ունի պարտէզս և ծառս և խցերս։
Օ՞ սա՛ ասեն լեալ տուն իլարիոնի սքէյ հօրն ։

* Ո՞ստոծով պատմեցաք զոր ինչ գտանին
ուխտաւորքն ՚ի հարաւակողմն սքէյ քաղաքիս։
Ո՞յժմ զարևմտեան կողմն ասասցուք ըստ կա
րի մերում։

Ա՟ր Հիւանդոյն Կոչման եւ Դամիանոսի։

Երբ որ քաղաքիս Հռոմի յարևմտից կուսէ՝ դուռ փոքրիկ եկեղեցի մի յանուն սրբոց անարծաւծ բժշկացն Կոզմայի եւ Դամիանոսի. որ եւ գերեզմանք նոցին անդ են. Այլ սա կոչի որ դէորդ. քանզի որ դէորդ այ մարմինն աստ եւս ամփոփեցին ըստ յունաց, եւ աստի վերափոխեցին յայլ տեղ. սա՛ ի ձեռս յունաց է։

Ա՟ր Խաչվանդին։

Ընդ երեսաւ՛ի դրանէ հայր աբբահամու դէպ յարևմուտս իբր ի մղոն եւ կիսու ճանապարհ՝ դտանես զվանս սքէմ խաչին. Ա՟ր վանքս այս ազգին վրաց. եւ եկեղեցին գմբեթաշէն՛ի վերջորից աեանց. եւ բովանդակն նկարեալ է պատկերօք. Ա՟ն՛ի ներքոյ գեմին դուռ փոս մի, որ յոյնքն ասեն Քէ՝ աստ սքանչելեօք ծառս իմն էր անկեալ. որ եւ՛ի նմանէ հատին զքաջալայման քրիստոս Ա՟յլ մեք այսպէս տեղեկացաք Թէ՝ յորժամ Հերակլիոս թագաւորն աղաստեաց ըզ սբ խաչն՛ի դերուսաղէմ պարսից եւ եբեր՛ի սբ Ա՟ն՛ի, անդ իջևանեցաւ Հինդերձ սբ խաչին. եւ եռեւս կամաք լուսոյ ծագեալ՛ի վերայ սուրբ

խաչին անդ. և հրամայեաց զեկեղեցիս զայս շինել յանուն սբ խաչին. Երկայնութիւն եկեղեցւոյս ՃԶ ոտն է, և լայնութիւն ԻԶ ոտն է. Եւ վանքն է ի ձոր տեղւոջ, և ունի բազում խոր ցերս. և այժմ ի ձեռս յունաց է.

Վ. ՏԱՆ ՄԻՓԻՒ ՆԱՀԱՊԱՊԻՆ.

Վերջ խաչավանքին ի հարաւակողմն նորին գոյ աւերեալ պուրճ մի. որ ասի գոլ տուն սիմէոնի ծերունւոյն. Որ և՛ի գալ փրկչին ի տաճարն քառասնօրեայ՝ ի քթթել ական հրամանաւ հոգւոյն սրբոյ՝ ի տանէն գտաւ ի տալ Աստուծոյ.

Վ. ՍԲ. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՆԱՆԴԱՆ.

Յերուսաղէմ եղեալ դէպ յարևմուտս՝ հակել փոքր ինչ ի հարաւ՝ ժամ և կիսու ճանապրհ՝ գտանես գիւղ մի. և անդ է վանքն Յննդեան սբոյն յովհաննու մկրտչին. Եւ է վանք յոյժ գեղեցիկ. և եկեղեցին կարի սքանչելի շորիւք սեամբք գմբեթաշէն. պեսպես և երանգ երանգ քարիւք սալայարկեալ. Եւ յայմմէ աւազակ խորանին գոյ աստուածամի որ այնու ինքանեն ի տեղի Յննդեան սբոյն յով

հանուս. և ունի բոլոր վեց կանթեղս մշտա-
վառս։ Եւ վանքս՝ ունի գեղեցկաշէն խցերս
և սեղանատունս. և է ի ձեռս փուանկաց։
Եւ անուն յառաջ սակաւ մի՝ դոյ աղբիւր մի
բարեհամ։ Եւ ասեն զայսմանէ յոյնքն թէ,
սա է ջուրն փորձուելոյ։ Ա՛շմարտին ոչ եղէ
հաստս։ Եւ արապքն անուանեն զջուրս,
այրին քերիմ. որ է ակն պատուականս։

ԱՅՐ ՊԱՏՄԱԾ ԱՅԻՆ։

Այնոյն ջրէն իբր կէս մղոն դնաս՝ գտանես
աւերեալ վանք մի. և սա է լեառնակողմն տուն
զաքարիայ։ Ըստ հանդիպեցաւ ամենասբուհ
հի կոյսն և ետ զողջոյն եղիսաբեթի. և խա-
չայ մանուկն յորովայնի մօրն։ Եւ էր սա
փառաւոր վանք. և ունէր եկեղեցի գըմբէթ
քաշէն յոյժ գեղեցիկ՝ ի ձեռս ազգիս Հայոց
լեալ. որ և միաբանք իսկ բնակէին ի սմա.
Այլ ի ջարուելն արապկացն ի վաղ ժամանա-
կաց ընդ ամէն յառաջ փախեան ի վանացն.
և արապքն աւերեալ զվանքն խլապատ քակե-
ցին. որոյ և որմունքն միայն այժմ երևին.
Այլ գոյ մերձ եկեղեցւոյն դարպաս մի մեծ
իբր պանդոկ. որ ասեն թէ, գինեատուն էր

վանիցն։ Եւ գոյ ի նմա ջրհոր բարեհամ, ցուրտ և անոյշ։ Ասի թէ ի ներքուստ բղխի ջուրն այն, և ոմանք ասեն թէ ի վերոգրեալ ակի ջրէն գայ ջուրն այն։ Եւ աստ վէմն պատառեալ զոր մեք զնա՝ պատառած վէմ անուանեմք։ Այս այն վէմն է որ ընկալաւ զսուրբն յովհաննէս եղիսաբէթին մարթն հանդերձ՝ յորժամ զինուորք հերովդէի կոտորէին զմանկունսն բեթղեհէմի։

Ա՚Ր Ա՚նապատն։

Ա՚նտի իբր ՃՂ մղոն դէպ յարեւմուտս միտեալ՝ ի հարաւ՝ գտանես զանապատն սբ՚ յովհաննու։ Ա՚ստ կերակրիւր մարախ և մեղր վայրենի։ Ա՚ստ գոյ աւազան մի՝ ջուր ցուրտ և բարեհամ։ Ի սկ անապատս այս է՝ ի գրուխս լերինն։ Եւ է քարուտ յոյժ և դժուարելի։ Ա՚ն գոյր աստ եկեղեցի և վանք։ բայց այժմ աւերակք են բովանդակքն։ միայն այրն գոյ ուր Ճգնէր հրշտակն՝ ի մարգնի սբն յովհաննէս կարապն քրիստոսի։

Ա՚Ր Ա՚ղբիւրն սբն փիլիպպոսի։

Ա՚նտի յառաջ իբր ԽԱ ժամու Ճանապարհ դէպ՝ ի հարաւ՝ գտանես զաղբիւրն սբ՚յն փիլիպպոսի

մել ըստ կարի մերում։

Ա՜յժմ ի կողմանէ Հիւսիսոյ սկսցուք պատ-
րաստեան կողմն քաղաքիս արեւոյ Ա՜ստուած։
* Աստուածով պատմեցաք զոր ինչ գտանի յա-
ռաքելոյն ուր զներքինին միտեաց. և հո-
գին սբ է՛ի վր նը. և ե զուր բարեհամ
և ցուրտ։

ՎԱՐ ՀԱՅՈՑ Ա՜ՂՒԷՒՆ։

Ի դարձն աղբերէն փիլիպպոսի դէպ յարևելս
գտանես գիւղ մի որ ասի վեղեձէ։ Ա՜ն յեզր
սորին գոյ աղբիւր մի ցուրտ և անոյշ։ Ո՜վ այս
աղբիւրս վերանորոգեաց լուսաւորեալ Հոգի
Գրիգոր պարոն տէրն. և բազում այդիս և ձի
թենեաց ծառս առեալ յիշատակ աղգիս Հայոց։
Ա՜ն՝ի մէջ այգւոյն գոյ սակաւիկն խուղ մի՝ որ
չինեալ է զնա երջանիկն այն։ Ա՜ն ժրքան գը
նայր՝ի գիւղն այն վ՜ր այգեստանեայցն, անդ
առանձնանայր և ճգնէր։ Ո՜ստի գեղացի
ծեր ոմն տեղեակ նորին պատմեաց մեզ։
Ա՜նաւանդ և յառաջադոյն՝ի ծերունեաց
լուեալ էաք։

Ա՟ Ա՟գաբոն Ա՟գէպոս։

Հիւսիսակողմն սրբոյ քաղաքիս գոյ տուն մի մեծ. այս է ադարակն ադրիպպայ։ Ա՟ստ ննջեաց աբիմելէք աշակերտն երեմիայ մարգարէին կէր տարի։ Վ՟անզի ՚ի ժամ գերութեն բաբիլացւոյ՝ յղեաց զնա մարգարէն բերել թուզ վն հիւանդաց. և մնայ անդ կէր տարի հրամանաւ նո՟ն. և զարթուցեալ եդիտ զթուզն դալար։ Ա՟երձ սորա գոյ այր մի քաղրափոր. և է գերեզմանատուն հնոց թագ՟ուհեացն ինչ։ և իւրաքանչիւր գերեզման կ՟վիմափոր կափարիչ դունով, յոյժ արհեստիւ շինեալ։

Ա՟ Ա՟մարիոյ Վ՟աղային։

Յայնմ միջ՟ի սամարիա՝ ՚ի ժամու ճանապարհին գոյ գիւղ մի. զոր աբ աւետարանն՝ սուքար կոչէ. և անդ է ջրհորն յորում տրուի մեր յս վաստակեալ ընթացեալ և խնդրեր ջուր ՚ի կնոջէն սամարացւոյ։ Ա՟սկ քաղաքն սամարիա որ է նէ յուպոլիս, և այժմ ասի նապլուս՝ սա քաղաք էր թագ՟ուհացն խէլի. և է ջրաէիտ։ Ա՟ստ գոյր եկեղեցի մի ազգիս մերոյ. այժմ ՚ի ձեռս այլազգեաց է։

և սամարացի հրէայք գտանին ՚ի քաղաքս որք
են աղանդաւորք։ Ասէ յառաջ գոյ գիւղ մի
որ ասի սեբաստիա. և ՚ի աստ բանան սրբոյն
Յովհաննու մկրտչին. և աստ գլխատեցաւ։
Եւ էր սա փառաւոր եկեղեցի. և այժմ աւե
րակ է։ Ասէ մինչ ցքաղաքն նային որ է ՚ի
նին՝ է ՚ի ժամու ձանապարհ. անդ յարոյց քրիս
զմիամօր որդին այրի կնոջն։

ԱՅ ՅԱՒՐԻՒ ՔԷՆ ԼԷԻՆ։

Անդէպ ճինինու է սբ լեառն Թաբօր.
և է բարձր բոլոր ծաղկաւէտ և վայելուչ։
Ասէ պայծառացաւ քրիստոս և երևեցան մովսէս
և եղիա։ Ասէ գոյր բաղում եկեղեցիք և վա
նորայք. զոր ամենեքեան աւերեալք են։
Եւ մերձ լերինս է տեղին տափարակ. և գոյ
անդ բլուր մի՝ որ կոչի երանելի լեառն։ Ասէ
քարոզեաց քրիստոս ժողովրդեանն. և գհինգ հա
զարան կերակրեաց՝ ե նկանակաւ և ձկամբք։
Ասէ յառաջ ՚ի մէջ դաշտի գոյ ցամաք ջր
հոր մի՝ որ ասի յովսեփայ գուբ։ Ասէ ինդ
ձին գյովսէփ եղբարքն իւր. և յետոյ հանեալ
ծախեցին երեսուն դահեկանի իսմայելացւոց
և նոքա տարան զնա յեգիպտոս։

Ա՛ր սէր Քաղաքին Լաւաբերու։

Ա՛երձ Թաբօրական սէր լերինն՝ քաղաքն է նազարէթ. ուր Հրեշտակապետն ասէ տեառ սրբուհւոյ կուսին Մարիամու և յղացաւ զբանն Ած. Ա՛ստ գոյ ը եկեղեցի. մինն ի մէջ քաղքին ուր է վանք փռանկաց, և է տունն յովսեփայ Ածահօրն. և միւսն արտաքոյ ի վերաղբերն և է յունաց. Ա՛ն աստ է տունն յորում եւտուն ետն զդիւրս եսայեայ մարգարէին. և յարեաւ ընթեռնուլ, Հոգի տն ի վր իմ. Ա՛ն յեզր քաղաքին արևելեան լերինն է՝ ուր կամէին քարկոծ առնել զտէրն. և ինքն անցեալ ընդ մէջ նց գնայր. Ա՛նտի յառաջ կանայց գալիլեացւոց. ուր զջուրն ի գինի փոխեաց քս ի Հարսանիսն։ Ա՛ս նազարեթեան և աքեայու մէջն է։

Ա՛ր Տէրեայն Ծովուն։

Ա՛սկ ծովակն տիբերական որ ասի մինէ կոչի՝ աստ սբ առաքեալքն որսային զձկունս։ և աստի կոչեաց զնս տէրն ասելով, եկայք զի արարից զձեզ որսորդս մարդկան. Ա՛երձ ստրատ բեթսայիդա քաղքն պետրոսի և անդրէի. և տունք նց աստ էր. բայց այժմ աննիշ է.

Ա՛երձ սը բժշկեաց տէրն զդիւահարն՝ յորում բազում դևք բնակեալ էին լեգէօնեանքն. և դևքն մուին յերամակս խոզից. և խոզքն դիմեցին՝ ի ծովն և հեղձան։ Եթէ զայս ծովս լուա յետ յարութեն երևեցաւ քո. և տեսին առաքեալքն կրակետղ կայծականց և ձուկ մի՝ ի վր և հաց։ Այսպէս եհարց քո երիցս անգամ պետրոսի ասելով, սիմոն որդի յովնանու սիրես զիս։

Ա՛երձ սորին ես կափառնայում որ ես սիքաթ Այսպէս բժշկեաց քո զծառայ հարիւրպետին. և զսա ամփոփեցաւ պատուական և սուրբ գլուխն յովհաննու մկրտչին։

ԱՅՍ Է ՅԻՆՆ ԱՊՐԴՈՄ։

Ալքայու հանդիպ ես կարմեղոս լեառնէ. աստ ժողովեաց մարգարէն եղիա զմարդարէսն բահաղու։ Այն առին նոքա զնաբաոթ և կարդային զանուն բահաղու՝ յայգուէ մինչև ցհասարակ օրն. և ասէին, լուր մեզ բահաղ լուր մեզ. և ոչ դոյր բարբառ և ոչ ունկնդրուիք։ Այսպա խօսեցաւ եղիա թեսբացի ընդ մարգարէսն գարշելեաց և այպանեաց զնոսա և ասէ, մեծաձայն կարդացէք թերևս՝ ի քուն

ինչ և յառնիցէ։ Այլ յետոյ հրամայեաց նոյ
ի բաց կալ։ Այլ եղև ի ժամ մատուցանելոյ
եղնեայն զպատարագն, անկաւ հուր յերկնից
և եկեր զողջակէզն։ և ժողովուրդքն իբրև
տեսին՝ ասէին, արդարև Տէր նա է Աստ, Տէր
նա է Աստ։ Այսպէս գոյ վանք մի քաւանկաց՝ զոր
կոչեն կարմելիտանիք։ Այլ ի ներքոյ սորին ի
հեղեղատին կիսոնի, սպան մարգարէն եղիա
զբահաղուս ամենայն մարգարէիցն։

Արդ ձախակողմն՝ ի ծուր և ծայթայ, որ ի
ստոր և ստորոտ։ Ո՞րչափ ցայս վայր շուրջ եկն
յայ փրկիչն մեր։ Եւս պէրութ կոչեցեալ եր
կիրն, անդ եսպան աբն գէորգիոս մեծ մար
տիրոսն զվիշապն որ ի ջրին երաներ յամ օր։
և ի մի մարդ մատուցանէին նմա կերակուր։
Ասաւ ի գալ կարդի տանն պէրութի սպաս
նին որ զդուստրն իւր մատուցանելոյ եր վի
շապին և եր տարակուսեալ։ Այլ երևեալ նը
մա աբն գէորգիոս՝ ասաց, եթէ հաւատաս ի
քո՝ փրկիս։ և նա հաւատաց։ Այլ իսկոյն աբն
գէորգիոս եհար տիգաւ զգլուխ վիշապին և
սատակեաց զնա։ Այլ ամ քաղաքն հաւատաց
ին ի քո ի ձեռն սքնչն գէորգայ բազմերջա
նիկ և մեծ մարտիրոսին, որոյ յիշատակն օր

նուիրեամբ եղիցի։ Այլ երբ սայտայու է լեռն
լիբանան, ուր սոդոմն գովէ և համանմանէ՝
ըսբ կուսին. որ տուրզէ տալն կոչեն պլաղդիքն
Ահ գոն բազում վանորայք և եկեղեցիք ազ
գին մարունաց։

ԻԱ. Պամասկոս։

Իսկ դամասկոս քաղաքն որ է շամ, է յոյժ
բարելի և ջրաւէտ. որ է գետ ասի Թէ գը
նան՝ ի մէջ քաղաքին. և յոյնք բազում կան
անդ. Պոյ անդ վանք մի ազգիս Հայոց որ կո
չի սբ սարգիս։ Այս վերանորոգեցաւ՝ ի լու
սաւորեալ Հոգի Պրիգոր պարօնտէրէն. և
յաւէրլ՝ի նա բազում խոցերս և ի ձեռն՝ի ցա
մաքէ եկեալ տրունական ուխտաւորացն։
Ահ է Հեռի ամրուսաղէմ եօթն աւուր ճա
նապարհ։

Այնգունակ և՝ի բերիա քաղաքն որ է հա
լապ՝ շինեաց Հոգեստուն մի մեծամեծ դար
պասիւ յիջեան ուխտաւորաց։ Ապրում
որ լուսաւորեցէ զՀոգին. և
աղօթիւք նորա մեզ
ողորմեսցի,
Ամէն։

Ի յիւրմէ Հ. Ներսէս Յ. Տրուէ, պա-
շտան ի Հոգին սբ.

Զուսամ ի հոգին սբ. ած որ է շնորհա-
տու. Ողորմեացի՛ Քրիստոս և լեցի
ինձ լուսատու. Աւրհնեցի՛ զղեկ մը
տացս ոնց ներ պարգևատու. Հիւսել զհենս
ըստ իւր կամաց զի է միշտ խնամատու.
Նշարտեսցի՛ զգործս ձեռաց և լինիցի ձե-
ռընտու. Ներոգութիւն ի՛ նմանէ և ինքն է
կենսատու. Արեա անկեալ պաղատիմ մի՛ լի-
նիցիմ յամօթու. Ակիզբն շինութեան եղև
և աճապարումն լսեմ օլտու.

Թուխան ի Հ. Ներսէս Տ. Տրուէ.
Թուխ, ուշկիթ.

Զորժամ ճեմէի ի մէջ սբ յարութեան.
լայի մորմոքիւ սրբտիւ կսկան ման.
տեսեալ զընդհանուր ազինան ամ.
արշաւեալք ի շինուած ըղձիւ աննըման:
Ասէին առիս ոմ դու պարտա կան.
շինէ զգիեամէ անյապաղա կան.
զի ցոյց է Թուխին շնորհաւորա կան.
որն ողորմած է և յոյժ գթած կան:

Ո՞վ հինէ զդիւեամբ այլ երբեմն եւ հրա ման ։
որ յարուածիւն կոչի բառիւր արա պեան ։
աստանօր եղև աւարտ սուրբ շինո ման ։
՚ի թուին հայոցս որ կայ յըսկըզ բան ։
՚ի վաղ ժամանակաց միշտ աղաչէ աք ։
՚ի հեշտալուր փրկչէն ըստէպ խընդրէ աք ։
Եւր շինէ զդիւեամբ հանապազ լայ աք ։
Որինչ լուաւ ստեղծիչն , ընդ նոյն թիւն էած ։
Այնթէ կամիս իմանալ այլ զթիւն հայոց բոլորել ։
շինէ զդիւեամբ որ ի յարուածիւ կեր տեալ ։
ամաւս այս շինեցաւ յոյժ փառաւո րեալ ։
վիճակս մեր հայոց խաչիւն պանծա ցեալ ։
Ո՞ւրումն ըր յարուեր խաչին ի սկը սեալ ։
և աւարտումն շինէ զդիւեամբ թուի եալ ։
արագիւ լեզուաւ այսու անուա նեալ ։
և յոյն բարբառիս անաստաս կո չեալ ։
Ով պատեհաւոր հնդիպեցիր մերս թուին ։
՚ի շինուածն մեծի աշխարհամատ րան ։
շինէ զդիւեամբ բառիւր արա պեան ։
որ ստուգաբանի շինուածն յարուա թե ։

*Ի սուրբ Աստուածածնէ, Ի գեղ Ի Տիրամարիամ։

Ի ՔԱՂԱՔ ՅԱՅ ԴԵՐԱԶԱՆՑ ԴԵՐԱԶԱՆՑ ՅԱՅ ՔԱՂԱՔ

Ի քէն միշտ բղխի անխափան · վտակ շնորհաց
բաշխ եօթնաբփեան · ոուդւանէ զազգս ամ ·
քաղաք ՚ի շնորհազան շնոր՚՚ ·
Ասակալի սաճարն յարուցեր · համաքաւակ ար
քայութեան · հիմնեալ ՚ի քեզ վայելչական ·
քաղաք ՚ի սրբազան սրբա՚՚ ·
Լինն բոլորից ես զետեղ · որ վա՛ մեր զարիւնն
երեղ · դու քաղցրագոյն և յոյժ համեղ ·
քաղաք ՚ի հրաշալեղ հրա՚՚ ·

* Տաղ առ ամենասբ կոյսն մարիամ · ոգեաալ ՚ի
Յովհաննիսէ սբ Էջմայուց ՚ի ուշ Ն թուին ·
Տղայպլուխն կապէ զայս , Ա ագէր ոմնէն ծնաւ
ծան եղանին · Ա ր թուի , ես ես դ ձիք · Ա յսինքն ,
Ա ստիա · Ն ՚ս տղավերջն անուանաց
դիծ , ՚է յովհաննէս Ա ստի՚՚ ·

Ե թե ամպոյդ սբ յ մօրդ յիսուս Ի ·
Ա ր տասն յայտնեցից զաղեետս յոգնակի
Պ ոչեմ ձայնիւ մեծաւ ՚ի սրտի խորո Ց ·
Պ եգերիմ անձարակ ՚ի հոգւոյս խոցո յ ·
Ո ղբալով աղաչեմ ՚ի ցաւոյս զերծ Ի ՚ ·
Ա իրազմայլ դրժուիք զՀիւանդս ողջաց ՚ ·
Կ ենաց իմոց պտճառ զարդարեալ լուսո Ա ·
Ա րկնայինքն զքեզ գովեն երկրպագելո վ ·

Ո՞վ ամբար լուսափայլեալ՝ անշէջ վառեալ լոյս.
Ո՞րին մարմնացելոյ տնօրինութեանդ ոս չ.
Ո՛վ անբացելոյս մեղօք զթածաւոր օդնե Ո՛.
Ով իրանատեսիլ կոյս զարտ Հոգւոյս սրբեաւ.
Ի քեզ եմ յանձնեալ զիս՝ դու իմ ապաւէն ՛ն.
Ո՞րձակեա զմեզ լուսեալ՝ ի դիւոց կապէն.
Ով ամենահանդարտ բոյն ոստրիոս Ի.
Ո՞նհամեմատ ծընօղ անդին մարդարտ ի.
՛Ն ըմբենելոյս ՛ի բարեաց ընձեռեա զպիտոյ Ա.
՛Ն երածաղկեա յանձն իմ զբարեբերըն բոյս.
Շ՞նչեա ՛ի պարտէզս իմ որ չորացեալ Լ՞.
Ո՞կնարկութեանդ քով զիս նախախնամ է.
՛Ն ըմբիրել իմ զաղերսս՝ անյարմար ե բառ Ա.
Ի դլուխ այսըր ոտղեցս Համարեա ըզ տառս.
՛Ա, աղեխի մարիամ քաղցրութեանդ պարզե Ո՞.
Տողս ե այս աւետի, թիւն ե լեամ ա.

՛Ա, ոդին գալիեալ Ո՞ս ոճնատէ հոյակ Ո՞ագիամ, Ա գեալ
անուանագիծ պատ Լ՞բիաստիչ պոյծ.
Ա՛մէն, ու՛ռ Հ.

ուսալով Ա ղբամ Ա՝ երնին Հ՞ատսիդ.
Ո՞ղերս ՛Ա, ոճիրեամ Լ՞ին Ա՝նուշչիդ.
Ա՝ուխել Ա՝ երսաին Հ՞անդիստ Ո՞նկաս կած.
՛Ա, որել Լ՞ապես Ա՝ըսըրկես Ե՝օծ ոճած.

Ա՛ստանեալ Հանդոյն Ը՛յրոյն Նպաստ նմ.
Նշեալ Ողջա՛ծոր Յոլով Ողբա դնմ.
Հարեալ Ընխըննայ Նըսեմ Լ՛նկե ռէ.
Ա՛թափել Յաժառեայ Ոտխին Ա՛ջմ ռէ.
Ընձինն Նըկատեա՛ Լ՛ըջանիկ Սի քով.
Յաճէտ Ուղղիմ Ա՛երնաբնակ Հե տով.
Նըճատոս Լ՛զակի Ոակա Յաճախե ըզ.
Ուրուկեալ Ա՛արուք Հանդէտ Ընանանց.
Լ՛էն Ոատափիմ Յոդնակի Ոստ մամբ.
Ա՛երաձայնեա՛ Հզօրիդ Ընդես Նըկատմամբ.
Սըթար Յօրինեա՛ Ո՛վ կոյս Ա՛լե տէ.
Հնազանդել Ընէ՛անս Նճըռէ Լ՛րաս տէ.

* Տաղս ոգեալ Ա՛րուսաղէմցի յաբեղայէ ան
ուանապիծ տանց, յաւուր Ա՛արդաւառի որ
Ա՛էն էր ժ. ամսոյս. Ի գոյն,
Ի պատուի ոչ յայեալ հաւն իմ

Մեծագոյն պայծառափայլ յաւուրս տո
նիս տէրունեան. լըցեալ երգով մեծ
խնդութիւնք և հոգևոր հրաւիրմանն. զի ասրըն
մեր ալլակերպեալ յադամայինն կերպարան.
և հայրենի փառօք իւրովք արար ըզմեզ
լուսազան.

Յայնեաց իւրոց աշակերտաց ՚ի գլուխ լե-
րինն Թաբօրեան . պայծառացան հանդերձք
նորին սպիտակագոյն քան ըզձեան . և ՚ի լու-
սոյ կերպարանաց նը առաքեալքն հիացան .
և զարհուրեալք ՚ի տեսլենէ յերկիր անկեալ
պակուցան :

Ո՛չ շատացեալ աշակերտացք , ըզ մարգարէն
ած ՚ԷԼեան . ՚ի մեռելոց զմեծն մովսէս ՚ի
կենդանեաց զեղիայն . զի ծանուցեալ Թէ ինքն է
որ կենդանուԹեան և մահուան . և հաս-
տատեալ վըկայուԹեամբ զքարոզուԹիւնն
տիրական :

Երաշարժեալ և հայրն յերկնից որոտալով
մեծաձայն . ասէ դա է որդին իմ յոր ես հաճե
յայ սիրական . դըմա միայն դուք լուարուք
և պահեցէք զպատուիրանն . զի այս է տիպ իւրոյ
հաստատանն արքայուԵեն անվախճան :

Ընդհուն հողմոյն իսկոյն լիներ ամպ հովանի
հոգեկան . և աշակերտքն երկիւղալից յոյժ
ծանրացեալ Թըմրեցան . զոր և պետրոս սարսեալ
յահէն անգէտ խօսեր այլաբան . բարիոք է
մեզ աստ լինիլ տաղաւարեալք ՚ի խորան :
Ո՞յքան փառաւք ճոխացել է պատկեր աւուր
հրաշական . և առաւել ՚ի սոյն աւուրս կանդ-

նեալ եղև նոր սեղան. և մատուցանէ անճա-
խապէս նոր պատարագ քահանայ. ի յակոբայ
առաքելոյն արդար և սբ եղբօրէն.
Զոր դաստակերտ ձեռնադրեցան յառաքելոց
սրբազան. աճապարեալ սբ քաղաքին անեղա-
շէն սաղիմայն. սուրբըն յակոբ եղբայրըն տն
եպսկպս պետական. ծագէ ի ծագ յափհռա-
ձի գլուխ և պետ ընդհանրական.
Ի պարգևաց հոգւոյն սրբոյ յատուկ շնորհօք
ճոխացան. երամքն ընտրեալ քրիստոնէից հա
ւատացեալք միաբան. գերամեծար իսկ պատ
ուեցին զաթոռս սբ աճեան. և բարձրաբերձ
հրամանատուս ըզգահս հանուրք ընկալան.
Եփհականեալ եզակապէս ազգիս հայոց ա
րամեան. տուն և տեղի մեծ պարծանաց՝ ուխ
տաւորաց օրհնեան. ներկայ այժմոյս Ա. թոռ
ականն նախնի պետացդ է նըմանն. արիւնն անուն
Ա. րիգորիոս բաբուենապետ հրաշազան.
Ա. ննն որ պահերըն զնորայել՝ պահեցոյց զինքն
անսասան. ի ներկայէ և յապառնւոյ գաղտնի
չարէն ստորակին. երկայն աւուրբ ժամանակօք
մինչև ի կէտ ի լուր կոչման. և յետ աստեցաս
եւանելոյ՝ արժան լինի լուր տեսլեան.
Ա. մէն.

* Ի՛ սէր հրելոյն, Ոգեալ ի Յովհաննէս Աբեղայէ։

սկսեան լուսոյն ապաստաւորք քաջի ։ք։
յսկզբանն ստեղծելք գերապատելի ։ք։
Յոյժ մեծաւորք ոն անխմանալի ։ք։
հրամանակատարք զուարթունք և արի ։ք։
Որակեք հրանուէք և անկիզելի ։ք։
սաւառնաթևեք՝ խիստ զարհուրելի ։ք։
Ա՛ր հազոյն քնութեն մերձ և հըպելի ։ք։
ազդուք զօրուէ հրեշտակք թափանցի ։ք։
Չաւ ատացելոց յաւէտ սիրելի ։ք։
և յանհաւատից հեռացեալ փախչի ։ք։
Ո՛ր դարոց ընկերք և հուպ ընտանի ։ք։
և մեղաւորաց միջնորդք հաշտելի ։ք։
Ո՛վ անձնջողք այսոց՝ դիւաց թըշնամի ։ք։
մարդկայնոյ ազգի բարեկամ հոգի ։ք։
Ի մէջ ընդունեց հանապազ կոչի ։ք։
և զձեզ յիշողաց յօգնութեն հասի ։ք։
Ոյնպէ եղկելոյս խնայել փութասչի ։ք։
մի՛ գուցէ լինիմ դիւաց նախատինն ։ք։
Ո՛րեխան ինձնեակ արգաւանդ այգի ։ք։
ցամաքեալ յայգ իս նորոգ ցօղեսչի ։ք։

Նուաքին լուսոյն ըզ ընծրյն ընդունի ՟ք
Մի՛ զբրկէք և զիս տեառըք իմ բաղձալի ՟ք
Ասիծոր գերութոյս յորժամ հանդիպի ՟ք
Հրամանաւ փրկչին զհոգիս աւանդէ ՟ք
Նարբչին սիրոյն հեշտութիք շարժի ՟ք
և քաղցրութիք ինձ զդիմըս ձեր ցուցցի ՟ք
Ցընծալի աչօք կիս նայիլ դարձի ՟ք
դի բնութիի ե ձեր, զբարին միշտ կամի ՟ք
Երջանկացելոց դուք քաղցր երևի ՟ք
և յանցաւորաց դառնութիք հայի ՟ք
Նրդ գիտացէք՝ի կիս սբ վհ՟ք պանծալի ՟ք
յանապատէն օրն լերուք ընպաստի ՟ք
Ոսկերըպ այրոյն զաղերսս ընկալցի ՟ք
և տուք փոխարէն զօգնութիե կընի ՟ք
Նո՛ հրեշտակապետք զօրք անյաղթելի ՟ք
Մի՛ անգոսնէք զբանս թէ և ո՛չ հաճի ՟ք
Ներ ձեր բորբոքեալ՝ի հոգիս սաստի ՟կ
վա՜ այն թախանձեմ որպէս մուրացի ՟կ
Նրանձուկ սըրտիս եղէ երդեցի ՟կ
Եթէ՝ի գլխէ իբր թոնոյ քանի ՟ք

*Տաղ՝ իվը Պիւլպիւլին և Վարդին, Ոգեկ
ոչ էմայէլ յաբեղայէ. ՝ի գոյնն որ ասէ,
ի մ աչայ լոյս ուէն.

Արուսեակ պիւլպիւլին՝ իմէջ գիշերոյն. ա
սեր ոմվ եգիտ եգ" զաէրն իմ քաղցրագոյն
Որոներ անհանգիստ՝ ի մէջ իւր այգ գնայն.
Բլտատով ճեմէր ճեմէր՝ ի սեր ցանկալ լոյն.
Վարդեստէ ձայնիւ երգէր յոյժ համեղագոյն.
Միթէ գուք տեսիք տեա" զաէրն իմ քաղցրագոյն.
Հետ շաւղին ընթացել փուքիով վաղագոյն.
Յուզելով պարեր պարեր՝ ի սեր ցանկալ լոյն.
Ահա նայեցէք ասէր պահապանք այգ գնայն.
Եկել ոմվ եհատ եհատ զվարդն իմ քաղցրագոյն.
Նազելի վարդին սիրոյն յայր խիստ դառնագոյն
Ողբալով գոչէր գոչէր՝ ի սեր ցանկալ լոյն.
Ա՛խ իմ ողորմած աստ որ կարողագոյն. վերըս
տին տուր ինձ տուր" զվարդն իմ քաղցրագոյն.
Այնգունակ մաղթեմ և ես զաէրն բարձրագոյն
գարձուսցէ զգերիս գերիս՝ ի մեղայ գոր
ծոյն.

Օրհնութիւն յետ Քահանայի, Պետ՝ Հայրապետին
Ամենայն Ս. Էջմիածնի։

Ընդունելիւք ընդ առաւտս ցին.
Ի վերայ ձեր ժամանեսցէ ցին.
Որպսզի ի ձեզ հեղ ցին.
Անվերջապէս ծաւալեսցէ ցին.

Քանզի առաքեալ ի միշտ էիմ. հաւատալ ի սբ կուսէն. զի ձեզ հանիցէ ի խորհրդոց սրբութեամբն աճեցէն.

Պատուական մարգարէից. ծնունդ մարմնով ըստ բոլորից. բարձեալ վերկունս իւր ծագից. ընտրեալ դասուցդ քրիստոնէից.

Պատք երջանիկ հովուացն եկել. տեսին զարքայ մանուկն օրհնեալ. դուք եւս արժան լինիք տեսլեան. զի եղիցիք երջանկացեալք.

Եւ դուք բազմութեց սբ հրեշտակաց. որք հընչէին փառք ի բարձանց. դուք ձայնակից խաղաղութեց. լինիք կրօղդք նոցին անձանց.

Ո՛ ընարեալքդ լուսով փառց. շնորհիւ ծնեալն դեամբ նորոյս կենաց. և թողութիւն լիցի մեղաց. ձեզ յի բարեկամացդ.

Ի՛ն բնաւից ընծայատուք. եղեն արբայք կոչեալքըն մոգք. դուք ընդ նոսին նուիրատուք. լծորդակից եղէք բարուք.

Ընդունեսցէ զմտաւրսըն ձեր. ան զմոգան
ընծայաբեր. և պարգևէ ձեզ լուսաբեր.
զողորմութեն դուրն անվհեր։
Ա ադաւորըն սիեզերաց. եղեալն ի մաւր
յանցաւորաց. բազմեցուսցէ ի տեղ փառաց.
զսիրօղսդ համայն իւր ընդ տեղեաց։
Ո ամանեսցին խընամք փըրկչին. այն որ յա
ւետ ի ձեռն կոչի. և որոգայթք չար խաւար
չին. հալածապէս ի ձեռն փախչին։
Յ մանալի ձայնն հայրական. հընչեալն ի դե
ըն յորդանան. թէ սա որդիս է սիրական.
յոր հաճեցայ ի յըսկըզբան։
Լ ինիք և դուք արժանաւոր. լըսել զլուրս
աւետաւոր. համաքաոակ նըմանաւոր.
ձայնին կենաց ըսպասաւոր։
Ի արդաւանօղ փորձիչ ըն չար. որ զփըրկիչն
եհան ի լեառն. մի՛ կարասցէ փորձել չաբար.
մարտիլ ընդ ձեզ թըշնամաբար։
Ծ ուզակ նորին ետր փըշրեսցէ. և զխըշդը
ըն ցըրուեսցէ. և զձեզ կորզեալ ազատիցէ.
ի հընարից նորին նեռէ։
Չ ուրըն սիրոյ ճախիչ մեղաց. ձեր այրեսցէ
զհիմըն չարեաց. և պարգևէ ձեզ սիրելեաց.
զանթառամ պըսակ փառաց։

Կենարարին ուխտատեղեց. դուք ցանկացօղք
եղէք արդեանց. ոչ ստի ընկալջիք զվարձ գե
րազանց. և դասեալջիք ընդ անմեղ գառանց.
Զիր ծաւալմանց սըրբոյ Հոգւոյն. իջցէ ՚ի
ձեզ առատապէս. և եղիջիք դուք բարեգոյն.
և քաղցրասջիք Համեղագոյն.
Ո՛վ ամպարափայլ լոյս ՚ի Հրաշագործ օղն
մարդկան սեռի. ներգործեացէ ձեզ ըղբա
րին. ոյք երբեմն մանքսաՀորին.
Ո՛րում տանուտէրըն մեծապէս. որ ըզ մըշակն
կոչեաց յայդին. տացէ և ձեզ առատապէս.
ըստ առաջնոց վարձս ՚ի կարգին.
Ո՛ստանաւորիք կենաց շնորհին. որպէս որդիք
ըն զեբեթին. որք խոստացան տէն արարչին.
ըմպել զբաժակ պատուհիրանին.
Որոց և դուք ո՛ ցանկալիք. զբաժակ վըշտաց
ըն ըմպեցիք. ուրեմն գործով եղէք նմանիք.
և Հաւատով նմանիլ պարտիք.
Կըպաստ ՚ի օգնիչք ձեզ եղիցին. մեծ աշա
կերտք կենարարին. Հաստենահաս ժամանեա
ցին. ՚ի յանձկուխիս և ՚ի տըխրին.
Շ՛նորհատուխիւնքն որք աստ բաշխին.
յածահոտ տեղեաց փըրկչին. գետօրինի ՚ի
ձեզ իջցին. և անպակաս ՚ի ձէնջ լինին.

Աստի նորօք բեղմնաճորիք. և պըտղատուք
բարեաց լինիք. ընդ հազարաւորըն դասեալ
ջիք. և ըզ պըսակսըն ընկալջիք։
Զար կամքըն ձեր միշտ կորընչին. իբր զհե-
րովդես յետս նահանջին. և յանցանք ձեր յա-
ւէտ ջընջին. հայցմամբ մեծի աբ մկրըտչին։
Զայծառութիւն աբ միաճնին. որ յայտնեցաւ
ի Թաբոր լերին. պայծառ պահէ ըզ ձեր հո-
գին. ի տաղաւար իւր հրամանին։
Ո՛ւրն որ շարժիւր ի հրեշտակէն. յաւազա-
նին պրօպատիկէն. շնորհիւ խաչին շարժի
արդէն. բըժըշկեացէ զձեզ համօրէն։
Ոահըն մաքուր խոնարհութեամբ. և թագաւորն
խաղաղութեամբ. որ յաւանակն անարգութեամբ.
ներստաւ կամաւ և հեզութեամբ։
Սիրով մեծաւ ներստի գթութեամբ. ի սիրտս ձեր
ողորմութեամբ. ընձեռելով ձեզ ներքինամբ.
զարմանելին պըսակ հիւսամամբ։
Ա՛սըն զենման զատկին հընոյ. ի վերնատունն
եւ խորհըրդոյ. հաստատիմեաց զնորհուրդ
մարմնոյ. ընդ սըրբազան արեան իւրոյ։
Տացէ ձեզ գոյ բընական. մարմնոյ հարենն
անապական. զի հաղորդեալք լինիք արժան,
ժառանգելոյ զկեանքն անվախճան։

Յաբուն ապետըն սրտէն • և ըստեղծիչ ըն
դոլորից • վասըն մեղաց իւր ծառայից • մատ
նեալ եղև ՚ի ձեռս հրէից։
Յանդ ազատէ ՚ի մահնողաց • զսիրելեսդ
իւր որ տեղեց • և իւր գանիւն և ձաղանաց •
փըրկեացէ զձեզ ՚ի չար մարդկանց։
Յիւամամբ փչեղէն որ պըսակին • և բեռ
մամբն իւր ՚ի խաչին • հանցէ ՚ի ձէնջ ըզփուշ
չարին • և սրնկեացէ ըզսեր խաչին։
Փառաւորեալ մահուամբ իւրով • տացէ ձեզ
կեանս անհատ յուսով • և յարուԹիւն իւրով
սրբութ • յարուսցէ զձեզ մեռելոց հոգւով։
Պանգիր եղէք դուք ուսկընդրօղք • անարժա
նիս բանից լըսօղք • խընդրեմ լինիք դուք
ժառանգօղք • զոյսն անըստուեր հա
նուրց ծագօղ։
Ամէն։

Աղոթք գործելոյ Օրհնութիւն յիւ
րոյ Հաւուն։

Օրհնեալ լինիք ՚ի տէր • և ՚ի շնորհաց
խաչին սքի • այցելութիւք մարիամու •
և մաղթանօք սրբոյ իւրոյ •
Խաչեցէ՛ր զդուռս սրբութիւն ձերոց • և ծագես
ցէ՛ լոյս ընտրելոց • պարգևելով ձեր խորհուրդ
դոց • զառաքինի վարսն սրբոցն։
Դ անձն ամ ճշմարտութիւնե • որ սիրողքն է
օգնական • շընորհեսցէ՛ ձեզ անխափան •
ըզ մեծութի՛ն արիութիւնե։
Դ արձուսցէ՛ զձեզ ՚ի չար մըտաց • ՚ի խոր
հըրդոց բանբասանաց • որով նկարէ հանդիպ
աչաց • զահեղ աւուր դատաստանաց։
Ա րամբ սրբոցն արդարոց • որք կան արդէն
ընդ զբա՛րթնոց • լեցին օգնիչք ձեզ ՚ի դոր
ծոց • հակակինեալք ընդ դէմ անդամոց •
Ո արդարեսցէ՛ ձեր երկիւղիւ • զձեզ մեծաւ
իւրոյ խաչիւ • զի չար իշխանն խրով նետիւ •
՚ի ձէնջ փախչէ իւր թակարդիւ։
Լ ացուսցէ՛ զձեզ ձեր փառաց • անասել սիրով
պատուիրանաց • և երկիւղիւ իւր հրամանաց •
խընդրել ըզ լոյս սը երեսաց •

Ընկղմեսցէ զձեր թըշնամին • ըզ փարաւ֊ոնն
իմանալին • և սեամբ ամպոյ լուսոյ աչին •
առաջնորդէ ՚ի կեանս բարին •
Թ եթևադոյն բեռ կենսատուին • և քաղցրա
գոյն լուծըն նորին • տացի յանձն ուրախա
դին • բեռնաւորացդ անձամբ անձին •
Ի ըրաքանչիւրըդ եկեղց • ըստ աշխատութե
և հաւատոց • հաղորդակից լինիք սըրբոց •
և դասակից առաքելոց •
Ժ սիրտս ձեր ճառագայթէ • զհաղաղութին
որ բարի է • և սրբութիք զձեզ զարդարէ •
որըն հանուրց որ առասն է •
Ի ուսաշաւիղ ճանապարհին • և պողոտայն երկ
նից գընդին • ըզ դողդոջիա հիանալին •
յոր կանդնեցաւ խաչն ՚ի գըլխին •
Ի աչաձևիւք զձեզ պահպանէ • յաջակողման
և՚ի ձախմէ • յետուստ և՚ի յառաջ կուսէ •
բոլորովիմբ նախանշամբ՚ •
Ի աղեկցուսցէ ըզ ձեզ հոգւով • նոյն և մըր
տաբ և իսկ մարմնով • չափօք տիօք և հասակով •
դուստր և որդւովք և զաւակօք •
Լ ակռացուսցէ ըզ սիրտս ձեր • լսել ըզբանն
աւետաբեր • որով լինիք դուք պըտղաբեր •
հաղարաւոր և շահաբեր •

Հրակիզանօղն սատնամանեաց. Տալեսցէ զձեր
սիրտըն մեղայ. և շնորհեսցէ զաւրուն շնոր
հաց. պըտղաբերել պըտուղ բարեաց.
Զայնիւ կոչօղն ըզսիրելին՝ի թաղմանէ գէ
րեզմանին. ըզձեզ հանցէ՝ի գբոյ վիհին.
վէրս ածելով զկեանս՝ի բարին.
Ղեկավարիչն ամէն. զձեզ փըրկեսցէ յալեաց
ծովուն. և բըռնութիւք ծըփմանց մահուն.
մի՛ տիրեսցէ ձեզ բընաւ՛ուն.
Ա՛արտարապետըն համայնից. որ ըստեղծիչ
է բոլորից. լուսաւորէ զաչըս սըրտից.
հազաւեսցէ յոգւոյ ախտից.
Ա՛ատրուճակօղն անհուն բարեաց. զձեզ ար
բուսցէ՝ի ջրոյն կենաց. և ըզծարաւ ձերոյ
անձանց. զովացուսցէ ընտ մի եղջերուաց.
Յոյն ամ քրիստոնէից. վէրս ընկալցի՝ի թիւս
բազմից. զողորմութիւն ձերոց սըրտից. և ըզ
նըւէրս սիրոյ սըրտից.
Ուղորդ փառաւք զձեզ զարդարէ. ըզ տրտղդ փո
խան տուըրն տացէ. և զուխտըս ձեր կատա
րեսցէ. շնորհիւ բարեացն որ անհատն է.
Տ՛ուրջ եկողացդ՝ի սբ տեղիքս. և խըմբողացդ
՝ի միջ ուխտիս. զըւարճասչիք մարմնով աստիս.
և վայելէք անդ ըզբարիս.

Ուրք ցընծուք դիմեալ եղէք. առ Սբ քաղաք
ըս լուսեղէն. լցեալք սիրով ածեղէն.
մաքրեալք լինիք իբր վհոդեղէնս.
Ձնաշխարհիկ էք կոչեցեալք. և՛ի բազմայ
քիչ էք ընտրեալք. զի մահտեսիք էք անուա
նեալք. դեր քան զաւազս թախտաւորեալք.
Պայծառափայլ հատատեսիչ. Սրբեն քս որ
գլխաճն է. անուամբ ձերով անշարժ պահէ.
և՛ի սոյն մընալ տնօրինեսիչ.
Ջ երմըն սիրով տայ ձեզ զընջումն. ոչ ետուր
բազմայ՝ի հնումն. նոյնն ընձեռէ զսիրոյ ա
ճումն. զի ընկալիք զմեզայ լուծուման.
Ո ահըն լուսոյ շաղիւն կենայ. զձեզ ուղ
ղեսցէ՝ի ըղբաղմանց. և՛ի կենցաղոյս ունայնու
թեց, զարթուսցէ զձեզ՝ի քնոյ մեղայ.
Ս փոփիչ սըրտից սրբոմեցելոյ. և լուսատուն
խաւարելոյ. պարգևեսցէ անձանց ձերոց.
զանանցական փառս երկնայնոյ.
Վ արուք դովեալ դըրոճատիկիք. և սրբուք
զարդարիչիք. արդարութեաբ պայծառասցիք.
չնորհաց հոգւոյն արժանասցիք.
Տայե ձեզ Սր Թևս աղաչնոյ. Թըռչիլ ամ
պով ընդ արժանւոյ. խառնիլ յերամս որդւոց
լուսոյ. ընտ անսուտ բանի խոստման իւրոյ.

Պաբուանապետըն Համայնից, զձեզ պահեսցէ
ի չար դիւէ, և ի դաղտնի նոցին նեռից,
ազատեսցէ յորոգայթից։
Յաստուծ և վիշտ պատուհասի, ի ձեռնէ հերձ
քեալ յոյժ հեռասցի, Հողմոմութիւն ան յէ,
միշտ հանապազ ընդ ձեզ լինի։
Լուծեալ բնութիւնք ձեր փայլեսցին, իբրև
զաստեղս պայծառասցին, և գերթութիւնք ան
արարչին, ի վեր ձեր ծաւալեսցին։
Փոխան սիրոյ ունկընդրութե, անարժանիս
քարոզութե, վարձս ընդունիք ողորմութե,
ան յիսուսէ յորն յարութե։
Պանքարաշահ ըս եղիջիք, ընդ Հաւատարիմ
ծառայս կացջիք, և զօրհնեալ ձայնըն լըսիջիք,
եթէ եկայք իմ սիրելիք։
Ամէն։

Ընծեալ բնութիւն անեղական ։
Օրհնիչ Հանուրցն բընական ։
Զձեզ օրհնեցէ անեզրական ։
տալով դիմումնիք ձեզ ըղձական ։

Խարի մըտօք ըզնա խոկալ ։ և Հանապազ ըզ
մեզ ողբալ ։ ուղիղ շաւղօք ըզ Հետ երթալ ։
պարզ երեսօք առաքին կալ ։

Վերադրական Հոգւոյն շնորհայ ։ լինիք տա
ճար բանին կենդանի ։ և կատարօղք նորին կա
մաց ։ Հօրինապահիք սբ Հրամանաց։

Վողնի խորհիլ զօր գալստեան ։ այն որ սար
սիչ է բնութիւնք ։ և անդադար մրտածութիւնք ։
ի միտս պահել յաւուրս Համայն ։

Ի կերպդ այժմ յայս սբ կայան ։ յԱյնմ ար
քայական ։ աշխատութիւնք սիրելական ։ զձգտանս
կրելով յոյժ զանազան։

Ո՜ շնորհս տեղեաց փրկչին մերոյ ։ արժանա
ցիք ընդունելոյ ։ ըստ չերմեռանդ Հերուամ սի
րոյ ։ և կատարեալ սբ Հաւատոյ ։

Ի նմանն անըսկիզբն և անվախճան ։ տացէ բարին
ձեզ զանազան ։ և պահեսցէ անվրիպական ։
զամենեսեանդ Համանգամայն ։

Ի ՆՇԻՒՔ դոյիւք և վաստակօք • բուրաստանօք
Հայդեստանօք • ընտանեկից սեղանակցօք • և
քաջազօր բարեկամօք։

Ի ախանձանօք ուխտաւորեալ • և օրհնութիւն
տեղւոյս լցեալ • արդ ՚ի վե՛ր ձեր ժամանեալ •
զի՛ն անեղին արտափայլեալ։

Ո առանդըն Հօր աղբիւր լուսոյ • լո՛ւսացէ՛
զիմարախ Հոգւոյ ձերոյ • փոխարկելով ՚ի վարս
բարւոյ • զկիրս անըզգաստ մարմնոյ ձերոյ։

Ի ժամանակս նեղութե՛ • լեցի՛ յա՛ջէտ ձեզ
օգնական • և փըրկեսցէ՛ ՚ի փորձութե՛ • և
պահեսցէ՛ միշտ անսասան։

Լ ՚Ի՛նչք սըրբեալք դուք ՚ի մեզայ • և հետև
օղք արդարուեց • զի թարց զբաղմանց երկ֊
բայուեց • արժանասջինք անանց բարեաց։

Ա անդադարակաթ սէր ձեր վառի • շուրջ ըզ տե
ղեաքըս միշտ փարի • և հանապազ յուսով բա
րի • լինիք յաղթօղք և յոյժ արի։

Ծ աւ՛ետացի՛ ՚ի վե՛ր ձեր • օրհնութի՛ք ե՛ն անՀա
տաբար • և դըրժութի՛ք ըն բարեբեր • նըպաստք
լեցին ձեզ շահաբեր։

Կ ենարարին ուխտաւորեալ • եղէ՛ք ստիպելո՛ք
՚ի բազձանաց • ո՛ւսոյ ընկալչիք ըզ պսակ փա֊
ռաց • ՚ի կենսատուէն բոլոր ազանց։

Ո՛վ ամենքդ քաջ խրոխտ հօտին • որ եւ խընդրակ
իւր ոչխարին • մի՛ տայցէ թոյլ պըղծոյ գայլին
յափըշտակել ըզ ձեր հոգին։
Զայնիւ իւրով ըզ ձեզ կոչէ • և՛ի փարախն ըն
իւր ածցէ • ընդ արդարոյն միաւորէ • և ընդ
սրբբոյն դասակցեսցէ։
Ո՞ղեալ՝ի ձէնջ հալածեսցի՛ • ընդ դիմաւէիք
դիւրին չարի • և զօրութիւնք ոչն կրի •
ընդ ձեզ լեցի անմեկնելի։
Ո՛ղջմարտութիւն անուն կայ • որ՝ի մըթէ կոչէ
՝ի լոյս • առատապէս տայ ձեզ զպիտոյս •
՝ի յապառնիս և՝ի յայժմոյս։
Ա՛ճաւ յուսով զձեզ զարդարէ • և ջերմա
ջերմ սիրով վառէ • սբ հաւատով հաստա
հիմնէ • զի իսկապէս՝ի ձեզ բնակէ։
Յաղթօղ լինիք չարախօսին • յոյժ անիրաւ
պիղծ բանսարկուին • և որոգայթք նորին
վարին • մեքենայիւք փըչրեալ լինին։
Ն՛ըմանեալիք սուրբ կուսանաց • խոհեմ իմաստ
օրիորդաց • պատրաստ խաղով վառ լապտե
րաց • մըտիկ՝ի տուն տէր հարսանեաց։
Ընդ՝ընդհեսցի՛ անոխակալն • ըզգաստապէս ար
թուն մընալ • զի երբ բախէ փեսայն օրհնեալ
դրուանք ձեր լեցին սրբոյց բացեալ։

Ողբ ՚ի ծովու էք դուք եկեալ. և ցամաքին
հեռիուռեալ. ըղձին մեծաւ էք հաւաքեալ.
՚ի ծոց ուխտիս էք ժողովեալ։
Զարակրութիւն ճանապարհին. և դառնութիւն
վըշտաց ծովին. ՚ի քաղցրութիւն փոխարկեսցին.
ձեզ նազելեաց կենարարին։
Պըտուղ արդեւանցն զոր մատուցիք. սուրբ
աթոռոյս զոր ցանկայիք. փոխան նոցին փա
ռաւորիք. հոգւով մարմնով լուսաւորիք։
Ջանք և աշխատանքըն զոր կրեցիք. և ըղդրամ
սըն զոր մըսխեցիք. ըզտըրիտուրըն ընկալիք.
և իրընդալից սըրտիւ քերկրիք։
Ո՛հ հին կենաց էք ցանկացօղք. որ առ ընտ
րեալսն է վերածօղ. ահա եղէք դուք կատա
րօղք. դալըստեամբ ձեր առ ըստեղծօղն։
Ներո հաւատով ըզձեզ պահէ. ւամուր յու
սով նախանձամբ. ջերմաբար սիրով ըն պաշտպա
նէ. ւ՚ի նոյն մընալ զձեզ յորդորէ։
Ա՛յսքեւ ՚ի քէն հրեղինաց. որըն խնամօղ աղ
դի մարդկանց. փըրկեսցէ զձեզ ՚ի թըշնա
մեաց. և յաջառու քարեկամաց։
Տացէ ձեզ շնորհս որդեգրութեան. զայն որ
ստացայք յոր փըրկուեք. զնոյնն ընձեռէ յաւէ
ժական. ուխտաւորացդ սրտանական։

Ի ատեալ սիրով ուրախական • ուխտ ձեր լեցի
ընդունական • և զուարճասջիք դուք հոգե-
կան • յոյժ խընդութիւք յարաձգական։
Յօղն որ հեղաւ ի վերնատունն • ի՞գանձարա
նէն սրբոյ հոգւոյն • ինձէ ի ձեզ յարա-
ծեալն • և ըզյանցանըս ձեր կիզուն։
Խնսեալ պըսակըն երկնային • ծաղկեալ
շնորհըն աճային • ձեզ պարգևէ հայրըն վե-
րին • ըստ առաքելոց դովեալ դընդին։
Փառաք պըճնէ զձեզ միածինն • զոնկընդրօղ
սըդ իւրոյ բանին • և լըսողացդ զձառ քարո-
զիս • ի բերանոյ անարժանիս։
Բաղցրաձայնին լինիք արժան • լըսել ըզ
լուրն երանական • եկայք օրհնեալք իմ սիրա
կան • ժառանգեցէք զկեանս անվախճան։
Ա՜մէն։

* Այորին ասացեալ էրդ գանկատօրէն յանձնէ՛
առ միածինն Տէր Յ՚, զի Թողցէ զպարտս
յանցանաց և լիցի պարգևատու։ Որոյ գլուխ
առաջնոյ տողիցն սկսեալ անդրադարձաբար՝ ի
քէն մինչև յայբն • և տողավերջքն կապեն
զայս, Յովհաննէս Պատարագիս։ Ի սկ գլուխ երկ
րորդի տողիցն, կապեն զայս • Տանայ խնդրել
անկիան ծառայէ՛ աստուածէ։

Միածին յոյս անձին իմո Յ·
Հօր որդի և բան՝ էակից Հոդոյ ·
Փրկիչ և խնամող ազգիս մարդկանց·
անեղ մարդասէր կամեցօղ բարւո Յ՛
Ի՞ւծեալ յանցանաց կամ առաջի՛ ք Ո·
Նուազեալ՝ի շնորհաց մըսխօղ քանքար ո·
Յաւ՛օք յիմարեալ Հանդոյն անասն ո·
Նրման փետրաթափ՝ի՛ ծօղ անկել Քրուէնո։
Բռատցեալ բնաւ՛իւք Հոգւովս և մարմնո Վ·
անպրտղաբեր ծառ լի՛ սոսկ տերևո Վ·
Տընկակից Թզենւոյ որ էառ նզոո Վ·
յղփացեալ մեղաց յանկուն՛ք յողո Չ·
Ա՛յն է ինձ պատեհ և եղուկն է ձա Չ·
կամաւ շինողիս զհոգւոյս իմ ըզլա Հ·

Սովը ընթացիւքս մոլորագնաց ոա ՀՀ.
որ անհոգ ճնաչի ՚ի նոյն ճանապարը ՀՀ.
Ասա բարեաց տըւօղ՝ որ ՚ի կիս գըլի ՂՀ.
չարասէրը բարուցս զիս անդրափ խե ա.
Ց երմեռանդ սիրով ընդ քեզ կապակցե ա.
եւ անմեկնելի զքեզ յինէն ար ա.
Պարտական եմ ես քոյդ ողորմութեա ՚ն.
ցանկ երախտամոռ քոյդ այցելութեա ն.
Ընկայ ինձ քաւարար ողջ ընդմանութեա ն.
եղկելի մեղացս ունակ անութեա ն.
Ասուի ՚ի յերկիր մածիմ ողբակա ՚ն.
ազազակելով խընդրեմ հայցակա ն.
Ընորհել ողբալոյս ըզպարտս յոդնաչան.
լուծել ըզկապանս բազմամեղութեա ն.
Պայիմ յաջմէ զիս ոչ ոք ճանաչ Ի.
անօգնական կեամ ՚ի յամենայն Է.
Ցուսամ ՚ի դթութիդ որ անըսպառ Է.
նա թերևս գըտից ըզ ընորհս ՚ի քէն Է.
Ծուծայ կամակոր ՚ի գործ աշխարհի ԱՀ.
պարապեալ զբաղմամբ ՚ի ջանըս անուտի ա.
Պարակեալ զեղջիւրս իբր ըզ խոզենի ա.
՚ի նըշդեհ վայրի այս անցաւորի ա.
Ոչ օղեալ ՚ի խըղճէ ըստուգանելոյ ՚Ի.
տաղտկեալ ՚ի գործոյս միշտ տըրտընջելով.

Զաղեալ զարչարիմ անխընայելը վ.
արդիւնաւորեալ ըզդըսրուվ յոլը վ.
Հայեաց ուրեմն յիս և բարերարե ԼՀ.
նըսեմացելոյս՝ որ զարևդ ծագե ա.
Ապերջոյս ի դործս յայսմիկ արձակե ա.
ծուխակերպ վտանգէս զիս արտահանե ա.
Ձայրագոյն բարի դուռ ես մարդասէ Ր.
անճարիս Ճարակ Տնաւոր և տէ ր.
Ի նայեա ի հասակս մի՛ անտես առնե ր.
ուստ տուր թըշնառիս զերկնայինն քո զոէր.
Լոյս քո երբ ծագէ՝ վէր ածէ ըզմար Վ.
արդարոցըն կարդ դասէ իբր ըզվար դ.
Ի սկ ես սևաթորս որ եմ այրեալ յար դ.
յարիմ ի դիւռիդ արա զիս զուարթ դ.
Ժամանակս էանց և չունիմ ըզն Ն.
էրիտասարդ եմ վարքն իմ անբըզ. ա.
Թրիւ ամաց իմոց հինգ ևս ի վեր ա.
անպիտան դըտեալ մեղաց զիս ծառ. ա.
Ընկըղմեալ ի հոգս և կեամ ի տագնա Պ.
սահեալ ի շնորհայ ընդ ի բարեաց պարա պ.
Ի րկընչիմ մընալ յարատեւակա պ.
անապաւէն օրն ի մահ և ի տա պ.
Օ յարիթիր փըրկիչ իմ և հան ի բանտ Լ՛.
ցոյց առիս ըզդուիդ որ յոյժ բաղում է.

Հրաշագունակ հովտեա վայրկեան ՟Ը.
Ելանելն յերերն ինձ տընօրին ՟Ը.
Պատուն ողորմած անգին մարգարիտ ՟Ը.
Ածածին կոյս մաքրագոյն վըճիտ ՟Ը.
Պոչելով բախեմ զդուռնըդ ՟Ը.
Լուր հեծեծանայս բայ ինձ խիտ առ խիտ ՟Ը.
Արեխաստութիւնդ անդառնալի՛ ՟Ը.
Ի՛ ընդունելի և անհրաժեշտ ՟Ը.
Աղաչեմ զգ քեզ դուս ինձ միջնորդ ՟Ը.
Այ՛ ի սեր Որդւոյդ Ծնիլն ի խաչն ՟Ը.

* Ի՛ սէր Հինգ Պատրաստ Հարսունք Ա՛րդիոյ
ուղեցաք առ Հրեղինէ կոյսն Աստուած, խառնել
աղերսիւ ։

կենդանի ծովէն առեալ զգօղ՝ սբ սե-
նեկիդ զօղեցեր մարիամ զօղեցեր ։
զկենդանի ջուրն անախտաբար ծը
նեալ՝ յերկիրս ցօղեցեր մարիամ ցօղեցեր ։ վի
րաք լցեալ՝ ի խոր խոցել տարագրելոյս՝ շինի մի
տալն զօղեցեր մարիամ զօղեցեր ։
Ամարն արփի աղերսն առնէ՝ զքեզ եդիտ տէղ

մարիամ տեղ. սուրբ յարգանդիդ մաքուր ա
րեամբդ՝ մեռեալ բնութիես կազմեցար դեղ
մարիամ դեղ. վերոք լցեալ յոյժ սեւացեալ
խղճուկ հոգիս արա շքեղ մարիամ շքեղ։
Աստ ոտս անկեալ մօրդ գթութիե հառաչեմ
մարիամ հառաչեմ. թարց քո գթոյդ դառնալ
առ ՚ուրն իմ ամաչեմ մարիամ ամաչեմ. վերոք
լցեալ մոլորելոյս՝ դու լեր դուիչ աղաչեմ մա
րիամ աղաչեմ։
Ամէն արարչին ես դու օգնական մարիամ օ
գնական. երրորդութեանն հանգստարան մա
րիամ հանգստարան. ախտացելոյս խոր խոցե
լոյն՝ լեր դու անախտ բժշկարան մարիամ
բժշկարան։
Աստղ արփենի դու լուսաբեր մարիամ լու
սաբեր. անկեալ աջովն Հայրական ծառ կեն
սաբեր մարիամ կենսաբեր. վերոք լցեալ եղ
ծեալ պատկեր տարապրելոյս՝ առ նախատիպն
վերադեր մարիամ վերադեր։
Պարտաւորիս բիւր քանքարոյ՝ կենսայ պար
տէզ մարիամ պարտէզ. և մորենի վառեալ
հրով՝ դու միշտ անկէզ մարիամ անկէզ. վի
րոք լցեալ մեռեալ հոգւոյս՝ ծնար զկեանն ող
ջակէզ մարիամ ողջակէզ։

կեմ լեր բարեխօս առ քեզ ծնեղն իմ յուսոյն
սադիր. ով սբ տաճար լուսակիր՝ ով աղաղա
համար լուսոյ յերկինից իջեալ. ի մէջ մերոյն
ամենօրհնեալ. յորում եղև քո ծնեալ.
ով սբ մուր բաղձալի՝ եղկելոյս լեր յու
զիս ծանակ մարիամ ծանակ.

Տարապբելոյս սբ սաղմայ դու լեր ինձ պա
հապան մարիամ պահապան. մաքուր շնորհիդ
համբուրելոյ՝ կրկին արա զիս արժան մարիամ
զիս արժան. առ ոտս անկեալ մօրդ գթուե՛
մի՛ հերքեր բաց զհողս անարժան մարիամ
անարժան.

Լ՛ակցին հօր կաթնամատոյց աղբիւր կնքեալ
մարիամ կնքեալ. կենաց սափոր անհամեմատ
ուռնօք լցեալ մարիամ լցեալ. մի՛ մոռանար
երգօղ բանիս՝ զի եմ մեղօք յոյժ սևացեալ
մարիամ սևացեալ.

ամար լուսոյ յերկինից իջեալ. ի մէջ մերոյն
ամենօրհնեալ. յորում եղև քո ծնեալ.
ով սբ մուր բաղձալի՝ եղկելոյս լեր յու

Լուսկուղափին դիմաք գոչեմ, զիս մի՛ զրկեր քո տեսուն. ով ըր մսուր"։

Աչքըն բան չի քեզ բազմեալ. Ճշմարտապես մանուկ ցուցեալ. և զերկայն պարտան լուծեալ. ով ըր մսուր բալ"։

Ամից արքայն չի քեզ տարար. այն որ զէակս համայն արար. յորմէ Հոգւոց մեր եղև Ճար. ով ըր մսուր բալ"։

Աստղ մի պայծառ նոր երևեալ. երից մոգուց նախ ընթացեալ. խաղաղութիւն առ քեզ բերեալ. ով ըր մսուր"։

Պաշքեալ դիմեմ առ քեզ յուսով. զիս զոյվայն անմահ ջրով. որում դաւիթ տեննչայր Հոգւով. ով ըր մսուր"։

Երկինք երկիր խաղաղացան. և տեսողաց բանքըն լցան. երբ ասն չի քեզ մանուկ ցուցան. ով ըր մսուր"։

Տեղի գոլով դու անանոյ. և օթարան անբան իշոյ. այժմիկ երեր տուն աստուծոյ. ով ըր մսուր բալ"։

Ինքնագոյ առ քեզ գոտաք. որով երկնից շահիղն ուսաք. վասն այն զքեզ միշտ յարդեցաք. ով ըր մսուր"։

Ուրբ գողգոթայ լեառն զմռ սոյ ։
վաղ կոչեցաւ տուն աստու ծոյ ։
Որն անդ յայտնեաց ղԼուսաւորդ խաչին ։
Նահեալ՝ի գլուխըն սանդը խոյ ։
Տեսեալ մեծի նահապետին ։ բանիլ երկնից
առագաստին ։ զոր Հրեղինայ յերկնից իջին ։
Աբ գողգոթայն երկիր պագին ։
Աբ գողգոթայ դուռն է դրախտին ։ և ճանա
պարհ կենաց մըտին ։ զի անդ գտաք ըզբաղ
ձալին ։ բացող դրան փակեալ դրախտին ։
Աբ գողգոթայն է մենարան ։ կենաց փայտին
հանգըստարան ։ անմահ գառին նա զենարան ։
մեղուցելոցըս քաւարան ։
Աբ գողգոթայն բարձրադիտակ ։ օծեալ փրկ
չին եղև կըտակ ։ ահա մայր իմ սա քեզ որ
դեակ ։ Աբ յօհաննէս շնորհաց ժառանգ ։
Աբ գողգոթայն երկնից քառակ ։ մեր տէրն
անդէն եղև կատակ ։ բացաւ ըզ կողն կենաց
դռնակ ։ զարիւնն եհեղ ոչ վըտակ ։
Աբ գողգոթայն է տեղ լալոյ ։ ըզ դուռն երկ
նից յոյժ բաղխելոյ ։ զղջմամբ սրտիւք արտաս
ուչելոյ ։ Թողուլ զյանցանըս հայցելոյ ։

Այ գողգոթայն է տեղ ծծեալ · արեամբ փրկ
չին եղև ներկեալ · յորմէ կուրին ակ ըն բա
ցեալ · իսկոյն եղև Հաւատացեալ ։
Ա՛ւ այն գոչեմ առ գողգոթայն · զի է տեղի
մեր փրկուած · Հօրն աղաչայ նա էր տապան ·
այժմ եղև լուսոյ խորան ։
Ողք անդ գընան ըզ Հաւատով · մեղայ գո
չեն բոլոր սրտով · պայծառ փայլին նովին լու
սով · մաքրին մեղաց ըն աստուածով ·
Բազումք գընան զերդ անասուն · կանգնեալ
պընուն միշտ անխոսուն · զի է չիջեալ Հըրաշ
յուսոյն · որ ոչ զօրէ ակ ըն լուսոյն ։
Օ՛ի է տեղի զարհուրելոյ · զգայարանաց ժո
ղովելոյ · և մըտաց աչքն է բանալոյ · և ընդ
խաչեալն խօսակցելոյ ։
Այս ակն ունիմ յայն արարչէն · որ կախեցաւ
մերկ ՚ի խաչէն · լինիլ ընդպատ քրիստոնէից ·
ողք Հաւատով առ նա գոչեն ։

Երկնից առ քեզ դի մեաց ·
Ոչ զամբարան միշտ ողոր մած ·
Թէպէտ մարմնով զքեզ յօրինեաց ·
բայց քան զերկինս գերազնեաց ·

Վ՚Ի՚ան ըզեդեմըն բարձրացել. ՝ած՚ային գան
ձիւք լցեալ. յա՚Էտ պատուի միշտ լուսափայլ.
՝ած գերեզմանն ամէնօրհնեալ.

Տեառն ՝այ աթոռ ընտրեալ. հրեղէն զօրօք
գումար խմբեալ. ոսկի սափոր կենօք լցեալ.
՝ած գերեզմանն ՝ած՚արեալ.

Ա՚ըրեգական նըման փայլի. երկնահանդէս
աստեղօք լի. որ տեսանէ յոյժ ըզմայլի. զ՝ած
գերեզմանն շնորհալի.

Վ՚ա՚ մարգարէս յոյժ մեծադին. որով գնեաց
զմեր հոգին. որք տեսանեն սիրով յաղին.
զ՝ած գերեզմանն անմահ փրկչին.

Վ՚ա՚ ե աղբիւր անմահութեան. բղխող ջրոյն
կենդանութե՚ն. մեղաւորաց տուն քաւութե՚ն.
՝ած գերեզմանն յոյս յարութե՚ն.

Վ՚րիստոնէից պարգեւք բարեաց. ՝ած՚որդին
զնա շնորհեաց. ուխտաւորաց թաղ պարծաց
նաց. սերտ սիրոյաց առիթ կենաց.

Ո՚ըք հա՚ատով առ նա դիմեն. փափագանօք
զնա համբուրեն. յորդ արտասուս յաչաց բըղ
խեն. մեղաց սրբեալ հոգւով փայլեն.

Վ՚ա՚ սրօքէից ե բաղձալի. համայն ազանց յոյժ
գովելի. ոսկի բուրվառ ե հրով լի. ՝ած գե՚
րեզման ըն պանծալի.

Ա՛ր յարուԹեան մեծի գահի • աշխարհամատ
րան ՏԷ տաճարի • որով սաղմ քաղաք պարծի •
ՏԷ գերեզմանն է Թագուհի։

Ա՛ծի պահոց ՏԷյ զատկի • Թաղման շաբաԹ
երեկոյի • յայտ յանդիման ամէն աղգի • տուրբ
գերեզմանն լուսով փայլի։

Ո՛ր անդ լինին հաւատացեալք • լուսաւորին
հոգւով արբեալք • ուխտաւորաց բաղձանք
լցեալք • ի ՏԷր շնորհն գերազանցեալք։

Ա՛րանի տամ զայն տեսողաց • յայն երեկոյն
անդ լինողաց • ուրախ սրտիւք յորդ արտաց
ուրախ • ՏԷ գերեզմանն համբուրողաց։

Ո՛րդ ապաւեմ ոմ օթևարան • անտանելւոյն հան
գըստարան • ըսփռեա զգ սէր քո զղձական •
յոգիս արանց որք քեզ տենչան։

Ո՛ր ապաւէն քեւ պարծողաց • բոլոր սրտիւ
զքեզ սիրողաց • և մանաւանդ ուխտաւորաց •
ջերմ հաւատով քեզ դիմողաց։

Ո՛ւ գերեզմանըն բողոքեաց • յորում փրկիչ
ըն մեր ննջեաց • տըրուպ ծառայն որ զայս եր
գեաց • ի՛ մերժեր զիս դու ՏԷր ի բաց։

ուրբ գերեզման լուսոյ տուն Ճար.
տեսանողացն ես նախանձ Ճառ.
քեզ տէր արար մեր հոգւոց Ճար.
ով սբ շիրիմ բարձրելոյ՝ անկելոյս լեր ձեռնտու։

Ո՞ւր ես եղեր դու արարչին. հանդուստարան անմահ փրկչին. որ բեռեռեալ կայր ի խաչին. ով սբ շիրիմ բարձ"։

Ո՞ր որ խաչին ահեղ դողեաց. երեքօրեայ ի քեզ ննջեաց. ինքնին զարթեալ ըզմեզ փըր կեաց. ով սբ շիրիմ"։

Գու ես պարծանք քրիստոնէից. յոյս յաղթութեան մեզ հաւատոյ. զի զքեզ ամէն ընդհանուր եկից. ով սբ շիրիմ"։

Գընդրելոց դու ես կանգնիչ. մոլորելոց դու դարձուցիչ. տրտմեցելոց դու ըսփոփիչ. ով սբ շիրիմ բարձ"։

Ի սրբէից օրհնաբանիս. քրիստոնէից փառաբ պատուիս. քան զարեգակն պայծառ փայլիս. ով սբ շիրիմ"։

Ո՞րդ ադաչեմ ով ընդհալի. յիշեա զանձն իմ ողորմելի. որ հառաչեմ աղերսալի. ով սբ"։

*Ա՛յրեցիան առ ի Տաճարն սբ՛ն Յակոբայ՝ անյայտ բառիւ։ Ալեհեալ չանապհան Պատրիգն նորին Ալտոպէտ Ալբրպենեցւոյ։

Ցուրբն Յակոբ ակն բիւրք ։
Ի գունդս սրբոց անուանք ։
սիրով ըմպող բաժակ աչ ։
որպէս ըմբիշ քաջ և զօր ։

Ալէր տաճարիդ զիս խոցոտեաց ։ ըզ սիրտս յի
նէն սիրով խլեաց ։ կապեալ եղէ Թարց կապա
նաց ։ զի յագեցայց ի քոյդ շնորհաց։
Ալ՛է գիտեմ Թէ զինչ ասացից ։ կամ Թէ որոյ
նման դրեցից ։ զի չէ նըման բնաւ ի երից
զոր ըզգալն աչօք տեսից։
Ալ՝ յր է նըման վայրին փառաց ։ ասծատունկ
դրախտին կենաց ։ եօԹնեակ Թուով սբ կա
տարած ։ որ է շահիլ մըտրակաց։
Ալ՝ յր է հանգիստ սբ քաղաքին ։ որ է տեղի ան
մահ գառին ։ և իրաւահարան զօրաց վերին ։
հրեշտակական սբ երամին։
Ալ՝ արձեալ նըման է խորանին ։ ներքին կող
մանց վարագուրին ։ ուր է օծեալ աԹոռ փրկ
չին ։ և մենարան իւր ծնողին։

Զրան ըզ եդեմն է բարձրագոյն · աբբ Նմեան
նմման գոդոյն · ըշտեմարան է նա հոգւոյն ·
նախկին աթոռ ածորդւոյն ։
Ով է նմանիլ սասեմ երկնից · ոչ կշտամբիմ
ի բընաւէից · զի ոչ է նա աստղալից · այապէս
և սա լոյժ բերկրալից ։
Ընդեգական նմման փայլի · որպէս լուսինն է
թագուհի · բոլոր ազանց սա բաղձալի · հայ-
կասեւիս պարգև բարի ։
Ոչ ունեան տապան ըզ սա ասեմ · սակայն այսու
գերազանցեմ · զի էր լեռալ նա անասնազ ·
իսկ սա լեռալ անճառ շնորհազ ։
Ով նա յակոբդ ամենօրհնեալ · շնորհօք հո-
գւոյն եղեր լեռալ · զո նա անուանդ է հըռչա-
կեալ · բոլոր աշխարհըս տարածեալ ։
Ա՜ն այն դիմեն վառեալ սիրով · միշտ ուխտա
ւորքն անհուն ծովով · տիւ և գիշեր զբեզ
կարդալով · խորոց սրտե հառաչելով ։
Ընդ՝ աղաչեմ բարեխօս լեր · վա՜ն իմ առ Տեր
մի՛ զատարեր · ուխտաւորացն որք ի ծովու ·
արագապես օգնական լեր ։
Ուխտաւորքն երբ որ աստ գան · բոլոր վիշտն
բընաւ չըվտան · ի մէջ դաւթին ճեմեալ ցըն
ծան · յերկեղեցին մտանել փութան ։

Երբ մտանեն ի նը դրանէն • յոյժ զարհու-
րին մեծ խորանէն • ակն անուշառ դատաւո-
րէն • չորեք կերպեան նը աթոռէն։
Որ է բազմեալ մէջ կամարին • ի գագաթան
նը սեղանին • որ է շնորհ մեծ վըկային • ար-
դար անուն յակոբոսին։
Երբ շուրջ հային յաջ և յահեակ • անդ տե
սանեն բարձը դըղեակ • կարծեն լինիլ նա
ձոյլ ոսկեակ • զի է կերտել պէս պէս դունակ։
Երբ որ կարդաւ յորմըն հային • նըքան ամ
անդ տեսանեն • հառաչելով կուրծըս բա-
խեն • սրտէ ի սիրոս ըս խօսակցեն։
Ախիւ երբեք վայր խոնարհին • անթարթ ա-
չօք յերկինր հային • պէս պէս քարինքն որք անդ
փայլին • սիրտ տեսողայն յոյժ ըզմայլին։
Այդ զինչ ասեմ սուրբ դլխադրէն • արեամբ
ներկեալ դամբարանէն • շքեղազարդ նը խո-
րանէն • պէս պէս ակամբ կերտեալ յարկէն։
Յոյժ զանազան է յօրինեալ • գըմբէթայարկ
ձևակերպեալ • կճեայ քարամբք է կառուցեալ
և պորփիւրոք ընդելուզեալ։
Ոչ դշխոյ է նա բազմեալ • բազում ջահիւք է
զարդարեալ • մարդարտաշար թագիւ պճնեալ։
անձառելի շնորհօք լցեալ։

Արանի տամ փափագողաց • ուխտաւորացդ
սատ եկողաց • անյագապէս համբուրողաց •
ըզ շնորհ սորին վայելողաց։
Ո՛վ ով որք սիրով առ սա դիմեն • բախեն ըզ
կուրծան և աղաւաչեն • զոր ինչ հայցեն փու
թով առնեն • արեամբ ներկեալ գլխադրէն։
Ես պատ սիրով ես զայս ձառեմ • բայց զայս
գրեմ և ասարտեմ • զի որ ըմբռնն է ոչ կա
րեմ • գուցէ ի ձէնջ զամօթ կրեմ։
Զ եզ աղաչեմ լալոտ աչօք • զանգէտ երդօղս
յիմար մըտօք • յիշել անձն իմ զմեղսալի • մա
քուր յաղօթս ձեր խընկալի։

Կ՚ուզէն ոգեչեալ ի վերայ սը՛ղ ի՛ աչուկն Աշէն և
Տ՚նօրնեանաց։

Ո՛վ սուրբ քաղաքդ ածաղ քեալ •
երուսաղէմ ըդ պանծա ցեալ •
տուն աստուծոյ դու կոչե ցար •
անհամեմատ շնորհօք լցար •
Ո՛ր որդւոյն ես ճեմարան • մարդարէից դու
զենարան • ի քեզ հեղեալ արեամբ փրկչին •
մեղուցեալոց ըս քաւարան •
Դու ես ոսկեայ դուռնըն երկնից • սանդուխք
կանգնեալ կենաց մըտից • զքեզ ամէ փառաք
երից • յորժամ էլ նա ի յերկրից •

Դու շտեմարան աղքատանակն • բոլոր տեղեաց
անօրինակն • վա՜յ այն պատուհաս ի յաշխարհի.
զի ի՛ քեզ կազմեալ է դողգոթայն։
Դու ես քաղաք մեր փրկութեան • զի նոր ջ
րհնդն ի քէն տրհան • ոչ երբեմն ծաղկալ
լեր • միշտ հոտ բուրես անմահութեան։
Որ՝ոյ սբ տեսուն շատ ցանկացան • խորհելեան
ազգըն համայն • քառատուն ամ մօտ շրջեցան.
բայց քոյ տեսոյդ չարժանացան։
Դու ես բեթէլն այն սաղաշէն • տանն յակո
բայ մաքրիչ յախտէն • առեալ մարմնով ի քո
միջի • մերկ կախեցաւ՝ ետրն ի խաչէն։
Դու ես տեղի դատաստանին • ըստ կանխա
ճառ մրգրելին • բոլոր ազինքն քեզ ժողովին •
վարձս ըստ գործոցն ընդունիցին։
Երանի ժամն այն արդարոց • անբիծ անախտ
մաքուր հոգւոց • որք փառակից լինին սրբոց.
յորժամ լինիս դու մեզ դպրոց։
Երդօղս գոչեմ միշտ յարաժամ • տիր և գի
շեր ողբամ և լամ • յայնմ ժամէ ես յոյժ սոս
կամ • երբ առաջի տեառն իմոյ գամ։
Ո՛վ սբ քաղաքդ երկնանըման • որ զքեզ ընտ
րեաց Ածըն բան • քո՛ սբ հողոյդ արա արժան.
մեզզք լքեալ հոգս անարժան։

Զարթիր զարթիր եղիմ քաղաք դու զարթիր • զի առ ի՛ր ածիր ընտրեաց ըզ քեզ • ահա սիրով դիմեաց ի՛ քեզ • այ ցնծա՛ այ ցնծա՛, ցնծա՛ ցնծա՛ եղիմ, և զուարճացիր քաղաքդ սիոն •

Զեռամբ էին հիմնարկեցար • երկինք յերկրի յօրինեցար • մեր փրկութե՛ միջնորդ և մայր • եդեմ վայրին յաւէտ յարմար • այ ցնծա՛ • Դու զենարան անեղ բանին • և պատուական դան ոսկոյ նորին • մաքուր պարտէզ կենաց ծառին • և սբ սեղան անմահ գառին • այ ցն" •

Աւրն մերոյ ողորմութե՛ • մարխամու մօր սբ բութե՛ • ըստ տեսողին վկայութե՛ • հանգէստ գըտար նմանուե՛ • այ ցնծա՛ •

Ջորդին զքեզ յօրինեաց • ակն յորդառատ նոր օրինաց • որով խաւարն մերժեաց ի բաց • լուսոյ փարախն ըզ մեզ կոչեաց • այ ցն" •

Զարթիր ադամ զարթիր եւա • զի ծնանիս քո մանուկ տղայ • սակս փրկութե՛ մերոյ եկեալ • յեղիմ քաղաք խայտայ • այ ցնծա՛ •

Գոչեա՛ աբէլ և սբ էնովք • աւետիս տուք զուարթ դիմօք • զի եկն այն որ է փրկօղ • եղիմ քաղաքն խայտայ • այ ցն" •

Ո՜վ արթիր դաւիթ քնարերգու • կապեալ հո
գւքըն դու զարթո՛ւ • քու ծնաւ մուրքն յար
դոյ • յեղեմ քաղաքն խայտայ • այ ցնծա՛։
Ո՜վ արթիր մովսէս կարօտակէզ • տեսող մորե
նուոյն ՚ի հուրն անկէզ • ահա քու խոյն ողջա
կէզ • յեղեմ քաղաք խայտայ • այ ցն՛։
Ո՜վ արթիր զարթիր մեծ կարապետ • բախա
կից լեր ծերունոյն հետ • գաւն որ տեսիլք
աստէն մարգնով • ահա դիմեաց առ ձեզ հո
գւով • այ ցնծա՛ այ ցն՛։

Ո՜վ ՚ղեկան ՚ոյն առ Հայկ երկնաւոր՝

բանիւ։

Մեղայ, մեղայ մեղայ • մեղայ քեզ Տէր ինձ
ողորմեա։
Այսաւր եղէ ես ջարին գերի • Եւ պահապան
նորին այգեստանի • զիս զայդին իմ ո՛չ պա
հեցի • մեղայ, մեղայ մե՛։
Ո՞ւր հայրդ գոչեմ յոյժ ցաւագին • վասն որ
դւոյդ քո միածնին • եւ ընդ առաջ ըստ անա
ւակին • մեղայ, մեղայ մե՛։

Թամիլ ախտից ծառայեցայ • զկամս արարչիդ իմ մոռացայ • վասն այն ի քէն կոյժ հեռացայ • մեղայ, մեղայ ես"։

Ա՞կընարկեա առիս սէր իմ։ մի՛ թողուր զիս գերի տէր իմ։ զի կարի՛ կոյժ վերաձորիմ։ մեղայ, մեղայ ես"։

Պատառեցայ չարին ժանեօք • եւ խոցեցայ պէս պէս վէրօք • բըժըշկեա զիս ըսպեղանեօք • մեղայ, մեղայ ես"։

Տապիմ ցաւով և հառչեմ • յիմ չար գործոյս կոյժ ամաչեմ • լոյս տուր աչացս զքեզ ճանաչեմ • մեղայ, մեղայ ես"։

Ի՞դ անեղ միշտ յարակայ • երրորդու Թէդ յաւէտ ընծայ • փառք գոհութի՛ւն և օրհնուի՛ • մեղայ, մեղայ ես"։

Ո՛վ ինձ ոգեյաւ ի դէմս ՅԻ • յինքըվ չէիս՝ սատուռ փրկիչ • քո սիրոյդ Տարեալ սիրտս գալարի՝ կ՚են աստուռ փրկիչ • յորժամ յիշեմ զբանն Թէ ԱԾ մեռանի՝ ո՛չ։

Ո՞ւրեք ինչ ինձ մարդն որոյ վա՛ս այս լինի՝ կ՚են աստուռ փրկիչ • բանիդ կերտողդ ինքեալ յերկիր մեռանի՝ ո՛չ։

Ա մանաւ եղեր ՚ի խաչ փշոք պսակեալ՝ կենսա՛.
որով փուշ մեղաց մեր եղև բարձեալ՝ ո՛չ։
Օ ՚ի՛մ դիւրդ լինիմ քեզ յանդիմման դերիս աղա
տեալ՝ կենսա՛. որ եղէ կրկին մեղքդ ես վերա
հոգեալ՝ ո՛չ։ քո լուսատուփ պատկեր հոդիս
խոցոտեալ՝ ո՛չ։
Ա՛ռ ոտս անկեալ ըստ անառակին առ հայրդ
դոյեմ՝ կենսա՛. լոյս տուր աչաց հոգւոյս որ
զքեզ ճանաչեմ, ո՛չ։
Ա՛ն էպէտ սեղանակից լինիլ ամաչեմ, կենսա՛.
ես վարձկանացն տուր զմանիկն աղաչեմ, ո՛չ։
Ա՛ն էպէտ կոչիլ որդի ես յոյժ ամաչեմ, կեն՛.
ընդ ծառայիցն տուր զմանիկն աղաչեմ, ո՛չ։
Ի սբուն զօրաց երկնաւորաց միշտ օրհնաբա
նիա՝ կենսա՛. մարդկան սերոյ անմահ ած
դաւանիս՝ ո՛չ։
Ընդ ո՞ր մեղաց ամբիծդ խաչեալ մեռանիս՝
կենսա՛. տուր օգ կենաց հոգւոյս ՚ի հող խոնար
հիս՝ ո՛չ։ Թէպէտ գիտեմ այդու զիս յոյժ
խոցոտես՝ ո՛չ։
Ո՛րդ աղաչեմ զքեզ օծեալ Թագաւոր՝ կենսա՛.
կերտօղ բոլորից տեր ած ահաւոր՝ ո՛չ։
Յիշեա՛ ընդ աւազակին զերդօղս մեղաւոր՝
կեն՛. և համայն եղբարքս այս հնդիսաւոր՝ ո՛չ։

Պատմեմ աստէն զաղէտ ինձ մեծագին՝ կեն՛.
մարիամու մօր քո որ կայր լալագին՝ ոչ։
Որմոքելով ջղէր՝ ի մէջ քաղաքին՝ կենա՛.
երդմամբ խնդրէր զքեզ նա յոյժ ցաւագին՝ ոչ.
Մի թէ տեսիք դատերդ դուք զիմ միածին՝ ոչ,
Լերդ զայս լուան դատերդն որ անդ ժողով
եաւ՝ կենատու փր՛. ոմն զնշան ասեն որ-
դոյդ կորուսեալ՝ ոչ։
Ահա քոյդ նշան ոտքաւ կոյան ամէնօրհնեալ՝
կեն՛. Թէ իմ միածին որդին ՚ի բիւրուց ընտրել՝
ոչ. դեմք երեսաց նր ոպ լոյս փայլեալ՝ ոչ.
Տեսաք ասեն մեք զնա ով մայր ցաւագնեալ՝
կենատու փր՛. բոլոր անդամք նորա էր վէր-
րաւորեալ՝ ոչ։
Պատուասիր իմ որդին ՚ի բիւրուց ընտրեալ՝
կեն՛. քո միածնի երեսն արեամբ էր ներկեալ՝
ոչ. ոսկեթել գլուխըն ալ՝ փշոք պըսակեալ՝ ոչ։
Ահաւադ քո ալ հոգին վաղ զայս գուշակեաց՝
կեն՛. յորժամ աբրշմ զորդին արձակեաց՝ ոչ,
Տառաչանօք գոչեմ մի՛ մերժեր ՚ի բաց՝ կեն-
սատու՛. կարապետ ծառայս քո որ զայս բանս
երգեաց՝ ոչ։

Ա Ն Ի Ա.

Բ Ա Ն Կ Բ Ա Ն Ե Լ Ա Պ Ա Տ Մ Ա Բ Ա Ն Ե Լ Ո Վ Ա Ն Ե Ր Կ Ո Ւ Ս Տ Ե Ր

Պատուհան տաճարին Սբ. Աստուածածնին 294
Պատուիրէ մեզի գերեզմանին քով 199
Պատուիրէ մեզի եկեղեցւոյ վկայութիւն Սբ. գրոց 11

Պատմական քաղաքն որ է Շամ 337
Պուռն և սրահն մեզի յակոբայ 91
Պրոնիքն սրբոց քաղաքին եկեղ. 84

Ի կեղեցին ազգին լատինացւոց 210
Ի կեղեցին սրբոյն Թումայի առա" 180
Ի կեղեցին կոզմայի և դամիանոսի 327
Ի կեղեցին մեզի յովհաննու աւետրչին 241
Ի բաշխատեղի Սբ. Աստուածնի խորանն 234
Ի լթաչն ի Սբ. եկեմ լեռ ուղիղ օգուտ է 50
Ի բիւրով քաղաքն եօթնասպարիսպ 310
Ի օրն տեղիք պտրգաց եօթն աւուրցն 111

Լաբօր անուանեալ Սբ. լեառն 333
Լե է ինչ պատճառ երթան մեզ ամ ազգք 56
Լե է մեր տեղիս նախ երթան ուխտաւորքն 70

Լուսաւորչին մերոյ Սբ. եկեղեցին 214

Խաչավանքն որ էր վրացւոց 327

Ծովն տիբերական կոչեցեալ 334

Կամուրջն ի վերայ Հեղեզատին 287

Կարմրելոս լեառն Եղեայոյ 335
Կափառնայուամ քաղաքն սիքեմայ 335

Չամբարձման որ լեառն Ձիթենեաց 306
Չայոց աղբիւրն ի վէրչճէ 331
Չապչըճէց վանքն որ ի Հայր աբրշմ 242
Չովուձաց գիւղն կոչեցեալ 323

Զեբակերպուի որ յարուեր տաճարին 184
Զորն յովսափաթու որ ի Հեղեղ" 286

Ղազարու գերեզմանն ի գեղեանիա 308
Ղուկիանոսի Հարիւրպետի խորանն 212

Մաուներն որ ի ակեղդամայն 280

Յեճ եկեղեցին որ ի ծննդեանն 320
Յեաճ ծուձն կոչեցեալ 310

Նաղադս նահապետին եաքիայու 73
Նանդիման տաճարին կոչեցեալն 305
Նօհաննու ծննդեան վանքն 328

Շազարէթ քաղաք աւետեաց 337
Շախկին պուռն որ յն գողգոթային 238

Ջինուամն որ տաճարին ի գեղեսեմանի 301

Ոզորմի տալն աչն եչմի թէ ոչքան օգ" 24

Պատառաց վէմն յօհաննու մկրտչին 829
Պարտէզն յայնկոյս ձորոյն կեդրոնի 291
Պարտէզն սողոմոնի կոչեցեալ 324
Պարտէզն ՚ի՛, ուր երևեցաւ քրիստոս 209
Պրոպատիկէ աւազանն հինգ սրահ 258

Ո՞ ամլայու քաղաքն որ է պաղեստինէ 77

Ամարիա կոչեցեալ քաղաքն 332
Երովմայ աղբիւրն որ թարգմանի առ" 284
Իօն լեառն, և աշտարակն դաւիթի 276
Սողոմոնեան տաճարի որպիսութիւն 259
Ուրբ գետն յորդանանու 311
Ի գերդաստանէ եկեղեցին պետրոս 246
Ի գողգոթայն թէ որպէս էր հայոց 224
Ի հրեշտակապետու վանքն 267
Ի յիւթայ վանքն թէ ոմն է վիճակ հայոց 88
Որբազնաւոր գերեզմանն քրիստոսի 192

Վանքն սրբոյն եղիայի մարգարէին 316
Վանքն սրբոյն երասիմոսի 312
Վանքն սբ յօհաննու մկրտչին 310
Վանքն սրբոյ Տօրն սաբայի 313
Վասն տաճարայ գերեզմանին 231
Ո՞ անցիցն անցելոց իւր վանից սբ յիւթայ 115
Վասն գերեզմանին յովսեփեայ 233

Վասն դրան սրբոյ յարութեան քրիստոսի 181
Վասն թէ հարկաւոր է գնալ ի սբ. եկեղեցի 41
Վասն խաղաբերից սեղանոյն 186
Վասն լուսոյ որ է մերձ սեղանոյն 78
Վասն մեծի շաբաթուն և թաքսօրացն 202
Վասն յունաց եկեղեցւոյն 244
Վասն յունաց վանքին 322
Վասն պէկթաշալա գիւղին 317
Վասն սբ. պատանատեղին քրիստոսի 185
Վասն սրբոյ խաչափայտին 217
Վասն սրբոյ փշեղէն պսակին քրիստոսի 217
Վասն սրբոյ փրկչի վանից 271
Վասն սքէյն եկեղեցի յածաշունէ դրոց 80
Վասն վանքին լատինացւոց 322
Վասն վանքին յունաց 245
Վասն վանքին որ ի բեթլէհէմ 318
Վասն տեղւոյն սբ. ածածինին 250
Վասն փոքր սրբազնաբեմ տապանին քրիստոսի 195

Տեղին աղօթից կուսին վասն սքէյն ստե" 293
Տեղին բրաբիոնի սբ. ածածինին 308
Տեղին երից սրբոց առաքելոցն 292
Տեղին կանդնման սքէյ խաչափայտին 220
Տեղին հանդիպման սիմէոնի կիւրե" 249

Տեղին Ձաղանաց ՝ան մերոյ յի քե 254
Տեղին ուր զՀայրմերն ուսոյց 306
Տեղին սեռանն սրբոյն յակոբայ 76
Տեղիք քարկոծման սբ՚ն ստեփաննոսի 304
Տունն Տերովդէի ուր մուծին զյն 252
Տունն յովակիմայ և աննայի 255
Տունն ուր ննջեաց սրբուհի կոյսն 279
Տունն պիղատոսի պոնտացւոյ 253
Տունն սբ՚յն սիմէոնի ծերունւոյն 328
Փորձութիւնք լեառն ՝ան մերոյ քե 310
Փոքր գաւիթն ասացեալն 307
Քառասնից այրն կոչեցեալ 323
Քեփրոնն խաւիղ ուահման 325

* Յիշատակարան Տպեցման Գրոցս :

ղորմութիւն Աւ՚ր Տ՚ն մերոյ Յի Քրի՛,
և բարեխօսութիւ՚ Սբ՚ց Աբրհամայ Յակո՛
բեանցն առաքելոց, և մաղթանօք արա՛
գահաս վհայրին սբ՚յն Ա՛ինասայ՝ աւ՚արտեցաւ՚
ապուաճն պատմութիւ՚ սբ՚յ քաղաքին Աղե՛քի :
Ի Թո՛ւականիս ՈՄԺԷ. Ա՛պրիէլի, ի՛
Ի Կայսրապետուե՛ սբ՚յ Ա՛ջմիածնի՛ Տեառն
Սիմէոնի Սրբոյն Կաթուղիկո՛ս Համ Հայոց :

Ա՛ն՝ ի գնտասիեանուե սէր Քաղաքին Անհի
Տեառն Պօղոսի Արքանիկ և Նորապսակ
Պատրիգի, Տարաղատի նոյնոց սէր Աթոռոյն
որ ի մանկուե. յաջորդի Տեառն Արիստի
հանգուցելոյ առ Ինն։ Ոմոյ երկնահրաշքեր
վախճանն՝ եղև մերձ ի յաւարտման տպելոյ
գրքոյս. զորոյ զհոգին որ լուսաւորեսցէ՝ դա
սելով ընդ սուրբ Հայրապետացն ի յարքայու
իւրում, ամէն։

Ասակ և ի Պատրիարգուե մեծի մայրաքաղա
քիս Կոստանդնու պօլսոյ՝ Տեառն Գրիգորի
հեզահոգւոյ՝ խոհեմազարդ Վարդապետի։

Ի Տպարանի Հանգուցեալ Աբգարոսի։

Ա՛րդ՝ ի վայելչըն զամ, և՛ի հրճուիլն ձեր հո
գևորական պատմուճ սրբոց անօրինականաց տե
ղեաց Վ՛ի, մնայեալք և մնացորդաւ անձինքդ,
յիշեալիք ի տէր ի մաքրափայլ աղօթս ձեր ըզ
վերոգրեցեալ Հաւատարմ Հայրն իմ. ընդ նմին և
զիս զյօժանիս յետնեալ դպիրս՝ զտպօղ սո
րին։ Նաև զորդի իմ զսիրացու կարապետն,
զքարօղն և զգրուճօղն արձրձեալ գրոց, զանձան
ձիր պատրաստական ծառայն ձեր Ամէն։

Ա՛յլ և զաշխատասէր մշակն գործարանիս,
պօլսոյ որդի զմիեցի զրլղատն։ Այն գուք յի
շեալ լինիք ի տունէ մերմէ յամէ կամէ,
Ամէն։

Գիրքը ենթարկված է ախտահանման
9/VII — — 1942 թ.